

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEZA MUHAKEMESİNDE YENİ BİR ALTERNATİF
UYUŞMAZLIK ÇÖZME YÖNTEMİ MODELİ OLARAK
SORUN ÇÖZEN MAHKEME

Emine KABAK YÜCE

Danışman

Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK

İZMİR - 2015

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Ceza Muhakemesinde Yeni Bir Alternatif Uyuşmazlık Çözme Yöntemi Modeli Olarak Sorun Çözen Mahkeme**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2015

Emine KABAK YÜCE

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ceza Muhakemesinde Yeni Bir Alternatif Uyuşmazlık Çözme Yöntemi Modeli

Olarak Sorun Çözen Mahkeme

Emine KABAK YÜCE

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Kamu Hukuku Programı

Ceza muhakemesi hukukunun amacı maddi gerçeğe uygun adil bir hüküm verilerek failin cezalandırılmasıdır. Cezalandırma ise suç işlenmesini önlemeye hizmet eder. Cezanın bazı durumlarda suçun önlemesi amacını yerine getiremediği görülmektedir. Dahası tekerrür sayısının fazlalığı, mahkemelerin iş yükü ve kalabalık cezaevleri gibi sorunlar, ceza adalet sisteminin suç önleme konusundaki yetersizliğini yansıtmaktadırlar. Ceza muhakemesi hukukunda bu sorunlara eğilecek yeni yaklaşımların geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkıp, Avustralya, Birleşik Krallık, İrlanda, Kanada ve Yeni Zelanda gibi pek çok ülkeye de yayılan sorun çözen mahkemeler geleneksel ceza muhakemesinin çözümleyemediği sorunlara yönelme ihtiyacının bir sonucudur. Uyuşturucu mahkemesi, akıl sağlığı mahkemesi, yerel mahkeme, aile içi şiddet mahkemesi gibi çeşitleri olan bu mahkemeler sadece cezai uyuşmazlığı değil, suç davranışının altında yatan fiziksel, zihinsel veya sosyal sorunu çözmeyi amaçlamaktadırlar. Sorun çözen adalet yaklaşımı ile faili suça iten uyuşturucu madde bağımlılığı, akıl hastalığı, çevresel etkenler ve şiddeti meşrulaştıran sosyal inanış ve değerler gibi nedenler mahkemenin sıkı denetimi ve kontrolü altında, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde ele alınmaktadır. Uyuşturucu ve akıl sağlığı mahkemelerinde failer cezaevine gönderilmek yerine, mahkeme güdümlü tedavi programlarına yönlendirilirken; yerel mahkemede yaşam kalitesini düşüren hafif suç faillerine topluma verdikleri zararı toplum hizmeti cezaları ile geri ödemeleri imkânı

tanınmaktadır. Aile içi şiddet mahkemelerinde ise hızlandırılmış yargılama, ilgili kurumlarla işbirliği ve şiddete müdahale programları ile mağdurun güvenliğinin sağlanması, failin davranışlarının sorumluluğunu alması ve şiddet davranışlarını değiştirmesi amaçlanmaktadır. Araştırmalar sorun çözen mahkemelerin tekerrür oranlarını azalttığını göstermektedirler. Çalışmamızda bu mahkemelerin temel muhakeme ilkelerine ve yerel ihtiyaçlara uygun olarak Türkiye’de nasıl uygulanabilecekleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sorun Çözen Mahkemeler, Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözme Yöntemi, Uyuşturucu Madde Bağımlılığı, Akıl Hastalığı, Aile İçi Şiddet, Tekerrür, Yerel Adalet.

ABSTRACT

Master's Thesis

Problem Solving Courts as a New Alternative Dispute Resolution Model in Criminal Procedure

Emine KABAK YÜCE

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Law

Public Law Program

Criminal procedure law aims to reach a collective just judgment in compliance with the material facts that incarcerate the offender. Incarceration serves for the prevention of crimes. In some cases incarceration can be inefficient to prevent crimes. Moreover problems such as high recidivism rates, over load of cases and highly populated prisons indicate the failure of criminal justice system. There has been a need of new approaches to address these problems. Problem solving court that emerged from United States and spread out to many countries such as Australia, Canada, Britain, Ireland, New Zealand is a consequence of this need. Problem solving courts which have many types such as drug courts, mental health courts, community courts, domestic violence courts, seek not only to resolve the criminal dispute but also to address the underlying physical, mental and social problems such as drug addiction, mental illness, environment, and social beliefs and values that legitimize the use of force through intensive judicial control with collaboration among justice system actors. While drug and mental health courts divert defendants to court-mandated treatment programs instead of incarceration, community courts deal with offenders who committed life quality crimes by imposing social service punishment on them in order to restore the community. Domestic violence courts through expedited processing, collaboration and batterer intervention programs promote to the safety of the victim, accountability of the offender, and a change in his behaviors. Studies demonstrate shows that these courts reduce

recidivism. Our thesis analyzes how problem solving courts can be established in Turkey.

Keywords: Problem Solving Courts, Alternative Dispute Resolution in Criminal Procedure, Drug Addiction, Mental Health, Domestic Violence, Recidivism, Community Justice.

CEZA MUHALEMESİNDE YENİ BİR ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZME YÖNTEMİ MODELİ OLARAK SORUN ÇÖZEN MAHKEME

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUN ÇÖZEN MAHKEME KAVRAMI, TERİMİ, TANIMI, TEMEL ÖZELLİKLERİ VE GENEL CEZA MAHKEMELERİNDEN FARKLARI, TARİHÇESİ, ORTAYA ÇIKMA SEBEPLERİ VE ÇEŞİTLERİ

I. SORUN ÇÖZEN MAHKEME KAVRAMI	11
II. SORUN ÇÖZEN MAHKEME TERİMİ, TANIMI, TEMEL ÖZELLİKLERİ VE GENEL CEZA MAHKEMELERİNDEN FARKLARI	12
A. Terim ve Tanım	12
B. Temel Ortak Özellikler	14
C. Genel (Geleneksel) Ceza Mahkemelerinden Farkları	20
III. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN TARİHÇESİ	21
IV. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ	26
V. SORUN ÇÖZEN MAHKEME ÇEŞİTLERİ	29
A. Uyuşturucu Mahkemesi	29
1. Genel Olarak	29
2. Uyuşturucu Mahkemesi Kavramı	31
3. Uyuşturucu Mahkemesinin Görevi	35
4. Uyuşturucu Mahkemesi Modelleri	37

5. Uyuşturucu Muhakemesi	38
B. Yerel Mahkeme	44
1. Genel Olarak	44
2. Yerel Mahkeme Kavramı	45
3. Yerel Mahkeme Modelleri	47
4. Yerel Mahkemelerin Ortak Özellikleri	48
5. Yerel Muhakeme	50
C. Akıl Sağlığı Mahkemesi	50
1. Genel Olarak	50
2. Akıl Sağlığı Mahkemeleri Kavramı	51
3. Akıl Sağlığı Mahkemesi Modelleri	53
4. Akıl Sağlığı Mahkemesinin Ortak Amaç ve Özellikleri	53
Ç. Aile İçi Şiddet Mahkemesi	55
1. Genel Olarak	55
2. Aile İçi Şiddet Mahkemesinin Sorun Çözen Mahkeme Olup Olmadığı Tartışması	57
3. Aile İçi Şiddet Mahkemesi Kavramı	60
4. Aile İçi Şiddet Mahkemesi Modelleri	61
5. Aile İçi Şiddet Mahkemesinin Ortak Amaç ve Özellikleri	64
D. Diğer Mahkemeler	68
1. Evsiz Mahkemesi	68
2. Yeniden Topluma Kazandırma Mahkemesi	68

İKİNCİ BÖLÜM

SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

I. GENEL OLARAK	69
II. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN CEZA MUHAKEMESİ İLKELERİNE UYGUNLUĞU SORUNU	71
A. GENEL OLARAK	71
B. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI VE TARAFSIZLIĞI İLKESİ	72
C. HUKUKİ BELİRLİLİK	76
Ç. SAVUNMA HAKKI	78

D. MASUMİYET KARİNESİ	81
III. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERE İHTİYAÇ OLUP OLMADIĞI	82
A. GENEL OLARAK	82
B. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN YÖNELDİĞİ SORUNLAR VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM	84
1. Sorun Çözen Mahkemelerin Yöneldiği Sorunlar	84
2. Bu Sorunların Ülkemizdeki Durumu ve Mevcut Çözümler	86
a. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Suç	86
b. Akıl Hastalığı ve Suç	89
c. Mahalle ve Suç	91
ç. Aile İçi Şiddet	91
C. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN AMACA UYGUNLUĞU	94
1. Genel Olarak	94
2. Uyuşturucu Mahkemesi	96
3. Akıl Sağlığı Mahkemesi	99
4. Yerel Mahkeme	100
5. Aile İçi Şiddet Mahkemesi	101
Ç. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN ETKİLİ OLMASINI SAĞLAYAN HUSUSLAR	104
D. DEĞERLENDİRME	109
IV. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN TÜRKİYE’DE UYGULANMASI	110
A. GENEL OLARAK	110
B. SORUN ÇÖZEN MAHKEME YAKLAŞIMININ GENEL MAHKEMELERDE UYGULANABİLİRLİĞİ	111
C. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN İHTİSAS MAHKEMELERİ OLARAK KURULMASI	113
1. Genel Olarak	113
2. Uyuşturucu Mahkemeleri	114
3. Akıl Sağlığı Mahkemeleri	117
4. Aile İçi Şiddet Mahkemeleri	118

Ç. YEREL MAHKEMELERİN KURULMASI	119
D. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN UYGULAMAYA GEÇİLMESİ ARDINDAN İŞLERLİĞİNİN DENETİMİ	121
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	129

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CCJ	Conference of Chief Justices
CGTİHK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CHD	Ceza Hukuku Dergisi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
COSCA	Conference of State Court Administrators
m.	Madde
NAPDCP	National Association of Drug Court Professionals
No.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa Numarası
ss.	Sayfadan Sayfaya
TCK	Türk Ceza Kanunu
U.S.	United States
vd.	Ve devamı
Y:	Yıl

GİRİŞ

Ceza muhakemesi, bir suçun işlenip işlenmediğini, işlenmiş ise kim tarafından işlendiğini ve yaptırımının ne olacağını belirtmek için yapılan iddia-savunma ve yargılama niteliğindeki faaliyetlerin bütünüdür.¹ Ceza muhakemesi faaliyeti çeşitli kişi, makam ve süljelerin katılımıyla yürür.² Ceza muhakemesi bir suçun işlendiği şüphesi ile başlar.³ İddia, savunma ve yargılama faaliyetlerini yerine getiren makamların ceza muhakemesine katılımı ile şüphe yenilerek kollektif hükme ulaşılır.⁴ Ceza muhakemesi sadece hükmün kollektifliğini sağlamayı amaçlamaz, aynı zamanda da hükmün maddi gerçeğe uygun olmasını da amaçlar.⁵ Hükmün sadece maddi gerçeği yansıtmaması da yeterli değildir. Maddi gerçeğe nasıl ulaşıldığı da önem arz eder. Ceza muhakemesi her ne pahasına olursa olsun maddi gerçeğe ulaşmayı amaçlamaz.⁶ Şüpheli ve sanığın savunma hakkına, işkence yasağına, adil yargılanma ilkesine ve diğer Anayasa ve kanundan kaynaklanan güvencelere uyulmuş olması gerekir.⁷ Hükmün kollektifliği de sanığın savunma hakkını temel hak ve özgürlükleri ihlal edilmeden kullanabilmiş olmasını gerektirir. Ancak bu şekilde maddi gerçeğe uygun adil bir hüküm verilebilir.

Ceza muhakemesinin içinde yer alan yargılama görevi hâkimlik ve mahkeme makamları tarafından yerine getirilir. Kovuşturma evresinde yargılama görevini mahkeme yerine getirir.⁸ Yargılama devletin belli makamlarının devletin egemenliğine dayanarak, bir olayın hukuk normları karşısındaki durumu ile ilgili olarak ortaya çıkan uyuşmazlığa kesin, yerine getirilebilir ve göz önünde tutulabilir

¹ Veli Özer Özbek, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 43; Nur Centel ve Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014, s. 3; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 2. “Ceza muhakemesi sanığa isnat edilen fiilin suç olup olmadığını, fiil suç ise sanığın suçlu olup olmadığını, sanık suçlu ise cezalandırılıp cezalandırılmayacağını, cezalandırılacaksa cezanın ne olacağını tespit etmek için yapılan faaliyetlerin bütünüdür.” Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2014, s. 20.

² Ünver ve Hakeri, s. 2.

³ Özbek ve diğerleri, s. 43.

⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, s. 21.

⁵ Toroslu ve Feyzioğlu, s. 7; Centel ve Zafer, s. 6; Özbek ve diğerleri, s. 45; Ünver ve Hakeri, s. 8.

⁶ Özbek ve diğerleri, s. 45.

⁷ Ünver ve Hakeri, s. 9.

⁸ Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 157; Toroslu ve Feyzioğlu, s. 23.

bir kararla son vermesidir.⁹ O halde ceza muhakemesinde yargılama mahkeme tarafından verilen kesin ve nihai hüküm ile bir suçun işlendiği şüphesi ile ortaya çıkan cezai uyumsuzluğu sonlandırmayı ifade etmektedir.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğe uygun adil bir hüküm verilerek failin cezalandırılması ise cezalandırmanın amacının ne olduğu da önem taşımaktadır. Günümüzde cezalandırmanın amacının genel ve özel önleme olduğu kabul edilmektedir. Genel önleme, toplumun geneli üzerinde suçun işlenmesini önleyici etkiyi ifade ederken; özel önleme ise birey olarak failin cezalandırılması ile ileride yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve yeniden topluma kazandırılmasını ifade etmektedir.¹⁰ Dolayısıyla denilebilir ki ceza muhakemesi hukuku da ceza hukuku ile birlikte nihai olarak suçun önlenmesi amacına hizmet eder.

Cezanın bazı durumlarda suçun önlenmesi amacını yerine getiremediği görülmüştür. Failin içinde bulunduğu psikolojik, fiziki veya sosyal koşullar sebebiyle suç işlemeye devam etmesi ile cezanın anlamını yitirdiği söylenebilir. Bu hallerde suçun işlenmesi, ceza tehdidi ile yasaklanmış bir fiilin icrasının ötesinde bir başka ifadeyle ceza normunun ihlalinin ötesinde bir soruna işaret eder. Bu özellikli durumlara örnek olarak uyuşturucu madde bulundurmak ve kullanmak suçlarının tekrar tekrar aynı fail tarafından işlenmesi verilebilir. Burada failin cezalandırılması suç işlemesini engelleyememektedir. Çünkü faili suça iten şey tedavi ile giderilebilecek uyuşturucu madde bağımlılığıdır. Aynı şekilde bir başka örnek de aile içi şiddet bakımından verilebilir. Faillerin aile içi şiddet sebebiyle cezalandırılması yeterli olmamakta ve her gün yeni aile içi şiddet vakaları gündeme gelmekte ve aynı kişiler tekrar tekrar mağdur olmaktadır. Ancak aile içi şiddete sebep olan sosyal

⁹ Nurullah Kunter, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Basım, İstanbul, 1989, s. 123.

¹⁰ Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukuku'na Giriş**, 8. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014, s. 529; Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, (Genel Hükümler), ss. 556-557; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri**, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 406; İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 622; Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, 21. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 416; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 518-520; Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 2; Veli Özer Özbek, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, (Genel Hükümler), s. 617; Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014, s. 565; Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 570.

sorunlar giderilmemektedir. Bu bakımdan suçun önlenmesi amacını yerine getirebilecek cezalandırmaya alternatif çözümler veya cezanın eksik kaldığı yönleri tamamlayacak yöntemler geliştirmek gerekmektedir. Bu yeni yöntemler ile failin suç işlemesine sebep olan sorunlar ile daha iyi bir şekilde mücadele etmek mümkün olabilir.

Hukuki uyuşmazlıkların çözümü geleneksel olarak devletin bir fonksiyonudur. Bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme ve karara bağlama yetkisi yargı fonksiyonunu ifade eder.¹¹ Bir başka ifadeyle yargılama hukuki uyuşmazlıkların bağımsız ve tarafsız bir şekilde yargılama usulleri izlenerek kesin hükme bağlanmasıdır.¹² Ceza mahkemeleri de yargı fonksiyonunu yerine getirmektedirler. Mahkeme, bir veya birden fazla hâkimden oluşan ve hukuki uyuşmazlıkları çözen devlet organıdır.¹³ Anayasa’da mahkemeye ilişkin herhangi bir tanıma yer verilmemiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, mahkemeyi, yasayla kurulan, yürütme organı ve taraflar önünde bağımsız ve tarafsız, yargılama usulü güvencesine sahip bir makam olarak tanımlamaktadır.¹⁴

Hukuki uyuşmazlıkların mahkemeler dışında onlara seçenек bir yöntem ile çözülebileceği düşüncesi ilk olarak özel hukuk alanında ortaya çıkmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olarak ifade edilen bu yöntemler tarafsız bir üçüncü kişinin uyuşmazlığın çözümünde taraflara yardımcı olduğu ve dava yoluna seçenек olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Ceza muhakemesi hukukunda da alternatif uyuşmazlık çözüm yolları geliştirilmeye başlanmıştır. Hem alternatif uyuşmazlık çözüm yolu hem de onarıcı adalet uygulaması olan uzlaştırma mağdurun zararının giderilerek fail ile uzlaşmasının sağlanması suretiyle ceza uyuşmazlığının çözümünü sağlamaktadır. Dava dosya yükünün fazlalılığı ceza muhakemesi hukukunda başka alternatif yolların arayışına sebep olmaktadır. Ceza Muhakemesinde İş Yükünün Azaltılması

¹¹ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 18. Baskı, Ekin Basım, Bursa, 2015, s. 394; Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014, s. 448.

¹² Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, 18. Tıpkı Basım, Beta Basım, İstanbul, 2014, s. 424.

¹³ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, 5. Baskı, Ekin Basım, Bursa, 2014, s. 337.

¹⁴ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, **İnsan Hakları El Kitabı**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 254.

¹⁵ İbrahim Özbay, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, **Erzurum Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 3-4, 2006, s. 460; Alper Bulur, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 65, Sayı: 4, 2007, s. 31.

Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın 20. maddesi ile Ceza Muhakemesi Kanunu'na "basit yargılama" isminde yeni bir yöntem getirilmek istenmektedir.¹⁶ Bu kanun çalışmaları ceza muhakemesi hukukunda alternatif yöntemlere ilişkin ihtiyacı ve arayışı yansıtmaktadır.

Yüksek lisans tezimizin konusunu oluşturan sorun çözen mahkemeler, ceza muhakemesi hukukunda bir alternatif uyumsuzluk çözüm yolu oluşturmaktadır. Sorun

¹⁶ **Madde 20-** Ceza Muhakemesi Kanununa 250 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir. "Basit yargılama Madde 250- (1) Üst sınırı beş yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı tarafından basit yargılama usulü uygulanabilir. (2) Cumhuriyet savcısı veya kolluk, şüpheliyi, basit yargılama usulü ve basit yargılama sonucunda verilebilecek yaptırımlar hakkında bilgilendirir ve hakkında bu usulün uygulanmasını isteyip istemediğini sorar. (3) Bu usulün uygulanabilmesi için; a) Suçun şüpheli tarafından işlendiği hususunda yeterli şüphe bulunması, b) Şüphelinin işlediği iddia edilen fiili gerçekleştirdiğini Cumhuriyet savcısının huzurunda kabul etmesi, c) Şüphelinin kasıtlı bir suçtan mükerrir veya itiyadî suçlu ya da suçu meslek edinen kişilerden olmaması, d) Şüphelinin bu yargılama usulünü kabul etmesi, şarttır. (4) Cumhuriyet savcısı, şüpheli hakkında basit yargılama usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep eder. Soruşturma evrakına eklenen talep yazısında üçüncü fıkra da belirtilen şartların gerçekleştiği açıkça belirtilir. (5) Mahkeme, üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiğine kanaat getirmesi durumunda; aşağıdaki yaptırımlardan birine veya birkaçına hükmeder: a) Suç için kanunda öngörülen cezanın alt sınırının yarısını geçmemek kaydıyla bir yıla kadar hapis cezası. b) Suçun karşılığında seçimlik ceza olarak hapis ve adli para cezası öngörülmesi halinde, yüzseksen güne kadar adli para cezası. c) Karşılığında hapis ve adli para cezasının birlikte öngörüldüğü suçlarda, (a) bendi hükmüne göre sadece hapis cezası. d) Yukarıdaki bentlere göre hükmolunan hapis cezasının ertelenmesi. e) Otuz günden az ve yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere, belirlenen gün karşılığında kamuya yararlı bir işte çalışma. f) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma. g) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle belirli yer ve bölgelere gitmeme. h) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle, belirli mercilere düzenli olarak başvurma. ı) Suçun işlenmesi suretiyle ortaya çıkan zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi. i) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle, suçun işlenmesiyle bağlantılı meslek veya sanatın icrasının yasaklanması. j) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle, suçun işlenmesiyle bağlantılı ehliyet veya ruhsatın geri alınması. (6) Mahkeme kararını dosya üzerinden verir. Ancak, gerek görmesi halinde faili dinleyebilir. Mazeretsiz olarak gelmeyen fail, basit yargılama usulünden vazgeçmiş sayılır ve genel hükümlere göre soruşturma yapılması amacıyla dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. (7) Mahkemenin, yüklenen fiilin fail tarafından işlendiğine veya üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiğine kanaat getirmemesi durumunda genel hükümlere göre soruşturma yapılması amacıyla dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. (8) Beşinci fıkra hükmüne göre hükmolunan ceza sonuç ceza olup, bu cezada herhangi bir sebeple artırım veya indirim yapılamaz. (9) Hükmolunan yaptırımın sonradan ortaya çıkan ve sanığın elinde olmayan şartlar sebebiyle yerine getirilmesinin imkânsızlaşması veya önemli ölçüde güçleşmesi durumunda, yaptırım değiştirilebilir. (10) Hükümlü, hakkında hükmolunan beşinci fıkranın (e), (f), (g), (h) ve (ı) bentlerindeki yaptırımların gereğini yerine getirmemekte ısrar etmesi halinde, on günden iki aya kadar disiplin hapsiyle cezalandırılır. (11) Basit yargılama usulünün herhangi bir sebeple uygulanamaması durumunda, bu maddede düzenlenen usulün uygulanması amacıyla sanığın yüklenen fiili gerçekleştirdiğini kabul etmesine ilişkin beyanı delil olarak kullanılmaz. Buna ilişkin bilgi ve belgeler Cumhuriyet savcısı tarafından dosyadan çıkartılır. (12) Uzlaştırma kapsamına giren suçlarda, dosyanın uzlaştırmaya gönderilmemesi veya uzlaştırmının başarısız olması durumunda basit yargılama usulü uygulanabilir. **Ceza Muhakemesinde İş Yükünün Azaltılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı,** <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/TASARI-alternatif%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%20y%C3%B6ntemleri.pdf>, (01.08.2015), s. 4.

özen mahkemeler alternatif uyuşmazlık çözümü programlarının hem başarılarından hem de zayıf noktalarından yararlanmıştır. Uzlaşma ve diğeri alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemlerine duyulan ilgi, iş yükü oldukça fazla olan mahkemelerin, görev alanından basit suçları ve uyuşmazlıkları kaldırmak arzusundan kaynaklanmaktadır. Uzlaşmanın/arabulucuk yönteminin bir eksikliği olarak tarafların gönüllü olmasını gerektirmesi ve sonuçtan memnun kalmayan tarafın uyuşmazlığı bir başka forumda devam ettirebilmesi olarak görölmektedir. Bundan dolayı sorun çözen mahkemeler ile uzlaşma veya diğeri yöntemler arasındaki kilit fark sonuca ulaşılması için mahkemelere dayanılmasıdır.¹⁷

Sorun çözen mahkemeler suç fiiline yol açtığı kabul edilen belirli sorunları hedef alan mahkemelerdir. Sorun çözen mahkemenin temel amacı bir suçun işlendiği şüphesi ile doğan cezai uyuşmazlığı çözmek yerine, bu suça neden olduğu düşünölen sorunu ele almaktır. Bir başka ifade ile bu mahkemeler sadece suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğini araştırma görevi ile yetinmemekte suçun kökenine inmeyi vaat etmektedirler. Suça sebep olan sorunun ele alınması ile failin aynı suçu tekrar işleminin önüne geçilmek istenmektedir.

Sorun çözen mahkemenin çeşidine göre amacı, hedef aldığı sorunlar ve kullandığı yöntemler ve modeline göre de (modeller genelde yargılama öncesi/diversiyon veya yargılama sonrası olmak üzere iki biçimde kendini göstermektedir) mahkemenin müdahalesinin başladığı nokta değişmektedir. Bu değişkenlik sorun çözen mahkemelerin çeşitli varyasyonlara sahip olmasına sebep olurken her bir uygulamayı kapsayacak şekilde bir yargıda bulunulmasını da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte bazı temel yargılarda bulunabilmek mümkündür. Bunlardan bir tanesi sorun çözen mahkemelere, genel ceza mahkemelerine olduğu gibi bir cezai uyuşmazlık söz konusu ise başvurulur. Her ne kadar odak noktasının cezai uyuşmazlığın çözümü olmadığı ileri sürölmekteyse de suçun kökenine inilerek altta yatan sorunun çözümü faaliyeti cezai uyuşmazlığında bir şekilde özölmesi anlamına gelmektedir. Sorun çözen mahkemeler cezai uyuşmazlığın çözümünde alternatif bir seçenek oluşturmaktadır.

Cezai uyuşmazlığı sonlandırmaları ve hürriyeti bağlayıcı cezalara başvurabilmeleri bakımından sorun çözen mahkemelerin yargılama faaliyeti

¹⁷ Mitchell J. Miller, **21st Century Criminology: A Reference Handbook Cilt 1**, SAGE Publications, London, 2009, s. 722.

yürüttükleri açıktır. Mahkeme makamı olmadan bu şekilde etkili kararlar verme yetkileri olmayacaktır. Sorun çözen mahkemeler yargılama faaliyetinin içerisinde failin ihtiyaç duyduğu tedavi ve sosyal hizmetlere ulaşmasını, mağdurun güvenliğinin sağlanmasını veya toplumun ceza sistemine ulaşmasını ve katkı sağlamasını da gerçekleştirmektedir. Yargılama faaliyetine yeni anlamlar getirmektedirler. Hâkimin rolü geçmişteki bir olayın muhakeme faaliyetleri ile yeniden canlandırılıp bir kararla sona erdirilmesinden öteye geçmektedir. Hâkim sorun çözen mahkemenin amacına göre belirlenmiş olan sorunu çözmeyi amaçlar ve geleceğe yönelik sonuçlar elde etmeye hizmet eder. Hukukun evrildiği bir zamanda geleneksel rollerin aynı kalmasını beklemek mümkün değildir. Hukuki kurum ve makamlar yeni görevler üstlenerek mevcut sistemin çözümsüz kaldığı alanlarda çalışmak zorundadırlar. Sorun çözen mahkemeler de bu sebeple hukuk sistemlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır.

Özel hukuk uygulamasından farklı olarak ceza hukukundaki alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kendine has özellikleri vardır. Mahkeme niteliğini haiz sorun çözen mahkemeler amaçları ve uyguladıkları usul ve yöntemler bakımından genel ceza mahkemelerinden ayrılmakta ve alternatif uyuşmazlık çözüm yolu niteliği kazanmaktadırlar.

Yüksek lisans tezimizin amacı dava dosyası yükünde fazlalık, tekrerrür oranlarında yükseklik ve kalabalık ve maliyetli cezaevleri gibi ceza adaleti sorunlarına alternatif bir çözüm önerisi getirmektir. Bunun için sorun çözen mahkemelerin Türkiye’de uygulanabilirliği incelenmekte ve bu mahkemelerin nasıl kurulup çalışacağına ilişkin bir öneri getirilmektedir.

Yüksek lisans tezimizde yöntem olarak sorun çözen mahkemelere ilişkin kaynakların tüketilmesi yoluna gidilerek, sorun çözen mahkemeler ve uygulamaları kapsamlı ama birbiriyle tutarlı bir sistematik içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Sorun çözen mahkemelere ilişkin tek bir tanımın olmaması, birçok ülkede bu mahkemelerin farklı modellerinin uygulanıyor olması çalışma bakımından bir zorluk oluşturmaktadır. Bunun için sadece tek bir mahkemeye ilişkin bilgilerin toplanması yoluna gidilmemiştir. Hukuki düzenlemelerden ziyade bu mahkemelerin özelliklerini, yapısını ve etkilerini konu edinen öğreti, kaynak olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan özellikle sorun çözen mahkemelerin kavramsal çerçevesini

geliştirmede otorite olarak kabul edilen metinlerden faydalanılmıştır. Çalışmamız boyunca bu alanda hangi araştırmacıların belirleyici olduğu ve bu mahkemelerin kuruluş ve işleyişinde hangi kurumların etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sayesinde kaynakların hangilerinin birincil hangilerinin ikincil oldukları tespit edilebilmiş ve bilgilerin derlenmesi bu şekilde gerçekleşmiştir. Çalışmanın farklı uygulamaları yansıması ve dolayısıyla sorun çözen mahkemelerin özünü kavrayabilmesi amacıyla izlenen bir diğer yol ise tek bir ülkenin mahkemelerinin incelenmemiş olmasıdır. Sorun çözen mahkemelerin içinden çıktığı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kaynaklar ağırlığı oluşturmakla birlikte, Kanada, Avustralya, Yeni Zellanda, Birleşik Krallık ve İrlanda sorun çözen mahkemelerine ilişkin öğretilerden önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Her ne kadar sorun çözen mahkemelerin tek bir tanımının olmaması veya tek bir uygulamasının olmaması zorluk oluşturmakta ise de esasında bu çalışmanın değerini de arttırmaktadır. Zira bu mahkemeler yerel ihtiyaçlara göre tasarlanabilmeye elverişlidirler. Kurulma aşamasından uygulama aşamasına kadar geçen aşamalarda farklı uygulamaların varlığı her toplumun ihtiyacına en uygun ve en iyi çalışacak bir modelin oluşturulmasına imkân sağlar. Bu çalışma bir öncü olarak yazılmıştır. Genel olarak sorun çözen mahkeme ve çeşitleri açıklanmaktadır. Her bir çeşit mahkeme kendi varyasyonları ile ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturabilirler. Ancak öncelikle genel yaklaşımın ve kavramın irdelenmesi farklı çalışmaların yapılabilmesi için gerekli görülmüştür. Bu çalışmanın amacı alternatif bir yöntem ile ceza muhakemesine yeni bir bakışın kazandırılmasıdır. Sorun çözen mahkemelerin uygulanmaya başlanmaları adına bütüncül ve kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmek amaçlanmıştır. Uygulanabilirlik bir mantık çerçevesinde analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar çerçevesinde izlenmesi gereken yola ilişkin bir öneri getirilmiştir.

Çalışmamızda karşılaşılan bir diğer zorluk ise terimlerin Türkçeleştirilmesine ilişkindir. Sorun çözen mahkeme, Türk Hukuku'nda yeni bir kavramdır. Bu nedenle bu alanda Türkçe terimler bulunmamaktadır. Çalışmamızda bu mahkemelerin İngilizce isimlerine Türkçe karşılıklar bulunması gerekmiştir. Sorun çözen mahkeme ifadesi bu mahkemelerin İngilizce karşılığı olan “problem solving courts” terimi için kullanılmıştır. “Sorun çözen” ifadesi, bu mahkemelerin suçun ardında yatan

sorunlara odaklanmalarını yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra “sorun çözen” deyimini orijinal terime en yakın ve onu Türkçede en iyi temsil eden ifadedir. Sorun çözen mahkeme ifadesi bir üst kavramdır. Bununla birlikte sorun çözen mahkemenin farklı isimlerle anılan çeşitleri bulunmaktadır. Dolayısıyla sorun çözen mahkeme çeşitlerinin de Türkçeleştirilmesi gerekmiştir. Türkçe karşılıklar bulunurken orijinal ifadeye en yakın kelimeler tercih edilmiştir. “Drug courts” yerine uyuşturucu mahkemesi, “mental health court” yerine akıl sağlığı mahkemesi, “community court” yerine yerel mahkeme ve “domestic violence court” yerine aile içi şiddet mahkemesi kullanılmıştır. Görülmektedir ki bu mahkemeler hedef aldıkları sorun ile ilgili olarak isimlendirilmektedir. Dolayısıyla çeviride de bu hususa dikkat edilmiştir. Örneğin, aile içi şiddetle mücadele mahkemesi ifadesi yerine sadece aile içi şiddet mahkemesi kullanılmıştır. İngilizce terimlerin Türkçeleştirilmesine ilişkin olarak özellik arz eden durumlar çalışmamızın ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Burada sadece çeviride karşılaşılan zorluğu belirtmek ve uygun görülen çözüm yöntemini açıklamak ile yetiniyoruz.

Çalışmamızın sistematüğini açıklamakta fayda görüyoruz.

Çalışmamızın *Birinci Bölümünde*, sorun çözen mahkemeler, kavram, terim, tanım, temel özellikler ve genel ceza mahkemelerinden farkları, tarihçe, ortaya çıkma sebepleri ve çeşitleri başlıkları altında incelenmektedir. Türk Hukukunda yeni bir kurum olan bu mahkemelerin öncelikle kavramsal açıdan ele alınması gerekmektedir. Ardından sorun çözen mahkeme terimi ve tanımı açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra kavramı tam manasıyla anlaşılır kılmak amacıyla sorun çözen mahkemeler ile genel ceza mahkemeleri kıyaslanmaktadır. Birinci bölümün ikinci başlığında sorun çözen mahkemelerin tarihçesi ve üçüncü başlığında ise bu mahkemelerin ortaya çıkmasına neden olan hususlar açıklanmaktadır. Birinci bölümde son olarak her bi sorun çözen mahkemeye ilişkin kapsamlı açıklamalar getirilmektedir.

Yüksek lisans tezi kapsamı göz önünde bulundurularak birinci bölümde sorun çözen mahkemelerin kuramsal altyapısına veya bu mahkemeleri destekleyen teorilere ilişkin detaylı bir açıklama yapılmamaktadır. Sadece kısaca iyileştirici hukuk biliminin bu mahkemeleri kuramsal açıdan desteklediği belirtilmektedir. Detaylı olarak bu konunun incelenmemesinin birinci sebebi tezin kapsamının çok

genişletilmek istenmemesi olmakla birlikte; ikinci sebep, sorun çözen mahkemelerin kuramsal altyapısına ilişkin olarak öğretide henüz bir fikir birliğine varılmamış olmasıdır. İyileştirici hukuk biliminin yanı sıra onarıcı adalet, pragmatizm, demokratik katılım, usul adaleti gibi kuram ve görüşler sorun çözen mahkemeler ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla bu konunun ayrıntılı olarak incelenmesi tercih edilmemiştir.

Sorun çözen mahkeme teorisi/teorileri hususu incelenmemekle birlikte Kıta Avrupası Hukuk sistemi ile arasındaki kuramsal ilişkiye değinmekte fayda görüyoruz. Sorun çözen mahkemelerin faili cezalandırmak yerine iyileştirmeyi hedeflemesi ile Kıta Avrupası Hukuk sistemindeki pozitivist okulun görüşü arasında bir ilişki bulunmaktadır. Klasik okula bir tepki olarak ortaya çıkan pozitivist okula göre fail iyileştirilmesi gereken hasta bir bireydir. Tedavi suretiyle iyileşen fail bir daha suç işlemeyecektir.¹⁸ Suçlulara ceza yerine güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerektiğini ileri süren pozitivist okul¹⁹ ile failleri cezalandırma yerine çeşitli tedavi ve sosyal hizmet programlarına yönlendiren sorun çözen mahkemeler arasında bir paralellik söz konusudur. Sorun çözen mahkeme yaklaşımı pozitivist okula ek olarak toplumsal savunma görüşleri ile de benzeşmektedir. Bu görüşe göre, toplumun korunması, suçlu toplumdan dışlanarak değil, topluma yeniden kazandırılarak mümkün olacaktır.²⁰ Toplumsal savunma görüşünün amacı, suçluların tedavi edilmesi suretiyle toplumsallaştırılmaları ve bu suretle suç işlenmesinin önlenmesidir.²¹ Toplumsal savunma önlemleri kişiye göre özelleştirilerek kullanılmalıdır. Bu itibarla suçla mücadelede, işlenen fiilin ağırlığı yerine failin kişiisel nitelikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Dahası toplumsal savunma suçla mücadelede tüm sosyal bilimlerden fayadalanılması gerektiğini belirtmektedir. Zira diğer disiplinlerin dahiliyeti ile suça karşı mücadele bilimsel bir kimlik kazanır. Bu görüşe göre toplumun suçluluk nedenleri ile baş etmesi ve özellikle kişiye suça yönelten fiziksel ve toplumsal durumları dikkate alması gerekir.²² Bu çerçevede, disiplinler arası çalışma, failin tedavi edilerek yeniden topluma kazandırılması ve suça neden olan durumların suçla mücadelede ve suçlular hakkında alınan

¹⁸ Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 378.

¹⁹ Demirbaş, Genel Hükümler, s. 77; zbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 118.

²⁰ zbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 119.

²¹ Devrim Aydın, “Ceza Hukukunda Okullar”, **CHD**, Yıl: 6, Sayı: 15, 2011, s. 52.

²² Demirbaş, Genel Hükümler, ss. 80-81.

önlemlerde dikkate alınması bakımından toplumsal savunma görüşü ve sorun çözen mahkemeler uyuşmaktadır. Kanaatimizce bu görüşler ile sorun çözen mahkemeler teorik açıdan temellendirilebilirler.

İkinci bölümde ise sorun çözen mahkemelerin ülkemizde nasıl uygulanabilecekleri konusu tartışılmaktadır. Birinci bölümde açıklanan bilgilere ilişkin değerlendirme ve önerilerimiz ikinci bölümde yer almaktadır. Bu bölümün ilk başlığın sorun çözen mahkemelerin faaliyetlerinin temel ceza muhakemesi ilkelerine uygunluğu araştırılmaktadır. İkinci başlıkta ülkemizde sorun çözen mahkemelere ihtiyaç olup olmadığı incelenmektedir. İhtiyacın belirlenmesi bakımından ise öncelikle sorun çözen mahkemelerin yöneldikleri sorunlar ve ülkemizdeki durum açıklanmaktadır. Ardından bu mahkemelerin amaçlarını gerçekleştirmede etkili olup olmadıkları ve etkili olmalarına neden olan hususlar irdelenmektedir. Son olarak bu mahkemelerin ülkemizdeki sorunları çözmede etkili olup olamayacakları değerlendirilmektedir. Bu iki başlık altında incelenen hususlar sorun çözen mahkemelerin Türkiye’de nasıl kurulacaklarına ışık tutmaktadır. Nitekim üçüncü başlıkta hem muhakeme ilkeleriyle bağdaşan hem de yerel ihtiyaçları karşılayan sorun çözen mahkemelerin nasıl kurulacağı ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde son olarak, sorun çözen mahkemelerin kurulmalarının ardından amaca uygun olup olmadıklarını, bir başka ifadeyle fail, mağdur ve toplum üzerindeki etkilerini sınamak üzere izlenmesi gereken yol önerilmektedir. Zira adil ve etkin çalışan bir ceza müdahalesi önerisinin kendisini değerlendirecek ölçütleri de sunması gerektiği kanaatindeyiz.

Sonuç bölümünde ise çalışmamız neticesinde elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUN ÇÖZEN MAHKEME KAVRAMI, TERİMİ, TANIMI, TEMEL ÖZELLİKLERİ VE GENEL CEZA MAHKEMELERİNDEN FARKLARI, TARİHÇESİ, ORTAYA ÇIKMA SEBEPLERİ VE ÇEŞİTLERİ

I. SORUN ÇÖZEN MAHKEME KAVRAMI

Sosyal hizmetlerin, sosyal ve psikolojik sorunları olan kişilere yardım etme ve destekleme görevinde başarısızlığa düştüğü hallerde, mahkemeler ceza kanunlarını ihlal eden bu kişilere karşı toplumun korunması ve adaletin gerçekleştirilmesi amacıyla müdahale ederler.²³ Psikolojik rahatsızlıklarından dolayı bu faillerin çoğunun yeniden suç işlemesi, cezaya dayalı ceza adalet sistemi ile önlenememektedir.²⁴ Geleneksel ceza mahkemelerinde hâkimlerin başvurduğu birincil araç faillere karşı yaptırım uygulamaktır, ancak failleri suç işlemeye iten sosyal ve psikolojik sorunların etkili çözümü, mahkemelerin bu sorunlara yönelik tedavi ve destek hizmetlerini kullanmalarını gerektirmektedir.²⁵

Suç fiillerinin ardında yatan psikolojik ve sosyal sorunları olan faillerin, mahkemelerin önüne çıkarılması, cezalandırılması ve ardından sıklıkla mükerrir suçlular olarak tekrar mahkeme önüne gelmelerini ifade etmek için “döner kapı” kavramı yaratılmıştır.²⁶ Sorun çözen mahkemeler ise söz konusu “döner kapı” sorununa karşı üretilen yanıtlardan bir tanesidir.²⁷ Sorun çözen mahkemelerin hâkimleri, otorite ve gözetim yetkilerini, failleri kendi davranışlarından ve kendi rehabilitasyonlarından sorumlu tutmak üzere kullanırlar. Şu kadar ki bu otorite kullanımı bakımından diğer kamu kurumları mahkemeler kadar yetkin

²³ Richard Wiener, Bruce J. Winick, Anthony Castro, Aryn Emmert ve Leah S. Georges, “A Testable Theory of Problem Solving Courts: Avoiding Past Empirical and Legal Failures”, **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 33, Sayı: 5-6, 2010, s. 419.

²⁴ Bruce J. Winick ve Susan Stefan, “Forward: A Dialogue on Mental Health Courts”, **Psychology, Public Policy and Law**, Cilt: 11, Sayı: 4, 2005, s. 515.

²⁵ Wiener ve diğerleri, s. 419.

²⁶ Greg Berman ve John Feinblatt, “Problem-Solving Courts: A Brief Primer”, **Law and Policy**, Cilt: 23, Sayı: 2, 2001, s. 129. New York State Court of Appeals Chief Judge (Baş Hâkimi) Judith S. Kaye ile yapılan röportajda Kaye seri üretim adaleti betimlemek için ‘McJustice’ ifadesini de kullanmıştır. Greg Berman, “What is a Traditional Judge Anyway?: Problem Solving in the State Courts”, **Judicature**, Cilt: 84, Sayı: 2, 2000, s. 82. Richard C. Boldt, “Problem-Solving Courts and Pragmatism”, **Maryland Law Review**, Cilt: 73, Sayı: 4, 2014, s. 1123.

²⁷ Wiener ve diğerleri, s. 419.

görülmemektedirler.²⁸ Sorun çözen mahkemeler; hukuk sisteminin rolünü gerçeğin bulunması ve cezanın uygulanmasının ötesine genişletmektedir ve mahkemenin otoritesini, sosyal anlamda toplum sağlığını devam ettirmek için kullanmaktadırlar.²⁹

Sorun çözen mahkemelere ilişkin değerlendirmelerin çoğu bu mahkemeleri, mahkeme sistemini değiştiren sosyal bir hareket,³⁰ “sessiz bir devrim”,³¹ “dikkat çekici”³² ve “çarpıcı”³³ bir “paradigma değişikliği”³⁴ olarak tanımlamaktadırlar. Sorun çözen mahkemeler, genel ceza mahkemelerinden suç davranışına yol açan bireysel ve sosyal sorunun kökenine inme girişimleri itibarıyla ayrılırlar.³⁵

Sorun çözen mahkemeler yargı çevresinden yargı çevresine ve bu yargı çevrelerindeki farklı dava tiplerine göre çeşitlilik gösterir. Bununla birlikte bu mahkemelerin tümü yargı çevrelerinde bulunan sosyal hizmetler ile işbirliğine yakından odaklanır ve sanığın suç işleminin altında yatan sorunlara karşı işbirlikçi disiplinler arası bir sorun çözme yaklaşımının geliştirilmesi gerektiğini vurgular.³⁶

II. SORUN ÇÖZEN MAHKEME TERİMİ, TANIMI, TEMEL ÖZELLİKLERİ VE GENEL CEZA MAHKEMELERİNDEN FARKLARI

A. Terim ve Tanım

Bu mahkemelere ilişkin olarak herkes tarafından kabul edilmiş bir terminoloji bulunmamaktadır. Bu mahkemeler için sorun çözen, hesap verebilirlik, davranışsal adalet, işbirlikçi adalet, sorun odaklı, sonuç odaklı ve yapıcı müdahale mahkemeleri

²⁸ Bruce J. Winick, “Therapeutic Jurisprudence and Problem Solving Courts”, **Fordham Urban Law Journal**, Cilt: 30, Sayı: 3, 2003, s. 1060.

²⁹ Jeffrey A. Butts, “Introduction: Problem-Solving Courts”, **Law and Policy**, Cilt: 23, Sayı: 2, 2001, s. 121.

³⁰ Rekha Mirchandani, “Beyond Therapy: Problem-Solving Courts and the Deliberative Democratic State”, **Law and Social Inquiry**, Cilt: 33, Sayı: 4, 2008, s. 853.

³¹ Victoria Malkin, “The End of Welfare as We Know It: What Happens When the Judge is in Charge”, **Critique of Anthropology**, Cilt: 25, Sayı: 4, 2005, s. 361.

³² Michael C. Dorf ve Charles Frederick Sabel, “Drug Treatment Courts and Emergent Experimentalist Government”, **Vanderbilt Law Review**, Cilt: 53, 2000, s. 831. Winick, s. 1055.

³³ Timothy Casey, “When Good Intentions Are Not Enough: Problem-Solving Courts and the Impending Crisis of Legitimacy”, **Southern Methodist Law Review**, Cilt: 57, 2004, s. 1459.

³⁴ John S Goldkamp, “The Drug Court Response: Issues and Implications for Justice Change”, **Albany Law Review**, Cilt: 63, 2000, s. 924.

³⁵ Mirchandani, s. 853.

³⁶ Pamela M. Casey ve David B. Rottman, “Problem-Solving Courts: Models and Trends”, **The Justice System Journal**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2005, s. 1.

ifadeleri kullanılmıştır.³⁷ Amerika Birleşik Devletlerin’de “sorun çözen mahkeme” ifadesinin, sorun-odaklı mahkeme, özel mahkeme veya diğer ifadelerle tercih edildiği görülmektedir.³⁸ Bu tercihin sebebi, 2000 yılında gerçekleştirilmiş olan Mahkeme Reisleri Konferansı ve Eyalet Mahkeme Yöneticileri Konferansı’nda³⁹ verilen ortak kararda bu mahkemelerin “sorun çözen mahkeme” olarak adlandırılmasıdır.⁴⁰

Sorun çözen mahkeme yöntemini benimseyen veya uygulayanların hepsini birleştiren bir tanım veya felsefenin bulunmadığı ileri sürülmektedir.⁴¹ Bir tanıma göre problem çözen mahkemeler, mahkemenin otoritesini sanığın altta yatan sorunlarını, adalet sisteminin yapısal sorunlarını ve toplumun sosyal sorunlarını karşılamak amacıyla kullanan mahkemedir.⁴²

Bir başka tanımda ise problem çözen mahkemeler, kendisine özgün unsurlarla ayırt edilen yenilikler olarak ifade edilmiştir. Bu özgün unsurlar; sorun çözmenin odak oluşu, karar verme sürecinde takım yaklaşımı, sosyal hizmetlerin eklenmesi, tedavi sürecinin mahkeme tarafından gözetimi, hâkim ve sanık arasındaki doğrudan

³⁷ Shannon Carey ve Janice Munsterman, **Challenges and Solutions to Implementing Problem Solving Courts from the Traditional Court Management Perspective**, Bureau of Justice Assistance, Washington, 2008, s. 2.

³⁸ Sorunun her zaman çözülemeyeceği ancak bu mahkemelerin amacının bu olduğu gerekçesiyle “Sorun-odaklı mahkeme” deyiminin daha doğru olacağı yönünde bkz. Arie Freiberg, “Problem-Oriented Courts: Innovative Solutions to Intractable Problems?”, **Journal of Judicial Administration**, Cilt: 11, 2001, (Problem-Oriented Courts), s. 3. Kaliforniya’da ise “işbirlikçi adalet mahkemesi” ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Judicial Branch of California, “Collaborative Justice Courts”, **Programs**, <http://www.courts.ca.gov/programs-collabjustice.htm>, (01.08.2015).

³⁹ Mahkeme Reisleri Konferansı, yüksek yargı mensuplarının üyesi oldukları bir kuruluştur. Belirli dönemlerde yapılan toplantılardaki amaç hukuki meselelerin konuşulup fikirlerin paylaşılmasıdır. Toplantı sonucunda ilke kararları alınmaktadır. Mahkeme Reisleri Konferansı şeklinde Türkçeleştirdiğimiz ifadenin aslı “Conference of Chief Justices”dir. CCJ olarak kısaltılmaktadır. Eyalet Mahkeme Yöneticileri Konferansı ise eyaletlerin mahkeme teşkilatının geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu konferans bünyesinde yapılan toplantılarda ilke kararları verilmektedir. İngilizce karşılığı Conference of State Court Administrators’dır. COSCA olarak kısaltılmaktadır. Bu konferanslarda verilen kararlara yapılan atıflarda özgün İngilizce isimler tercih edilmiştir. Bunun nedeni bu kararlara ulaşılabilmesinin ancak özgün İngilizce isimler ile mümkün olmasıdır. Ancak metin içinde Türkçe karşılıkları kullanılmıştır.

⁴⁰ Conference Of Chief Justices ve Conference Of State Court Administrators, **CCJ Resolution 22 COSCA Resolution IV**, 03.08.2000, <http://cosca.ncsc.org/~media/Microsites/Files/COSCA/Policy%20Papers/Resolution-PSC-Aug-00.ashx>, (01.08.2015), s. 1.

⁴¹ Berman ve Feinblatt, s.125. Greg Berman, “Problem-Solving Justice and the Moment of Truth”, **Problem-Solving Courts: Justice For The Twenty-First Century?**, (Ed. Paul Higgins ve Mitchell B. Mackinnon), ABC-CLIO, Santa Barbara California, 2009, ss. 1, 3; Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 3.

⁴² Berman, s. 78.

etkileşim, toplumsal destek ve hâkimin mahkeme salonu içinde ve dışında etkin oluşu olarak sayılmaktadır.⁴³

2000 tarihli Mahkeme Reisleri Konferansı ve Eyalet Mahkeme Yöneticileri Konferansı ortak kararında, sorun çözen mahkemeler, tedavi hizmetinin dava süreci ile birleştirilmesi, devamlı yargı müdahalesi, yakın gözetim ve davranışa derhal yanıt verilmesi, farklı disiplinlerden kişilerin dahiliyeti ve toplumla işbirliğini içeren iyileştirici adalette temellenen ilke ve yöntemleri kapsayan mahkemeler olarak tanımlanmıştır.⁴⁴

B. Temel Ortak Özellikler

Sorun çözen mahkemelere ilişkin olarak çeşitli tanımların yapıldığı yukarıda görülmektedir. Öğretide herkes tarafından kabul edilmiş bir sorun çözen mahkeme tanımı bulunmamaktadır. Tanım birliğinin olmamasının nedeni tek bir sorun çözen mahkeme yapısının ve uygulamasının bulunmamasıdır. Nitekim sorun çözen mahkemeler çok çeşitli yapılarda kurulmaktadır. Buna ek olarak çeşitli sorun çözen mahkemelerin çeşitli uygulamaları bulunmaktadır. Bununla birlikte çoğu sorun çözen mahkeme ortak uygulamalara sahiptir. Bu ortak uygulamalara örnek olarak failin topluma yararlı programlara yönlendirilmesi, failin kararlara uyup uymadığının devamlı olarak denetlenmesi ve birçok adalet kuruluşu ve toplum ile mahkeme arasında işbirliği kurulması verilebilir.⁴⁵ Dolayısıyla sorun çözen mahkemelerin savunucuları ile sorun çözen mahkeme hareketi ile meşgul olan kişi ve kurumlar, genellikle, bir tanım yapmak yerine sorun çözen mahkemelerin sahip olduğu ortak temel özellikleri tespit etmeyi amaçlamaktadırlar. İleri sürülen ortak özellikler aracılığıyla sorun çözen mahkeme bir üst kavram olarak ortaya konulmaktadır. Ortak özellikler belirlenirken kimi yazar hâkimlerin görüşlerinden faydalanmış⁴⁶ kimi

⁴³ Donald J. Farole, Nora Jr. Puffett, Michael Rempel ve Francine Byrne, “Applying Problem-Solving Principles In Mainstream Courts: Lessons For State Courts”, **The Justice System Journal**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2005, (Applying Problem-Solving), s. 57; Nolan, s. 1541.

⁴⁴ Conference Of Chief Justices ve Conference Of State Court Administrators, s.1.

⁴⁵ Farole ve diğerleri, Applying Problem-Solving, s. 57; Melissa Labriola, Sarah Bradley, Chris S. O’ Sullivan, Michael Rempel ve Samantha Moore, **A National Portrait of Domestic Violence Courts**, Center for Court Innovation, New York, 2009, s. 3.

⁴⁶ Donald Farole, Nora Puffett, Michael Rempel ve Francine Bryne, **Collaborative Justice in Conventional Courts (Phase One): Opportunities and Barriers**, Center for Court Innovation, New York, 2004, ss. 17-20.

yazar ise kendi özgün sentezini oluşturmuştur.⁴⁷ Bazı çalışmalar belirli modellere odaklanırken⁴⁸ bazı çalışmalar tüm sorun çözen mahkeme modellerini kapsamayı amaçlamıştır.⁴⁹

Çoğu çalışmada sorun çözen mahkemelere ilişkin aynı veya benzer temalar, farklı başlıklar altında ele alınmaktadır. Söz konusu çalışmalarda bu temaların, ortak özellik, unsur veya bileşen olarak adlandırıldıkları görülmektedir. Çalışmamızda öğretilerde geliştirilmiş tüm ortak unsurlara değinilmesi mümkün olmadığından sadece sorun çözen mahkemelerin ne olduğunun kavranabilmesi açısından önemli olarak kabul edilmiş özelliklere yer verilecektir. Sorun çözen mahkeme çeşitlerinin her birine ilişkin olarak yazılmış ortak özellikler ise sorun çözen mahkemelerin çeşitleri başlığı altında her bir modele ilişkin olarak ayrıca değerlendirilecektir. Bu bölümdeki ortak özellikler genel olarak sorun çözen mahkeme kavramını açıklamaya ve tanımlamaya ilişkin olanlardır.

Sorun çözen mahkemelerin ortak özelliklerine ilişkin olarak değinilmesi gereken ilk çalışma Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı (U.S. Department of Justice) tarafından 1997 yılında gerçekleştirilen çalışmadır. Bu çalışma sonucu düzenlenen belgede tespit edilen ortak özellikler öğretilerde en yaygın olarak kabul edilen özelliklerdir.⁵⁰ ABD Adalet Bakanlığı Adalet Programları Ofisi, Ulusal Uyuşturucu Mahkemesi Uzmanları Birliği (The National Association of Drug Court Professionals) komitesinin uyuşturucu mahkemeleri için anahtar bileşenler tespit etmesini talep etmiştir. Ulusal Uyuşturucu Mahkemesi Uzmanları Birliği uyuşturucu mahkemesini tanımlayacak on adet özellik tespit etmiştir. Bu özelliklere “anahtar bileşen” adı verilmiştir. On anahtar bileşen genel olarak mahkemenin amacı, ceza muhakemesi makamları ve sosyal hizmet çalışanları arasında işbirliği, tedavi gibi

⁴⁷ Berman ve Feinblatt, ss. 125-127; Casey ve Rottman, ss. 1-13; Robert V. Wolf, **Principles of Problem-Solving Justice**, Center for Court Innovation, New York, 2007, (Principles), s. 2.

⁴⁸ Örneğin; Emily Sack, **Creating a Domestic Violence Court: Guidelines and Best Practices**, San Francisco: Family Violence Prevention Fund, San Francisco, 2002, ss. 5-7; John Feinblatt ve Greg Berman, **Community Court Principles: A Guide for Planners**, Center for Court Innovation, New York, 1997, s. 3; Dawn Marie Rubio, Fred Cheesman ve William Federspiel, “Performance Measurement of Drug Courts: The State of the Art”, **Statewide Technical Assistance Bulletin**, Cilt: 6, 2008, s. 3.

⁴⁹ Örneğin: Wolf, Principles, ss. 2-5.

⁵⁰ Bu belge National Association of Drug Court Professionals tarafından ABD Adalet Bakanlığı Adalet Programları Ofisi’nin Uyuşturucu Mahkemeleri Programı Ofisi’nce (Drug Courts Program Office, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice) verilen No. 96-DC-MX-K001 yetki ile hazırlanmıştır. NADCP (National Association of Drug Court Professionals), **Defining Drug Courts: The Key Components**, U.S. Department of Justice, Washington D.C., 1997.

hizmetlerin kullanımı ve failin yükümlülüklerine ilişkin hususları içermektedir. Söz konusu on anahtar bileşen uyuşturucu mahkemelerinin standartları için bir temel oluşturmuştur. Ancak bu bileşenler sadece uyuşturucu mahkemelerine ilişkin olmakla kalmayıp, sorun çözen mahkemelerin geneli bakımından da geçerlilik kazanmıştır.⁵¹ Bu bileşenlerin çoğu diğer sorun çözen mahkemelerin geliştirilmesi ve değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Netice olarak söz konusu anahtar bileşenler tüm sorun çözen mahkemelere ilişkin geliştirilmekte olan standartlar bakımından yol gösterici olmaktadır. Bu on “anahtar bileşen” kısaca şu şekildedir:

- Dava süreci ile birleştirilmiş tedavi programları.
- Savcı ve müdafinin davayı izlemek için hâkim ile birlikte çalıştığı çekişmesiz yargılama usulü.
- Katılımcıların (uyuşturucu mahkemesinde yargılanacak olan sanıkların) belirlenmesi ve uygun programa yerleştirilmesinde ivedilik.
- Sanıkların/katılımcıların tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine kesintisiz erişimi.
- Uyuşturucu testleri ve tedavi veya diğer sosyal hizmet sağlayıcılarının raporları aracılığıyla sanığın devamlı olarak denetlenmesi.
- Katılımcının kararlara uymasını sağlamak amacıyla eşgüdümlü yanıt geliştirilmesi
- Her bir katılımcı ile mahkemenin düzenli ve doğrudan etkileşime geçmesi.
- Uyuşturucu mahkemesi programlarının değerlendirmeleri ile mahkemenin etkililiğinin incelenmesi.
- Disiplinler arası eğitim ile bağımlılık hakkında mahkeme görevlilerinin yetiştirilmesi.
- Tedavi ve diğer sosyal hizmet kurum ve kuruluşları ile ortak çalışma.

İkinci olarak Mahkeme Yenilikleri Merkezi (The Center for Court Innovation)⁵² bünyesinde gerçekleştirilmiş olan çalışmaların aktarılması

⁵¹ National Association of Drug Court Professionals, **Adult Drug Court Best Practice Standards 1. Cilt**, Alexandria, 2013, s. 1.

⁵² New York Eyaleti Birleşik Mahkeme Sistemi (New York State Unified Court System) ve New York Şehir Kuruluşu (Fund for the City of New York) arasında özel-kamu ortaklığı ile kurulmuş olan merkez (Center For Court Innovation) yeni fikirleri test etmek ve sorunları çözmek için programlar üretir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Center for Court Innovation, “Overview”, **Who We Are**, <http://www.courtinnovation.org/who-we-are> , (01.08.2015).

gerekmektedir. Bu merkez sorun çözen mahkemelerin kurulumunu desteklemekte, teknik yardım temin etmekte ve sayısız bağımsız değerlendirme ile sorun çözen mahkemelerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu merkez bünyesinde çalışan önemli araştırmacılar kendi tecrübelerini damıtarak birden çok karakteristik unsur tanımlamıştır.⁵³ Bu araştırmacılardan biri olan Wolf çalışmasında sadece sorun çözen mahkemelerin değil, bunun yanında daha kapsayıcı bir kavram olarak problem çözen adalet uygulamalarının altı ortak unsurunu belirlemektedir.⁵⁴ Bunlar:

- Geliştirilmiş bilgi (mahkeme görevlilerinin eğitimi, fail ve fiil hakkında içeriksel bilgi, sanıkların düzenli olarak denetimine ve mahkemenin işleyişini değerlendirmeye olanak kılan veri sistemi).
- Toplumun katılımı (toplumun suça ve sonuçlarına ilişkin endişe ve düşüncelerine yanıt vermek ve topluma dayalı sosyal hizmet sağlayan kurumlar ve arasında bir ağ geliştirmek).
- Adalet sistemi makamları arasında işbirliği.
- Bireyselleştirilmiş adalet (faillerin her birinin suça iten sebepler ve koşullar yönünden incelenmesi ve bu incelemenin sonucunda failin ihtiyacına yönelik tedavi veya sosyal hizmetin sağlanması).
- Failin Sorumluluğu (failin mahkemeye, mağdurlara, ailesine ve kendilerine karşı sorumluluk almaları ve hesap vermeleri).
- Sonuç odaklı yaklaşım (mahkemenin modele uygunluğunun, maliyetinin ve tasarrufunun, mahkemenin tekerrüre, itidale ve düzenli sosyal hayata etkisinin değerlendirilmesini mümkün kılan bir veri toplama mekanizması yoluyla hedeflenen sonuçlara ulaşılması).

Ortak özellikleri tespit eden çalışmalara ek olarak Mahkeme Yenilikleri Merkezi araştırmacıları sorun çözen mahkemeleri değerlendirmek adına “verim göstergeleri” geliştirmişlerdir.⁵⁵ Bu verim göstergeleri üç düzenleyici ilke altında gruplanmıştır. İlk ilke “sorun çözme hedefi” olarak ifade edilmektedir. Sorun çözme hedefi, sanığa, mağdura veya topluma ait olup suçun işlenmesine neden olan sorunun çözülmesi amacı olarak tanımlanmaktadır. Bu hedef, ağırlıklı olarak bireyin

⁵³ Bkz. Berman ve Feinblatt, Greg Berman ve John Feinblatt, **Good Courts**, New Press, New York, 2005 (Good Courts), ve son olarak Wolf, Principles, ss. 1-9.

⁵⁴ Wolf, Principles, ss. 2-8.

⁵⁵ Porter ve diğerleri, ss.1-2.

rehabilitasyona ilişkin menfaatine işaret etmektedir. Bir diğer ifade ile sorunun çözülmesi ile sanığın topluma yeniden kazandırılması amacına hizmet etmektedir. Sonuç olarak sorunun çözülmesinden öncelikli olarak sanık yararlanmaktadır. Bununla birlikte bazı hallerde sorunun belirlenmesi ve çözülmesine ilişkin menfaat, sanıktan ziyade suçun mağduruna aittir. Suçun mağduru hem toplum hem de suçla hukuken korunan değeri ihlal edilmiş olan belirli bir kişi veya kişileri kapsamaktadır. Örneğin, uyuşturucu mahkemesinin sanığın uyuşturucu madde bağımlılığını çözme hedefi öncelikle o sanığın menfaatinedir. Bununla birlikte aile içi şiddet mahkemesinin sanığı şiddete iten nedenleri ortadan kaldıracak tedbirler almasında korunan menfaat öncelikle şiddete uğramış olan mağdura aittir. İkinci düzenleyici ilke “işbirliği” ilkesidir. Bu ilke adalet sisteminin içindeki ve dışındaki aktörlerin disiplinler arası işbirliğine vurgu yapmaktadır. Sorun çözen mahkemelerde failin yeniden topluma kazandırılmasına yönelik olarak bir takım tedavi ve sosyal hizmet programları kullanılmaktadır. Sanık bu programlara mahkeme gözetiminde katılır. Mahkemenin gözetim ve denetimine diğer ceza muhakemesi süreçleri (savcı ve müdafî) yardım etmektedirler. Mahkemenin kurduğu işbirliği sadece diğer muhakeme makamları ile sınırlı değildir. Tedavi ve diğer sosyal hizmet programlarını sağlayan kurumlar ile mahkeme arasında da işbirliği söz konusu olur. Bu işbirliği sonucunda hukuk ve hukuk dışı disiplinlerden gelen kişiler sanığın iyileştirilmesi veya yeniden topluma kazandırılması amacıyla bir takım olarak çalışırlar. İşbirliği ilkesi bu disiplinler arası çalışmayı ifade etmektedir. Üçüncü ilke ise “hesap verebilirlik/sorumluluk” ilkesidir. Bu ilke tarafların/sanığın kararlara uymasını, hizmeti verenlerin hizmet kalitesini ve mahkemenin bizzat kendisinin topluma karşı sorumluluğunu güçlendirmeye odaklanmaktadır.⁵⁶

Üçüncü olarak Ulusal Devlet Mahkemeleri Merkezi (National Center for State Courts) tarafından desteklenen bir çalışma aktarılmalıdır. Merkez tarafından desteklenen Casey ve Rottman tarafından yazılan “*Problem-Solving Courts: Models and Trends*” makalesinde birçok farklı sorun çözen mahkeme modeli için anahtar unsurlar ve ayrıca her modelin karşı karşıya geldiği özel meseleler tespit edilmiştir.⁵⁷ Bu çalışmayı takiben bu merkez, “*Problem Solving Justice Toolkit*” adını verdikleri bir kullanma kılavuzu geliştirerek sorun çözen mahkemelerin uygulanmasında takip

⁵⁶ Porter ve diğerleri, ss.1-2.

⁵⁷ Casey ve Rottman, ss. 1-11.

edilebilecek aşamaları ve kaynakları açıklamıştır.⁵⁸ Bu çalışmalarda her ne kadar genel geçer özellikler ifade edilmemiş olsada her bir model için ayrı ayrı yapılan tespitlerden tüm sorun çözen mahkemeleri kapsayacak şu ortak özelliklere ulaşılabilir:

- Erken müdahale ve bu mahkemelerin görev alanına giren faillerin ivedilikle tespit edilmesi.
- Seçenek yaptırımların faillerin kararlara uymalarını teşvik amacıyla kullanılması.
- Sosyal hizmetlerin yargılama ile birleştirilmesi.
- İşbirlikçi yaklaşım yoluyla mahkeme sürecinin eşgüdümlü idaresi.

Sorun çözen mahkeme uygulaması sadece ABD’de değil diğer birçok ülkede de söz konusu olduğu için ortak özelliklerin tespiti çabası da sadece Amerikan öğretilerine ve uygulamacılarına ait değildir. Kanada’da da farklı sorunları hedef alan çeşitli sorun çözen mahkemeler kurulmuştur. Sorun çözen mahkemelerin çeşitliliği kabul edilmekle birlikte paylaştıkları düşünülen ortak özellikler tespit edilmektedir. Bu ortak özellikler, tedavi ve sosyal hizmetlerin mahkeme süreciyle birleştirilmesi, tedavi ve iyileştirmenin yargısal denetimi/gözetimi, hâkim, savcı müdafî, mahkeme personeli, sosyal hizmet çalışanları, sağlık hizmeti çalışanlarını kapsayan farklı alanlardan gelen uzmanlardan oluşan işbirlikçi bir takım, karar verme aşamasında işbirlikçi yaklaşım, sanık, hâkim ve diğer sùjeler arasında etkileşim, olumlu davranışları geliştirmek için yaptırım ve ödùl kullanan bütüncùl cezalandırma süreciolarak ifade edilmektedir.⁵⁹

Çeşitli kurumların ve araştırmacıların ileri sürdükleri ortak özelliklerin değerlendirilmesi ile sonuç olarak sorun çözen mahkemelerin suçta iten temeldeki soruna yöneldikleri, karar verme aşamasına işbirlikçi bir yaklaşım getirdikleri, her bir fail için bireyselleştirilmiş adaleti amaçladıkları, failin hesap verebilirliğine ve sorumluluğuna odaklanıldığı, toplum katılımının teşvik edildiğı, veri toplanması ve görevlilerin eğitimi yoluyla bilginin pekiştirildiğı ve tekerrürü azaltmak, mağdurların

⁵⁸ Pamela M. Casey, David B. Rottman ve Chantal Bromage, **Problem Solving Justice Tool Kit**, National Center for State Courts, Williamsburg, 2007.

⁵⁹ Susan Goldberg, **Problem-Solving in Canada’s Courtrooms: A Guide to Therapeutic Justice**, National Judicial Institute, Ontario, 2011, ss. 8-9.

güvenliğini sağlamak ve toplumu güçlendirmek gibi somut sonuçlar üretmeye odaklandıkları söylenebilir.

C. Genel (Geleneksel) Ceza Mahkemelerinden Farkları

Sorun çözen mahkemelerin, genel mahkemelerden farklarının ortaya konulması, sorun çözen mahkeme kavramının somutlaştırılması işini tamamlayacaktır. Bu nedenle ortak özelliklerin belirtilmesi ile yetinilmeyerek ayrıca genel mahkemeler ile bir karşılaştırma yapılacaktır.

Sorun çözen mahkemeler de geleneksel mahkemeler gibi sanığın adil yargılanma hakkını korumayı ve etkin bir biçimde görev yapmayı amaçlar. Bununla birlikte sorun çözen mahkemeler hükümden sonraki sonuçlara odaklanmaları bakımından geleneksel mahkemelerden ayrılırlar. Sorun çözen mahkemeler, iyileştirici hukuk bilimine dayanan işbirlikçi bir yaklaşım ile failin tedavisini ve denetimini hedefler.⁶⁰

Genel ceza mahkemeleri ve sorun çözen mahkemelerin arasında öğretilde kabul görmüş farklar şunlardır:⁶¹

Genel Ceza Mahkemeleri	Sorun Çözen Mahkemeler
Uyuşmazlığın çözüm	Sorun çözen uyuşmazlıkların engellenmesi yöntemi
Hukuki sonuç	İyileştirici sonuçlar
Çekişmeli yargılama/itham sistemi	İşbirlikçi yöntem
Dava odaklı	İnsan odaklı
Haklara dayalı	Menfaat veya ihtiyaca dayalı
Hükümün önemli olduğu	Hükümün verilmesinden sonraki döneme vurgu
Hukukun yorumlanması ve uygulanması	Sosyal bilimlerin yorumlanması ve uygulanması
Hâkimin tarafsız olarak uyuşmazlığı çözen kişi	Hâkimin bir nevi takım lideri olarak rolü

⁶⁰ National Center for State Courts, **Effective Justice Strategies in Wisconsin A Report Of Findings And Recommendations: A Report to the Director of State Courts and the Wisconsin Supreme Court**, 2012, <https://www.wicourts.gov/courts/programs/docs/ejsreport.pdf> , (01.08.2015), s. 38.

⁶¹ Roger K. Warren, “Reengineering the Court Process”, Great Lakes Court Summitte yapılan sunum, Madison, Wisconsin, 24-25 Eylül 1998, aktaran David B. Rottman ve Pamela M. Casey, “Therapeutic Jurisprudence and the Emergence Of Problem Solving Courts”, **National Institute of Justice Journal**, Sayı: 240, 1999, s. 14.

olması

Geçmiş değerdendiren

Emsal kararlara dayanan

Kanunlara sıkı sıkıya bağılı

Az sayıda tarafın ve katılanın olduğı

Resmi ve etkili

İleriye dönük

Planlamaya dayanan

Karşılıklı bağılılık

Geniş bir yelpazede taraf ve katılanların varlığı

Gayri resmi ve etkili

Bu kısa karşılaştırmadan anlaşılacağı üzere sorun çözen mahkemelerin işleyiş yöntemi ile geleneksel cezalandırmanın yapısı ve iş bölümü oldukça farklıdır. Failler oldukça sık bir biçimde mahkemeye çağrılır. Kanunu ihlal eden davranış, fail ve devletin harekete geçmesinde katalizör olarak görülür. Seçme, değerlendirme ve tedavi ile ilgili kaynaklar erken kullanılır ve birden çok disiplini içerir. Sunulan hizmetler o bölgede bulunur ya da en azından mahkemeye yakın olurlar. Davalar, çoğunlukla en başından sonuna kadar dava yöneticileri veya benzer kişilerce yakından yönetilir. Sanıkların denetimi infaz kurumlarına devredilmez ve mahkemelerin yetkisinde kalır. Yargı denetimi devamlıdır ve yaptırımlar bireyselleştirilir ve yakından takip edilir. Mahkemenin kararlarına uyulmamasına seri bir biçimde karşılık geliştirilir. İlk verilmiş olan ceza infaz edilir iken başkaca yaptırımlar ya da ödüller uygulanabilir.⁶²

Geleneksel ceza infazının aksine sorun çözen mahkemeler denetleme sorumluluklarını denetimli serbestlik veya ceza infaz kurumlarına devretmezler. Tercihen aynı yargı görevlisi kararın uygulanmasını da yönetir. Ceza infaz görevlilerinin veya kurumlarının hâkimlerle aynı itibara sahip olmadıkları, yetki ve konumlarının eksik kaldığı ve hâkimler gibi hızlı, kararlı veya kesin bir biçimde hareket edemedikleri ileri sürülmektedir.⁶³

III. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN TARİHÇESİ

Sorun çözen mahkemelerin öncüleri daha eskiye uzanan diğer alternatif cezalandırma programlarıdır. Bu programların bazıları suçun sebeplerini anlamak için, hâkimlerin ve avukatların rehabilite edici araçların kullanılmasına karşı önem

⁶² Arie Freiberg, “Specialised Courts and Sentencing”, **Probation and Community Corrections: Making the Community Safer Conference**, Perth, 23-24 September 2002, (Specialised Courts), s. 5.

⁶³ Freiberg, Specialised Courts, s. 7.

vermeleriyle başlamıştır. Diğer programlar, Savcılık makamının zor kullanma yetkilerine dayanarak benzer iyileştirici hedeflere ulaşmaya çalışmaları ile oluşturulmuştur. Her iki çaba da sadece cezalandırma yoluyla başarılmadığı gözlenen, yeniden suç işlenmesini engellemek ve toplum güvenliğini sağlamak hedeflerine yöneliktir.⁶⁴

Sorun çözen mahkemeler; işlevsel, yaratıcı ve girişimci hâkim ve mahkeme çalışanlarının özellikle madde bağımlısı failler bakımından geçerli olan “döner kapı” adaletine karşı farklı bir seçenek yakalama çabalarından kaynaklanmaktadır.⁶⁵ Dade County (Miami), Florida’da 1989 yılında ilk Uyuşturucu Mahkemesinin (*Drug Court*) kurulmasından bu yana, bu mahkemeler tekerrür oranlarını azaltma başarılarına ilişkin raporlara dayanılarak ABD’nin tamamında hızla yayılmıştır.⁶⁶ 30 Haziran 2014 itibariyle ABD’de 2966 adet uyuşturucu mahkemesi ve 1272 adet diğer sorun çözen mahkeme olmak üzere toplam 4238 adet sorun çözen mahkeme vardır.⁶⁷ Son yirmi yılda sadece ABD’de değil; aynı zamanda Kanada, Birleşik Krallık, İrlanda ve Avusturalya’da da sorun çözen mahkemelerin kurulduğu görülmektedir.⁶⁸

İlk Dade County (Miami) Uyuşturucu Mahkemesinin kurulmasından bu yana, farklı mahkeme modelleri ortaya çıkmıştır.⁶⁹ Her bir model farklı bir meseleyi -aile içi şiddet, toplumsal yapı bozuklukları, akıl hastalığı, evsizlik gibi- ele alır; ancak her biri sanığı suça iten altta yatan sorunlara yönelerek sanık, mağdur ve toplum için daha iyi sonuçlar elde etmeyi amaçlamaları bakımından benzerdir.⁷⁰ Bu türev mahkeme modelleri: aile içi şiddet mahkemeleri, çocuk uyuşturucu mahkemeleri,

⁶⁴ Rachel Porter, Michael Rempel ve Adam Mansky, “What Makes A Court Problem-Solving? Universal Performance Indicators for Problem-Solving Justice”, **State Justice Institute**, New York, 2010, ss.1-2.

⁶⁵ James L. Jr. Nolan, “Redefining Criminal Courts: Problem-Solving and The Meaning Of Justice”, **American Criminal Law Review**, Cilt: 40, 2003, s. 1543.

⁶⁶ Victor E. Flango, “Families and Problem-Solving Courts: Problem-Solving Courts Under a Different Lens”, **Future Trends in State Courts**, Cilt: 7, 2007, s. 41.

⁶⁷ Uyuşturucu mahkemelerinin sayısı için bkz. National Drug Courts Resource Center, **How Many Drug Courts are There?**, 30.06.2014, <http://www.ndcrc.org/content/how-many-drug-courts-are-there>, (01.08.2015). Uyuşturucu mahkemesi dışındaki sorun çözen mahkemelerin sayısı için bkz. National Drug Courts Resource Center, **How Many Problem-Solving Courts are There?**, 30.06.2014, <http://www.ndcrc.org/content/how-many-problem-solving-courts-are-there>, (01.08.2015).

⁶⁸ Sorun çözen mahkemelerin ABD ve diğer ülkelerde sorun çözen mahkemelerin gelişimine ilişkin farklılar için bkz. James L. Jr Nolan, “The International Problem-Solving Court Movement: A Comparative Perspective”, **Monash University Law Review**, Cilt: 37, Sayı: 1, 2011, s. 260. Sorun çözen mahkemelerin Kanada, Birleşik Krallık, İrlanda ve Avusturalya’da yayılmasına ilişkin olarak ayrıntılı bilgi için bkz. James L. Jr Nolan, **Legal Accents, Legal Borrowing: The International Problem-Solving Court Movement**, Princeton University Press, 2009.

⁶⁹ Farole ve diğerleri, *Applying Problem-Solving*, s. 57; Nolan, s. 1541.

⁷⁰ Casey ve Rottman, s. 1.

akıl sağlığı mahkemeleri, yerel mahkemeler, gençlik mahkemeleri ve evsiz mahkemeleridir. Uyuşturucu mahkemeleri hareketinin doğuşu ile ortaya çıkan bu çeşitli mahkemelerde de benzer bir şekilde disiplinler arası bir takım işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu mahkemeler de sanıkları suç işlemeye iten veya suç işlemelerine neden olan sorunlara yönelmektedirler. Buna ek olarak mahkemeler sanığı yoğun ve düzenli bir biçimde denetlemekte ve sosyal hizmetlerin eşgüdümlü bir şekilde sanığa ulaşmasını sağlamatadırlar.⁷¹

Ceza adalet sisteminde ortaya çıkmış ve kronikleşmiş sorunların yeni bir mahkeme teşkilatı ile çözümü önemli bir yenilik arz etmektedir. Bu yenilik, medyanın, seçilmiş kamu görevlilerinin ve kamunun da ilgisini çekmiştir. Nitekim bu ilgi birçok sorun çözen mahkemenin kurulmasına yol açmıştır.⁷²

İlk yerel mahkeme 1993 yılında New York'da kurulmuştur.⁷³ New York Midtown Yerel Mahkemesi “fuhuş, işportacılık, mala zarar verme, basit hırsızlık, toplu taşımadan ücretsiz yararlanma gibi topluma ve kişiye karşı suçları (quality of life offence) hedef almaktadır.⁷⁴

Midtown Yerel Mahkemesi'nin kurulmasından dört sene sonra, 1997'de, ilk akıl sağlığı mahkemesi Broward, Florida'da kurulmuştur.⁷⁵ 1997'den beri üç yüzden fazla akıl sağlığı mahkemesi faaliyete geçmiştir.⁷⁶ Bu mahkemeler akıl hastalığının suçun işlenmesine katkı sağladığına karar verilen sanıkları yargılamaktadırlar.⁷⁷ Konut dokunulmazlığının ihlali veya “kişilerin üzerine tükürülmesi”⁷⁸ gibi daha az ceza gerektiren basit suçları işlemiş olan sanıklara, hâkimin yakın gözetimi altında farklı disiplinlerden gelen kişilerin oluşturduğu bir takım tarafından yoğun bir tedavi

⁷¹ Nolan, s. 1543.

⁷² Berman ve Feinblatt, s. 127.

⁷³ Lee Eric, Community Courts: An Evolving Model, **Community Justice Series**, Sayı: 2, 2000, s. 3. Midtown Yerel Mahkemesi için ayrıca bkz. Center for Court Innovation, “Overview”, **Midtown Community Court**, <http://www.courtinnovation.org/project/midtown-community-court>, (01.08.2015).

⁷⁴ **Midtown Community Court Fact Sheet**, Center for Court Innovation, New York, 2014, s. 1.

⁷⁵ National Criminal Justice Reference Service, **The Broward County (Fort Lauderdale) Mental Health Court**, <https://www.ncjrs.gov/html/bja/mentalhealth/chap2.html>, (01.08.2015). İlk akıl sağlığı mahkemesinin 1980 yılında Marion County, Indiana'da kurulduğu yönünde bkz. Henry J. Steadman, Susan Davidson ve Collie Brown, “Mental Health Courts: Their Promise and Unanswered Questions”, **Psychiatric Services**, Cilt: 52, Sayı: 4, 2001, s. 457.

⁷⁶ The Council of State Governments Justice Center, **Mental Health Courts**, <http://csgjusticecenter.org/mental-health-court-project/>, (01.08.2015).

⁷⁷ Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 15.

⁷⁸ Wendy N. Davis, “Special Problems for Specialty Courts”, **American Bar Association Journal**, Cilt: 89, Sayı: 2, 2003, s. 37.

uygulanmaktadır. Mahkemenin yaklaşımı gayriresmi ve iyileştirici niteliktedir. Bundan başka bu mahkemeler akıl rahatsızlığı olan sanığın suç işleminin ardında yatan sorunu çözmeyi hedeflemektedirler.⁷⁹ Uyuşturucu mahkemesi ve yerel mahkeme gibi akıl sağlığı mahkemeleri de sürece erken dâhil olma ve hâkimin sıkı denetimi altında yoğun tedavi sağlayan bir takım oluşturma yaklaşımları bakımından eşsiz bir biçimde sorun çözendirler.⁸⁰

1976 yılında geliştirilmeye başlanan Quincy Massachusetts aile içi şiddet programı ilk kapsamlı aile içi şiddet programı olarak diğer programlara modellik etmiştir. Bunun ardından 1997 yılında “aile içi şiddet” mahkemesi, Brooklyn, New York’da açılmıştır.⁸¹ 2000’lerin sonunda Birleşik Devletler’de iki yüzden fazla aile içi şiddet mahkemesi mevcuttur.⁸² Aile içi şiddet mahkemesi hâkimi aile içi şiddet konusunda özel olarak eğitilmiştir. Hâkim sanıkları yakın bir biçimde denetim ve gözetim altında tutar. Aile içi şiddet mahkemesi hâkiminin hapis cezasına seçenek yaptırımlara hükmedebilme imkânı vardır. Mahkeme, sanıkları onları şiddete yönelten sorunların ele alındığı çeşitli programlara yönlendirir. İhtisaslaşmış hâkimin sanığı denetlemesi, hapis cezasına seçenek yaptırımların kullanılması ve çeşitli programların varlığı gibi hususlar aile içi şiddet mahkemelerine karakteristik özelliğini vermektedirler.⁸³ Diğer sorun çözen mahkemelerde de olduğu gibi hâkim çoklu bir rol üstlenmektedir. Hâkim ilk olarak sanığın mahkeme kararlarına uyup uymadığını denetleyen bir otoritedir. Bunun yanısıra hâkim sanığı şiddet içeren davranışlarını iyileştirme ve değiştirme yönünde teşvik eder. Bu bakımdan hâkimin sanığa karşı yaklaşımında, iyileştirici hukuk biliminden faydalandığı söylenebilir.⁸⁴

Uyuşturucu, yerel, akıl sağlığı ve aile içi şiddet mahkemelerine ek olarak yeni sorun çözen mahkemeler kurulmaktadır. Bunlar: yeniden topluma kazandırma mahkemesi (yeni tahliye edilmiş hükümlülerin toplum hayatına geri dönmeleri sırasında yoğun mahkeme gözetimine girmelerini sağlayan mahkemelerdir.) ve evsiz mahkemesi (yargı gözetimi, uyuşturucu tedavisi ve diğer sosyal hizmetlerin evsiz

⁷⁹ Davis, ss. 34, 37.

⁸⁰ Freiberg, Specialised Courts, s. 4.

⁸¹ Betsy Tsai, “The Trend Toward Specialized Domestic Violence Courts: Improvements on an Effective Innovation”, **Fordham Law Review**, Cilt: 68, Sayı: 4, ss. 1297, 1300.

⁸² Labriola ve diğerleri, s. iv.

⁸³ Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 18.

⁸⁴ Carrie J. Petrucci, “Respect as a Component in the Judge-Defendant Interaction in a Specialized Domestic Violence Court that Utilizes Therapeutic Jurisprudence”, **Criminal Law Bulletin**, Cilt: 28, Sayı: 2, 2002, s. 288.

mükerrer suçlulara sağlanması için tasarlanmıştır.). Bu daha yeni mahkemelerin ilk örnekleri 1999 yılında kurulmuştur.⁸⁵

Bu mahkemelerin tümü sorun çözen mahkemelerin çeşitleri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte uyuşturucu mahkemeleri en eski, en yaygın, en görünür ve en etkili sorun çözen mahkemeler olarak kabul edilmektedir.⁸⁶ Greg Berman ve John Feinblatt tarafından vurgulandığı üzere sorun çözen mahkeme akımının kökleri, Florida’da ilk açılan uyuşturucu mahkemesine dayanmaktadır.⁸⁷ Bu bakımdandır ki uyuşturucu mahkemelerinin sorun çözen mahkeme hareketi bakımından önemi büyüktür.

Sorun çözen mahkemelerin kısa tarihine bakılacak olursa uygulamacıların onlara ilişkin anlayışının evrildiği görülmektedir. Başlarda bu mahkemelerin her biri müstakil oluşumlar olarak düşünülmekteydiler. Uyuşturucu mahkemeleri yapısı ve uygulamaları ile bir kavram ifade ederken, aile içi mahkemeleri bir başkasını, yerel mahkemeler üçüncü bir kavramı oluşturmaktaydılar. Ancak 1990’ların başında bu anlayışta bir değişiklik meydana geldi. Uygulamacılar, ayrı sorun çözen mahkemeler kurmaya devam etmekle birlikte, bu mahkemelerin benzerliklerini vurgulamaya başladılar. “Sorun çözen mahkemeler” teriminin kendisi de bu yeni akımın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. New York State Chief Judge Judith S. Kaye, 1999 yılında Newsweek gazetesindeki köşe yazısı ile “sorun çözen mahkemeler” terimi ün kazanmıştır.⁸⁸ Kaye, köşe yazısında uyuşturucu mahkemeleri, toplum mahkemeleri ve aile içi şiddet mahkemelerinin üç önemli ilkeyi paylaştıklarını yazmıştır. Bu illkeler: dava dosya yükünü arttıran sorunların çözümünde mahkemeler bir rol oynayabilirler ve oynamalıdır; sadece usul ve kararlar değil sonuçlar da önemlidir; mahkemelerin zor kullanma yetkisi kişilerin davranışlarını değiştirebilir.⁸⁹

Sorun çözen mahkemeler hukuk camiasında heyecana neden olmuştur. Mahkeme Reisleri Konferansı ve Eyalet Mahkeme Yöneticileri Konferansı ve

⁸⁵ Nolan, s. 1545.

⁸⁶ Butts, s. 121.

⁸⁷ Berman ve Feinblatt, s. 126. Freiberg de benzer şekilde modern sorun çözen mahkemelerin kaynağının 1989’da kurulan ilk Dade County Florida uyuşturucu mahkemesi denemesinde bulunabileceğini söylemektedir. Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 8.

⁸⁸ Robert V. Wolf, **Don’t Reinvent the Wheel: Lessons from Problem-Solving Courts**, Center for Court Innovation, New York, 2007, (Don’t Reinvent the Wheel), s. 1.

⁸⁹ Judith S. Kaye, “Making the Case for Hands-On Courts: Judges are Learning that a Problem-Solving Approach can Stop the Cycles of Drug Use and Dysfunction”, **Newsweek**, 11 Ekim 2000, s. 13.

Amerikan Barolar Birliği oy birliği kararları ile bu yeni mahkeme sistemini onaylamış ve desteklemişlerdir.⁹⁰

Mahkeme Reisleri Konferansı ve Eyalet Mahkeme Yöneticileri Konferansı, 3 Ağustos 2000 tarihinde sorun çözen mahkeme ilke ve yöntemlerinin desteklenmesine karar vererek bu mahkemelerin önemini kabul etmiştir. 29 Temmuz 2004 yılında çıkarılan ikinci bir karar ile federe devlet mahkemelerinin sorun çözen mahkemelerde uygulanan ilke ve yöntemleri uygun olan en geniş ölçüde adalet yönetimine birleştirmelerinin teşvik edilmesine karar verilmiştir.⁹¹

Çeşitli sorunları hedef alan birbirlerinden farklı bu mahkemelerin “sorun çözen mahkemeler” başlığı altında değerlendirilmeye başlanmaları ile “sorun çözen mahkeme” kavramı önem kazanmıştır. Bundan dolayı çeşitli sorun çözen mahkemelerin işleyişleri ve etkileri açıklanmadan önce, yukarıda “sorun çözen mahkeme” kavramı açıklanmaktadır.

IV. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Ceza ve disiplin yaptırımları, öncelikle suç sorununu çözememeleri sebebiyle son yıllarda ciddi bir şekilde eleştirilmiştir. Bu eleştiriler sonucunda yaptırım teorisi ve uygulamasından kaydadeğer bir değişikliklere gidilmiştir. Faillerin yeniden topluma kazandırılmaları fikri ile infaz kurumları değiştirmektedir. Bu değişiklik, neyin (ve nasıl) işe yaradığını bulmaya yönelik kararlılık, risk yönetim teknikleri ve ceza hukuku kurumlarının ortaya çıkardıkları sonuçlar itibariyle değerlendirilmesi gibi fikirler ile meydana gelmektedir.⁹²

Sorun çözen mahkemelerin yayılmasının sebeplerinden biri mahkemelerin ve infaz kuruluşlarının geleneksel ceza adaleti çerçevesinde ciddi sosyal veya ruhsal

⁹⁰ Center for Court Innovation, **Briefing Paper Statewide Coordination of Problem-Solving Courts**, 2008, http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/Briefing_paper_statewide.pdf, (01.08.2015), s. 1.

⁹¹ Sorun çözen mahkemeleri desteklemek üzere verilmiş olan kararlar için bkz. Conference Of Chief Justices ve Conference Of State Court Administrators, **CCJ Resolution 22 COSCA Resolution IV**, 03.08.2000, <http://cosca.ncsc.org/~media/Microsites/Files/COSCA/Policy%20Papers/Resolution-PSC-Aug-00.ashx>, (01.08.2015). Sorun çözen mahkemelerin ilke ve yöntemlerini desteklemek üzere verilmiş karar için bkz. Conference Of Chief Justices ve Conference Of State Court Administrators, **Resolution 22**, 04.08.2004, <http://cosca.ncsc.org/~media/Microsites/Files/COSCA/Policy%20Papers/Resolution-Natl%20Agenda-Final-Aug-04.ashx> (01.08.2015).

⁹² Freiberg, Specialised Courts, s. 5.

sorunları olan faillerle uğraşmadaki başarısızlığıdır. Bundan dolayı mahkemeler ve siyasiler kronik mükerrir suçlu davranışlarına karşı seçenek yollar aramışlardır.⁹³

Sorun çözen mahkemelerin ortaya çıkışının yapısal sebepleri konusunda fikir birliği söz konusudur.⁹⁴ Kalabalık ceza evleri, artan dava dosya yükü ve masrafları, mükerrir failler, “döner kapı” olgusu⁹⁵ bireyselleştirilmemiş seri üretim adalet, hızlandırılmış dava yönetimi, avukatlar arasında yorgunluk ve mesleki tatminsizlik, her şeye rağmen kazanmaya yönelik savunma, zorunlu en az cezayı verme ilkesi ve yüksek prosedüralizmin verilecek kararlara getirdiği sınırlamalara ilişkin şikâyet ve eleştiriler oldukça yaygındır.⁹⁶ En önemli eleştirilerden bir tanesi ise suçta tekerrüre getirilmektedir. Cezalandırmanın bazı durumlarda failleri yeniden suç işlemekten alıkoymadığı ileri sürülmektedir. Sonuç itibarıyla, psikolojik, fiziksel, sosyal veya ekonomik bir sorundan kaynaklanan suçta tekerrürle mücadelenin hem daha iyi hem de daha hesaplı olarak sert cezalar ile değil etkili sosyal müdahaleler ile gerçekleştirilebileceği kabul edilmektedir.⁹⁷ Dolayısıyla hukukçular ve akademisyenler çare olarak cezalandırmaya seçenek yeni yöntemler oluşturmaktadır.⁹⁸ Sorun çözen mahkemeler de bu yöntemlerden birisidir.

“Din, toplum, mahalle, arkadaşlar ve aile” gibi “toplumdaki geleneksel hukuk dışı uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının” başarısızlığa uğraması hukuk sistemini çeşitli sosyal hastalıklarla uğraşmak zorunda bırakmıştır.⁹⁹ Söz konusu sosyal destek yapılarının zayıflaması karşısında hukuk reformunu savunan kişiler mahkemelerin bu boşluğu doldurmaktan başka bir seçenekleri olmadığını ifade etmektedirler. Rottman ve Casey’nin ifade ettiği üzere: “bu değişikliği (sorun çözen mahkemelerin kurulmasını) meydana getiren itici güç, mahkemeleri madde bağımlılığı, ailelerin bölünmesi ve akıl hastalığı ile mücadele etmek zorunda bırakan toplumsal değişiklikten kaynaklanmaktadır”.¹⁰⁰ Çünkü mahkemeler bu tür sorunların mahkeme salonlarına akmasına engel olamamaktadırlar. Bir başka ifade ile

⁹³ Freiberg, *Specialised Courts*, s. 5.

⁹⁴ Mirchandani, ss. 855-856.

⁹⁵ Berman ve Feinblatt, *Good Courts*, s. 1.

⁹⁶ Berman, s. 80. Berman ve Feinblatt, ss. 5-6. Michael C. Dorf ve Jeffrey Fagan, “Foreword: Problem-Solving Courts: from Innovation to Institutionalization”, **American Criminal Law Review**, Cilt: 40, 2003, s. 1502. Judith Kaye, “Delivering Justice Today: A Problem-Solving Approach”, **Yale Law and Policy Review**, Cilt: 22, Sayı: 1, 2004, s. 129.

⁹⁷ Berman, s. 78.

⁹⁸ Nolan, s. 1541; Freiberg, *Problem-Oriented Courts*, s. 4.

⁹⁹ Freiberg, *Problem-Oriented Courts*, s. 9.

¹⁰⁰ Casey ve Rottman, s 13.

mahkemeler bu sorunları kucaklarında bulmuşturlar. Nitekim mahkemeler sorun çözmek ve ileriye etki odaklı olmak zorundadırlar.¹⁰¹ Mahkemelerin toplum içinde önemli bir rol oynayabilmesi için ceza davalarının ardında yatan sorunları çözebilecek yeni yollar bulması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁰² Sorun çözen mahkemelerin ortaya çıkışı için ileri sürülen en yaygın sebepler bunlardır.¹⁰³

Sorun çözen mahkemelerin ortaya çıkışının kültürel sebepleri bakımından da bir fikir birliği olduğu söylenebilir. ABD'ye özellikle iyileştirici kültürün hakim olduğu ileri sürülmektedir. Phillip Rieff tarafından 1966 da yazılan “The Triumph of the Therapeutic” adlı eseri, Peter Berger, Christopher Lasch, Robert Bellah, Richard Sennett ve diğerlerinin Amerikan toplumunun iyileştirici eğilimlerinin artışıını irdeleyen çalışmaları takip etmiştir. Sorun çözen mahkemeler –tedavi programlarına ve bunu sağlayan kurumlara verdiği önem, duygusalcılık ve failerin suçlu olarak değil hasta bireyler olarak görülmesi bakımından- Amerika’nın baskın iyileştirici kültürünün yansımalarıdır.¹⁰⁴ Bununla birlikte yapılan çalışmalardan şu sonuca ulaşılmaktadır: sorun çözen mahkemelerde görev alan hâkimler sosyal sorunların kökenine tedavi ile inilebileceğine inanmamaktadırlar. Dolayısıyla iyileştirici hukuk yaklaşımının da sınırları bulunmaktadır. Sorun çözen mahkemelerin ortaya çıkışının sadece iyileştirici hukuk bilimi ile açıklanması mümkün değildir. Nitekim sorun çözen mahkemelerin Amerikan kültüründeki demokratik katılım ruhunun yeniden doğuşunun bir yansıması olduğu da ileri sürülmektedir.¹⁰⁵

¹⁰¹ Aile ve diğer geleneksel destek ağlarının parçalanması hakkında bir hâkim Kaye’in görüşleri için bkz. Berman, s. 80.

¹⁰² Mirchandani, ss. 855-856.

¹⁰³ Nolan, ss. 1541-1542.

¹⁰⁴ Winick, ss. 1066-1067.

¹⁰⁵ Dorf ve Sabel, s. 878. Carie Menkel-Meadow, “The Lawyer’s Role(s) In Deliberative Democracy”, **Nevada Law Journal**, Cilt: 5, 2004, s. 360. Mirchandani, ss. 855-856.

V. SORUN ÇÖZEN MAHKEME ÇEŞİTLERİ

A. Uyuşturucu Mahkemesi

1. Genel Olarak

Uyuşturucu mahkemesinin İngilizce karşılığı “drug court”dur. Uyuşturucu mahkemesi ile ifade edilmek istenilen uyuşturucu madde bağımlılığı ile mücadele eden mahkemelerdir. “Drug court” ifadesi çevirilirken Türkçede bu mahkemelerin yerine getirdikleri görevi anlatacak bir ifade geliştirmekte zorlanılmıştır. Daha açıklayıcı bir nitelikte olan “uyuşturucu ile mücadele mahkemesi” veya “uyuşturucu bağımlılığı ile mücadele mahkemesi” ifadeleri özgün terimden uzaklaşmaları sebebiyle kullanılmamıştır. Bunun yerine çalışmamızda orijinal ifadeyi tam olarak karşılması sebebiyle uyuşturucu mahkemesi ifadesi tercih edilmiştir. Bu bölümde uyuşturucu mahkemeleri kavramı, görev alanı ve kullandıkları muhakeme bakımından ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu açıklamalar ile uyuşturucu mahkemesi ifadesine verilecek anlam ortaya konulmaktadır.

Hem Avrupa hem de ABD’de uzun zamandan beri uyuşturucu madde kullanımı ve suç arasında bir ilişki olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁶ Uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılık kişileri suç işlemelerine neden olmaktadır. Bu bakımdan uyuşturucu madde bağımlılığı ceza adaleti sistemleri için çözülmesi gereken önemli bir mesele arz etmektedir. 1980’lerde uyuşturucu kullanımındaki artışın bir sonucu olarak ABD’de uyuşturucu ile mücadele amacıyla ilgili suçlara daha ağır cezalar öngören yasal düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Bu yeni düzenlemeleri takiben 1980 ve 1990’larda uyuşturucu bağlantılı davalar giderek artmıştır.¹⁰⁷ Ardından ise ceza adalet sisteminin geleneksel araçlarının uyuşturucu madde bağımlılığı olan failer ile

¹⁰⁶ The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) 1995 yılından beri Avrupa’da bulunan 30 ülke’ye (Türkiye’de dâhil olmak üzere) ait uyuşturucuya ilişkin kanun ihlalleri verilerini toplamakta ve analiz etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, “Data and Statistics”, **Data**, 04.07.2015, <http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2015>, (01.08.2015). Diğer kaynaklardan olarak bkz. US Office of Justice Programs, **Substance Abuse and Crime**, <http://ojp.gov/programs/substance.htm>, (01.08.2015). Bureau of Justice Statistics, “Drug Use and Crime”, **Drug and Crime Facts**, <http://www.bjs.gov/content/duc/duc.cfm>, (01.08.2015). National Council on Alcoholism and Drug Dependence, “Drugs and Crime”, **Learn About Drugs**, <https://ncadd.org/learn-about-drugs/drugs-and-crime>, (01.08.2015).

¹⁰⁷ Hora ve diğerleri, ss. 457-458.

mücadele etmede yetersiz kaldığı kabul edilmiştir.¹⁰⁸ Bu failler ya denetimli serbestliğe tabi tutulmuş ya da cezaevine gönderilmiştir; ancak istatistikler yüksek oranda aynı faillerin tekrar suç işleyerek adli mercilerin önüne getirildiklerini göstermiştir.¹⁰⁹ Uyuşturucu davalarındaki artış ve tekerrürün gözardı edilemeyecek noktaya gelmesi ile farklı bir yaklaşım benimsenmesi gereği ortaya çıkmıştır.¹¹⁰ Bu yenilikçi yaklaşım ise uyuşturucu mahkemeleridir.

Uyuşturucu mahkemesi, uyuşturucu madde bağımlılığı sorunu olan şiddet içermeyen suçlar işlemiş faillere ilişkin davalara bakmakla görevli ihtisas mahkemesidir.¹¹¹ Uyuşturucu mahkemeleri, faillere, normal yargılama sürecine bir seçenek olarak önerilmektedir. Bu mahkeme, bağımlı bireyleri tedavi eden ve onlara hayatlarını değiştirmeleri için gerekli olan araçları sağlayan alternatif bir mahkemedir. Uyuşturucu mahkemesi programları genellikle yoğun yargı gözetimi, uyuşturucu testleri ve bağımlılık tedavisini kapsar.¹¹² Bu mahkemeler bütüncül bir yaklaşım göstererek tedavi programlarının yargılamaya etkili bir şekilde eklenmesini sağlamaktadırlar. Tedavinin yargılama ile birleştirilmesi suretiyle, faillerin daha iyi tedavi sonuçları elde etmesi ve yeniden suç işlememesi hedeflenmektedir.¹¹³

Bu mahkemelerin önemli bir özelliği ise hâkimin rolünün, çoğu ceza mahkemesinin aksine, suçun sabit olduğu ispatlandıktan sonra da devam etmesidir. Bu mahkemeler madde bağımlısı failler (programa gönüllü olarak katılmış olan) ile tedavi arasındaki köprüyü kurmaktadır. Nitekim uyuşturucu madde kullandığı sabit olan sanık tedavi programına yönlendirilmektedir. Hâkimin rolü, tedavi programlarını yönetme ve denetleme görevi ile devam etmektedir. Bu programa uygun davranıp davranmadığı ise mahkemece denetlenmektedir. Denetleme amacı ile sanıklar düzenli olarak uyuşturucu testlerine tabi tutulmaktadır. Test sonuçları

¹⁰⁸ Shelley Johnson Listwan, Jody L. Sundt, Alexander M. Holsinger ve Edward J. Latessa, “The Effect of Drug Court Programming on Recidivism: The Cincinnati Experience”, **Crime and Delinquency**, Cilt: 49, Sayı: 3, 2003, ss. 390-391.

¹⁰⁹ National Association of Drug Court Professionals, **The Facts on Drugs and Crime in America**, <http://www.nadcp.org/sites/default/files/nadcp/Facts%20on%20Drug%20Courts%20.pdf>, (01.08.2015), s. 1. Douglas B. Marlowe ve William G. Meyer, **The Drug Court Judicial Benchbook**, National Drug Court Institute, Alexandria, 2011, s. 1.

¹¹⁰ Celinda Franco, **Drug Courts: Background, Effectiveness, and Policy Issues for Congress**, Congressional Research Service, Washington D.C., 2010, s. 4.

¹¹¹ National Criminal Justice Reference Service (NCJRS), **In the Spotlight: Drug Courts**, 01.09.2014, http://www.ncjrs.gov/spotlight/drug_courts/summary.html, (01.08.2015).

¹¹² Franco, s. 4.

¹¹³ Nolan, s. 1542.

mahkeme tarafından takip edilmektedir. Bunun yanısıra sanığın düzenli olarak mahkeme önüne çıkarılmasını sağlayan duruşmalar yapılmaktadır. Uyuşturucu mahkemelerinin birden çok modeli bulunmakla birlikte, genellikle eğer bir fail başarı ile tedavi programını tamamlarsa, hâkim cezayı indirmekte veya davayı düşürmektedir.¹¹⁴

İlk uyuşturucu mahkemesi 1989 yılında Miami’de bir ceza mahkemesinin, uyuşturucu bağımlılığına bağlı olarak meydana gelen tekerrür ile mücadele amacı ile yeni yöntemlere yönelmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu mahkemede failer hapis cezası yerine tedaviye yönlendirilmişlerdir. Bu yargılama usulü daha sonra “uyuşturucu mahkemesi” olarak adlandırılmıştır. Benzer yaklaşımlar tekkerrürün sosyal ve psikolojik sorunlardan kaynaklandığı kabul edilen diğer bölgelerde de uygulanmaya başlanmıştır.¹¹⁵

Uyuşturucu mahkemelerine ilişkin olarak yapılan bu genel açıklamaların ardından bir konuya daha açıklık getirmekte fayda görmekteyiz. Uyuşturucu mahkemesine ilişkin öğretilerde bu mahkemelere özgü bir terminolojinin geliştirildiği gözlemlenmektedir. Sık olarak kullanılan terimler program ve katılımcı ifadeleridir. Uyuşturucu mahkemesinde gerçekleşen yargılama faaliyetleri *program* olarak adlandırılmaktadır. Uyuşturucu mahkemesinde yargılanan fail/sanık ise *katılımcı* olarak isimlendirilmektedir. Bu ifadeler ceza mahkemesine yabancı ifadelerdir. Bununla birlikte çalışmamızda da bu terminoloji kullanılmaktadır. Zira konunun kendine özgü yapısının kendi terimleri ile daha iyi ifade edilebileceğini düşünmekteyiz. Sonuç olarak bu ifadelerin taşıdıkları anlamın daha iyi kavranabilmesi ve konuya ilişkin açıklamaların tereddüte yer bırakmadan anlaşılabilmesi için bu açıklamaya başvurulmuştur.

2. Uyuşturucu Mahkemesi Kavramı

Uyuşturucu mahkemesi kavramı en iyi Ulusal Uyuşturucu Mahkemesi Uzmanları Birliği tarafından geliştirilen “10 anahtar bileşen” ile açıklanmaktadır.

¹¹⁴ Greg Berman ve John Feinblatt, “Institutionalizing Innovation The New York Drug Court Story”, **Fordham Urban Law Journal**, Cilt: 28, Sayı: 1, 2000, s. 282.

¹¹⁵ National Association of Drug Court Professionals, “Justice Professionals Pursue a Vision”, **History**, <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts/drug-court-history>, (01.08.2015).

Yukarıda kısaca özetlenmiş olan ve uyuşturucu mahkemesine kimliğini veren bu on bileşen şu şekildedir:

1. Uyuşturucu mahkemesi, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı tedavisini adli sistemde dava süreci ile birleştirir.
2. Savcılık ve müdafî failin adil yargılanma hakkını koruyarak ve çekişmesiz yargılama usulünü kullanarak toplum güvenliğine katkıda bulunurlar.
3. Uygun adaylar erken tespit edilir ve uyuşturucu mahkemesi programına ivedilikle yerleştirilir.
4. Uyuşturucu mahkemeleri madde bağımlılığı tedavisi ve iyileştirme hizmetlerine failin/katılımcının sürekli erişimini sağlarlar.
5. Alkol ve uyuşturucu madde testleri ile katılımcının madde kullanımından uzak durduğu denetlenir.
6. Eşgüdümlü stratejiler uyuşturucu mahkemesinin katılımcının kararlara uymamasına karşın vereceği cevabı yönlendirir.
7. Uyuşturucu mahkemesi ile sanık arasında devamlı bir etkileşim sağlanır.
8. Denetim ve değerlendirme ile program amaçlarının başarısı ve etkililiği ölçülür.
9. Disiplinler arası eğitime devam edilmesi uyuşturucu mahkemesinin planlanması, uygulanması ve işleyişine katkı sağlar.
10. Uyuşturucu mahkemesi ile kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasında kurulan ilişkiler ile yerel destek oluşturur ve uyuşturucu mahkemesi programlarının etkililiğini artırır.

Ulusal Uyuşturucu Mahkemesi Uzmanları Birliği tarafından tespit edilen söz konusu on bileşen ile uyuşturucu mahkemelerinin amaçladıkları sonuçlara ulaşma ve etkin bir biçimde faaliyet göstermeleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu ve bu bileşenleri gerçekleştirmeyen uyuşturucu mahkemelerinin başarısız oldukları değerlendirme çalışmaları ile ispat edilmiştir.¹¹⁶ Dolayısıyla denilebilir ki bir

¹¹⁶ Shannon M. Carey, Juliette R. Mackin ve Michael W. Finigan, "What Works? The Ten Key Components of Drug Court: Research-Based Best Practices", **Drug Court Review**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2012, ss. 6–42. Janine M. Zweig, Christine Lindquist, Mitchell P. Downey, John K. Roman ve Shelli B. Rossman, "Drug Court Policies and Practices: How Program Implementation Affects Offender Substance Use and Criminal Behavior Outcomes", **Drug Court Review**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2012, ss. 43–79. Leticia Gutierrez ve Guy Bourgon, **Drug Treatment Courts: A Quantitative Review of Study and Treatment Quality**, Public Safety Canada, Ottawa, 2009. Deborah K. Shaffer, "Looking Inside

uyuşturucu mahkemesi bu on bileşeni hayata geçirdiği ölçüde amaçlarına ulaşmada başarılı olacaktır.

Uyuşturucu mahkemesi kavramını açıklamak amacıyla irdelenmesi gereken bir diğer çalışma ise bağımsız bir araştırma kuruluşu tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bağımsız araştırma kuruluşu (The RAND Corporation¹¹⁷) 2001 yılında hem içerden hem de dışarıdan araştırmacı ve uzmanların katıldığı bir panel düzenleyerek uyuşturucu mahkemeleri için “kavramsal bir ereve” geliştirmiştir. Ortaya çıkan belgede uyuşturucu mahkemelerini tanımlamak hususunda yapılan diğer çalışmalar kabul edilmiştir. Bununla birlikte uyuşturucu mahkemesinin karakteristik özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve bu özelliklerin mahkemenin elde ettiği sonuçlara etkisinin belirlenebilmesi için uyuşturucu mahkemesine bir kavramsal ereve çizen beş madde geliştirilmiştir.¹¹⁸ Bunlar:

- Katılımcı bakımından hukuki risk veya uyuşturucu mahkemesinin tesir g, mahkeme tarafından suçlamanın kabul edilmesinin bir katılım şartı olarak (başarılı olarak programın tamamlanması halinde ceza azaltılabilmektedir) aranıp aranmadığına dayanmaktadır. Bunun yanısıra katılımcının mahkeme programından ıkarılmaktan kaçınmak istemesi de mahkemenin katılımcı üzerindeki tesir göçünü arttırmaktadır.
- Hedef alınan fail topluluğunun niteliği, hem failin suç geçmişi (rneğin sicilinde kayıtlı olan su sayısı) ve üzerine atılı suçun niteliği ile hem de uyuşturucu bağımlılığı ve tedavi geçmişi ile ölçülmektedir. Bu lm ile failler oluşturdukları risk ve sahip oldukları ihtiyaç bakımından sınıflandırılabilir.
- Programın yoğunluğu, özellikle katılımcının takip etmesi gereken iyileştirici ve sosyal hizmetlerin haftalık saatleri, katılımcının denetlenmesinin ve mahkeme önüne getirilmesinin sıklığı, toplum hizmeti gibi ek

the Black Box of Drug Courts: A Meta-Analytic Review”, **Justice Quarterly**, Cilt: 28, Sayı: 3, 2010, ss. 493–521.

¹¹⁷ The RAND Corporation toplamları daha güvenli ve sağlıklı bir hale getirmek ve refah seviyesini arttırmak amacına hizmet etmek için kurulmuş sosyal ve siyasal sorunlara çözüm geliştiren kar amacı gütmeyen bağımsız bir araştırma kuruluşudur. RAND Corporation, “RAND at a Glance”, **About**, <http://www.rand.org/about/glance.html>, (01.08.2015).

¹¹⁸ Douglas Longshore, Susan Turner, Suzanne Wenzel, Andrew Morral, Adele Harrell, Duane McBride, Elizabeth Deschenes ve Martin Iguchi, “Drug Courts: A Conceptual Framework”, **Journal of Drug Issues**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2001, ss. 13-18.

yükümlülüklerin katılımcıya getirilip getirilmeyeceği gibi hususlara dayanmaktadır.

- Katılımcının davranışlarına karşı mahkeme tarafından geliştirilecek tepkinin tahmin edilebilirliği, özellikle uymamaya karşı uygulanacak yaptırımların ve aynı zamanda kararlara uymayı teşvik amacıyla verilen ödüllerin belirliliği ve hızlılığı ile ortaya konulmaktadır.
- Mahkemenin diğer görevlerine kıyasla iyileştirme amacına yapılan vurgu onarıcı adalet ve iyileştirici hukuk ilkeleri üzerinde şekillenmektedir.

Sonuç olarak mahkemenin faili etkileme gücü, hedef alınan faillerin niteliği, mahkeme programının yoğunluğu, bu programın tahmin edilebilirliği ve iyileştirmeye verilen önem bakımından uyuşturucu mahkemeleri değerlendirilebilir. Bu beş madde kullanılarak uyuşturucu mahkemeleri arasındaki farklılar belirlenebilir. Bu farklılıkların mahkemenin elde edeceği sonuçlara etkisinin araştırılması ile uyuşturucu mahkemesinin karakteristik özellikleri olarak nelerin ve neden önemli olduğu ortaya konulabilir. Bu şekilde uyuşturucu mahkemeleri kavramına ilişkin anlayış geliştirilebilecektir.¹¹⁹

Ulusal Araştırma Danışma Konseyi (The National Research Advisory Council) bünyesinde uyuşturucu mahkemesi ve bağımlılık tedavisi konularındaki uzmanların katılımıyla gerçekleştirilen bir seri toplantı sonucunda uyuşturucu mahkemeleri için katılımcının performansına ve program sonrası etkilere dayanan göstergeler geliştirilmiştir.¹²⁰ Bu göstergeler de uyuşturucu mahkemesi kavramının açıklanması bakımından önem arz etmektedir. Bu göstergeler şunlardır:

- Programı başarıyla tamamlayan kişi sayısının programa giriş yapan toplam kişi sayısına oranı.
- Uyuşturucudan uzak kalma oranı, uzmanlar tarafından yapılan testler ile kişilerin uyuşturucu kullanıp kullanmadığının belirlenmesi ile elde edilen şu veriler ile ölçülebilir: negatif test sonucu verme süresinin uzunluğu ve/veya program süresince pozitif testlerin sayısındaki azalma.
- Programa devam ederken katılımcıların tekerrür oranı.

¹¹⁹ Longshore ve diğerleri, s. 21.

¹²⁰ Cary Heck ve Meridith Thanner, “Drug Court Performance Measurement: Suggestions from the National Research Advisory Committee”, **Drug Court Review**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2006, ss. 40-42.

- Katılımcılar tarafından devam edilen iyileştirici ve diğer sosyal hizmetlerin içeriğine ve buralarda geçirilen sürelerle ilişkin detaylı bilgi.
- Program sonrası tekerrür oranı.

Sonuç olarak, uyuşturucu mahkemesi kavramını ortaya koyan temel özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- belirli bir sınıf faille ilgilenmek üzere tasarlanmış olması.
- bağımlılık tedavisi hizmetini ceza mahkemesi ile birleştirilmesi.
- çekişmesiz yargılamanın kullanılması.
- hâkimin baskın ve devam eden rolü.
- sık ve düzenli olarak yapılan testler ile uyuşturucu madde kullanımının mahkemece denetlenmesi.
- sık ve düzenli duruşmalar ile hâkimin sanık üzerindeki tesir gücünün pekiştirilmesi
- mahkeme kararlarına ve özellikle tedavi programına uymayı sağlamak amacıyla kademeli yaptırım ve ödül sisteminin kullanılması.

3. Uyuşturucu Mahkemesinin Görevi

Uyuşturucu mahkemesi, ihtisas mahkemesi olması dolayısıyla belirli suçlara ve faille özgü olarak görev yapmaktadır. Uyuşturucu mahkemesinde hangi davaların görüleceği ve hangi faillelerin yargılanacağı konusu bu bölümde açıklanmaktadır.

Uyuşturucu mahkemesi programına kimin uygun olacağı öğretilmektedir. Kişinin uyuşturucu mahkemesi katılımcısı olabilmesi için öncelikle uyuşturucu madde veya alkol bağımlılığının olması gerekmektedir. Uyuşturucu mahkemesi de bir ceza mahkemesidir. Dolayısıyla uyuşturucu mahkemesinin görevli olabilmesinin bir diğer şartı kişinin bir suç işlemiş olmasıdır. Ancak her suç bakımından uyuşturucu mahkemelerine başvurulması uygun görülmemektedir. Failin uyuşturucu madde bulundurmak veya kullanmak gibi uyuşturucu madde ile ilgili bir suç işlemiş olması gerekmektedir. Bununla birlikte uyuşturucu madde bağımlılığı

sebebiyle işlenen hırsızlık, yağma, sahtecilik gibi suçlardan sorumlu olan failler de bu mahkemeler için uygun bulunmaktadır.¹²¹

Uyuşturucu mahkemelerine uygun katılımcının belirlenmesi bakımından bir başka değerlendirme daha yapılmaktadır. Bu değerlendirme risk ve ihtiyaca ilişkindir. Zira uyuşturucu mahkemelerinin tüm uyuşturucu bağlantılı failleri tedavi edebilmesi veya etmesi tavsiye edilmemektedir. Araştırmalar sonucunda uyuşturucu mahkemesi programlarına en ideal olarak “yüksek risk/yüksek ihtiyaç” fail kitlesinin yanıt verdiği ve en iyi sonuçları elde ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu bireyler ciddi olarak madde bağımlılığı bulunan ve diğer tedavi veya denetim müdahalelerin işe yaramadığı kişilerdir.¹²²

Uyuşturucu mahkemesi, yönettiği programa katılan her katılımcıya aynı şekilde yaklaşmamaktadır. Tedavi planlaması her katılımcının bireysel ihtiyaçlarına göre değişmektedir. Katılımcılara, çoğunlukla bağımlılık tedavisine ek olarak, akıl hastalığı tedavisi, aile danışmanlığı, mesleki danışmanlık, eğitim desteği, barınma desteği veya sağlık hizmeti gibi hizmetler de sağlanmaktadır.¹²³

Sonuç olarak uyuşturucu mahkemesinin görevinin belirlenmesi bir başka ifade ile katılımcıya ilişkin koşulların tespit edilmesi oldukça önemlidir. Uyuşturucu mahkemesi şüphesiz bazı madde bağımlısı şüpheliler için başarılı bir uygulamadır. Bu mahkemelerden çıkmış olan bireylerin hikâyelerinin oldukça ilham verici olduğu söylenmektedir. Bireyler bağımlılıklarından kurtulup, iş sahibi olmuşlardır. Hatta bazıları danışmanlık yaparak diğerlerine yardım etmektedir.¹²⁴ Dolayısıyla programın başarısı, uyuşturucu mahkemesinin bağımlılıktan ve suç işlemekten alıkoymada en etkili olacağı fail grubunun belirlenmesine bağlıdır.

¹²¹ West Huddleston ve Douglas B. Marlowe, **Painting the Current Picture: National Report on Drug Courts and Other Problem Solving Court Programs in The United States**, National Drug Court Institute, Alexandria, 2011, s. 7.

¹²² Christopher T. Lowenkamp ve Edward J. Latessa, “Increasing the Effectiveness of Correctional Programming Through the Risk Principle: Identifying Offenders for Residential Placement”, **Criminology and Public Policy**, Cilt: 4, 2005, ss. 263-290. Douglas B. Marlowe, **Who Should Drug Treatment Courts Serve? Maximizing Their Outreach and Potential Impact**, National Association of Drug Court Professionals, Alexandria, 2011, s. 2.

¹²³ Huddleston ve Marlowe, s. 7.

¹²⁴ National Association of Criminal Defense Lawyers, **America’s Problem Solving Courts: The Criminal Costs of Treatment and the Case for Reform**, Alexandria, 2009, s. 18.

4. Uyuşturucu Mahkemesi Modelleri

Uyuşturucu mahkemesi üç ana model olarak kurulmaktadır: Birinci model, savunma öncesi-yargılama öncesi; ikinci model, ikrar sonrası-yargılama öncesi; üçüncü model ise yargılama sonrası olarak ifade edilebilir.¹²⁵ Yargılama sonrası modele karşı artan bir ilgi söz konusudur.¹²⁶

Savunma öncesi-yargılama öncesi programlarda, şüpheliler suçı sabit olmadan veya yargılama sürecinden geçmeden uyuşturucu mahkemesine kaydedilir.¹²⁷ Eğer katılımcılar uyuşturucu mahkemesi programını tamamlarlarsa, suçlamalar düşer. Eğer katılımcılar programı tamamlamayı başaramazlar ise, genel ceza mahkemesine gönderilirler ve onlara verilecek cezada bu başarısızlıkları sebebiyle herhangi bir arttırım yapılmaz.¹²⁸

İkrar sonrası-yargılama öncesi programlarda, katılımcı suçı işlediğini kabul etmesi koşulu ile uyuşturucu mahkemesine kabul edilir. Katılımcının ikrarı, suçun işlendiğinin kabulü sonucunu doğurur. Katılımcının ikrarı uyuşturucu mahkemesi programı boyunca askıda kalır ve herhangi bir sonuç doğurmaz. Savunma öncesi programlarda olduğu gibi programın başarılı bir şekilde tamamlanması suçlamanın düşmesine sebep olur.¹²⁹ Bununla birlikte eğer katılımcı başarısız olursa, ertelenmiş ikrar geçerlilik kazanır ve kişi ilgili suçtan cezalandırılır.¹³⁰

Son olarak yargılama sonrası programlarda, yargılama sonunda suç işlediğinin sabit olduğu anlaşılan bir sanık/fail katılımcı sıfatı kazanır. Uyuşturucu mahkemesi programına katılan failin cezası ertelenir.¹³¹ Eğer katılımcı ertelenmiş cezanın bir parçası olan tedavide başarısız olur ise, hapis cezası uygulanır. Bu durum denetimli serbestliğe benzer, ancak hâkim daha etkin bir biçimde hareket eder.¹³²

¹²⁵ Peggy Fulton Hora ve Theodore Stalcup, “Drug Treatment Courts in the Twenty-First Century: The Evolution of the Revolution in Problem-Solving Courts”, **Georgia Law Review**, Cilt: 42, 2008, ss. 725, 726.

¹²⁶ National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 17. Huddleston ve Marlowe, s. 1.

¹²⁷ Hora ve Stalcup, s.725.

¹²⁸ King ve Pasquarella, s. 3.

¹²⁹ National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 17.

¹³⁰ King ve Pasquarella, s. 3.

¹³¹ Hora ve Stalcup, s. 725.

¹³² National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 17.

Yargılama sonrası uyuşturucu mahkemeleri artan bir şekilde kurulmaktadır.¹³³ Bu modele göre kurulan mahkemeler katılımcıların sicilinden mahkûmiyet hükmünü silmemektedirler. Zira Uyuşturucu mahkemeleri sadece yargılama öncesi programlara katılıp başarılı olan katılımcılar hakkındaki cezai soruşturmaları mahkûmiyet hükmü olmaksızın çözebilmektedirler. Yargılama sonrası model, rehabilitasyon ve tedavinin gerçek manasını zayıflattığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu özellikle genç insanlar için önemlidir. Çünkü uyuşturucu suçlarından mahkûmiyet üniversite başvurularında ve burs olanaklarından yararlanmalarında bir engel oluşturmaktadır.¹³⁴ Dolayısıyla kişilere suç işlemekten uzaklaşmaları ve temiz bir hayat sürdürmeleri bakımından gerçek bir şans tanınması amacıyla yargılama öncesi model tercih edilebilir. Türkiye’de kurulması planlanan uyuşturucu mahkemesinde esas alınacak modellere ilişkin görüş ve önerilerimiz ikinci bölümde ayrıntılı olarak açıklandığı için burada sadece modellerin açıklanması ve bu modellere getirilen eleştirilere değinilmektedir.

5. Uyuşturucu Muhakemesi

Uyuşturucu muhakemesi, bu mahkemelerde gerçekleştirilen muhakemeyi ifade etmektedir. Bu bölümde uyuşturucu mahkemelerinde kullanılan muhakeme genel olarak açıklanmaktadır.

Çoğu uyuşturucu mahkemesinde işbirlikçi ve çekişmesiz bir yaklaşım benimsemektedirler.¹³⁵ Uyuşturucu mahkemeleri faillere normal ceza yargılamasına seçenek olarak yoğun gözetim ve denetime tabi uyuşturucu tedavi programları sunmaktadırlar.¹³⁶ Uyuşturucu mahkemeleri ilk değerlendirme ve devamlı denetimi de içine alan standardlaştırılmış bir dizi usul kullanmaktadırlar. Katılımcılar genellikle rastgele haftalık alkol ve uyuşturucu madde testlerine tabi olmakta ve hâkimin tedavideki ilerlemelerini değerlendirdiği ve katılımcının performansına göre değişen çeşitli sonuçlara hükmedebildiği durum duruşmalarına¹³⁷ düzenli olarak

¹³³ Huddleston ve Marlowe, s. 24.

¹³⁴ National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 18.

¹³⁵ Casey ve Rottman, s. 6.

¹³⁶ Nolan, s. 1542.

¹³⁷ Durum duruşmaları “status proceedings/hearings” ifadesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu duruşmalarda katılımcının mevcut durumu ve tedavi programında geldiği aşama

katılmaktadırlar. Uyuşturucu mahkemesi hâkimi katılımcının ilerlemesini düzenli olarak ayarlanmış bu durum duruşmaları ile denetlemektedir.¹³⁸

Uyuşturucu mahkemesi hâkimi disiplinler arası bir takıma liderlik eder. Bu disiplinler arası takım genellikle mahkeme koordinatörü, savcı, müdafî, tedavi sağlayıcıları, dava yöneticileri, denetimli serbestlik görevlileri ve infaz kurumu temsilcilerinden oluşmaktadır.¹³⁹ Uyuşturucu mahkemesinde herkesin işbirliği içinde ve bir “takım” olarak birlikte çalışması beklenmektedir. Savcı, hâkim, tedavi sağlayıcıları ve müdafinin bir takımın parçası olarak katılımında bulunması ve katılımcı için en iyi neyin olacağını belirlemeye çalışması beklenmektedir.¹⁴⁰ Katılımcı için en iyinin belirlenmesi kendisine yöneltilen suçlamalardan ziyade uyuşturucu madde bağımlılığına ilişkindir.¹⁴¹ Katılımcının bağımlılıktan kurtulması ve iyileşmesi onun için en iyi sonuçtur. Dolayısıyla mahkeme takımı bu sonucu elde etmek üzere çalışmalıdır. Bu durum uyuşturucu mahkemesinin bağımlılığı çözme amacını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim sorun çözen mahkeme olma özelliği de, bu mahkemelerin uyuşturucu madde bağımlılığını çözme amacı taşımasını gerektirmektedir.

Katılımcı mahkeme önüne çıkmadan önce uyuşturucu mahkemesi takımı katılımcının ilerlemesi hakkında bir toplantı yapar. Nihai kararı verme yetkisi hâkimde olmakla birlikte bu toplantılarda takım üyelerince belirtilen görüşler hâkimin karar vermesi aşamasında önem arz eder.¹⁴² Çeşitli takım üyeleri katılımcının süreçteki ilerlemesi hakkında kendi açılarından bilgi verirler ve öneride bulunabilirler. Ancak hukuken diğer tüm görüşleri değerlendirdikten ve duruşmada katılanlar ile durumu tartıştıktan sonra son kararı hâkim verir.¹⁴³ Hâkimler

değerlendirildiği için adı özel olarak durum duruşması olarak konulmaktadır. Durum ifadesi ile bu duruşmaların yapılma amacına bir açıklık getirilmektedir.

¹³⁸ United States General Accounting Office, “Drug Courts: Overview Of Growth, Characteristics, and Results”, **Report to the Committee on the Judiciary, U.S. Senate, and the Committee on the Judiciary, House of Representatives**, 31.07.1997, <http://www.gao.gov/assets/160/155969.pdf>, (01.08.2015), s. 24.

¹³⁹ U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, **Drug Courts**, 01.06.2015, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/238527.pdf>, (01.08.2015), s.1. Casey ve Rottman, s. 6.

¹⁴⁰ Hora ve Stalcup, s. 789. Nolan, s. 1542.

¹⁴¹ Çekişmesiz yargılamanın söz konusu olmasının karşılığında katılımcı suçlamalara karşı sahip olunan geleneksel maddi veya usuli haklardan yoksun kalmaktadır. National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 17.

¹⁴² Greg Berman ve John Feinblatt, **Judges and Problem-Solving Courts**, Center For Court Innovation, New York, 2002, s. 16.

¹⁴³ Huddleston ve Marlowe, s. 7.

uyuşturucu mahkemesi sürecinde oldukça etkin bir role sahiptirler.¹⁴⁴ Uyuşturucu mahkemesi bu açıdan da tipik ceza mahkemelerinin uygulamaları ve usullerinden ayrılmaktadır. Bu mahkemelerde savcı ve müdafı daha az rol oynar. Hatta müdafiler çoğu zaman duruşmaya katılmazlar. Bunun yerine bütün mesele birbirleriyle açıkça ve özgürce konuşabilen hâkim ve katılımcı arasında geçer. Genellikle bir tedavi sağlayıcısı katılımcılara eşlik eder.¹⁴⁵ Uyuşturucu mahkemesi hâkimi ve katılımcı sık sık genellikle ilk aşamalarda haftada bir tedavi sürecindeki ilerlemesi ve karşılaştığı zorluklarla ilgili olarak konuşmak üzere buluşurlar.¹⁴⁶

Katılımcılara düzenli olarak uyuşturucu madde kullanıp kullanmadığını denetlemek amacıyla idrar ve kan testi yaptırılır. Madde bağımlılığı tedavisinin yanısıra akupunktur gibi tedavilere de başvurulabilmektedir.¹⁴⁷ Adsız Alkolikler (Alcoholics Anonymous (AA)) ve Adsız Bağımlılar (Narcotics Anonymous (NA)) 12 adım programı da dâhil olmak üzere bireysel veya grup terapisine katılırlar.¹⁴⁸

Katılımcının veya bağımlılık danışmanının verdiği bilgilere dayanarak hâkim teşvik tedbirlerine veya zorlayıcı yaptırımlara hükmedebilir.¹⁴⁹ Durum duruşmalarında hâkim tarafından hükmedilen sonuçlar ödüllerden (örneğin; sözlü övgü, denetim koşullarının azaltılması veya simgesel hediyeler), katılımcının tedavi planının değiştirilmesine (örneğin; daha yoğun bakım veren bir kuruma gönderilmesi) ve ceza yaptırımlarına (örneğin; yazılı ödevler, toplum hizmeti veya geçici hapis cezası) kadar çeşitlilik gösterir.¹⁵⁰

Uyuşturucu mahkemeleri katılımcıların tedavide bocalayabileceklerini ve uyuşturucu kullanımına geri dönebilecekleri ihtimalini de göz önünde bulundurmaktadırlar. Dolayısıyla katılımcının uyuşturucu kullandığının tespit edilmesi üzerine hemen katılımcının programdan çıkarılması yoluna gidilmemektedir. Katılımcının gerçekleştirdiği ihlaller ile mücadelede mahkeme

¹⁴⁴ NADCP, **Defining Drug Courts: The Key Components**, s. 2; Ryan S. King ve Jill Pasquarella, **Drug Courts: A Review of the Evidence**, The Sentencing Project, Washington DC, 2009, s. 4.

¹⁴⁵ Nolan, s. 1542-1543.

¹⁴⁶ Michael M. O’Hear, “Federalism and Drug Control”, **Vanderbilt Law Review**, Cilt: 57, Sayı: 3, 2004, s. 824.

¹⁴⁷ Michael D. White, John S. Goldkamp ve Jennifer B. Robinson, “Acupuncture in Drug Treatment: Exploring Its Role and Impact on Participant Behavior in the Drug Court Setting”, **Journal of Experimental Criminology**, Cilt: 2, 2006, s. 45.

¹⁴⁸ Emily M. Gallas, “Endorsing Religion: Drug Courts and the 12-Step Recovery Support Program”, **American University Law Review**, Cilt: 53, Sayı: 5, 2004, s. 1072.

¹⁴⁹ Casey ve Rottman, s. 6.

¹⁵⁰ Huddleston ve Marlowe, s. 7.

oldukça esnek bir tutum takınmaktadır.¹⁵¹ Bununla birlikte bu ihlaller görmezden gelinmemektedir. Mahkeme ihlalin biçimine ve sıklığına göre kademeli olarak artan yaptırımlar uygulamaktadır. Bu nedenle uyuşturucu mahkemesi yaptırımları “akıllı cezalar” olarak adlandırmaktadır.¹⁵² Hâkim, uyuşturucu testi pozitif çıkan veya program koşullarını bir şekilde yerine getirememiş olan katılımcıyla görüşükten sonra uygun yaptırımı uygulamaktadır. Yaptırımlar genellikle düşük seviyeden başlayıp hâkimin takdirine göre ağırlaşmaktadır. Bu yaptırımlar genellikle ek eğitim ödevleri, işe ilişkin yükümlülükler ve toplum hizmetini içermektedir.¹⁵³ Dahası düşük seviyeli yaptırımlar etkili olmadığında, hâkim kısa süreli “motivasyonel” tazyik hapsine karar verebilmektedir. Bu hapis cezasının amacı katılımcıya programı başarılı bir biçimde tamamlamaz ise ortaya çıkacak olası ihtimalleri göstermektir.¹⁵⁴ Eğer katılımcının ihlalleri ciddi veya belirli bir sıklıkta ise hâkim o katılımcının programdan çıkarılıp çıkarılmamasını değerlendirdiği bir duruşma dahi yapabilmektedir.¹⁵⁵

Öte yandan katılımcının ilerleme göstermesi halinde de ödülleri veya teşvikler uygulanır. Örneğin; t-shirt, bardak, anahtarlık gibi sembolik hediyeler katılımcının başarısının tanındığını ispatlamak amacıyla katılımcıya hediye edilir.¹⁵⁶ Daha önemli ödüller katılımcının kişisel durumunu iyileştirmeye yönelik olarak verilebilir. Örneğin; katılımcının mahkemeye gelmesi için kullanabileceği otobüs biletlerinin sağlanması.¹⁵⁷

Söz konusu yaptırım ve ödüller genellikle, hâkim, savcı, müdafî, tedavi sağlayıcıları ve diğer ilgili kurum temsilcilerinin oluşturduğu uyuşturucu mahkemesi takımının çekişmesiz bir usulle toplanıp davayı değerlendirmesinden ve izlenecek muhtemel yolu tespit etmesinden sonra, hâkim tarafından açık duruşmada açıklanmaktadır.¹⁵⁸

¹⁵¹ Franco, s. 11.

¹⁵² Thomas F. Asbury, “Spiritual Outputs Approach to Rehabilitation: Alternative Sentencing Theory”, **Florida Coastal Law Journal**, Cilt: 3, 2001, s. 48.

¹⁵³ Asbury, s. 49.

¹⁵⁴ O’Hear, s. 824.

¹⁵⁵ National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 17.

¹⁵⁶ Daniel M. Filler ve Austin E. Smith, “The New Rehabilitation”, **Iowa Law Review**, Cilt: 91, 2005, s. 31.

¹⁵⁷ National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 18.

¹⁵⁸ Huddleston ve Marlowe, s. 7.

Çalışmalar yaptırım uygulanmasının bazı koşullar altında etkili olabileceğini göstermektedir. Bu koşullar: ceza beklentisinin açık ve öngörülebilir olması, kişinin öz kontrolü başarılıdır ve cezaları kaçınılmaz bulması, uymamanın tespit edilebilir olması, kişinin her seferinde ihlalin hemen ardından cezalandırılması ve cezaların failin davranışını yeniden yönlendirmeye yetecek kadar ağır olmasıdır.¹⁵⁹ Bu sebeplerle çoğu mahkeme faille uyuşturucu testi yapmakta ve sonucun pozitif çıkması halinde uyuşturucu kullanımını ve tekrarı azaltmak amacıyla yaptırımlara başvurur.¹⁶⁰ Sorun çözen uyuşturucu mahkemeleri bile failin davranışlarını değiştirmek için ağırlıklı olarak yaptırımlara dayanmaktadırlar.¹⁶¹ Geleneksel ceza mahkemeleri de uyuşturucu suçlarının faille ile caydırma yöntemi yoluyla baş etmeye çalışır. Uyuşturucu mahkemelerinin yaptırımları kullanımı geleneksel ceza mahkemelerinden ayrılmaktadır. Son zamanlarda yapılan bir çalışmanın sonucunda uyuşturucu mahkemelerinin benzer tip faille yaptırım uygulamaya (örneğin; hapis cezası ve tedavi odaklı yaptırımlar) geleneksel mahkemelerden daha yakın oldukları belirlenmiştir. Bir diğer fark ise uyuşturucu mahkemelerince uygulanan yaptırımların daha fazla tedavi odaklı olduklarıdır. Ayrıca uyuşturucu mahkemesi hâkimleri, uygulanacak olan yaptırımları bireylerin ihtiyacına uygun olarak şekillendirmekte ve cezaları bireyselleştirmektedirler.¹⁶²

Çeşitli tedavi yöntemlerindeki ilerleme uyuşturucu mahkemesi hâkimi tarafından izlenir ve denetlenir. Hâkim duruşmalar esnasında çeşitli yaptırımlar ve ödüller uygulayabilir. Muhtemel yaptırımlar haftalık Adsız Narkotikler (NA) toplantılarına daha fazla katılma, toplum hizmeti ve hatta hapis cezasını içerir. Katılımcılar programın başarılı bir şekilde tamamlanmasının suçlamaların düşmesine veya gözaltı kaydının silinmesine yol açacağı sözü üzerine uyuşturucu mahkemesine katılmayı kabul ederler. Bir yıl süreceği şeklinde tanıtımı yapılsada aslında sıklıkla daha uzun sürer.¹⁶³ Program tamamlanınca katılımcılar duygusal konuşmaların

¹⁵⁹ Douglas B. Marlowe ve Kimberly C. Kirby, "Effective Use of Sanctions in Drug Courts: Lessons from Behavioral Research", **National Drug Court Institute Review**, Cilt: 2, 1999, ss. 7-10.

¹⁶⁰ Adele Harrell ve John Roman, "Reducing Drug Use and Crime Among Offenders: The Impact of Graduated Sanctions", **Journal of Drug Issues**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2001, s. 208.

¹⁶¹ Caroline S. Cooper ve Joseph A. Jr. Trotter, **Drug courts: An Overview of Operational Characteristics and Implementation Issues**, American University, Washington DC, 1995, ss. 32-33.

¹⁶² Christine H. Lindquist, Christopher P. Krebs ve Pamela K. Lattimore, "Sanctions and Rewards in Drug Court Programs: Implementation, Perceived Efficacy, and Decision Making", **The Journal of Drug Issues**, Cilt: 36, Sayı: 1, 2006, s. 141.

¹⁶³ Nolan, s. 1543.

geçtiği, diploma belgesinin verildiği ve basın ile önemli kişilerin bulunduğu renkli bir mezuniyet törenine katılırlar.¹⁶⁴

Çoğu uyuşturucu mahkemesi programı 12-18 aylık bir süre içinde sonuçlanır. Buna rağmen bazı faillerin programı tamamladığının kabulü için daha fazla süreye ihtiyaç duyması mümkündür. Katılımcıların davaları en çok beş yıl¹⁶⁵ ama genellikle 18 ay¹⁶⁶ sürebilir. Uyuşturucu mahkemesinde geçirilen süre üç aşamaya ayrılır ve katılımcının koşulları ve ilerlemesine bağlı olarak geçirilen süre çeşitlilik gösterir.¹⁶⁷ Bu üç aşama: detoksifikasyon, dengelileşme ve tamamlayıcı tedavidir.¹⁶⁸ Her aşamanın belirli hedefleri vardır. Detoksifikasyon, katılımcının maddeye olan fiziksel bağımlılığını yok etmek amacı güder. Dengelileştirme aşamasında belirli bir süre boyunca katılımcının uyuşturucu isteme krizlerinin tedavi edilmesine odaklanılır. Tamamlayıcı tedavide ise katılımcıya eğitim veya bir meslek eğitimi alması ve uyuşturucudan temiz kalması konusunda yardım edilir.¹⁶⁹

Uyuşturucu mahkemeleri genellikle esnektir ve her katılımcıya özgü olarak ilerler. Mahkeme personeli ve katılımcılar iyileşme sürecinin zaman alacağını farkındadırlar.¹⁷⁰ Her aşamanın katılımcıların yerine getirmesi gereken kendine özgü gereklilikleri ve hedefleri vardır. Eğer katılımcı yeni bir aşamaya geçtikten sonra uyuşturucudan uzak kalmak konusunda sıkıntı yaşar ise genellikle daha önceki aşamaya geri dönülür.¹⁷¹ Her üç aşamayı da tamamlayan katılımcılar uyuşturucu mahkemesinde mezun olurlar.¹⁷² Mezuniyet töreni mahkemelerde gerçekleştirilir.

Bu programdan mezun olunabilmesi için katılımcının (failin/şüphelinin) uyuşturucu madde ve alkolden belirli bir süre boyunca (genellikle altı ay veya daha fazla) uzak durduklarını göstermeleri, tedavi koşullarını yerine getirmeleri,

¹⁶⁴ Chenequa Adams, “A First-Timer’s Experience at a Drug Court Graduation”, **Feature Stories**, <https://psa.gov/?q=node/373>, (01.08.2015).

¹⁶⁵ National Association of Criminal Defense Lawyers, s. 17.

¹⁶⁶ <https://www.jud11.flcourts.org/SCSingle.aspx?pid=282#dcq3>

¹⁶⁷ Caroline S. Cooper, **Drug Court Survey Report: Executive Summary**, School of Public Affairs, American University, Washington D.C., 1997, s. 17. Steve Belenko, “Research on Drug Courts: A Critical Review”, **National Drug Court Institute Review**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1998, ss. 32-33.

¹⁶⁸ 13th Judicial Circuit of Missouri Court Offices, **13th Judicial Circuit Drug Court Handbook**, http://www.courts.mo.gov/hosted/circuit13/documents/ASC_DCCWYManual.pdf, (01.06.2015), ss. 6-9. United States General Accounting Office, s. 24.

¹⁶⁹ United States General Accounting Office, s. 24.

¹⁷⁰ United States General Accounting Office, s. 25.

¹⁷¹ United States General Accounting Office, s. 24.

¹⁷² Peggy Fulton Hora, William G. Schma ve John T. Rosenthal, “Therapeutic Jurisprudence and the Drug Court Movement: Revolutionizing the Criminal Justice System’s Response to Drug Abuse and Crime in America”, **Notre Dame Law Review**, Cilt: 74, Sayı: 2, 1999, ss. 483-84.

uygulanmış olan adli para cezalarını ödemeleri ve toplum hizmeti cezasını tamamlamaları veya mağdurun zararını gidermeleri gerekir.¹⁷³

Eğer katılımcı uyuşturucu mahkemesi programını başarı ile bitirir diğer bir ifade ile bu programdan mezun olursa, programın modeline göre suçlamalar düşer, kişinin sicilinden silinir veya kişinin cezası indirilir.¹⁷⁴

B. Yerel Mahkeme

1. Genel Olarak

Yerel mahkeme ifadesi “community court” kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. “Community” kelimesi toplum olarak da çevrilebilmektedir. Bununla birlikte “community” kelimesinin “community court” kavramına getirdiği anlam toplum mahkemesinden ziyade yerel mahkeme ifadesinin kullanımını gerektirmektedir. Zira bu mahkemeler suçun yoğun olarak işlendiği semtlerde kurulan ve yerel ihtiyaçları göz önünde bulunduran mahkemelerdir. Dolayısıyla bu mahkemelerin özünü en iyi yansıtmaları sebebiyle yerel mahkeme ifadesi tercih edilmiştir.

Yerel mahkemeler çeşitli fikir akımlarının birleşmesi ile ortaya çıkmıştır. İlk olarak, ABD’deki mahkemeler merkezi olmaları sebebiyle eleştirilmiştir. Mahkemeler ve yerel halk arasındaki ilişkinin arttırılması amacıyla yürütülen mahkemelere erişim programları da, mahkemeler ve yerel toplum arasında köprü kuramamıştır. İkinci olarak, tekrerrür halinde işlenen basit suçlara (misdemeanor, Vergehen) mahkemelerin müdahalesinin etkili olmadığı ve bu alanda da “döner kapı” sendromununun olduğu ileri sürülmüştür. Üçüncü olarak, toplum destekli polisliğin yaygın uygulaması ceza adaletinde yerel olarak bilgilendirilmiş ve sorun çözen bir yaklaşımın değerini göstermiştir. Son olarak “kırık camlar” bakış açısı yerele odaklanmış mahkemelerin mantıklı bir bileşen olduğu bir şemsiye kavram sağlamıştır.¹⁷⁵ Bu bakış açısına göre tamir edilmemiş kırık camlı bir pencere kimsenin önemsemediğinin işaretidir ve daha fazla zarara yol açar. Benzer şekilde

¹⁷³ Huddleston ve Marlowe, s. 7.

¹⁷⁴ Casey ve Rottman, s. 6.

¹⁷⁵ Casey ve Rottman, s. 3.

kurallara aykırı davranışlar tek başlarına bırakıldığında bu durum kimsenin önemsemediğini gösterir ve daha ciddi suçlara, mahallenin suçlulara terk edilmesine ve kentsel çürümeye yol açar. Bu görüşün doğal bir sonucu olarak küçük problemler dahi ciddiyetle ele alınmalıdır. Bu ciddiyet mevcut ceza adaleti uygulamalarının sorugulanmasına yol açmıştır.¹⁷⁶ Midtown Yerel Mahkemesi'nin kurulması tüm bu eleştiri ve fikirlerin oluşturduğu ortamda mümkün olmuştur.¹⁷⁷

Midtown Yerel Mahkemesi, New York'ta iki yıllık yoğun planlamadan sonra 1993 yılında "ceza mahkemelerinin toplum ile daha yakın bağlar kurma yetisini test etmek ve bu yaşam kalitesini ilgilendiren basit suçlara karşı işbirlikçi sorun çözen bir yaklaşım geliştirmek üzere tasarlanmış üç yıllık bir proje olarak" açılır.¹⁷⁸ Bu mahkeme New York Times Meydanı bölgesinde kurulup 120.000 sakine hizmet etmektedir. Yerel mahkemeler, fuhuş, mağaza hırsızlığı gibi suçlar işleyen mükerrir failleere yönelik olarak kurulmuştur. Genelde mükerrir faillerin madde bağımlılığı, fiziksel veya zihinsel sorunlar veya evsizlik gibi sorunları olduğu görülmüştür.¹⁷⁹ Nitekim yerel mahkeme böyle sorunları çözmek ve o semtin huzurunu yeniden tesis etmek amacıyla çalışmaya başlamıştır.

2. Yerel Mahkeme Kavramı

Yerel mahkemenin ne olduğunu açıklamadan önce yerel adalet kavramına açıklık getirmek yerinde olacaktır. Yerel adalet, genel olarak toplumu sürece dâhil eden ve toplumun yaşam kalitesini arttırmayı bir hedef olarak kabul eden her türlü suçun önlenmesi ve adli faaliyetleri ifade etmektedir. Yerel adalet uygulamalarına

¹⁷⁶ George L. Kelling ve James Q. Wilson, "Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety", **The Atlantic Monthly**, Cilt: 249, Sayı: 3, 1982, ss. 31-36; Jacinta M. Gau ve Travis C. Pratt, "Revisiting Broken Windows Theory: Examining the Sources of the Discriminant Validity of Perceived Disorder and Crime", **Journal of Criminal Justice**, Cilt: 38, 2010, s. 758; Gregorio Caetano ve Vikram Maheshri, **Do "Broken Windows" Matter? Identifying Dynamic Spillovers in Criminal Behavior**, 31.10.2012, <http://www.scu.edu/business/economics/upload/Job-Market-Paper-Maheshri.pdf>, (01.08.2015), s. 2.

¹⁷⁷ Eric Lee, **Community Courts: An Evolving Model**, Bureau of Justice Assistance, Washington D.C., 2000, s. 3.

¹⁷⁸ Michele Sviridoff, David B. Rottman, Rob Weidner, Richard Curtis, Fred Cheesman ve Brian J. Ostrom, **Dispensing Justice Locally: The Impacts, Costs and Benefits of the Midtown County Court**, Center for Court Innovations, New York, 2002, s. 1.

¹⁷⁹ Susan Knipps ve Greg Berman, "New York's Problem-Solving Courts Provide Meaningful Alternatives to Traditional Remedies", **New York Bar Association Journal**, Cilt: 72, 2000, s. 8. Freiberg, Specialised Courts, s. 4.

örnek olarak yerel suç önleme, yerel polislik, yerel savcılık, yerel mahkeme ve onarıcı adalet yaptırım sistemleri verilebilir.¹⁸⁰

Yerel mahkemelerin ileri sürdüğü temel varsayım toplumun cezalandırma sürecinden derin bir biçimde etkilendiği ancak nadiren fikirlerine başvurulduğu ve yargı sonuçlarına dâhil edildiğidir. Yerel mahkemeler de diğer sorun çözen mahkemeler gibi belirli konularda özelleşerek daha kapsamlı sonuçlara ulaşmaya çalışmaktadırlar.¹⁸¹

Yerel mahkemeler ve adalet merkezleri, yerel örgütler ve geniş anlamda toplum ile yerel adalet, suç ve güvenlik meselerini çözmek için ortaklaşa çalışmaktadırlar. İlk yerel mahkeme ABD’de geliştirilmiş olmakla birlikte günümüzde Birleşik Krallık, Kanada, Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda’da bu mahkemelerin örnekleri görülmektedir. 2011 yılında yapılan bir çalışmaya göre dünya çapında altmıştan fazla yerel mahkeme kurulmuştur. Bu mahkemelerin otuz üç tanesi Amerika Birleşik Devletleri’nde, on yedi tanesi Güney Afrika’da, on üç tanesi İngiltere’de ve birer tanesi Avusturalya ve Kanada’da görev yapmaktadır.¹⁸²

Yerel mahkemenin amaçları bakımından yetkin bir açıklama yerel mahkeme projelerine ulus çapında yardımcı olmak üzere kurulan ABD Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan Adalet Destek Bürosu (The Bureau of Justice Assistance) tarafından yapılmıştır. Büronun önceki müdürü mevcut yerel mahkemelerin hepsinin faillere hızlı anlamlı yaptırımlar uygulayan, toplumla gerçekten bağlantı kuran ve faillere suç davranışının kaynağı olan sorunlarını çözmelerinde yardım eden yeni bir yol edindiklerini gözlemlemiştir.¹⁸³

Bu mahkemeler basit suçları ele alan geleneksel mahkemelerden farklıdır. Farklılık bu mahkemelerin; toplum örgütlerini, yerel sakinleri, iş sahiplerini ve diğer menfaat gruplarını mahkemenin örgütlenişinde (danışma kurulları, toplum arabuluculuğu ve fail-mağdur arabuluculuğu biçiminde) ve hizmetlerin sağlanmasında bir araya getirme girişiminde bulunmaktadır.¹⁸⁴

¹⁸⁰ David R. Karp ve Todd R. Clear. “Community Justice: A Conceptual Framework”, **Boundary Changes In Criminal Justice Organizations Volume 2**, (Ed. Charles M. Friel), National Institute of Justice, Washington D.C., 2000, s. 323.

¹⁸¹ Karp ve Clear, s. 326.

¹⁸² Kelli Henry ve Dana Kralstein, **Community Courts: The Research Literature**, Bureau of Justice Assistance, Washington D.C., 2011, s. 1.

¹⁸³ Lee, s. 3.

¹⁸⁴ Freiberg, Specialised Courts, s. 4.

3. Yerel Mahkeme Modelleri

Öğretiye göre tek bir yerel adalet modelinin bulunmadığı ileri sürülebilir. Yerel mahkeme ve adalet merkezleri tüm sorun çözen mahkeme çeşitleri arasında yapısı ve işleyişleri itibariyle en fazla çeşitliliğe sahip mahkemelerdir. Her ne kadar ilk Red Hook veya Midtown Yerel Mahkemelerinden esinlenilmiş olsada, yerel mahkemeler her toplumun kendine özgün ihtiyaçlarını yansıtan yerel farklılıklar göstermek eğilimindedirler. Buna bağlı olarak mahkemelerin kapsamı ve doğası çeşitlilik gösterdiği gibi hizmet ettikleri coğrafi bölgelerde şehir merkezini, çevre ilçeleri ya da tüm bir ili kapsamak üzere değişiklik göstermektedir.¹⁸⁵

Yerel Mahkemeler; mahkeme tarafından yapılan toplum tanımına, yerleşimle ilgili, iş ve kar amacı gütmeyen sektörler ile kurulan birincil bağlantılara, Şehir merkezinde veya yoksul kesimin yaşadığı bölgelerde kurulmasına, mahkemede temsil edilecek toplumun genişliğine göre çeşitlilik gösterebilir. Bunun yanısıra aşağıda listelenilen hususlara göre de farklı yerel mahkemelerin kurulması mümkündür.¹⁸⁶

- Hedeflenmiş Dava ve Failler: Bazı veya tüm basit suçlar. Sadece ceza veya çoklu yargı yetkisi (çocuk, aile, barınma, çevre).
- Mahkeme Sürecinin Organizasyonu: İlk başvuru polis, savcı veya hâkim tarafından mı gerçekleştirilecek? Mahkemenin modeli nasıl olacak? Hukuki temsil talep üzerine veya kural olarak mı? Tek bir kez mi mahkeme önüne çıkılacak yoksa birden fazla mı? Mahkeme her gün mü duruşma yapacak yoksa periodik olarak ayarlanmış günlerde mi?
- Tedavi veya Sosyal Hizmet Kuralları: Hizmet ve tedavi yerel bir kurumda mı olacak yoksa dışarıda bulunan bir kurumda mı? Mahkeme tedaviye dâhil olacak mı? Sosyal hizmetler sağlayıcı, koordinatör veya sevk kaynağı mı olacak?

¹⁸⁵ Lee, s. 3.

¹⁸⁶ Casey ve Rottman, s. 3-4.

4. Yerel Mahkemelerin Ortak Özellikleri

Yerel mahkemelerin işleyişindeki bu değişikliklere rağmen bazı anahtar özellikler bu mahkemeler arasında ortak olarak kendisini göstermektedir. Bunlar:

- Yerel toplum ile çalışma. Genellikle, yerel mahkemeler otorite ve sorumluluğu ceza adaleti sürecine toplumun dahiliyeti vasıtasıyla merkezden uzaklaştırmaya çalışır.¹⁸⁷ Toplum eğitim, sosyal yardım ve aynı zamanda aktif katılım sayesinde mahkeme sürecine planlama, uygulama ve devam eden yönetim kanalıyla etkin bir şekilde bağlanırlar.¹⁸⁸
- Düşük seviyeli suçlara odaklanma. Bu mahkemelerin kurulumundaki anahtar motivasyonlardan biri de sayıca fazla olan düşük seviyeli veya yaşam kalitesine ilişkin suçlara bir yanıt vermektir. ,bu suçlara örnek olarak: Kamu malına zarar verilmesi, mağaza hırsızlığı ve fuhuş verilebilir.¹⁸⁹
- Suçun sebeplerini hedef alma. Çoğu yerel adalet merkezinin belirleyici özelliği tedavi ve destek hizmetlerinin sağlandığı yer olmasıdır. Bu hizmetler ile alkol ve uyuşturucu tedavisine yardım, akıl sağlığı programları, destek grupları, kariyer gelişmesi ve iş eğitimi, danışmanlık, arabuluculuk ve diğer hukuk hizmetleri sunan eşgüdümlü çalışan tek bir merkezin sağlanması amaçlanır. Bu hizmetler hem failerin hem de o bölgenin sakinlerinin kullanımına sunulabilir.
- Yerel sorunlara yerel çözümler. Çoğu mahkeme yetkisini suçun işlendiği yerde mukim olan failer ile sınırlandırmıştır. Çoklu yargı çevresinde yetkili olan mahkemeler dahi failerin toplum hizmeti cezalarını suçu işledikleri yerde çektirmektedir. Yerel mahkemeler tipik yargılama sürecini cezaların verilip derhal infaz edilmesini garanti etmek amacıyla hızlandırmayı amaçlarlar.
- Hâkim tutarlılığı/istikrarı. Failer, ceza adaleti, sosyal kurumlar ve toplum arasında ilişki kurmaya odaklanması yargısal katılımı bir istikrar gerektirmektedir. Çoğu yerel mahkeme ve adalet merkezindeki tüm davalarda

¹⁸⁷ Karp ve Clear, s. 328.

¹⁸⁸ Robert Wolf, **The Public Wants to be Involved: A Roundtable Conversation about Community and Restorative Justice**, Center for Court Innovation, New York, 2012, ss. 9-11.

¹⁸⁹ Freiberg, Specialized Courts, s. 4.

aynı hâkimler yetkili olur ve bu hâkimler çoğunlukla “yerel adaletin yüzü” olarak görülürler.¹⁹⁰ İngiltere ve Galler’de bazı mahkemelerde rotasyon ile çalışan hâkimler takımı yetkilidir.

- Disiplinler arası takım. Yerel mahkeme ve adalet merkezleri hâkim, müdafî ve savcı, koordinatör ve toplum hizmeti ve sosyal refah kurumlarının temsilcilerinden oluşan disiplinler arası bir takımı içerir. Bazı hallerde o yere özgü destek çalışanları da katılmaktadır.¹⁹¹

Yerel mahkemelerin ortak uygulama ve anahtar unsurları Casey/Rottman tarafından ise şu şekilde sıralanmıştır:¹⁹² Bu mahkemeler yoğun bir (genellikle iki veya üç yıllık) planlama süreci gerektirir. Mahkemenin arttırılmış zaman ve kaynakları basit suçlara yöneltilir. Faillere ilişkin olarak kapsamlı veri kaydı, genişletilmiş görüşmeler ve diğer ceza adaleti veritabanlarına erişim ile toplanır. Toplum hizmeti ve diğer seçenek yaptırımlar hapis ve para cezasının yerine geçer. Faillerin cezalarına uyup uymadıkları sıkı bir biçimde izlenir ve denetlenir. Cezanın koşullarına uyulmaması katı bir biçimde cezalandırılır. Tedavi ve hizmetler yaptırımların bir bileşenidir. Toplum hizmeti ve tedavi programlarına ivedilikle başlanır. Kapsamlı bir tedavi ve sosyal hizmet paketine erişim devlet ve kar amacı gütmeyen kurumlar vasıtasıyla sağlanır. Toplum ile süre gelen iletişimi sağlayan bir veya birden fazla mekanizma her yerel mahkeme tarafından detaylı olarak belirlenir. Toplum hizmeti işleri veya geliştirme projeleri toplum hizmetinin ürünleri olarak yayınlanır. Faillerin yaşamlarını ve toplumun yaşam kalitesini değiştirmeye yönelik olarak ikili bir sorumluluk söz konusudur.

Yerel mahkemelerin de kapsamında oldukları yerel adaletin beş unsuru olduğu kabul edilmektedir. Bu unsurlar: yerel adalet bölgesel seviyede işler. Yerel adalet sorun çözen niteliktedir. Yerel adalet otorite ve sorumluluğu merkezden uzaklaştırır. Öncelik toplumun yaşam kalitesine verilmektedir. Yerel adalet vatandaşların adalet sürecine katılımı sağlar.¹⁹³

¹⁹⁰ Kath Grant, “Grass Roots Rule”, **Inside Housing**, 09.02.2007, <http://www.insidehousing.co.uk/journals/insidehousing/legacydata/uploads/pdfs/IH.070209.022-023.pdf>, (01.08.2015), s. 22.

¹⁹¹ Katey Thom, Alice Mills, Claire Meehan ve Brian McKenna, **Evaluating Problem-Solving Courts in New Zealand: A Synopsis Report**, Centre for Mental Health Research, Auckland, 2013, s.13.

¹⁹² Casey ve Rottman, s. 3.

¹⁹³ Karp ve Clear, ss. 327-330.

5. Yerel Muhakeme

Yerel mahkemede yargılanan sanıklar suç davranışına yol açan altta yatan sorunları çözmek amacıyla toplum hizmeti yapmakla (parka ve bahçelerin temizlenmesi veya grafitilerin üzerinin boyanması gibi) ve sosyal hizmetlere katılmakla (sağlık hizmeti, bağımlılık tedavisi veya iş eğitimi gibi) yükümlü olurlar.¹⁹⁴

Yerel muhakemede sorun çözen mahkeme özellikleri belirgindir. Yerel mahkeme hâkimi yargılamada etkin ve güçlü bir role sahiptir. Hâkimin güçlü konumu bu mahkemenin sorun çözen mahkeme olma niteliğinin doğal bir sonucudur. Bir diğer sonuç, mahkemenin çeşitli kaynaklar vasıtasıyla failere ilişkin olarak kapsamlı bir şekilde bilgi toplamasıdır. Zira cezaların bireyselleştirilmesi ve sanığın denetlenmesi ancak o kişi hakkında bilgi sahibi olunması ile mümkün olmaktadır. Son olarak mahkeme çeşitli sosyal hizmetleri failin yararlanabilmesi amacıyla yönetir ve sosyal hizmet kurumları ile eşgüdümü sağlar. Nitekim sorun çözen mahkemelerin sorun çözme amacı ve disiplinler arası işbirliği içinde çalışma niteliği muhakemenin sosyal hizmetleri de kapsamasını gerektirmektedir.¹⁹⁵

C. Akıl Sağlığı Mahkemesi

1. Genel Olarak

Akıl sağlığı mahkemesinin ortaya çıkışı da diğer sorun çözen mahkemelerin kurulması ile paralellik göstermektedir. ABD Adalet Bürosu İstatistikleri'ne göre (The Bureau of Justice Statistics (1999)) devlet hapisane nüfusunun %16'sı akıl hastalığına sahip hükümlü ve tutuklulardan oluşmaktadır. Akıl hastalığına sahip olan hükümlülerin %52'sinin ve tutukluların %54'ünün haklarında önceden üç veya daha fazla hapis cezasına hükmedildiği ve hükümlülerin %10'unun ve tutukluların %13'ünün haklarında önceden 11 veya daha fazla hapis cezasına hükmedildiği rapor edilmiştir. Akıl hastası hükümlü ve tutukluların sayısındaki artışın bir nedeni ise kurum dışına çıkarma olarak ifade edilen bir durumdur. Kurum dışına çıkarma akıl

¹⁹⁴ Berman ve Feinblatt, s. 127.

¹⁹⁵ Freiberg, Specialised Courts, s. 5.

hastası kişilerin yerleştirildikleri özel sağlık kurumlarından çıkarılmaları eğilimini ifade etmektedir.¹⁹⁶ Herhangi bir sağlık hizmetine ulaşamayan akıl hastaları suç işleyerek ceza mahkemelerinin önüne gelmektedir. Sonuç olarak cezalandırılan bu kişiler cezaevlerinde de gerekli tedaviye ulaşamadıkları için cezanın infazından sonra yeniden suç işlemekte ve yeniden ceza mahkemeleri önüne çıkarılmaktadırlar.

Ceza adaleti sistemindeki akıl hastalığına sahip bireylerin sayısına karşı bir çözüm olarak, bazı yargı çevrelerinde akıl hastası sanıkların cezaevleri yerine tedaviye ayrılmasını amaçlayan özel planlar uygulamaya konulmuştur. Uyuşturucu mahkemesinde olduğu gibi akıl sağlığı mahkemesinin kurulmasında hâkimlerin girişimleri sonucu mümkün olmuştur. Akıl sağlığı mahkemeleri diversiyon programlarının ilk örnekleri 1960'lara kadar uzanır. Ancak ilk akıl sağlığı mahkemesi olarak Broward County, Florida'da kurulan akıl sağlığı mahkemesi kabul edilmektedir.¹⁹⁷ 1997 yılında Broward County'de açılan mahkemeden bu yana, diğer yargı çevrelerinde de bu mahkemeler kurulmaya başlanmıştır. Kurulan mahkemelerin sayısı America's Law Enforcement and Mental Health Project Act (PL. 106-515) hükmü gereğince artmaktadır. Bu kanun ek akıl sağlığı mahkemelerini destekleme yetkisi tanıyan bir federal kanundur.¹⁹⁸

2. Akıl Sağlığı Mahkemeleri Kavramı

Akıl sağlığı yerinde olmayan bireylerin akıl sağlığı mahkemeleri aracılığıyla cezaevi yerine tedaviye yönlendirilmesi bu sorunlar için bir çaredir.¹⁹⁹ Akıl sağlığı mahkemeleri akıl hastalığı olan failerin yargılandığı ceza mahkemeleridir.²⁰⁰ Mahkemeler genellikle ve öncelikle basit suçlar işlemiş olan ve akıl hastalığı suçun

¹⁹⁶ Casey ve Rottman, s. 11.

¹⁹⁷ John S. Goldkamp ve Irons-Guynn Cheryl, **Emerging Judicial Strategies for The Mentally Ill in The Criminal Caseload: Mental Health Courts in Fort Lauderdale, Seattle, San Bernardino, and Anchorage**, Bureau of Justice Assistance, Washington, D.C., 2000, s. 2.

¹⁹⁸ Bu kanun metni için bkz. The Library of Congress, **America's Law Enforcement and Mental Health Project Act**, 24.01.2000, [http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c106:S.1865.ENR](http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c106:S.1865.ENR;);, (01.08.2015).

¹⁹⁹ Winick, s. 1059.

²⁰⁰ Goldkamp ve Cheryl, s. vii. Allison D. Redlich, "Voluntary, But Knowing and Intelligent? Comprehension in Mental Health Courts", **Psychology, Public Policy, and Law**, Cilt: 11, Sayı: 4, 2005, s. 605. Steadman, Davidson ve Brown, s. 457; Allison D. Redlich, Henry J. Steadman, John Monahan, Pamela Robbins Clark ve John Petrila, "Patterns of Practice in Mental Health Courts: A National Survey", **Law and Human Behavior**, Cilt: 30, Sayı: 3, 2006, s. 347.

işlenişe sebep olduğu düşünülen failler ile ilgilenir.²⁰¹ Katılımcılar mahkemenin karar verdiği tedaviye tabi olurlar, ilaç kullanırlar ve topluma faydalı hizmetlerde yer alırlar. Tedavide başarılı olanlar ödüllendirilirken, kararların ihlaline de çeşitli yaptırımlar uygulanır. Akıl sağlığı mahkemesinde yargılanmak bir başka ifade ile akıl sağlığı mahkemesinin programına katılmak failin rızasına bağlıdır. Sanıklar kendileri genel ceza mahkemelerinde mi yargılanacaklarına yoksa akıl sağlığı mahkemesine mi katılacaklarına karar verebilirler.²⁰² Katılımcının sorunlarını yargılama ve cezalandırmayı gerektirecek nitelikte görmek yerine, bu mahkemeler psikiyatrik bozukluklar için gerekli tedaviyi sağlamayı amaçlar. Bu mahkemelerin bir diğer ayırtedici özelliği ise erken müdahaleyi amaçlamalarıdır.²⁰³

Hâkim kendi rolünü failin psikolojik esenliğine ve rehabilitasyonuna olanak sağlamak olarak gördüğü için, bu mahkemeler iyileştirici hukuk biliminin bir uygulaması olarak düşünülebilir. İyileştirici hukuk biliminin temel düşüncesi hukuk kurallarının, hukuki uygulamaların ve hukuk aktörlerinin (hâkimler ve avukatlar gibi) davranışları ilgili kişilerin psikolojileri üstünde kaçınılmaz olarak sonuç doğuracağıdır. Dolayısıyla hukuk kuralları düzenlenirken ve uygulanırken kişiler üzerinde yaratacağı etkinin göz önünde bulundurulması gerekir. Dahası bu etki failin yeniden topluma kazandırılması ve kendisini suça iten sebeplerden arındırılması amacıyla kullanılabilir. İyileştirici hukuk bilimi uygulamalarında mahkeme sahip olduğu etkiyi failin suç işlememe saikini güçlendirmek amacıyla kullanır. Nitekim kişilerin bu saikinin güçlendirilmesi amacıyla ödül ve yaptırımlara başvurulması da iyileştirici hukuk biliminin bir sonucudur. Bununla birlikte bazı akıl sağlığı mahkemesi hâkimleri faillerin denetiminde rasyonel aktör modeline dayanmaktadırlar.²⁰⁴ Rasyonel aktör modeli, faillerin akılcı kararlar vereceğine ilişkin düşünceye dayanmaktadır. Dolayısıyla görülmektedir ki akıl sağlığı mahkemeleri tek bir kurama dayanmamaktadır. Farklı kuramların görüşlerinden faydalanılmaktadır.

²⁰¹ Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 4.

²⁰² Redlich ve diğerleri, s. 347.

²⁰³ Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 4.

²⁰⁴ Wiener ve diğerleri, s. 420.

3. Akıl Sağlığı Mahkemesi Modelleri

Akıl sağlığı mahkemesi modelleri de uyuşturucu mahkemesi modellerinde olduğu gibidir. Savunma öncesi-yargılama öncesi, ikrar sonrası-yargılama öncesi ve yargılama sonrası modeller şeklinde bu mahkemeler kurulmaktadır. Bu modellere ilişkin olarak yukarıda uyuşturucu mahkemelerine ilişkin açıklamalara gönderme yapmakla yetinmekteyiz.

Akıl sağlığı mahkemeleri sadece model bakımından değil başka hususlar bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Bu mahkemeler; akıl hastalığı bakımından kabul edilebilirlik şartları, işlenen suç bakımından kabul edilebilirlik şartları, mahkemeye kabul edilmeden önce suçlamanın kabul edilmesinin bir gereklilik olup olmaması, denetim kuralları, uymamaya bağlanan sonuçlar ve uygulanan yaptırımlar, dava sonunda verilecek kararlara göre farklılıklar göstermektedirler.²⁰⁵

4. Akıl Sağlığı Mahkemesinin Ortak Amaç ve Özellikleri

Her ne kadar akıl sağlığı mahkemeleri yaklaşımları ve yöntemleri itibarıyla çeşitlilik gösterse de, aynı amaçlara yönelirler. Anchorage Akıl Sağlığı Mahkemesi tarafından betimlenen amaçlar genel olarak akıl sağlığı mahkemelerinin karakteristik amaçları olarak kabul edilmektedir.²⁰⁶ Bu amaçlar: toplum güvenliğini korumak, zihinsel engelli faillerin orantısız bir biçimde cezaevine gönderilmesini azaltmak ve iyi hale gelmelerine katkıda bulunmak, Ceza infaz kurumu üzerindeki zihinsel engelleri olan hükümlülerin yarattığı yükü hafifletmek, akıl hastası failler arasında tekerrürü azaltmak ve akıl hastası faillerin psikiyatri hastanelerine yatırılması oranını azaltmak.²⁰⁷

Ortak Uygulamalar ve Anahtar Unsurlar:

- Gönüllü katılım,
- Erken tanı ve müdahale,

²⁰⁵ Casey ve Rottman, s. 3.

²⁰⁶ Casey ve Rottman, s. 3.

²⁰⁷ Alaska Court System, “Anchorage Coordinated Resources Project (ACRP)”, **Anchorage Mental Health Court**, <http://courts.alaska.gov/therapeutic/acrp.htm>, (01.08.2025).

- Akıl hastalığı olan kişilerin bir travmaya uğramalarını engellemek amacıyla iyileştirici bir ortamın oluşturulmasına önem verilmesi,
- Akıl hastalığı ile ilgili olarak kişilerin damgalanmalarını engelleyen veya azaltan işlemlerin uygulanması,
- Bireylerin duruşma esnasında katılımının sağlanması ve desteklenmesi,
- Hâkim, hukuki temsilciler ve mahkeme ve tedavi uzmanlarından oluşan kendini bu işe adanmış disiplinler arası bir takım,
- Daha az resmi mahkeme usulü,
- Dava yönetimi ve tedavi koordinasyonunun sağlanması,
- Katılımcı/birey merkezli tedavi,
- Tedavi planının etkililiğinin değerlendirildiği ve failin gelişiminin incelendiği durum duruşmalarının düzenli olarak yapılması,
- Toplum güvenliğinin her mahkeme kararında göz önünde bulundurulması.

Akıl sağlığı mahkemelerine katılımın gönüllü olması bir takım endişeleri doğurmaktadır. Örneğin; mahkemenin faili tedaviye uymaya zorlamasından endişe edilmektedir.²⁰⁸ Katılımcıların mahkemeye katılımın gönüllü doğasını kavrayıp kavramadıklarına ilişkin olarak yapılan değerlendirmeler karışık sonuçlar sunmaktadır. Broward County değerlendirmesinde katılımcıların mahkemeyi zorlayıcı olarak algılamadıkları sonucuna ulaşılmasına rağmen²⁰⁹, mahkeme zabıtlarının içeriğine ilişkin olarak yapılan bir analizde tutanakların sadece %15,7'sinde gönüllü katılım meselesinin açıkça konuşulduğu tespit edilmiştir.²¹⁰ Yarıdan biraz fazla katılımcı (yaklaşık % 53.7'si) görüşmelerde programın gönüllülük özelliğini bildiklerini ifade etmişlerdir.²¹¹ O halde çoğu katılımcı programın gönüllülük esasına dayandığı bilgisini mahkeme dışından edinmektedir ve bu da tüm katılımcıların zorlayıcı olduğunu düşünmemelerine rağmen mahkemenin rızalarına bağlı olduğunu anlayıp anlamadıkları sorusunu gündeme getirmektedir.²¹²

²⁰⁸ National Mental Health Association, "Policy", **Position Statement 53: Mental Health Courts**, 06.12.2014, <http://www.mentalhealthamerica.net/positions/mental-health-courts>, (01.08.2015).

²⁰⁹ John Petrila, "The Effectiveness of the Broward Mental Health Court: An Evaluation", **Policy Brief**, Sayı: 16, 2002, s. 2.

²¹⁰ Roger A. Boothroyd, Norman G. Poythress, Anette McGaha ve John Petrila, "The Broward Mental Health Court: Process, Outcomes, and Service Utilization", **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 26, 2003, s. 58.

²¹¹ Boothroyd ve diğerleri, s. 58, dipnot 7.

²¹² Casey ve Rottman, s. 14.

Ç. Aile İçi Şiddet Mahkemesi

1. Genel Olarak

Aile içi şiddet aileleri ve toplumu kötü bir şekilde etkileyen, ciddi ve karmaşık bir suç sorunu meydana getirir. Önemli özellikleri itibariyle aile içi şiddet olayları diğer suçlardan ayrılırlar. Bu özellikler şu şekilde sayılabilir: şiddetin tekrarlanma olasılığı yüksektir, fail önceden bilinmektedir, mağdurun fail ile olan bağı oldukça karmaşıktır ve müdahale edilmesinden sonra dahi sona ermez ve mağdurun soruşturma süreci esnasında korkması genellikle şikâyetten vazgeçmesine sebep olur.²¹³ Aile içi şiddetin ABD genelinde yaygın olduğu ve yaklaşık her üç kadından birinin yaşamlarının bir döneminde eşleri veya sevgilileri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıkları belgelendirilmiştir.²¹⁴

Ceza sistemindeki eksikliğin aile içi şiddetin karmaşık yapısının ve özellikle de mağdur ve fail arasındaki kuvvetli sosyal ve ekonomik bağın anlaşılmasından ileri geldiği, bu alanda aslında kapsamlı bir bilgi birikiminin olmadığı ve bu zorlu davalarda neyin işe yarayacağını bilinmediği farkedilmiştir.²¹⁵ Aile içi şiddete yönelik geleneksel yaklaşım hiç veya çok az bu davranışlara özgülenmiş ilgi veya kaynak içermektedir.²¹⁶ Bununla birlikte aile içi şiddet davalarının diğer suçlarla aynı mahkemelerde yargılanması da aile içi şiddetin kendine özgü özelliklerinin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Dahası ceza sisteminde yapılan önceki reformların başarısızlığının sanığa odaklanılan katı çekişmeli yargılama usulünde yattığı ileri sürülmüştür.²¹⁷ Dolayısıyla farklı bir yaklaşımın getirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

1970'lerden itibaren aile içi şiddet davalarında inanılmaz bir artış olmuş ve aktivistler hukuk sistemine bu sorunun özel bir mesele olarak değil cezalandırılması

²¹³ Ministry of Justice of British Columbia, **Framework For Domestic Violence Courts In British Columbia**, 29.04.2014, <http://www.pssg.gov.bc.ca/victimservices/shareddocs/dv-courts-framework.pdf>, (01.08.2015), s. 3.

²¹⁴ Sack, s. 1.

²¹⁵ Mazur Robyn ve Liberty Aldrich, "What Makes a Domestic Violence Court Work? Lessons from New York", **Judge's Journal, American Bar Association**, Cilt: 42, Sayı: 2, 2003, s. 5.

²¹⁶ Tsai, s. 1287.

²¹⁷ Rendal B. Fritzler ve Leonore M. J. Simon, "Creating a Domestic Violence Court: Combat in the Trenches", **Court Review**, Cilt: 37, 2000, 28.

gereken bir suç olarak algılanması için baskı yapmıştır.²¹⁸ Sarsıcı sayıdaki aile içi şiddet vakası ve farkındalığı arttırmaya yönelik özellikle son yirmi yıldaki çabalar, bu suçlara karşı ceza sisteminin oluşturduğu yöntemlerde kayda değer bir değişiklik meydana getirmiştir. En büyük değişiklik aile içi şiddete ülke çapında dikkatleri çeken Federal Kadına Karşı Şiddet Kanunu'nun (Violence Against Women Act) çıkarılmasıdır. Bir diğer önemli değişiklik ise O. J. Simpson davası ile birlikte 1990'larda gerçekleşmiştir.²¹⁹ Bu dikkatin bir sonucu olarak çeşitli devlet kurumları aile içi şiddetle mücadeleyle girişmiştir. Geliştirilen mücadele yöntemleri, önleme tutuklaması politikaları, delile dayalı soruşturma, özel savcılık birimleri ve mağdur hizmetlerine daha fazla yatırım yapılması olarak sayılabilir.²²⁰

Aile içi şiddete ilişkin bigini artması ile anlaşılmıştır ki; şiddetle mücadele için en etkili yöntem, tüm adalet sistemi parçalarının işleyiş ve işlevlerini bu sorunu çözmek amacıyla koordine etmesidir. Mahkemeler de bu sistemin hayati bir parçasıdır. Çünkü mahkeme davaların sonuçları bakımından nihai sorumluluğu taşır. Ayrıca mahkemeler son ve kesin hüküm kurma görevlerini şiddetle mücadele amacıyla kullanmak imkânına sahiptirler. Mahkemenin imkanı dahilinde olan yönlemlere örnek olarak, mahkeme kapısına gelen bir çok mağdurun ihtiyaçlarını ele almak, onları ilgili hizmetlere bağlamak, faillerin davranışlarını izlemek ve onlara uygun müdahaleyi gerçekleştirmek ve hâkimlerin otoritesini ceza sisteminin ale içi şiddeti bitirme sözünü topluma göstermek için kullanmak sayılabilir. Bu imkânları gerçekleştirmek amacıyla aile içi şiddet mahkemeleri ortaya çıkmıştır.²²¹ Aile içi şiddet mahkemeleri, şiddetle mücadele amacıyla ortaya konulan diğer stratejileri tamamlamıştır.

Aile içi şiddet mahkemesi, sorun çözen mahkemelere yönelik olan daha akımın bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.²²² Aile içi şiddete yönelik etkin bir yöntemin arandığı dönemde mahkeme sisteminde de bir değişiklik akımı meydana gelmiştir. Her gün daha fazla hâkim, savcı ve avukat aynı failleri tekrar tekrar görmekten dolayı bıkmış ve sosyal, bireysel ve hukuki sorunların toplandığı zorlu

²¹⁸ Amanda B. Cissner, Melissa Labriola ve Michael Rempel, **Testing the Effects of New York's Domestic Violence Courts: A Statewide Impact Evaluation**, Center for Court Innovation, New York, 2013, s. 1.

²¹⁹ Mazur ve Aldrich, s. 5.

²²⁰ Cissner ve diğerleri, s. 1.

²²¹ Sack, s. 1.

²²² Cissner ve diğerleri, s. 1.

davaları ele almaya yarayacak yeni araçların arayışına girmiştir. Sonuç olarak bulunan yeni yöntem sorun çözen mahkemeler olmuştur. Ardından aile içi şiddete karşı mücadele edenler ve mahkeme yenilikçileri, aile içi şiddeti hedefine alan yeni bir özel mahkeme yaratma fikrinde birleşmişlerdir.²²³

Aile içi şiddet mahkemesi ilk olarak Massachusetts, ABD’de 1987 yılında kurulmuştur.²²⁴ 1996 yılında ise New York eyaletinde bütünleşmiş aile içi şiddet mahkemesi modeli uygulanmaya başlandı. Hem aile hem de ceza uyuşmazlığını çözen bu model birçok aile içi şiddet mahkemesini etkilemiştir.²²⁵ ABD’de 2009 yılı itibariyle toplam 208 aile içi şiddet mahkemesi bulunmaktadır.²²⁶

2. Aile İçi Şiddet Mahkemesinin Sorun Çözen Mahkeme Olup Olmadığı Tartışması

Aile içi şiddet mahkemeleri, sorun çözen mahkeme akımı ile birlikte ortaya çıkmış olmakla birlikte bu hareketin tüm ilke ve uygulamalarını yansıtmazlar. Çoğu sorun çözen mahkeme mağdursuz suçlara bakarlar. Uyuşturucu ve akıl sağlığı mahkemeleri şiddet içermeyen suçlarla uğraşırlar ve dikkatlerini sanığa yöneltebilirler. Aile içi şiddet davalarında hem bir mağdur söz konusudur hem de bu mağdur sürekli bir tehdit altındadır. Aile içi şiddet mahkemesinin mağdura karşı bir sorumluluğu vardır ve genellikle sanığın suç davranışını çözenin yanında mağdura da destek veya güvenlik hizmeti sunulması gerekir.²²⁷ Aile içi şiddet mahkemesinin birincil odağı fail değil mağdurdur. Öncelikli olarak şiddete uğramış olan kadın ve/veya çocuğun güvenliğinin sağlanması amaçlanır. Mahkeme ayrıca fiilin etiolojisinden ziyade failin bu fiilden sorumlu tutulmasına odaklanır. Aile içi şiddet mahkemesi sürecinin bir yan ürünü olarak failin yeniden topluma kazandırılması söz

²²³ Mazur ve Aldrich, s. 6.

²²⁴ Robert V. Wolf, **California’s Collaborative Justice Courts: Building a Problem-Solving Judiciary**, The Judicial Council of California Administrative Office of the Courts, California, 2005, s. 15.

²²⁵ Mazur ve Aldrich, s. 7.

²²⁶ Labriola ve diğerleri, s. iv.

²²⁷ Leslie Tutty, Jennifer Koshan, Deborah Jesso, Cindy Ogden ve Jacqueline G. Warrell, **Evaluation of the Calgary Specialized Domestic Violence Trial Court and Monitoring the First Appearance Court: Final Report**, National Crime Prevention Centre of Public Safety Canada ve Alberta Law Foundation, Ottawa, 2011, s. 20. Labriola ve diğerleri, s. 3.

konusu olsa da, kaynağında daha çok suçun önlenmesi politikası yatmaktadır.²²⁸ Mahkeme Yenilikleri Merkezi'nin gerçekleştirdiği bir toplantıda da aile içi şiddet mahkemesinin, failin yeniden topluma kazandırılması veya iyileştirilmesini sorun çözme aşamasında yüksek öncelik olarak görmediği ve bu durumun çoğu sorun çözen mahkeme ile arasında keskin bir fark yarattığı ifade edilmiştir. Toplantıda aile içi şiddet mahkemesinin görevinin daha çok mağdur güvenliğini sağlamak ve failin sorumluluğuna gitmek üzerinde yoğunlaştığı kabul edilmiştir.²²⁹

Bu temel felsefik farklılığın yanısıra toplantıya katılan hâkimler tecrübelerine dayanarak uygulamaya ilişkin bazı farklılıkları da tespit etmişler. Çoğu hâkime göre aile içi şiddet mahkemesinde, çoğu sorun çözen mahkemenin aksine, suçun işlendiğine karar verilmesi süreci genellikle failin suçlamayı ve toplum hizmeti gibi yaptırımları reddettiği çekişmeli yargılama atmosferine dönüşmektedir. Çekişmeli yargılama eğilimine ilişkin görüşe karşı çıkan ve gerçekten işbirlikçi bir yaklaşımın geliştirilebileceğini ileri süren hâkimler de vardır. Ayrıca bu mahkemelerde, uyuşturucu mahkemelerinde madde kullanımının tekrarlanmasında olduğu gibi şiddet fiilinde meydana gelen tekerrürün tolere edilemesi mümkün değildir. Hâkimlerin elinde uymayı sağlamak adına sadece ceza seçenekleri vardır ve fail programa uygun davranırsa dahi alkışlanmamaktadır. Dava dosya yükü diğer sorun çözen mahkemelerinkine kıyasla daha fazladır. Bazı hâkimler tarafından dile getirilen bir başka farklılık da delillere dayalı soruşturmanın olması ve mağdurun şikâyetini geri alabilmesidir.²³⁰

Bu sebeplerle aile içi şiddet mahkemesini, sorun çözen mahkeme olarak kabul etmeyen görüşler de vardır. Mahkeme yetkilileri aile içi şiddet mahkemesini sorun çözen mahkeme şemsiyesi altına koymak hususunda isteksizdirler. Diğer sorun çözen mahkemelere kıyasla, ilgili suçlar şiddet içerirler, duruşmalar işbirliği ile değil çekişmeli usulle yapılır, failin davranışı tedavi edilebilir bir bağımlılıktan kaynaklanmış olarak değil sonradan öğrenilmiş bir davranış olarak değerlendirilir. Çoğu sorun çözen mahkeme failin suç davranışının tedavi veya sosyal hizmet ile

²²⁸ Donald E. Shelton, **The Current State of Domestic Violence Courts in the United States**, National Center for State Courts White Paper Series, Williamsburg, 2007, s.10.

²²⁹ Center for Court Innovation, "How Do Domestic Violence Courts Compare to Other Problem-Solving Courts", **Research**, <http://www.courtinnovation.org/research/how-do-domestic-violence-compare-other-problem-solving-courts> , (01.08.2015), (Research), s. 1.

²³⁰ Center for Court Innovation, Research, s. 1.

çözülebilecek bir sorundan kaynaklandığı varsayımına dayanmaktadırlar. Çoğu aile içi şiddet mahkemesi hâkimi bu önermeye katılmaktadır. Ancak aile içi şiddet failleri bakımından bu önerme oldukça tartışmalıdır. Aile içi şiddet mağdurları ile çalışan çoğu örgüt, bu suçların temelinde yatan sorunun failin sapma hareketi veya tedavi edilebilir bir hastalığı olmadığını aksine failin toplumsal değerleri olduğunu ileri sürmektedir.²³¹

Kanaatimizce farklılıklar olmasına rağmen aile içi şiddet mahkemeleri sorun çözen mahkeme kapsamına girerler. Çünkü her sorun çözen mahkemenin kendine özgü özellikleri ve amaçları olduğu kabul edilmektedir. Sorun çözen mahkeme modellerinin her biri belirli bir suç sorununa yönelerek o konuda özelleşmektedir. Bununla birlikte bu mahkeme modelleri hukuki süreç yerine tekerrürün azaltılması, mağdur güvenliğinin sağlanması veya toplumun ihtiyaçlarına daha fazla dikkat edilmesi gibi belirli sonuçlara yönelmeleri bakımından birbirlerine benzemektedirler.²³² Aile içi şiddet mahkemeleri diğer sorun çözen mahkemeler ile birçok ortak noktaya sahiptir. Hâkim, avukat, savcı, koordinasyon birimi, tedavi temsilcileri, sosyal hizmet temsilcilerinden oluşan disiplinler arası takım, toplumun geneline ulaşılmaya çalışılması, failin sıkı ve düzenli denetimi ve sorumlu tutulması ve faillere ilişkin olarak geniş bilgi aktarımı ortak özellikler olarak sayılabilir.²³³

Berman/Feinblatt tarafından tespit edilen aile içi şiddet mahkemesinin taşıdığı temel sorun çözen mahkeme özellikleri ise somut sonuçlar elde etme amacı, sistem değişikliği, yargısal gözetim ve işbirliğini içermesidir.²³⁴ Aile içi şiddet mahkemeleri, diğer sorun çözen mahkemeler gibi, yargılama yaparken hem bireysel hem de sosyal değişikliğe katkı sağlamak genel amacıyla eş güdümlü ve bütünlükçü bir yaklaşım gösterirler ve sorunun kökenine inmeye çalışırlar.²³⁵ Ayrıca bu mahkemeler, ilgili alanda uzmanlık kazanan özel hâkimlerin görev yapması,

²³¹ Julia C. Babcocka, Charles E. Green ve Chet Robie, “Does Batterers’ Treatment Work? A Meta-Analytic Review of Domestic Violence Treatment”, **Clinical Psychology Review**, Cilt: 23, 2004, s. 1026; Lynette Feder ve David R. Forde, **Test of the Efficacy of Court-Mandated Counseling for Domestic Violence Offenders: The Broward Experiment Executive Summary**, National Institute of Justice, Washington D.C., 2000, s. 1; Lynette Feder ve David B. Wilson, “A Meta-Analytic Review of Court-Mandated Batterer Intervention Programs: Can Courts Affect Abusers’ Behavior?”, **Journal of Experimental Criminology**, Cilt:1, Sayı:2, 2005, s. 241.

²³² Porter ve diğerleri, s. 1. Wolf, Don’t Reinvent the Wheel, s. 1. Cissner ve diğerleri, s. 1.

²³³ Center for Court Innovation, Research, s. 1.

²³⁴ Berman ve Feinblatt, s. 127.

²³⁵ Rekha Mirchandani, “Hitting is not Manly: Domestic Violence Court and the Re-Imagination of the Patriarchal State”, **Gender and Society**, Cilt: 20, 2006, s. 782.

kararlara uyulup uyulmadığının yakın denetim ve gözetiminin sağlanması ve yaratıcı yaptırım seçeneklerinin bulunması bakımından geleneksel mahkemelerden de ayrılmaktadır.²³⁶ ABD’deki yüksek yargı mensupları, aile içi şiddet davalarında adaletin ancak bu suçların doğası, mağdur üzerindeki etkisi ve faillerin nasıl kendi davranışlarının sorumluluğunu alacakları konularında uzmanlardan eğitim almış hâkimler tarafından sağlanabileceğini ifade etmektedirler.²³⁷

Dahası aile içi şiddet mahkemesinin aslında uyuşturucu mahkemesinin felsefesini aile içi şiddet sorunlarına uyguladığı kabul edilmektedir.²³⁸ Sorun çözen mahkemelerinin felsefi dayanağı olan iyileştirici hukuk bilimi, aile içi şiddet mahkemesinin dikkatini sadece aile içi şiddeti çevreleyen koşullara ve mağdurlar, aileler ve toplum üzerindeki etkisine değil, aynı zamanda yargı müdahalesinin olası yarar ve zararlarına da çekmektedir.²³⁹ Fail ve hâkim arasındaki etkileşim, failin kendi kusurunu en aza indirmesi veya mağduru suçlaması şeklinde gelişen bilişsel bozuklukları ile yüzleştirmek üzere yapılandırılarak iyileştirici hukuk ilkeleri de uygulama alanı bulmaktadır.²⁴⁰

Sonuç olarak denilebilir ki aile içi şiddet mahkemesi bir sorun çözen mahkeme çeşidi olarak kabul edilmektedir.

3. Aile İçi Şiddet Mahkemesi Kavramı

Aile içi şiddet mahkemesinin vaadi mağdur güvenliğini sağlayan usulleri kurumsallaştırmak, faillerin sorumluluk almasını temin etmek ve yargı kararını daha eğitilmiş ve bilgili bir biçimde oluşturmaktır. Mahkeme aynı zamanda tüm toplumun

²³⁶ Freiberg, Problem-Oriented Courts, s. 4.

²³⁷ Julie A. Domonkos, “The Evolution of the Justice System’s Response to Domestic Violence in New York State”, **Lawyer’s Manual On Domestic Violence: Representing The Victim** (Ed. Jill Laurie Goodman ve Dorchon A. Leidholdt), 5. Baskı, 2006, s. 4.

²³⁸ Angela R. Gover, Eve M. Brank ve John M. MacDonald, “A Specialized Domestic Violence Court in South Carolina: An Example of Procedural Justice for Victims and Defendants”, **Violence Against Women**, Cilt: 13, Sayı: 6, 2007, s. 605; David B. Rottmann, “Does Effective Therapeutic Jurisprudence Require Specialized Courts (and Do Specialized Courts Imply Specialist Judges)?”, **Court Review**, Cilt: 37, Sayı: 1, 2000, ss. 22-23; Bruce J. Winick, “Applying the Law Therapeutically in Domestic Violence Cases”, **University of Missouri-Kansas City Law Review**, Cilt: 69, Sayı: 1, 2000, (in Domestic Violence Cases), ss. 41-43.

²³⁹ Rendal B. Fritzler ve Leonore M. J. Simon, “Creating a Domestic Violence Court: Combat in the Trenches.” **Court Review**, Cilt: 37, Sayı: 1, 2000, s. 31.

²⁴⁰ Lynn S. Levey, Martha Wade Steketee ve Susan L. Keilitz, **Implementing an Integrated Domestic Violence Court: Systemic Change in the District Of Columbia**, National Center for State Courts, Williamsburg, 2000, s. 5.

aile içi şiddete karşı tepkisini kuvvetlendirmek amacıyla kamu kurumları ve diğer örgütlerle kapsamlı bir işbirliği geliştirebilir.²⁴¹

Aile içi şiddet mahkemesi, failin kapsamlı ve sıkı olarak izlenmesini ve mağdurların gerekli hizmetlere ulaşmasını sağlayan özel mahkemelerdir. Mahkeme, failleri saldırgan davranışları sebebiyle sorumlu tutarlarken, mağdurları korumak üzere kurulan disiplinler arası takımlara öncülük ederler. Hâkimler failin rehabilitasyon amaçlarına yönelik ilerlemesini değerlendirmek üzere durum duruşmaları yaparlar. Bu duruşmalarda failin kararlara uymaması üzerine yaptırıma hükmedilebilir veya ilerlemeyi teşvik amacıyla ödül verilebilir.²⁴²

Failin sorumluluk bilincini artırmak amacıyla aile içi şiddet mahkemesi faillerin mahkeme kararlarına uyup uymadıklarını çok sıkı bir biçimde denetlerler. Dava sonuçlanıp da hakkında denetimli serbestlik (probation) kararı verilmiş olan failer sıkı bir biçimde özel olarak eğitilmiş denetimli serbestlik memurları tarafından denetlenirler ve kefalet ile salıverilmiş olan failer ise düzenli olarak hâkim önüne çıkarılırlar.²⁴³ Kaynak koordinatörleri olarak adlandırılan yeni mahkeme kalemi personeli mağdur hizmetleri ve tedavi programları gibi yargı dışı kuruluşlar hakkında detaylı bilgi toplarlar ve hâkim ile içi şiddet konusunda karar vermeden önce resmin tamamına hakim hale gelir.²⁴⁴ Bu şekilde aile içi şiddet mahkemeleri, davaların hızlı bir biçimde görülmesi ve failin gelişmiş denetimi gibi ispalanmış gelişmeler ile sanık sorumluluğunu arttırmışlardır.²⁴⁵

4. Aile İçi Şiddet Mahkemesi Modelleri

Aile içi şiddet mahkemesi programlarının tasarımı ve yapısı her toplumun kendine has koşullarını, özelliklerini ve gücünü yansıtacak bir biçimde yerel düzeyde tasarlanmaktadır. Aile içi şiddet mahkemeleri ele aldıkları uyuşmazlıkların türü ve şiddet uygulayan ile şiddete uğrayan arasındaki ilişki bakımından olsun farklılık gösterebilmektedirler. Ayrıca yargı yetkisinin kapsamı, aile içi şiddetin tanımı, hangi

²⁴¹ Sack, s. 1-2.

²⁴² Winick, in Domestic Violence Cases, s. 39.

²⁴³ Judith S. Kaye ve Susan K. Knipps, "Judicial Responses to Domestic Violence: The Case for a Problem Solving Approach", **Western State University Law Review**, Cilt: 27, 1999-2000, s. 7.

²⁴⁴ Kaye ve Knipps, s. 8.

²⁴⁵ Richard R. Peterson, **Manhattan's Specialized Domestic Violence Court**, New York City Criminal Justice Agency, Inc., New York, 2004, s. 7.

tür suçların kapsamında tutulacağı, davaların türleri bakımından da çeşitli modeller kurulmaktadır. Bu mahkemeler yargı yetkilerinin çerçevesi, aile içi şiddetin tanımı ve dava türleri bakımından çeşitlilik gösterebilirler.²⁴⁶

Aile içi şiddet mahkemeleri ceza veya hukuk uyuşmazlıklarına bakabilecekleri gibi her ikisine birden de bakabilirler.²⁴⁷ Tezin kapsamı bakımından ceza uyuşmazlıkları görev alanına giren aile içi şiddet mahkemeleri ve hem ceza uyuşmazlığını hem de hukuk uyuşmazlığını görmekle yetkili olan bütünleşik aile içi şiddet mahkemeleri inceleme konumuzu oluşturur.

Bütünleşik mahkeme modelinde ailelerin karşı karşıya geldiği hususlar daha kapsamlı bir tutum ile ele alınır. Buna rağmen uyuşmazlıkları birleştirerek gören mahkemelerin oluşturulması bakımından bazı zorlukların olduğu ifade edilmektedir.²⁴⁸ Birçok eyalette (New York ve Florida), “bütünleşik” aile içi şiddet mahkemeleri kurulmaktadır. Bu mahkemelerde aynı aile üyelerini ilgilendiren hem hukuki hem de cezai uyuşmazlıklar aynı davada birleştirilerek görülmektedir.²⁴⁹ Bütünleşik aile içi şiddet mahkemesi ilk olarak Dade County (Miami) Florida’da kurulmuştur.²⁵⁰

Bütünleşik aile içi şiddet mahkemelerinin amacı mahkeme yapısını sadeleştirmektir. Bu mahkemeler aile içi şiddetin temeldeki sorun olduğu çoklu cezai, ailevi ve evlilik birliğine ilişkin uyuşmazlıkları ele alırlar. Bütünleşik aile içi şiddet mahkemesinin yargılama yapabilmesi için ceza davasındaki fail veya şikâyetçiden en azından birinin taraf olduğu aile veya evliliğe ilişkin bir davanın mevcut olması gerekir.²⁵¹ Bütünleşik aile içi şiddet mahkemeleri faillerin devamlı denetimini sağlarlar ve aynı zamanda da faillere veya mağdurlara akıl sağlığı ve madde bağımlılığı tedavisi hizmeti sağlayan kuruluşlar ile yakın işbirliği içinde

²⁴⁶ Sack, s. 2.

²⁴⁷ Center for Court Innovation, **Creating a Domestic Violence Court: Adapting the Model to Your Community**, **A** **Planing** **Toolkit**, <http://www.supremecourt.ohio.gov/JCS/domesticViolence/topics/DVCourts/DVCToolkit.pdf>, (01.08.2015), s. 7.

²⁴⁸ Ministry of Justice of British Columbia, s. 5.

²⁴⁹ John S. Goldkamp, Doris Weiland, Mark Collins ve Michael White, **The Role of Drug and Alcohol Abuse in Domestic Violence and Its Treatment: Dade County’s Domestic Violence Court Experiment, Final Report**, National Institute of Justice, Washington D.C.,1996. s. 2; Levey ve diğerleri, s. 25; Sack, s. 44.

²⁵⁰ Dade County bütünleşik aile içi şiddet mahkemesinin ilk aile içi şiddet mahkemesi olduğu yönünde bzk. Sack, ss. 2-3.

²⁵¹ Lippman, s. 1428.

çalışırlar. Hâkimler sorumluluk bilincini arttırmak amacıyla bilinçli olarak faillerin sık sık mahkeme önüne çıkmalarını gerektirirler.²⁵² Mahkemeler aynı zamanda mağdur avukatları ve mağdurlara ve ailelerine destek sağlayan kurum ve kuruluşlarla da eşgüdümlü olarak çalışırlar.²⁵³

Aile içi şiddet mahkemelerinin görevi, fail ve mağdur arasındaki ilişki ile sınırlandırılmıştır. Bu ilişkinin ne kadar geniş veya dar olarak tanımlanacağı değişmektedir. Bazı aile içi şiddet ceza mahkemeleri sadece mevcut ve eski partnerleri ilgilendiren suçlara bakarken, diğerleri tüm aile üyelerini ilgilendiren suçlara bakmaktadır.²⁵⁴

Kanada’da da yargı çevreleri arasında aile içi şiddet mahkemesinin değişik biçimleri söz konusu olmakla birlikte, bu mahkemelerin bir sorun çözen mahkeme modelinde konumlandırıldıkları ve genel olarak iki temel yaklaşıma sahip oldukları kabul edilmektedir.²⁵⁵ Bu yaklaşımlar ilk kez fail olmuş olanlar için erken müdahale ve yüksek riskli veya mükerrir failler için kuvvetli soruşturmadır. Bu iki yaklaşımın aynı mahkemede bir arada veya farklı mahkemelerde ayrı ayrı uygulandığı görülmektedir. Her iki yaklaşımın öncelikli odağının şiddet döngüsünün kırılması ve mağdurun güvenliğinin sağlanması olması önemli bir husustur. Her iki yaklaşım da kullanılırken, AİŞM modeli mahkemenin yargı yetkisi ve yargılama usulleri bakımından çeşitlilik gösterebilir. Mahkemede sabit olarak atanmış hâkimler yetkili olabilir veya belirli bir takvime göre rotasyonlu olarak çalışan hâkimler görev yapabilir. Mahkemeler sadece ceza ya da hukuk uyuşmazlığı hakkında yetkili olabileceği gibi (çoğu Kanada mahkemesi) her iki uyuşmazlık bakımından da yetkili olabilir (Toronto’da yeni açılmış olan bütünleşik aile içi şiddet mahkemeleri).

- Erken Müdahale (Düşük riskli veya İlk Defa Suç İşlemiş Failler): mağdurun ciddi olarak zarar görmediği olaylarda ilk kez suç işlemiş olan failler için tasarlanmıştır. Bu tipik bir suçun kabullenilmesi modelidir. Şüpheli bir sorunları olduğunu kabul eder, davranışlarının sorumluluğunu alır ve hızla tedaviye başlar. (örneğin; Yukon Mahkemesi).

²⁵² Center for Court Innovation, **Integrated Domestic Violence Courts: Key Principles**, http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/documents/IDV_FACT_SHEET.pdf , (01.08.2015), s. 2.

²⁵³ Kluger, s. 3.

²⁵⁴ Sack, s. 2.

²⁵⁵ Tutty ve diğerleri, s. 20. Ministry of Justice of British Columbia, s. 5.

- Kuvvetli Soruşturma (Yüksek riskli veya Mükerrir Failler): şüphelinin tipik olarak mağdura karşı bir şiddet geçmişi vardır ve bu şiddet niteliği gereği erken müdahale yoluyla çözülmek için fazla ciddidir. Bu yaklaşımda şüpheli tipik olarak suçlamayı kabul etmez ve soruşturma makamı davayı yürütmek üzere mevcut tüm delilleri sunar. (örneğin; Toronto Court).

5. Aile İçi Şiddet Mahkemesinin Ortak Amaç ve Özellikleri

Her ne kadar değişik yargı çevrelerinde farklı aile içi şiddet mahkemesi modelleri kurulmakta ve bu mahkemeler farklı uygulamalar gerçekleştirmekte ise de bu mahkemeleri tanımlayacak ortak ilke, özellik ve unsurların bulunduğu kabul edilmektedir.²⁵⁶ Ortak unsurların tespitinin yanısıra bu mahkemelerin amaç bakımından da bir birliği olduğu ileri sürülmektedir.²⁵⁷

ABD ve Kanada'daki 20 yıllık aile içi şiddet mahkemeleri uygulamasının genel bir değerlendirmesi ile sorun çözen mahkemelerin ortak amaçları tespit edilmiştir.²⁵⁸

- Etkin dava işleyişi.
- Birden çok kurumun eşgüdümlü katkısı.
- Bilgilendirilmiş karar verme.
- Failin sorumluluk almasının sağlama.
- Tekerrürü azaltma.
- Mağdur güvenliğini sağlama ve destek hizmetleri sunma.

Aile içi şiddet mahkemesinin ortak özellikleri ise şu şekildedir.²⁵⁹

²⁵⁶ Sack, s. 2.

²⁵⁷ Aile içi şiddet mahkemesinin temel amaçları mağdur güvenliğini ve failin sorumluluğunu sağlamaktır. Diğer ortak amaçlar aile içi şiddetin sosyal bir sorun olarak algılanmasını arttırmayı amaçlar. Dag MacLeod ve Julia F. Weber, **Domestic Violence Courts: A Descriptive Study**, Judicial Council Of California Administrative Office Of The Courts, California, 2000, s. 19. Bazı aile içi şiddet mahkemeleri tekerrürü azaltmayı amaçladıklarını da ifade etmektedirler. Wayne L. Peterson ve Stephen Thunberg, **Evaluation Report for the San Diego County Domestic Violence Courts**, State Justice Institute, Alexandria, 2000, s. 3. Bu mahkemeler üç tane amacı gerçekleştirmek üzere kurulmuşlardır: mağdur güvenliği, failin sorumluluğunun artırılması ve aile içi şiddet ile ilgilenen ceza adaleti sisteminde yer alan kurumlar arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesi. Kaye ve Knipps, ss. 6–7.

²⁵⁸ Samantha Moore, **Two Decades of Specialized Domestic Courts: A Review of the Literature**, Center for Court Innovation, New York, 2009, s. 3.

²⁵⁹ Ministry of Justice of British Columbia, s. 6.

Ortak Özellikler

Özelleşmiş Personel ve Zaman

Açıklamalar

- ☐ Özelleşmiş ve buna göre atanmış olan yargı görevlileri, savcı, hâkim, mahkeme kalemi
- ☐ Özel olarak belirlenmiş duruşma saati ve yeri
- ☐ Hâkimin liderlik etmesini sağlamak üzere rolünün artırılması
- ☐ Özelleşmiş görevlilerin diğerlerinin görev ve yetkilerini anlayıp saygı duyması

Eş güdümlü çalışma ve Bilgi Paylaşımı

- ☐ Adalet sistemi ve diğer ilgili kuruluşlar arasında ortaklık
- ☐ Mağdur ve failler için resmileştirilmiş ve eş güdümlü karşılık geliştirilmesi
- ☐ Bilgi paylaşımı ile mağdurun korunması potansiyelinin azami seviyeye çıkarılması

Bilgilendirilmiş ve İstikrarlı Karar Verme

- ☐ Oranlı ve dengeli cezalandırma
- ☐ Eğitimli uzmanlar tarafından sunulan bilgi hizmeti
- ☐ Tek bir hâkimin aile hakkında kapsamlı olarak bilgi edinmesi ile bilgi boşluklarının azaltılması
- ☐ Aynı faile ilişkin olarak çelişkili kararların verilmesi olasılığının azaltılması

Failin Sorumluluğu

- ☐ Faile ulaşılabilir tedavi olanaklarının sunulması

- ☐ Etkili tedavi ve rahbilitasyonun amaçlanması
- ☐ Tedavi programlarının tamamlanması da dâhil olmak üzere mahkeme kararlarına uyulup uyulmadığının düzenli ve zorunlu olarak denetlenmesi ve ihlalere karşı daha ağır sonuçlara hükmedilmesi

Mağdur güvenliği, destek ve hizmetler

- ☐ Öncelikli hedef olarak mağdurun güvenliği
- ☐ Güvenlik planlamasında kapsamlı bir yaklaşım ve özellikle mahkeme güvenliğine dikkat edilmesi (örneğin: mağdurun fail ile etkileşiminin sınırlandırılması, bekleme odalarının ayrı olması)
- ☐ Mağdurun ilgili destek ve bilgiye erişimi (örneğin; muhakeme süreci hakkında güncel olarak bilgilendirilmesi, mahkeme içinden yardım edilmesi)
- ☐ Uygun kaynakların ve yönlendirmenin sağlanması
- ☐ Başlangıçtan itibaren sosyal hizmetlerde azami çabanın gösterilmesi; mağdurların sosyal hizmetlerle bağlantı kurmasında ivedilikle yardım edilmesi
- ☐ Özel olarak atanmış mağdur vekillerinin acil güvenlik planlaması, danışmanlık ve hizmetlere erişim sunması/sağlaması

Etkinliliğin Arttırılması

- ☐ Davaların hızlandırılması: hızlı alım ve gözden geçirme süreçleri ile zaman

çizelgesine uymanın garantilenmesi

- ☐ Daha etkili ve esnek dava yönetimi
- ☐ Kaynakların yaratıcı bir biçimde kullanılmasına olanak sağlanması

Eğitim ve Öğretim

- ☐ Yargı da dâhil olmak üzere aile içi şiddet davalarına dâhil olan tüm görevlilerin yoğun bir eğitimden geçirilmesi
- ☐ Aile içi şiddete karşı farkındalığın artırılması
- ☐ Eğitimin uygulamayı, hukuki meseleleri ve aile içi şiddetin kadın ve çocuklar üzerindeki etkisini kapsaması

Değerlendirme

- ☐ Mahkemelerin etkililiğinin resmi olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi geliştirilmesi veya değiştirilmesi gereken alanların tespit edilmesi

Labriola ve diğerleri ise aile içi şiddet ceza mahkemesinin tanımlanmasında iki ölçüt kullanarak çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir: Birinci ölçüt, tüm aile içi şiddet davalarının ayrı bir takvimde ele alınmasıdır. İkinci ölçüt ise bu davalar için “özel” (sadece o davalara bakmak üzere) bir veya birden fazla hâkimin görevlendirilmesidir. Bu koşullara sahip olan mahkemeler aile içi şiddet mahkemeleri olarak kabul edilip değerlendirilmiştir.²⁶⁰

²⁶⁰ Labriola ve diğerleri, s. 5.

D. Diğer Mahkemeler

Sorun çözen mahkeme özelliği gösteren diğer mahkemeler ise evsiz mahkemesi ve yeniden topluma kazandırma mahkemesidir. Bu mahkemeler sayıca daha az kurulmuş olan mahkemelerdir. Çalışmamızda bu mahkemeleri kısaca tanıtmakla yetinmekteyiz. Zira çalışmanın kapsamı bakımından daha yaygın ve önemli olan sorun çözen mahkeme çeşitlerinin açıklanması ve bu mahkemelerin ülkemizde nasıl kurulabileceklerinin araştırılması tercih edilmiştir.

1. Evsiz Mahkemesi

Evsiz mahkemesi ilk olarak San Diego’da 1989 yılında kurulmuştur. Günümüzde diğer ülkelerde de görülmektedir. Bu mahkemeler evsiz insanları ceza adalet sisteminden uzaklaştırmayı ve onları uygun hizmetlere ulaştırmayı amaçlamaktadırlar. Bu mahkemeler de iyileştirici hukuk biliminin ilkelerine dayanmaktadır. Yapılan çalışmalar bu mahkemelerin evsizliğin suç işlemeye etkisini çözmede başarılı olduğunu göstermektedir.²⁶¹

2. Yeniden Topluma Kazandırma Mahkemesi

Yeniden topluma kazandırma mahkemesi modeli 1990’larda geleneksel şartlı tahliye/denetimli serbestlik yaklaşımına bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Hâkim, cezasının infazı tamamlanmış eski hükümlüler ile diğer sorun çözen mahkemelerde olduğu gibi bir ilişki kurarak bu kişilerin topluma yeniden adapte olmalarını ve suç işlememelerini sağlamaya çalışmaktadır. Şartlı tahliye denetiminin bir mahkeme bünyesinde gerçekleştirilmesi, bu alana hâkimin dâhil edilmesi hem hizmetlerin iyileştirilmesine hem de daha adil bir sürecin işlemesine hizmet etmektedir.²⁶²

²⁶¹ Thom ve diğerleri, s.14.

²⁶² Debbie Boar ve Christopher Watler, **Reentry Court Tool Kit: A Guide for Reentry Court Practitioners**, Center for Court Innovation, New York, 2012, s. 3; Zachary Hamilton, **Do Reentry Courts Reduce Recidivism?: Results from the Harlem Parole Reentry Court**, Center For Court Innovation, New York, 2000, s. 8.

İKİNCİ BÖLÜM

SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

I. GENEL OLARAK

Birinci bölümde hem genel özellikleri ile hem de çeşitleri itibarıyla ortaya konulmuş olan sorun çözen mahkemeler Türkiye’de de uygulanabilir. Ancak bunun için sorun çözen mahkemelerin detaylı olarak analiz edilmesi ve bazı sonuçlara ulaşılması ve ardından da bu sonuçların nasıl bir sorun çözen mahkeme uygulamasının Türkiye’de en iyi etkiyi doğuracağına karar vermek bakımından değerlendirilmesi gerekir. Bunun için aşamalı bir incelemeyi uygun görüyoruz. İlk olarak sorun çözen mahkemelerin ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerine uygunluğu tespit edilmelidir. İkinci olarak sorun çözen mahkemelerin yöneldiği sorunlar, bu mahkemelerin etkililiği ve nasıl etkili oldukları açıklanarak Türkiye’de bu mahkemelerin kurulmasına olan ihtiyaç belirlenmelidir. Üçüncü ve son olarak Türk hukuk sistemine uygun ve Türkiye’deki sorunları ele almaya elverişli olan bir şekilde sorun çözen mahkemelerin nasıl kurulacağı incelenmelidir. Bu aşamada her bir sorun çözen mahkeme çeşidi bakımından belirlenen model mahkemenin kurulumuna ilişkin planlama yapılmalıdır. Bunun yanı sıra sorun çözen mahkemelerin uygulanmaya geçilmesinin ardından işlerliğinin nasıl denetleneceği ve değerlendirileceğine ilişkin yöntemlerin de son aşamada belirtilmesi gerekir. Tezin üçüncü bölümünde, genel çerçevesi çizilmiş olan söz konusu üç aşama takip edilerek sorun çözen mahkemelerin Türkiye’de uygulanabilirliğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Sorun çözen mahkemelerin Türkiye’de uygulanabilirliğinin incelenmesi bakımından ilk değerlendirilmesi gereken husus bu mahkemelerin kuruluşu ve işleyişi bakımından ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerine uygun olup olmadıklarıdır.

İkinci aşamada sorun çözen mahkemelerin yöneldiği sorunlar, bu sorunları çözmede ne kadar etkili olduğu ve etkililiğinin sebepleri açıklanmaktadır. Bu sorunlar genel olarak suçta tekerrür oranlarındaki artış, dava dosya sayısının fazlalığı ve ceza evlerindeki kalabalık olarak tespit edilmektedir. Bu genel sorunların yanı sıra

her bir sorun çözen mahkeme çeşidinin ele aldığı failleri suç işlemeye iten sebepler olarak (örneğin; madde bağımlılığı veya akıl hastalığı gibi) kişisel, zihinsel veya toplumsal sorunlar da ayrıca incelenmektedir. Sorun çözen mahkemelerin bu sorunları azaltma veya sona erdirmeye ne kadar etkili olduğunu belirtmek üzere öğretilen faydalanılmıştır. Farklı çalışmalardan elde edilen farklı sonuçların irdelenmesi ile en azından bu belirli sorunların, genel ceza mahkemelerinde değil de sorun çözen mahkemelerde ele alınmasında bir faydanın olup olmadığı yönünde bir sonuca ulaşmak amaçlanmaktadır. Etkili olup olmadığının tespiti kadar neden etkili olduğunun araştırılması da gerekli bulunmuştur. Ancak bu şekilde neden sonuç ilişkilerinin tespit edilmesi suretiyle bu mahkemelere Türkiye’de ihtiyaç olup olmadığı belirlenebilir. Sorun çözen mahkemelerin yöneldiği sorunların Türkiye’de de var olması ve bu mahkemelerin uygulandığı ülkelerde bu sorunlar bakımından etkili olduğunun tespit edilmesi tek başına Türkiye’de bu mahkemelere ihtiyaç olduğu sonucunu doğurmaz. İhtiyacın olduğu sonucuna ulaşılabilmesi için, bu mahkemelerin Türkiye’deki aynı sorunlara çözüm olmak bakımından etkili olacağı yönünde bir yargıya varılması gerekir. Bu yargıya ulaşılabilmesinin yolu da neden etkili olduklarının ortaya çıkarılması ile mümkün olacaktır. Sorun çözen mahkemelerin işleyişindeki etkililiğine ilişkin ortaya çıkarılan sebep sonuç ilişkilerinin Türkiye’de de geçerli olup olmadığı sonuç kısmında ortaya konulmaktadır.

Üçüncü aşamada ise sorun çözen mahkemelerin nasıl uygulanacağı açıklanmaktadır. Esasında bu kısım tezin en önemli noktasını oluşturmaktadır. Çünkü bu aşamada Türk hukuk sistemine uygun olan ve ihtiyacı karşılayan bir sorun çözen mahkeme modeli önerisi getirilmektedir. Bu aşamada incelemenin yöntem olarak iki yönde yapıldığı söylenebilir. Uygulamanın nasıl olacağı olan hukuk yönünden ve olması gereken hukuk yönünden incelenmektedir. Olan hukuk bakımından getirilebilecek uygulamanın sınırları ortaya konulduktan sonra olması gereken hukuk bakımından sorun çözen mahkemenin nasıl uygulanacağı üç şekilde ortaya konulmaktadır. İlk uygulanma biçimi sorun çözen mahkeme yaklaşımının genel mahkemelerde kullanılması ikinci uygulanma biçimi ise sorun çözen mahkeme çeşitlerinden olan uyuşturucu mahkemesi, akıl sağlığı mahkemesi ve aile içi şiddet mahkemesi modellerinin ihtisas mahkemeleri olarak kurulması ve çalışmasıdır.

Üçüncü uygulama biçimi ise yerel mahkemelerin belirli bölgelerde yer yönünden yetkili olmak üzere kurulmasıdır. Planlanacak unsurların genel çerçevesi çizildikten sonra her bir sorun çözen mahkeme çeşidinde bu unsurların içeriği belirlenmektedir. Planlama kapsamında mahkemelerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin ölçütler ve yöntemler de özellikle açıklanmaktadır.

II. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN CEZA MUHAKEMESİ İLKELERİNE UYGUNLUĞU SORUNU

A. GENEL OLARAK

Ceza muhakemesine devletin cezalandırma hakkı ile şüpheli/sanığın temel hak ve özgürlükleri arasındaki çatışmanın yön verdiği ve zamanla kaynağını temel hak ve özgürlüklerin korunması düşüncesinin oluşturduğu temel muhakeme ilkelerinin kabul edildiği söylenebilir.²⁶³ Ceza muhakemesi hukukunun temel ilkeleri Anayasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu'ndan çıkarılmaktadır.

Sorun çözen mahkemeler de ceza muhakemesi faaliyeti yürütmelerinden dolayı kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlayan bu ilkelere aykırı hareket edemezler. Hukuk sistemi, bir bütün olduğu için sunduğu, bir yöntem ile kişilerin hak ve özgürlüklerine uygun davranırken bir başka yöntem ile bunları ihlal edemez. Sorun çözen mahkemelerin kendine has özellikleri bakımından bazı ilkeler ile ilişkisinin değerlendirilmesi ve sonuçlara varılması gerekmektedir.

Neden sadece temel muhakeme ilkelerine uygunluğun araştırıldığı ve neden Türk Hukuku'na uygunluk ya da Türk mevzuatına uygunluk değerlendirilmesi yapılmadığını açıklamakta fayda görüyoruz. Kanunlar yeni ihtiyaçlar doğrultusunda değiştirilebilirken, insanlığın birikimi ve tecrübeleri ile ortaya çıkmış olan kişi temel hak ve özgürlüklerini koruyan temel ilkelerden vazgeçilebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle bu bölümde sorun çözen mahkemelerin kuruluşu ve işleyişi bakımından özellik arz eden temel muhakeme ilkeleri ile ilişkisi, bu ilkelere uygunluğu ve bu uygunluğun sağlanması için alınması gereken önlemler irdelenmektedir.

²⁶³ Özbek ve diğerleri, s. 46.

B. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI VE TARAFSIZLIĞI İLKESİ

Sorun çözen mahkemelerde, hâkim, diğer muhakeme sujelerinden olan savcı, müdafî, tedavi sağlayıcıları, denetimli serbestlik memurları ve diğer ilgili kurum temsilcileri ile bir takım oluşturur. Takım lideri konumunda olan hâkim hem süreci denetler ve eşgüdümü sağlar hem de yargı yetkisini kullanarak bazı kararlara hükmeder. Hâkimin diğer muhakeme makamları ile kurduğu takım ilişkisinin mahkemelerin bağımsızlığı ve özellikle de tarafsızlığı ilkesi açısından incelenmesi gerekir.

Yargı fonksiyonunun doğrudan doğruya adaletin gerçekleşmesi amacına yönelik niteliği ve hukuki uyumsuzlukları kesin olarak çözme özelliği, bu fonksiyonu yerine getiren devlet organlarının, mahkemelerin, bazı niteliklikleri taşımaları sonucunu doğurmuştur. Mahkemelerin, yasama ve yürütme organları karşısında bağımsız olmaları da en önemli niteliklerden biridir.²⁶⁴

Mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi Anayasa'nın 138. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre; hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar ve Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Anayasa'da düzenlenen mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi hem bir kurum olarak mahkemelerin bağımsızlığını hem de mahkemelerde görev yapan hâkimlerin bağımsızlığını ifade etmektedir.²⁶⁵

Mahkemenin bağımsızlığı ilkesinin amacı, hâkimlerin görevlerini tam ve hakkıyla yapabilmelerini sağlamaktır.²⁶⁶ Bağımsızlık hâkimin haklı olanı dile

²⁶⁴ Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 15. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 348.

²⁶⁵ Hasan Tahsin Fendoğlu, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 86. Bu ifadeler birbirinden farklı olmakla birlikte genelde aynı anlamda kullanılmaktadırlar. Mahkemelerin bağımsızlığı, mahkemelerin devlet düzeni içindeki yeri ve yapısı ile ilgili olarak hiçbir makama bağlı olmadıkları ve bağımsız oldukları anlamına gelir. Hâkimlerin bağımsızlığı ise hem bağımsızlığı hem de tarafsızlığı kapsamaktadır. Hâkimin bağımsızlığı onun tarafsız olmasının temel dayanağıdır. Attila Özer, **Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, ss. 8-9. Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin bağımsızlığının eş anlamlı deyimler oldukları yönünde bkz. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 276. Hâkimlerin bağımsızlığı ifadesinin daha isabetli olacağı yönünde bkz. Tanör ve Yüzbaşıoğlu, s. 455.

²⁶⁶ Toroslu ve Feyzioğlu, s. 97.

getirmesi²⁶⁷, hukukun üstünlüğü ve demokrasi için vazgeçilmezdir.²⁶⁸ Hâkimin objektif bir biçimde ve yasalara uygun olarak karar vermesinin ilk güvencesi dış etkilere karşı korunmasıdır ve bağımsızlık ilkesi bunu sağlamaktadır.²⁶⁹ Adaletin gerçekleşmesi için mahkemelerin bağımsızlığı gereklidir ancak yeterli değildir. Mahkemelerin aynı zamanda tarafsız olmaları gerekir.²⁷⁰ Bir başka ifade ile hâkimin somut olayı yargılarken muhakeme içi etkilere karşı da korunması gerekmektedir.²⁷¹

Hâkimin tarafsızlığı yargılama sırasında yan tutmaması, objektif olması ve kişiliğinden sıyrılabilmesidir.²⁷² Tarafsızlık ölçütü olarak şu değerlendirme kullanılabilir: eğer aynı davada taraflar başka kişiler ya da hâkim başka hâkim olsa da yine aynı karar verilebilecekti denilebiliyor ise tarafsızlık söz konusudur.²⁷³

Anayasa’da mahkemelerin bağımsızlığı düzenlenmiş olmakla birlikte tarafsızlığına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ise her iki ilkeye birden yer verilmiştir. AİHS’nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı kapsamında kişilerin bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkı düzenlenmiştir. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri’nde de bağımsızlık ve tarafsızlık birer değer olarak düzenlenmektedir.²⁷⁴

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, tarafsızlığı ön yargılı olmamak biçiminde tanımlamaktadır. Mahkemeye göre tarafsızlığın iki görünümü bulunmaktadır: sübjektif tarafsızlık mahkeme hâkiminin birey olarak tarafsız olması iken, objektif tarafsızlık mahkemenin kurum olarak tarafsız görünümü ve kişide bıraktığı

²⁶⁷ İbrahim Ö. Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri**, 9. Baskı, Legal yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 146.

²⁶⁸ Hasan Tunç, Faruk Bilir ve Bülent Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 295.

²⁶⁹ Centel ve Zafer, s. 571.

²⁷⁰ Toroslu ve Feyzioğlu, s. 107.

²⁷¹ Centel ve Zafer, s. 572.

²⁷² Özbek ve diğerleri, s. 567. Centel ve Zafer, s. 572. Soyaslan, s. 230. Ünver ve Hakeri, s. 171. Bülent Yavuz, **Kuruluş ve İşleyiş Açısından Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 37. Tarafsızlık, nesnellikten (objektiflik) farklıdır. Hâkimin tarafsızlığı daha çok dışsal olup yargılamanın somut yapılış şekline ilişkindir. Nesnellik ise hâkimin daha çok iç dünyası ile ilgilidir. Cengiz Sarı, **Yargı Etiği ve Türkiye’de Yargının Etik Yapılanması**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2014, s. 90.

²⁷³ Centel ve Zafer, s. 572.

²⁷⁴ Tam metin Bangalor Yargı etiği için bkz. Birleşmiş Milletler, “2003/43 Sayılı Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri”, **Yargı Etiği ve Yargı Bağımsızlığı Konusunda Uluslararası Belgeler**, 23.04.2003, <http://www.hsyk.gov.tr/yiub/bangalore-yargi-etigi-ilkeleri-tr.pdf>, (01.08.2015).

güvendir.²⁷⁵ Hâkimler hem yargı görevleri sırasında hem de diğer faaliyetlerinde tarafsızlıklarına gölge düşürmeyecek şekilde davranmalıdırlar.²⁷⁶

Tarafsızlık, mahkeme tarafından verilecek karara bireyin ve toplumun rıza göstermesini sağlayacak ikna gücünü oluşturur. Bunun sebebi ise tarafsız bir kişinin gerçeği daha net göreceği ve adil olana hükmedeceği varsayımına dayanmaktadır.²⁷⁷

Tarafsızlığı sağlamanın ilk şartı yargı bağımsızlığının sağlanmasıdır. Ardından tarafsızlığı sağlamak için davanın taraflarına fırsat ve silah eşitliği sağlanması gerekir. Bununla birlikte duruşmaların aleni olması ve kararların gerekçeli olması da tarafsızlığın sağlanmasına hizmet ederler.²⁷⁸

Ceza Muhakemesi Kanunu hâkimin tarafsızlığını sağlamak üzere bir takım güvenceler getirmektedir. CMK, hâkimin bazı hallerde tarafsız davranamayacağını varsayarak bu hallerde davaya bir başka hâkimin bakmasını sağlayacak kurumlar getirmiştir. Bunlar hâkimin reddi (CMK m. 22 vd.) ve hâkimin çekinmesidir (CMK m. 29). Bu düzenlemelere göre hâkim ile muhakeme sùjeleri arasında belirli yakınlıkların olması (örneğin; hâkimin mağdur veya sanığın eşı olması) veya hâkimin aynı uyuşmazlıkla ilgili olarak farklı bir görev yerine getirmiş olması (örneğin; bilirkişilik yapmış olması) gibi kanunda sayılı hallerde ya da tarafsızlığını şüpheye düşürecek bir hal mevcut ise hâkimin reddi imkânı vardır. Hâkim bu halleri kendisi de göz önünde bulundurarak çekinebilir.

Bu çerçevede sorun çözen mahkemelerin bağımsızlık ilkesine aykırılık taşımadığı söylenebilir. Mahkeme olarak bağımsızlığın sağlanması için tanınan güvencelerden yaralanacaklardır. Bu noktada hâkimin denetimli serbestlik memuru veya tedavi koordinatörü gibi kamu kurumu çalışanları ile ilişkilerine değinmek istiyoruz. Özellikle söz konusu kamu kurum ve kuruluşlarının yönetici ve amirlerinin ve yürütme hiyerarşisinde bağılı oldukları Bakanlıkların bu mahkemelerin işleyişine müdahale etmelerini önleyecek ek düzenlemeler getirilebilir. Sorun çözen mahkemelerin işleyişı esnasında işbirliği yapılan kurumların ve takım çalışmasında yer alan kurumlarda çalışanların, hâkimi lider ve eşgüdümü sağlayan otorite olarak

²⁷⁵ Centel ve Zafer, s. 572. Birol Kırmaz, **Avrupa Birliğı Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 79.

²⁷⁶ Suat Dursun, **Hâkimlerin Tarafsızlığı ve Bağımsızlığına İlişkin İlkeler ve Kurallar**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 17.

²⁷⁷ Halit Yılmaz, **Türkiye'nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları**, Türkiye Barolar Birliğı, Ankara, 2009, s. 25.

²⁷⁸ Yılmaz, s. 28.

kabul etmeleri ve buna uygun hareket etmeleri gerekmektedir. Hâkimin de her zaman son sözü söyleyen ve herkesin fikirlerini dinleyip değerlendirdikten sonra kararlarını veren bir makam olma özelliğinin farkına vararak bağımsızlığa yakışır bir tutum ve güvenle hareket etmesi gerekir.

Tarafsızlık ilkesi ile sorun çözen mahkemelerin ilişkisinin ise özellikle irdelenmesi gerekir. Öncelikle ifade edilmelidir ki, sorun çözen mahkemelerin salt disiplinler arası bir takım oluşturması ve işbirliğine dayanan çalışma yöntemi kullanması tarafsızlık ilkesine aykırılık teşkil etmez. Genel ceza mahkemelerinde de savcı, sanık ve müdafî, katılan, bilirkişi gibi muhakeme sùjeleri kendi görüşlerini ifade etmekte ve mahkeme kendisine aktarılan bu görüşleri göz önünde tutarak karar vermektedir. Sorun çözen mahkemelerde tarafsızlık bakımından sakınca şu halde ortaya çıkabilir: Hâkimde, liderlik ettiği ve eşgüdümü sağladığı takım üyelerine karşı fikri bir yakınlık oluşabilir. Daha az resmi bir ortamın kurulduğu ve bilgi akışının sağlandığı takım görüşmeleri ve çalışmalarında (özellikle uyuşturucu mahkemesi ve akıl sağlığı mahkemesinde hâkiminin tedavi programını oluşturma ve takip etme amacıyla gerçekleştirdiği takım çalışmalarında) hâkimin tarafsızlığını şüpheye düşürecek bir ortam oluşabilir ya da en azından böyle bir endişe ortaya çıkabilir. Bu endişe de tarafsızlık ilkesi bakımından bir başka sakıncayı gündeme getirmektedir.

Söz konusu sakınca hâkimin tarafsızlığı ilkesinin bir ifadesi olan hâkimin tarafsız görünmesi/insanlarda hâkimin tarafsız olduğuna dair bir kanaatin oluşması gerekliliğine ilişkindir. Özellikle de sanık nezdinde hâkimin tarafsız görünmesi sorun çözen mahkemelerde zor olabilir. Nitekim uyuşturucu mahkemesi ve akıl sağlığı mahkemesinde katılımcı/fail kendisini süreçten dışlanmış hissedebilir ve hâkimin tedavi sağlayıcıları, denetimli serbestlik sağlayıcıları gibi temsilcilere daha yakın olduğu izlenimine kapılabilir. Bunun için bizim getirdiğimiz öneri failin süreçte güçlendirilmesidir. Dolayısıyla sürece katılımını sağlayacak imkânların geliştirilmesi gerekir. Bu kapsamda hem savunma hakkını tam olarak kullanabilmeli hem de diğer takım üyelerinin beyanlarından haberdar olabilmeli ve bu beyanlara karşı itirazlarını yönlendirebilmelidir. Bunun yanı sıra hâkimin verdiği kararların gerekçeli olması ve katılımcıya açık ve anlaşılır bir biçimde bu kararların anlatılması zorunluluğu getirilmelidir. Sonuç olarak hâkimin de takım lideri olarak tavırlarında tarafsız duruşuna özen göstermesi ve kendi iç dünyasında da nesnelliği yakalamak amacıyla

her bir muhakeme süjesinin fikir ve beyanlarını eşit değerde tutarak özenle değerlendirmesi gerekir. Bu şekilde sorun çözen mahkemelerin çalışma yönteminin tarafsızlık ilkesi ile çelişmeyeceği kanaatindeyiz.

C. HUKUKİ BELİRLİLİK

Sorun çözen mahkemeler genellikle sanığı (sorun çözen mahkemelerde genelde kullanıldığı üzere katılımcıyı) tedavi programına yönlendirirler. Katılımcının tedavi programındaki başarısı programın süresini belirlemektedir. Tedavi programlarının en az altı ay ve en çok üç yıl sürdüğü gözlemlenmektedir. Ancak her katılımcının içinde bulunduğu koşullar ve özelliklere göre süre farklılaşmaktadır. Tedavi süresinin veya diğer sosyal hizmet programlarının sürelerinin bu mahkemelere katılmadan önce belirli olmamakta sadece alt ve üst sınırları tespit edilmekte ancak bu sınırlar da zorunlu süreleri belirtmemektedir. Tedavinin veya diğer proramların tamamlanması her bir katılımcının kendisine bağlı olduğu için herkes için bağlayıcı sürelerin getirilmesi eşyanın doğası ile bağdaşmaz. Ancak bu durumda da bireylerin önceden belirlenmemiş bir sürece girmeleri söz konusu olmaktadır. Bu durumu hukuk devleti ilkesinin bir unsuru olan hukuki belirlilik ilkesi bakımından değerlendirmek gerekir.

Hukuk devleti, devletin ve kişilerin faaliyetlerine yön veren ve kişilere hukuk güvenliği sağlayan ilkeler bütünü olarak ifade edilmektedir.²⁷⁹ Hukuk devletinin bir unsuru olarak hukuki belirlilik ilkesi, hukuk düzeni ile ilişki içindeki kişilere devlet gücü tarafından yapılacak uygulamaları öngörme imkânı sağlayacak şekilde açık, anlaşılır, erişilebilir, devamlı, düzenli, tutarlı ve ileriye dönük nitelikte yasal düzenlemelerden oluşan bir hukuk düzeni kurmaya hizmet eden bir ilkedir.²⁸⁰ Hukuki belirlilik kavramının iki fonksiyonu gerçekleştirdiği söylenebilir: Birincisi kişilerin davranışlarının hukuka uygun olmasında rehber olur. İkincisi, keyfiyete karşı yasama, yürütme ve yargı organlarını kontrol altına alır.²⁸¹

²⁷⁹ Selda Çağlar, *Hukuk Devletin Hukuki Belirlilik İlkesi Üzerinden Değerlendirilmesi*, Beta Basım, İstanbul, 2013, s. 187.

²⁸⁰ Çağlar, s. 191.

²⁸¹ Çağlar, s. 182.

Sorun çözen mahkemelerin hukuk devletinin bir unsuru olan hukuki belirlilik ilkesine uygun olarak kurulmaları ve işlemeleri gerekmektedir. Sorun çözen mahkemelerin bu ilkeye uygun olup olmamaları iki açıdan sınanabilir: kişiler ve devlet organları açısından.

Kişiler hangi davranışların hukuk düzeni tarafından yasaklandığını ve yasağın ihlal edilmesi halinde hangi sonuçlara katlanacaklarını bilebilir durumdadırlar. Zira suç ve cezaların kanuniliği ilkesi bunu gerektirmektedir. Bunun yanında kişiler suç işlemeleri halinde sadece ne ile cezalandırılacaklarını değil nasıl cezalandırılacaklarını bir başka ifade ile nasıl bir usul ile kim tarafından cezalandırılacaklarını da öngörebilmektedirler. Doğal hâkim ve kanuni hâkim ilkesi yargılamayı yapacak makam hakkındaki belirsizliği ortadan kaldırmakta ve Ceza Muhakemesi Kanunu’da önceden genel kurallarla muhakeme usulünü düzenlemektedir. Dolayısıyla sorun çözen mahkemelerin usullerine ilişkin olarak kişilerin önceden erişip öğrenebileceği anlaşılır ve açık kuralların kanunla düzenlenmesi gerekir. Bu kanuni düzenlemelerin örneğin uyuşturucu mahkemesindeki tedavinin ne kadar süreceğini önceden tespit edip belirtmesi imkânsız olacaktır. Ancak tedavinin evre ve aşamaları detaylı olarak belirtilebilir. Bu evrelerin başarılı bir biçimde tamamlanmış sayılmasına ilişkin genel ve objektif koşul ve ölçütler geliştirilmelidir. Evrelerin herhangi birinde başarısız olmanın ve sürecin uzamasının neyi ifade ettiği de tanımlanmalıdır. Bu şekilde başarısızlık koşulları belirlenebilir. Ayrıca mahkemelerin kararlarına veya öngördükleri programa aykırı hareketlerin sonuçlarının da açıkça düzenlenmesi gerekir. Kademeli yaptırımların tümünün açıkça belirtilmesi zorunludur. Hukuki belirlilik ilkesinin kişiler nezdinde sağlanması bakımından son önerimiz ise bu mahkemelerin sadece hukuki düzenleme ile kişileri haberdar etmek ile yetinmemesidir. Özellikle de uyuşturucu ve akıl sağlığı mahkemelerinin failin rızası ile katılımcı olabildiği modellerde tüm kural ve süreçleri açıkça anlatmasını ve ancak kişilerin gerçekten aydınlatılmaları koşulu ile rızalarının alınmasını sağlayacak araçların hem mahkemenin hem de diğer ceza adaleti kurumlarının imkânına sunulması gerekir.

Devlet organları açısından sorun çözen mahkemelerin hukuki belirliliği sağlanması koşulu, kuralların konulması ve uygulanması olarak ikiye ayrılabilir. Yasama organının bu mahkemeleri kurarken kurulmalarına, görev alanlarına ve

usullerine ilişkin kuralları açık, anlaşılır, genel nitelikte düzenlemesi gerekir. Kuralların uygulanması bakımından ise bizzat sorun çözen mahkemelerin kendisi keyfiyeten kaçınılmalıdır. Kurallar ne kadar açık ve belirli olurlar ise, mahkemelerin keyfi kararlar vermeleri veya keyfi uygulamalarda bulunmaları o kadar zor olacaktır. Keyfiyeti engelleyecek bir diğer mekanizma ise kararların gerekçeli olması ve bir başka yargı mercinin denetiminin mümkün olmasıdır. Bundan dolayı sorun çözen mahkemelerin de kararlarını denetleyecek bir yargı örgütlenmesine ihtiyaç vardır. Bunun için bizim önerimiz sorun çözen mahkemelerin kararlarının itiraz kanun yolu ile Ağır Ceza Mahkemeleri tarafından denetlenmesi ve denetim mahkemesi tarafından verilen kararların kesin olmasıdır. Zira kanun yolu denetiminin Yargıtay Ceza Dairelerin’de yapılması, dava iş yükünü azaltma amacı ile çelişecektir. Nitekim kanun yolu denetiminde ara bir yol bulunarak davaların daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılması sağlanacaktır.

Sonuç olarak yukarıdaki koşulların sağlanması ile hukuki belirlilik ilkesinin sağlanması amacına ulaşılacaktır. Bu amaçla ilerleyen kısımda sorun çözen mahkemelerin nasıl uygulanacağına ilişkin öneri getirilirken bu ilkeyi gerçekleştirecek nitelikte bulunmasına önem gösterilmektedir.

Ç. SAVUNMA HAKKI

Sorun çözen mahkemelerin işleyişinde önemli yer tutan işbirliğine dayalı takım çalışmasında müdafin yerinin savunma hakkı bakımından incelenmesi gerekmektedir.

Şüpheli ve sanığın en temel hakkı, savunma hakkıdır. Şüpheli ve sanığa tanınan diğer tüm haklar esasında sanığın kendisini gereği gibi savunmasını sağlamaya yöneliktir.²⁸² Savunma hakkı, yargılama makamları önünde suçlamadan kurtulmak için kullanılan söz ve düşünce özgürlüğü olarak ifade edilmektedir.²⁸³

²⁸² Toroslu ve Feyzioğlu, s. 132.

²⁸³ Savunma dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde ifade edilmektedir. Dar anlamda savunma, suç işlediği iddia edilen kişinin, yetkili organ önünde, üzerine atılı suçu işlemediğini, fiilin suç oluşturmadığını, bazı kanuni nedenlerle cezalandırılmaması gerektiğini veya daha az cezayı alması gerektiğini ileri sürmesidir. Geniş anlamda savunma ise soru sorma, itirazda bulunma, açıklamalar yapma, işlemlerde hazır bulunma ve dilekçe verme şeklinde yasal imkânlardan faydalanmaktır. Centel ve Zafer, s. 140.

Savunma hakkına anayasal bir koruma da getirilmiştir. Nitekim Anayasanın 36. maddesinde herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanmak suretiyle yargı mercileri önünde savunma hakkına sahip olduğu düzenlenmektedir.

Savunma hakkı adil yargılanma hakkı kapsamında da koruma altına alınmaktadır (AİHS madde 6/3-b,c). Aynı maddede savunma hakkı ile birlikte diğer şüpheli ve sanık hakları da düzenlenmektedir.

Savunma hakkı bir şemsiye kavram olarak sanık ve şüphelinin diğer haklarını da içeren²⁸⁴ temel bir haktır.²⁸⁵ Bu haklar:

- Şüpheli ve sanık kendisine isnat edilen suçlamayı öğrenme hakkına sahiptir.
- Sanığın duruşmada hazır bulunması sağlanmalıdır.
- Şüpheli ve sanık muhakemeye yön verme hakkına sahiptir.
- Şüpheli ve sanık muhakemenin her iki evresinde de düşüncelerini rahatça ifade edebilmeli ve delil ileri sürebilmelidir.
- Şüpheli ve sanık müdafî yardımından yararlanma hakkına sahiptir.
- Şüpheli ve sanığın bu haklarını öğrenme hakkı da vardır.²⁸⁶

Dahası şüpheli ve sanığın işkenceye uğramama hakkı, keyfi tutuklanmama hakkı, tarafsız ve bağımsız mahkemede aleni olarak yargılanma hakkı savunma hakkı ile yakından ilgilidir.²⁸⁷

Savunma hakkının bir yansıması olan muhakemeye yön verme hakkı hukuki dinlenilme hakkına da sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Herkes mahkeme önünde dinlenilme hakkına sahiptir. Kişiler kendilerine yöneltilen suçlamalar ile ilgili olarak açıklama yapmak, dilekçe vermek ve mahkemenin bunları dikkate almasını istemek hakkı vardır. Meramını anlatabilme imkânına sahip olan kişiler tam manasıyla savunma haklarını kullanabilirler.²⁸⁸

Sorun çözen mahkemelerde de sanığın/katılımcının savunma hakkını kullanması her türlü imkân ile sağlanmalıdır. Sorun çözen mahkemeler kural olarak savunma hakkını ihlal etmemektedirler. Ancak savunma hakkının bir unsuru olarak müdafiden yararlanma hakkı kapsamında bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

²⁸⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, s. 133.

²⁸⁵ Centel ve Zafer, s. 140.

²⁸⁶ Toroslu ve Feyzioğlu, ss. 133-134.

²⁸⁷ Centel ve Zafer, s. 140.

²⁸⁸ Özbek ve diğerleri, s. 63.

Sorun çözen mahkemelerde de müdafî vasıtasıyla savunma hakkı kullanılabilir. Bu mahkemelerde özellik arzeden durum müdafîin sanığa karşı sorumluluğuna ilişkindir. Müdafî savunmasını yaptığı sanığın menfaatini gözetmekle yükümlüdür.²⁸⁹ Bununla birlikte Türk Hukuku'nda müdafî vekilden farklı olarak şüpheli veya sanığın temsilcisi olarak değil, ayrı bir ceza muhakemesi süjesi olarak kabul edilmektedir.²⁹⁰ Dolayısıyla müdafîin sanığın lehine olmak kaydıyla sanığın isteğine aykırı davranabileceği ileri sürülmektedir. Bu duruma örnek olarak müdafîin sanık istemese dahi sanığın tahliyesini talep edebileceği, beraatini talep edebileceği ya da sanık lehine delil sunabileceği gösterilmektedir.²⁹¹

Sorun çözen mahkemelerde müdafîin hâkim, savcı, tedavi ve diğer hizmet sağlayıcıları ile işbirliği içinde çalışması sanığın menfaatini gözetmesi koşuluyla mümkün olabilir. Türk Hukuku'nda sanığın lehine olarak müdafîin bazı durumlarda tek başına dahi hareket edebileceği kabul edildiği için, müdafî sanığın tedavi programlarına, sosyal hizmet yaptırımlarına, şiddete müdahale programlarına ve diğer mahkemece öngörülmüş hizmetlere katılımını destekleyebilir ve mahkeme kararlarına uyması yönünde sanığı teşvik edebilir. Sanığın uymasını sağlamak yönünde diğer makamlarla birlikte çalışabilir. Zira sanığın menfaati, yeniden madde kullanmaması, akıl sağlığının iyiye gitmesi, yeniden suç işlememesinde de bulunmaktadır. Bununla birlikte müdafîin bu kararlar verilirken sanığın lehine olacak şekilde itirazlarda bulunma, denetim ve gözetim seviyesinin azaltılmasını talep etme veya sanığın yerine getirmekle yükümlü olduğu koşulların hafifletilmesini talep etmek hakkı ve yükümlülüğüne de riayet edilmelidir.

Sonuç olarak sorun çözen mahkemelerde de savunma hakkına işlerlik kazandırmak mümkündür. Genel ceza mahkemelerinde olduğu gibi savunma hakkının korunmasına ilişkin düzenlemeler getirilmeli ve bu hak temel bir değer olarak gözetilmelidir.

²⁸⁹ Mustafa Tören Yücel, "Avukatlık Meslek Etiğine Kriminolojik Bir Yaklaşım", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 21, Sayı: 75, 2008, s. 272; Göksel Yüksel, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde Müdafî", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 62, Sayı: 2, 2004, s. 58.

²⁹⁰ Hamide Zafer, "Savunma Hakkı ve Sınırları", **Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan**, s. 514.

²⁹¹ Murat Volkan Dülger, "Ceza Muhakemesinde Müdafînin Konumu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, Sayı: 4, 2012, s. 48.

D. MASUMİYET KARİNESİ

Sorun çözen mahkemelerin farklı modelleri olduğu yukarıda açıklanmaktadır. Bu modellerden bir tanesinde fail suçu işlediğini kabul etmesi şartı ile sorun çözen mahkemeye kabul edilmektedir. Fail suçu işlediğini kabul ederse ve sorun çözen mahkemelerin gerekliliklerini başarıyla yerine getirirse ya daha az ceza almakta ya da hiç ceza almamaktadır. Sanığın söz konusu cezalandırmaya ya da genel ceza muhakamesine alternatif bir yola yönelebilmesinin tek şartının suçu kabul etmiş olması zorunluluğu masumiyet karinesi bakımından bir takım sakıncalar meydana getirmektedir.

Anayasa'nın 38 maddesinin 4. fıkrasında “*suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*” denilerek masumiyet karinesi düzenlenmektedir. Aynı şekilde AİHS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında da “*bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır*” ifadesi ile masumiyet karinesi kabul edilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda masumiyet karinesi açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte mahkûmiyet kararının sadece yüklenen suçu işlediği sabit olan sanık hakkında verilebilmesi düzenlemesi (CMK m. 223/5) ile yüklenen suçu işlediği sabit olmayan sanık hakkında beraat kararı verilmesi düzenlemesi (CMK m. 223/1-e) masumiyet karinesinin yansımasıdır.²⁹²

Masumiyet karinesi ceza muhakemesinin tamamı bakımından geçerlidir. Hem soruşturma hem de kovuşturma evrelerinde kişilerin muhakemenin sonuna kadar suçsuz sayılma hakları vardır.²⁹³ Masumiyet karinesine sadece muhakeme makamları değil, aynı zamanda hükümet ve basın da uymakla yükümlüdürler.²⁹⁴

Masumiyet karinesi ile şüpheden sanık yararlanır ilkesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Hâkim delilleri değerlendirdikten sonra sanık hakkındaki şüpheyi yenemiyor ise şüpheden sanık yararlanır ilkesi uyarınca hâkim şüphelinin lehine karar vermek durumundadır. Bu ilke sonuçları itibarıyla masumiyet karinesini desteklemektedir.²⁹⁵

²⁹² Özbek ve diğerleri, s. 67.

²⁹³ Özbek ve diğerleri, s. 65.

²⁹⁴ Özbek ve diğerleri, s. 66.

²⁹⁵ Ünver ve Hakeri, s. 60.

Sonuç olarak Türkiye’de kurulması düşünülen sorun çözen mahkemenin faaliyetinin masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmemesi için şu iki modelden birinin tercih edilmesi gerektiği söylenebilir. *Birinci Model:* Suç isnadı ile karşılaşan kişiye seçenek olarak sorun çözen mahkeme yolu önerilir. Sorun çözen mahkemenin çeşidine göre izlenecek usul, yükümlülükleri, bu yükümlülükleri ihlal etmesi halinde karşılaşacağı sonuçlar ve mahkemenin koşullarının başarıyla tamamlanması halinde ortaya çıkacak sonuçlar anlatılır. Bunun üzerine fail bu mahkemelere girmeyi kabul ederse bundan sonra sorun çözen mahkeme usullerine tabi olur. Eğer failin bu mahkemelerin koşullarını yerine getirmemesi sebebiyle program dışı bırakılmasına karar verilirse, fail herhangi bir olumsuz etkiye maruz kalmaz. Masumiyet karinesi gereği bu programa girmeyi kabul etmesi suçlamayı ikrarı olarak değerlendirilemez. Fail genel ceza mahkemelerinde yargılanır ve eğer kendisine bir ceza verilecek olursa bu ceza sorun çözen mahkemedeki başarısızlığı sebebiyle bu cezada arttırmaya gidilemez. *İkinci Model:* Fail kendisine isnad edilen suçlardan dolayı genel ceza mahkemelerinde yargılanır. Yargılama sonunda failin suçu işlediğinin sabit olduğu anlaşılır ise kendisine kanunda öngörülen ceza verilir. Failin cezası ertelenerek sorun çözen mahkemeye yönlendirilebilir. Burada fail sorun çözen mahkemenin gerektirdiklerini başarı ile tamamlar ise ertelenmiş olan ceza infaz edilmiş sayılır. Başarısız olması halinde ise failin ertelenmiş olan cezası çektirilir. Sonuç olarak, bu iki modelle suçluluğu mahkeme kararıyla ispat edilmemiş bir kişinin sadece ikrarda bulunması sebebiyle suçlu olmaya bağlanmış sonuçlara maruz kalmasının önüne geçilmek istenmektedir.

III. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERE İHTİYAÇ OLUP OLMADIĞI

A. GENEL OLARAK

Sorun çözen mahkemelere kimliğini veren husus genel ceza mahkemelerinin ve hatta bir bütün olarak ceza adalet sisteminin karşılamakta yetersiz kaldığı bazı sorunları hedef almalarıdır. Sorun çözen mahkemelerin ele aldıkları sorunlar bu mahkemelerin amaçlarının belirlenmesini sağlar. Mahkemelerin kurulmasından ve hatta planlanmasından önce ceza adalet sisteminin çözümsüz kaldığı sorunlar tespit

edilir ve ardından bu sorunları çözmeyi amaçlayacak mahkemeler kurulur. Mahkemeler bu amaçları gerçekleştirmelerini sağlayacak yöntemler doğrultusunda çalışırlar. Mahkemelerin etkili olduklarının kabulü de yine bu amaçları gerçekleştirebilme yetilerinin ölçülmesi ile mümkün olur. Etkili olduğu görülen yöntemler en iyi uygulamalar olarak kabul edilip yaygınlaştırılmaya çalışılır. Etkili olmayan yöntemler ise değiştirilir. Bu şekilde delile dayalı ceza hukuku müdahalelerinin uygulanması sağlanır. Dolayısıyla düşünce doğrultusu mahkemeden soruna değil, sorundan mahkemeye olmalıdır.

Sorun çözen mahkemelerin Türkiye’de uygulanabilmeleri için öncelikle bu mahkemelere ihtiyacın tespit edilmesi gerekir. Bunun içinde Türkiye’de bulunan ve ceza adalet sisteminin cevapsız kaldığı kronikleşmiş sorunlar tespit edilmeli ve bu sorunların çözümü olarak sorun çözen mahkemeler bir alternatif olarak değerlendirilmelidir. Sorun çözen mahkemelerin gerekli olup olmadıklarını tespit amacıyla şu şekilde bir yol izlemek uygun olabilir:

Öncelikle sorun çözen mahkeme çeşitlerinin yöneldikleri sorunlar ve amaçlar belirtilmelidir. Bu sorunlar; dava dosya yükü, tekerrürün engellenememesi, kalabalık nüfuslu cezaevleri, uyuşturucu kullanımına ilişkin suçlar ve uyuşturucu madde bağımlılığında artış ve tekerrür, akıl sağlığı yerinde olmayan faillerin gerekli tedaviye cezaevi kurumlarında ulaşamaması, suç odağı haline gelen mahalleler, toplumun adalete olan güveninin sarsılması ve aile içi şiddet olarak sayılabilir. Ardından Türkiye’de benzer sorunların varlığı ve bu sorunlara karşı üretilmiş olan çözümler incelenmelidir. Mevcut çözümlerin ne kadar etkili oldukları ve eksik kaldıkları noktalar özellikle irdelenmelidir.

Ardından sorun çözen mahkemelerin sorunları çözmede, bir diğer ifadeyle, amaçlarına ulaşmada ne kadar etkili oldukları değerlendirme öğretisinden derlenen verilerle açıklanmaktadır. Mahkemelerin başarılı olduklarının tespiti kadar neden başarılı olduklarının araştırılması da önemlidir. Zira bir toplumda bir sorun için çözüm niteliğinde olan bir uygulama bir başka toplumda aynı soruna karşı etkisiz kalabilir. Toplamların sorunları benzer olmakla birlikte bu sorunlara yola açan iç dinamikleri farklıdır. Çözümlerin her toplumun kendi yapısını yansıtmaları gerekir. Dolayısıyla Türkiye’de ceza adalet sistemine bir yenilik getirmeden önce bu mahkemelerin burada da etkili olabileceklerinin sınanması gerekir. Bu nedenle her

bir sorun çözen mahkeme çeşidine ilişkin değerlendirme sonuçlarının ardından bu mahkemeleri başarıya ulaştıran unsurların değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu şekilde sorun çözen mahkemeler ve ulaştıkları olumlu sonuçlar arasında bir neden sonuç ilişkisi kurulabilmektedir.

Son olarak değerlendirme kısmında sorun çözen mahkemeleri başarılı kılan noktaların Türkiye’de bir karşılıklarının olup olmadığı, bir başka ifade ile bu mahkemelerin başarısına/etkililiğine ilişkin neden sonuç ilişkilerinin Türkiye’de kurulup kurulamayacağı değerlendirilerek sorun çözen mahkemelere ilişkin ihtiyaç gerekçeleri ile tespit edilmeye çalışılmaktadır.

B. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN YÖNELDİĞİ SORUNLAR VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM

1. Sorun Çözen Mahkemelerin Yönelindiği Sorunlar

Sorun çözen mahkemelerin en önemli özelliği ceza adalet sisteminde ortaya çıkan sorunlara karşı yeni bir yanıt olarak geliştirilmesidir. Bu sorunlar çoğunlukla tekerrür sayısındaki fazlalık, dava dosya sayısındaki artış, cezaevlerindeki aşırı kalabalık olarak ifade edilmektedir. Sorun çözen mahkemelerle ilişkili olan hâkimler, savcılar ve avukatlar da dâhil olmak üzere herkesin ortak amacı toplum içinde suçun azaltılması, adalet sisteminin yapısından kaynaklanan marazların giderilmesi, toplumun adalete güveninin temin edilmesi ve çoğunlukla geleneksel yargılamada göz ardı edilen sanık ve mağdurlara ait temelde yatan sorunlarının hedef alınmasıdır.²⁹⁶

Bu genel sorunların ve amaçların yanı sıra her bir sorun çözen mahkeme kendine özgü sorunları çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Uyuşturucu mahkemesinin eğildiği sorun, uyuşturucu madde kullanımı ve uyuşturucu madde bağımlılığı ile ilişkili suçların işlenmesi ve faillerin verilen cezalara rağmen tekrar suç işleyerek ceza adaletinin önüne getirilmeleridir. Dolayısıyla uyuşturucu mahkemesinin temel amacı uyuşturucu kullanımını ve suç davranışlarını azaltmaktır. Hemen hemen tüm uyuşturucu mahkemeleri birincil

²⁹⁶ Kathryn C. Sammon, “Therapeutic Jurisprudence: An Examination of Problem-Solving Justice in New York”, **Journal of Civil Rights and Economic Development**, Cilt: 23, Sayı: 3, 2008, s. 926.

olarak tekerrürü ve yeniden madde kullanılmasını azaltmayı amaçlar. Bununla birlikte ceza adalet sisteminin bir parçası olan uyuşturucu mahkemelerinin toplum güvenliğini ve suçların koğuşturulmasını sağlamak amacı da vardır.²⁹⁷

Akıl sağlığı mahkemelerinin yöneldiği sorun ise akıl hastalığı olan faillerin cezaevinde gerekli tedaviye ulaşamamaları ve tedavi edilmemiş bu kişilerin tekrar suç işlemeleridir. Dolayısıyla akıl sağlığı mahkemeleri akıl hastalığı veya rahatsızlığı olan ve ciddi suçlar işlememiş olan sanıkları cezaevine göndermek yerine tedavi programlarına yönlendirerek bu kişilerin akıl sağlığında olumlu bir değişiklik oluşturmayı amaçlarlar. Bu mahkemeler de faillerin tekrar suç işlemesinin önüne geçmeyi amaçlamaktadırlar.

Yerel mahkemelerin yöneldiği sorunlar ise mahallelerin küçük çaplı yaşam kalitesini olumsuz etkileyen suçlar nedeniyle yozlaşması, failleri suç işlemeye iten kişisel, zihinsel ve sosyal sorunlar, tekerrür ve toplumun mahkemelere olan güvensizliğidir. Bunun için yerel mahkemeler, faillerin temelde yatan sorunlarına topluma faydalı hizmetler ile çözüm üretmeyi, yerel etkili suçlar ile mücadele etmeyi, faillerin tekrar suç işlemesini engellemeyi ve toplumun ceza adaletine katkıda bulunabileceği imkânları yaratmayı amaçlar.

Aile içi şiddet mahkemelerinin çözmeye çalıştığı sorun ise aile içi şiddet ve bu şiddetin hem mağdur ve aileler hem de toplum üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerdir. Aile içi şiddet mahkemeleri öncelikli olarak failin sorumlu tutulmasını ve mağdurun güvenliğinin sağlanmasını amaçlarlar. Tekerrür bu mahkemeler bakımından da önemli bir sorundur. Aile içi şiddet doğası gereği tekrarlanmaya müsait bir şiddet davranışı oluşturduğundan bu mahkemelerde özellikle suçun tekrar işlenmesini önleyecek ve mağduru güvende tutacak yöntemlerin geliştirilmesi amaçlanır.

²⁹⁷ Steven Belenko, **Research on Drug Courts: A Critical Review 2001 Update**, The National Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University, New York, 2001, (Research on Drug Courts: A Critical Review 2001 Update), s. 26.

2. Bu Sorunların Ülkemizdeki Durumu ve Mevcut Çözümler

a. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Suç

Madde bağımlılığı ve suçluluk ilişkisi Türkiye’de yapılan çalışmalar ile de ispat edilmiştir.²⁹⁸ Madde bağımlısı kişilerin suç işlemeye daha yakın oldukları gözlemlenmektedir. Bağımlı kişiler hem madde bağımlılığı ile ilişkili suçlar hem de uyuşturucu maddeye ulaşmak amacıyla suç işleyebilmektedir. Aynı zamanda madde bağımlılığının kişi üzerinde doğurduğu olumsuz etkiler de kişilerin suç işlemesine sebep olabilmektedir.²⁹⁹ Uyuşturucu madde kullanımı ve ilgili suçların Türkiye’de her geçen yıl arttığı belirtilmektedir.³⁰⁰ Sonuç olarak uyuşturucu madde bağımlılığı ve ilgili suçlar Türkiye’de de sorun teşkil etmektedirler.

Türk ceza hukuku sisteminde kullanım amacıyla uyuşturucu ve uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak cezalandırılmaktadır.³⁰¹ Bu suçtan dolayı hakkında soruşturma başlatılan

²⁹⁸ Durdu Altuner, Nalan Engin, Cüneyt Gürer, İlkay Akyay ve Arif Akgül, “Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: kesitsel bir araştırma”, **Tıp Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2009, s. 93. Kültegin Ögel, Defne Tamar, Cüneyt Evren ve Aytekin Sır, **Madde Kullanımı ve Suç**, http://www.ogelk.net/makale/suc_madde_yayin.pdf, (01.08.2015).

²⁹⁹ Altuner ve diğerleri, s. 93.

³⁰⁰ Sadık Toprak, Ahmet Özgür Doğru ve Burak Gümüş, “Türkiye’de uyuşturucu madde suçları ve sosyodemografik özellikleri”, **Cumhuriyet Tıp Dergisi**, Sayı: 32, 2010, ss. 20, 23.

³⁰¹ Türk Ceza Kanunu Madde 191- Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak (Değişik: 18/6/2014 – 6545/68 md.) (1) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Bu suçtan dolayı başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın, beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Cumhuriyet savcısı, bu durumda şüpheliyi, erteleme süresi zarfında kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davranmadığı veya yasakları ihlal ettiği takdirde kendisi bakımından ortaya çıkabilecek sonuçlar konusunda uyarır. (3) Erteleme süresi zarfında şüpheli hakkında asgari bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbiri uygulanır. Bu süre Cumhuriyet savcısının kararı ile üçer aylık sürelerle en fazla bir yıl daha uzatılabilir. Hakkında denetimli serbestlik tedbiri verilen kişi, gerek görülmesi hâlinde denetimli serbestlik süresi içinde tedaviye tabi tutulabilir. (4) Kişinin, erteleme süresi zarfında; a) Kendisine yüklenen yükümlülüklerle veya uygulanan tedavinin gereklerine uygun davranmamakta ısrar etmesi, b) Tekrar kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması, c) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması, hâlinde, hakkında kamu davası açılır. (5) Erteleme süresi zarfında kişinin kullanmak için tekrar uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması, dördüncü fıkra uyarınca ihlal nedeni sayılır ve ayrı bir soruşturma ve kovuşturma konusu yapılmaz. (6) Dördüncü fıkraya göre kamu davasının açılmasından sonra, birinci fıkra tanımlanan suçun tekrar işlendiği iddiasıyla açılan soruşturmalarda ikinci fıkra uyarınca kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemez. (7) Şüpheli erteleme süresi zarfında dördüncü fıkra belirtilen yükümlülüklerle aykırı davranmadığı ve yasakları ihlal etmediği takdirde, hakkında kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilir. (8) Bu Kanunun; a) 188 inci maddesinde

şüphelilere ilişkin olarak kamu davasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresi beş yıldır. Bu süre zarfında şüpheli hakkında en az bir yıl süreyle denetimli serbestlik uygulanır. Savcının gerekli görmesi halinde şüpheli denetimli serbestlik süresi içinde tedaviye tabi tutulabilir.

Türk Ceza Kanunu'nda uyuşturucu madde kullanmak suç olarak düzenlenmekte ancak cezalandırma yerine denetimli serbestlik yolu ile kişinin tedavi edilebilmesine imkân sağlanmaktadır. Ancak Savcı kişiyi tedaviye yönlendirirken herhangi bir şekilde disiplinler arası işbirliğinin sağlayacağı bilgi ve destek açısından faydalanmamaktadır. Tedaviye ilişkin gerekliliği Savcı tayin edemez. Bu durumda ona karar vermesinde yardımcı olacak bir mekanizma veya kurumsal altyapı öngörülmemiştir. Buna ek olarak kişilerin tedavide nasıl bir ilerleme gösterdikleri sıkı bir yargısal denetim ve gözetime tabi değildir. Tedaviye tabi tutulduğu kurum ile yakın irtibatın sağlanması gibi bir zorunluluk yoktur. Eğer erteleme süresi içinde tedaviye uymaz ise, yeniden uyuşturucu madde kullanır ise kamu davası açılacağı düzenlenmektedir. Ancak uyuşturucu kullanımının hangi sıklıkla, kim tarafından ve nasıl denetleneceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanaatimizce Kanunun uyuşturucu kullanıcılarını cezalandırmak yerine tedaviye yönlendirme amacı yerinde bir yaklaşım olmakla birlikte, bu amacı gerçekleştirebilecek kurumsal altyapı ve denetim mekanizmalarının eksikliği bu kurumu çözüm olmaktan uzak tutmaktadır.

Paralel bir düzenleme de Ceza Muhakemesi Kanunu'nda söz konusudur. Ceza muhakemesi sırasında şüpheli veya sanık hakkında tutuklama yerine adli kontrol kararı verilebilir. Adli kontrol kararı verilmiş olan şüphelinin tedaviye tabi

tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, b) 190 ıncı maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, suçundan dolayı yapılan kovuşturma evresinde, suçun münhasıran bu madde kapsamına girdiğinin anlaşılması hâlinde, sanık hakkında bu madde hükümleri çerçevesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir. (9) Bu maddede aksine düzenleme bulunmayan hâllerde, Ceza Muhakemesi Kanununun kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin 171 inci maddesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin 231 inci maddesi hükümleri uygulanır. (10) (Ek: 27/3/2015-6638/12 md.) Birinci fıkradaki fiillerin; okul, yurt, hastane, kışla veya ibadethane gibi tedavi, eğitim, askerî ve sosyal amaçla toplu bulunan bina ve tesisler ile bunların varsa çevre duvarı, tel örgü veya benzeri engel veya işaretlerle belirlenen sınırlarına iki yüz metreden yakın mesafe içindeki umumi veya umuma açık yerlerde işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır. **Türk Ceza Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, (01.08.2015).

olması istenebilir.³⁰² Yargılama esnasında ceza adaleti sistemi kişiye tedavi imkânı sunmaktadır. Ancak bu imkân da koruma tedbiri niteliğinden dolayı geçicidir.

Uyuşturucu madde bağımlılığı ile ilgili bir başka düzenleme güvenlik tedbirlerine ilişkindir. Cezai sorumluluğu bulunmayan uyuşturucu madde bağımlısı failler hakkında onlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilebilir. Bu kişiler bağımlılık tedavisinde ihtisaslaşmış sağlık kurumlarına gönderilirler.³⁰³ Bu alanda da eşgüdümlü çalışma eksikliği bulunmaktadır. Mahkeme güvenlik tedbirine hükmettikten sonra failin bağımlılığına ilişkin yeniden değerlendirmede bulunmaz.

Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin son düzenleme ise İnfaz Kanunu'nda yer almaktadır.³⁰⁴ Bu düzenlemeye göre infaz hâkimi koşullu salıverilen hükümlünün denetimli serbestlik süresi içinde tedaviye tabi tutulmasına karar verebilir. Diğer düzenlemelerde olduğu gibi infaz hâkimini karar verirken bu alanda uzmanlaşmış kurum ve kişilerle irtibata geçirecek ve hâkimi bu konuda bilgiyle donatacak mekanizmalardan yoksundur. Tedavi planlamasının nasıl olacağı, nasıl denetleneceği ve tedaviye aykırılıkların nasıl ele alınacağına ilişkin detaylı düzenlemeler söz

³⁰² **Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 109 – (1)** (Değişik: 2/7/2012-6352/98 md.) Bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100 üncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir:

e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek. **Ceza Muhakemesi Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>, (01.08.2015).

³⁰³ Türk Ceza Kanunu Madde 57-. (7) Suç işleyen alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilir. Bu kişilerin tedavisi, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığından kurtulmalarına kadar devam eder. Bu kişiler, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca bu yönde düzenlenecek rapor üzerine mahkeme veya hâkim kararıyla serbest bırakılabilir. **Türk Ceza Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, (01.08.2015).

³⁰⁴ Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun Madde 108- (9) (Ek: 18/6/2014-6545/82 md.) Birinci fıkradaki koşullu salıverme süreleri, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 102 nci maddesinin ikinci fıkrasında tanımlanan cinsel saldırı suçundan, 103 üncü maddesinde tanımlanan çocukların cinsel istismarı suçundan, 104 üncü maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında tanımlanan reşit olmayanla cinsel ilişki suçundan, 188 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında da uygulanır. 188 inci madde hariç olmak üzere bu suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında, cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildikleri takdirde denetim süresi içinde, aşağıdaki tedavi veya yükümlülüklerden bir veya birkaçına infaz hâkimi tarafından karar verilir: a) Tıbbi tedaviye tabi tutulmak b) Tedavi amaçlı programlara katılmak c) Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten yasaklanmak d) Mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşmaktan yasaklanmak e) Çocuklarla bir arada olmayı gerektiren bir ortamda çalışmaktan yasaklanmak f) Çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğünü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanmak. **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf>, (01.08.2015).

konusu değildir. Tedaviye uyulduğunun denetimini denetimli serbestlik memurları üstlenecek, yargısal bir denetim söz konusu olmayacaktır.

Sonuç olarak kanaatimizce Tük Hukuku'nda uyuşturucu kullanımına ilişkin suçlar ile uyuşturucu bağımlılığının sebep olduğu suçlarla mücadele bakımından gerekli araçlar bulunmamaktadır.

b. Akıl Hastalığı ve Suç

Akıl hastalığı ve suçluluk bakımından öncelikle Türk Ceza Hukuku'nun getirdiği sistemi kısaca açıklamakta fayda görüyoruz. Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesi'ne göre: *“Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükümlenir. Birinci fıkrada yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişiye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmibeş yıl, müebbet hapis cezası yerine yirmi yıl hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek ceza, altıda birden fazla olmamak üzere indirilebilir. Mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir.”* Akıl hastalığı kusurluluğa etki eden bir hal olarak kabul edilmiştir. Akıl hastası kişiler kusurlu olarak kabul edilmediklerinden cezalandırılmamakta ve sadece güvenlik tedbirlerine hükmedilmektedir.³⁰⁵ Ceza hukukunun akıl hastalığı

³⁰⁵ Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri Türk Ceza Kanunu Madde 57- (1) Fiili işlediği sırada akıl hastası olan kişi hakkında, koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilir. Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen akıl hastaları, yüksek güvenlikli sağlık kurumlarında koruma ve tedavi altına alınırlar. (2) Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiş olan akıl hastası, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca düzenlenen raporda toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığının veya önemli ölçüde azaldığının belirtilmesi üzerine mahkeme veya hakim kararıyla serbest bırakılabilir. (3) Sağlık kurulu raporunda, akıl hastalığının ve işlenen fiilin niteliğine göre, güvenlik bakımından kişinin tıbbi kontrol ve takibinin gerekip gerekmediği, gerekiyor ise, bunun süre ve aralıkları belirtilir. (4) Tıbbi kontrol ve takip, raporda gösterilen süre ve aralıklarla, Cumhuriyet savcılığınca bu kişilerin teknik donanımı ve yetkili uzmanı olan sağlık kuruluşuna gönderilmeleri ile sağlanır. (5) Tıbbi kontrol ve takipte, kişinin akıl hastalığı itibarıyla toplum açısından tehlikeliliğinin arttığı anlaşıldığında, hazırlanan rapora dayanılarak, yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilir. Bu durumda, bir ve devamı fıkralarda belirlenen işlemler tekrarlanır. (6) İşlediği fiille ilgili olarak hastalığı yüzünden davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişi hakkında birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre yerleştirildiği yüksek güvenlikli sağlık kuruluşunda düzenlenen kurul raporu üzerine, mahkûm olduğu hapis cezası, süresi aynı kalmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, mahkeme kararıyla akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir. (7) Suç işleyen alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilir. Bu kişilerin tedavisi, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığından kurtulmalarına kadar devam eder. Bu kişiler, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca bu yönde düzenlenecek rapor üzerine

bakımından getirdiği bir başka düzenleme de suç işlediği sırada akıl hastası olmayıp sonradan akıl hastalığına yakalanan ve hastalığı kendisini savunmasına engel olan kişilerin yargılanamayacaklarına ilişkindir.³⁰⁶ Suç işlediği zaman akıl hastalığı bulunmayan ancak yargılama esnasında akıl hastası olan sanıklar hakkında durma kararı verilir(CMK m. 223/8). Akıl hastalığına ilişkin bir diğer düzenleme de cezaların infazı bakımındandır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. maddesi 1. fıkrası uyarınca *“Akıl hastalığına tutulan hükümlünün cezasının infazı geriye bırakılır ve hükümlü, iyileşinceye kadar Türk Ceza Kanununun 57 nci maddesinde belirtilen sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınır. Sağlık kurumunda geçen süreler cezaevinde geçmiş sayılır.”* Akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlığı olan hükümlülerin cezalarının infazı ise infaz kurumlarının özel bölümlerinde infaz edilir (CGTİHK Madde 18).

TCK ile getirilen düzenleme ile tam akıl hastası-kısmi akıl hastası ayrımı kaldırılmıştır. Kanunda bu terimlere yer verilmemektedir. Bununla birlikte akıl hastalarının cezai sorumluluğunu düzenleyen TCK m. 32 birinci ve ikinci fıkrasında akıl hastalarına ilişkin ikili ayrımı korumaktadır. Sonuç olarak tam ve kısmi akıl hastalığı ayrımının kalkmadığı ve bu terimlerin mevcut kanun bakımından da kullanılabilmesi söylenebilir. Nitekim çalışmamızda da m.32/1 bakımından tam akıl hastası; m. 32/1 bakımından kısmi akıl hastası ifadeleri kullanılmaktadır.

Suç işlediği sırada tam akıl hastası olması dolayısıyla cezai sorumluluğu olmayan failler bakımından akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine hükmedilmesi söz konusudur. Ancak güvenlik tedbiri muhakemesinin nasıl yapılacağı belirli değildir. Güvenlik tedbirine hükmedecek mahkeme bu konuda ihtisaslaşmamıştır. Son olarak mahkeme güvenlik tedbirine karar verdikten sonra ilgili sağlık kurumu ile irtibat halinde kalmamakta ve tedavinin geldiği aşama, kişinin suçluluğuna etkisi gibi hususlarda herhangi bir işlev görmemektedir. Akıl hastaneleri tam akıl hastası faillerle kendi başlarına mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

Tam akıl hastası olmadığı için cezai sorumluluğu devam eden faillerin yargılanmasında da ihtisaslaşmış bir mahkeme görev yapmamaktadır. Bu alanda da ilgili kurumlar ile işbirliği söz konusu değildir.

mahkeme veya hakim kararıyla serbest bırakılabilir. **Türk Ceza Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, (01.08.2015).

³⁰⁶ Toroslu ve Feyzioğlu, s. 53; Centel ve Zafer, s. 615; Özbek ve diğerleri, s. 147; Ünver ve Hakeri, s. 101.

c. Mahalle ve Suç

Yerel toplumun huzurunu bozan, mahallelerin veya semtlerin yaşam kalitesini düşüren suçlarla mücadele bakımından Türk Hukukunda özellik arzeden herhangi bir düzenleme söz konusu değildir. Suçun işlendiği yerle ilişkisine dair tek düzenleme ceza mahkemelerinin yer yönünden yetkisine ilişkindir. Suçun işlendiği yer mahkemeleri yer yönünden yetkilidirler (CMK madde). Bu düzenleme dışında suçun işlenmesi ile bozulmuş olan huzuru temine yönelik herhangi bir mekanizma geliştirilmemiştir. Esasında bu düzenlemeye göre de yer yönünden yetkili olan genel ceza mahkemesinin suçun işlendiği semt veya mahalle ili bir ilişkisinin olması gerekmemektedir. Örneğin; Kahramanlar'da işlenen bir hırsızlık suçunun faili Bayraklı'da bulunan İzmir Asliye Ceza Mahkemelerinden herhangi birinde yargılanacaktır. Dolayısıyla Kahramanlar'da bozulan huzur ve adalet ortamının yeniden kurulması tama manasıyla gerçekleşmeyecektir. Bu çerçevede toplumun ceza adaleti sistemi ile ilişki kurabileceği ve ihtiyaçlarını iletebileceği bir ortamın sağlanmadığı da rahatlıkla söylenebilir.

Şiddet içermeyen ancak toplum yaşamında rahatsızlığa ve huzursuzluğa yol açan suçlar ve şiddet içermeyen ancak birden çok defa işlenilmiş olan suçlara karşı da Türk Ceza Hukuku'nda bir yanıt geliştirilmemiştir. Oysaki istatistiki veriler bu tarz suçların oldukça fazla işlendiğini göstermektedirler.³⁰⁷ Suçla mücadele için işlenen suçların niteliklerine göre bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Örneğin; ceza muhakemesinin taksirle yaralama suçunu işlemiş bir kişiye karşı geliştirdiği yaklaşım, hırsızlık suçunu beşinci kez işlemiş mükerrir suçluya karşı geliştirmesi gereken yaklaşımdan farklı olmalıdır.

Sonuç olarak yerel adaleti, suçun kendine özgü niteliklerini ve suçun işlenmesine neden olan çevresel etmenleri dikkate alan ceza hukuku müdahalelerine, suçla etkin mücadele için ihtiyaç vardır.

ç. Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddetin Türkiye'de bir sorun olmadığını söylemek abesle iştigal etmektir. Ancak bilimsel bir çalışma meselelerin veriler ile tespit ve ispatını gerektirmektedir. Dolayısıyla sayılarla aile içi şiddet sorununun yaygınlığını ve çözümsüzlüğünü göstermek gerekmektedir. Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet konusunda ayrıntılı bilgi ve veri

³⁰⁷ 02.03.2015 itibarıyla cezaevlerinde hırsızlık suçundan toplam 34.973, fuhuş suçundan toplam 2.203 yetişkin hükümlü bulunmaktadır. T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, "Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım", **İstatistikler**, 02.03.2015, <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (01.08.2015).

sağlayan araştırmaların yetersizliği üzerine 2009 yılında yapılan kapsamlı bir çalışma sonucunda “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet” başlıklı bir rapor düzenlenmiştir. Bu rapora göre eşleri veya birlikte yaşadıkları kişiler tarafından fiziksel şiddete uğrayan kadınların oranı %39 iken cinsel şiddete uğrayanların oranı %15’tir.³⁰⁸ Araştırma sonucunda Türkiye’de aile içi şiddet olgusunun bilinenden daha yaygın olduğu ve kadınların şiddetle mücadelede kendilerini yalnız hissettikleri bulgularına ulaşılmıştır.³⁰⁹ Kadın Statüsü ve Genel Müdürlüğü’nün 2009 yılında yaptığı bir araştırmaya göre ise Türkiye’de her beş kadından ikisi fiziksel şiddet görmektedir.³¹⁰ TÜİK verilerine göre ise hayatının bir döneminde eşleri tarafından fiziksel şiddete uğramış kadınların oranı %39,3’tür.³¹¹ Sonuç olarak Türkiye’de aile içi şiddetin yaygın bir sorun olduğu sabittir.

Aile içi şiddetin birçok görünüm biçimi vardır: Şiddet fiziksel, cinsel, duygusal veya ekonomik olabilir. TCK’da aile içi şiddete özel bir suç tipi bulunmamaktadır. Aile içi şiddet olarak kabul edilen davranışlar; insan öldürme, kasten yaralama, eziyet, kötü muamele, hakaret, tehdit, hürriyetinden yoksun bırakma, cinsel saldırı, cinsel taciz, fuhuş gibi geniş bir yelpazede değişik suç tiplerini oluşturabilirler.

Aile içi şiddetle mücadele etmek adına Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir. *Bu kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir* (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun madde 1). Bu kanun ile hem idari mülki amir tarafından verilebilecek koruyucu tedbir kararları³¹² hem de hâkim tarafından verilebilecek

³⁰⁸ Henrica A. F. M. Jansen, İlknur Yüksel ve Pelin Çağatay, “Bölüm 4: Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı”, **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, (Ed. Henrica A. F. M. Jansen), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 46.

³⁰⁹ Henrica A. F. M. Jansen, Sunday Üner ve Filiz Kardam, “Bölüm 9: Öğrenilenler ve Öneriler”, **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, (Ed. Henrica A. F. M. Jansen), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 191.

³¹⁰ Kübra Sertakaya, **Kadına Yönelik Şiddet Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Alanında Yürütülen Çalışmalar**, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowDoc/WLP+Repository/per/dosyalar/duyurular/kadin_siddet, (01.08.2015), s. 19.

³¹¹ Türkiye İstatistik Kurumu, “Eşi veya Birlikte Olduğu Kişilerden Fiziksel Şiddet Yaşamış Kadınların Yüzdesi”, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İstatistikleri**, <http://rapory.tuik.gov.tr/07-09-2015-10:12:34-163522131210362733681543460547.html>?, (01.08.2015).

³¹² Mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları

MADDE 3 – (1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki tedbirlere birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere mülki amir tarafından karar verilebilir:

a) Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.
b) Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması.
c) Psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.

koruyucu ve önleyici tedbir kararları düzenlenmektedir.³¹³ Türkiye'de 2012 ve 2013 yıllarında verilmiş olan önleyici tedbir karar sayıları sırasıyla 191.858 ve 249.290'dır.³¹⁴

ç) Hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması.

d) Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a) ve (ç) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde mülkî amirin onayına sunar. Mülkî amir tarafından kırksekiz saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar. **Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**, http://sgb.aile.gov.tr/data/54523659369dc3369409bd4e/ailenin_korunmasi.pdf, (01.08.2015).

³¹³ Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları

MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

a) İşyerinin değiştirilmesi.

b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.

c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.

ç) Korunan kişi bakımından hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağının anlaşılması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi.

Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları

MADDE 5 – (1) Şiddet uygulayanlarla ilgili olarak aşağıdaki önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

a) Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.

b) Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.

c) Korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması.

ç) Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlandırılması ya da tümüyle kaldırılması.

d) Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.

e) Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.

f) Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.

g) Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.

ğ) Silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.

h) Korunan kişilerin bulundukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların bulundukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.

ı) Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde hâkimin onayına sunar. Hâkim tarafından yirmidört saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.

(3) Bu Kanunda belirtilen tedbirlerle birlikte hâkim, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkilidir.

(4) Şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir. **Ailenin**

Ancak bu tedbir kararlarına rağmen aile içi şiddetin önüne geçilememektedir. Aile içi şiddete karşı ceza adalet kurumları, ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kolektif bir karşılık geliştirmemektedir. Ayrıca mağdurun korunmasını sağlamaya yönelik önlemlerin etkili olmadığı farklı bir yaklaşımın denenmesi gerektiği görülmektedir. Son olarak denilebilir ki aile içi şiddete karşı geliştirilen önlem ve mücadele yöntemleri hep mağdura müdahale edilmesine ilişkindir. Faillerin sıkı bir biçimde yargısal denetime tabi tutulmadıkları ve kararlara uymalarını sağlamak bakımından etkin mekanizmaların kullanılmadığı görülmektedir.

C. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN AMACA UYGUNLUĞU

1. Genel Olarak

Sorun çözen mahkemelerin amaçlarını gerçekleştirmede etkili olup olmadıkları birçok araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Sorun çözen mahkemelerin etkili olduklarının bilimsel olarak sınanması ile iyi uygulamalar ve etkisiz/sonuçsuz uygulamalar tespit edilebilmektedir. Dolayısıyla değerlendirme araştırmaları ceza hukuku müdahalelerinin daha iyi tasarlanması, çalıştırılması ve devam ettirilmesi bakımından büyük önem arz ederler. Delile dayalı ceza hukuku kurumlarının oluşturulmasının ilk basamağı değerlendirme araştırmaları yapılması ve bu araştırma sonuçlarının analiz edilmesidir. Bu amaçla bu bölümde hem genel olarak sorun çözen mahkemelerinin hem de özel olarak da her bir mahkeme çeşidinin etkililiğini araştıran değerlendirme öğretisi incelenmektedir.

Sorun çözen mahkemeler birçok yönden değerlendirilmektedir. Araştırmalar sorun çözen mahkemelerin adalete erişebilirliğe, tekerrür oranlarına, faillerin mahkeme programı sonrası yaşantılarına, faillerin akıl sağlıklarına, faillerin madde bağımlılığına, mağdur güvenliğine, toplum güvenliğine, toplumun adalete ilişkin duyduğu güvene ve maliyete olan etkisi gibi çok çeşitli alanlarda yapılmaktadır. Birçok araştırma meta-analiz yöntemi izleyerek mevcut değerlendirme çalışmalarının

Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, http://sgb.aile.gov.tr/data/54523659369dc3369409bd4e/ailenin_korunmasi.pdf, (01.08.2015).

³¹⁴ Sertkaya, s. 37.

bulgularından bir takım sonuçlara ulaşmaya çalışmaktadır.³¹⁵ Sorun çözen mahkemeleri değerlendiren araştırmaları değerlendiren çalışmalar ile değerlendirme yöntemleri ve ölçütlerinin kendileri dahi incelenmektedir. Yayınlanmış ve yayınlanmamış çeşitli değerlendirme çalışmalarını irdelemeleri ve bu mahkemelerin etkisine ilişkin daha kapsamlı ve net bir resim ortaya koyabilmeleri bakımından değerlendirme çalışmalarını derleyen ve inceleyen araştırmalara tezde özellikle yer verilmektedir. Bu şekilde bu mahkemelerin etkinliğine ilişkin daha derin bir bakış açısı kazanılmak istenmektedir.

Tezin kapsamı ve amacı bakımından değerlendirme öğretisinden elde edilen veri ve sonuçlar arasında bir tercihte bulunulmuştur. Zira tez konusu açısından sorun çözen mahkemelerin hedef aldıkları sorunları çözmede etkili olup olmadıkları önem arz etmektedir. Hedef alınan sorunlardan da özellikle tekrür oranına etkiye ilişkin veri ve sonuçlar inceleme konusu yapılmaktadır.

Sorun çözen mahkemelere ilişkin araştırmalar genel olarak bu mahkemelerin, suç sayısında azalmaya, bağımlılıktan kurtulmada artışa, daha güvenli mahallelere, daha az koşullu salıverilme ihlaline ve toplumun adalete olan güveninde artışa neden olduğunu göstermektedir. Bireylere etkisi bakımından ise aile içi şiddet mağdurlarının güvenli sığınaklara ve gerekli servislere daha iyi ulaştığı, bir zamanlar yüksek suç oranlı mahalle sakinlerinin geceleri dışarı çıkabildiği, eskiden bağımlılığı olan annelerin çocuklarına kavuştukları, akıl hastalığı bulunan sanıkların etkili ve anlamlı bir tedaviye ulaştıkları ve ilk defa eski hükümlülerin yeniden topluma kazandırılmasına hizmet edecek yeteri kaynak ve planın bulunduğu ifade edilmektedir.³¹⁶

Sorun çözen mahkemelerin her bir çeşidine ilişkin araştırma sonuçları ve bu sonuçlardan elde edilen çıkarımlar her bir başlık altında özel olarak işlenmektedir.

³¹⁵ Meta-analiz, belirli bir konuda yapılmış, birbirinden bağımsız, birden çok çalışmanın sonuçlarını birleştirme ve elde edilen araştırma bulgularının istatistiksel analizini yapma yöntemidir. Semra Akgöz, İlker Ercan ve İsmet Kan, "Meta-Analizi", **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 2, 2004, s 107.

³¹⁶ Sammon, s. 968.

2. Uyuşturucu Mahkemesi

Uyuşturucu mahkemelerine ilişkin değerlendirmelerden öncelikle bahsedilmesi gereken 1997 yılında ortaya konulan on anahtar bileşenin³¹⁷ bu mahkemelerin başarısında bir etkilerinin olup olmadığıdır. On anahtar bileşenin etkili sonuçlar elde etmeyi sağladığı bilimsel olarak ispat edilmiştir.³¹⁸ Her ne kadar on bileşenin uygulaması mahkemeden mahkemeye farklılık gösterebilmekte ise de mevcut değerlendirmelerin meta-analizi tutarlı bir şekilde on bileşeni uygulayan uyuşturucu mahkemelerinin tedavi sonuçlarını geliştirdiğini ve tekerrürü azalttığını göstermektedir.³¹⁹ Bu çalışmaya göre 24 Oregon uyuşturucu mahkemesi programı tekerrürü ortalama %44 oranında azaltmışlardır.³²⁰

Bir başka meta-analiz çalışması ise on yıllık bir sürede yapılmış olan 125 değerlendirme çalışmasını incelemiş ve on anahtar bileşeni takip eden, bir takım olarak işbirliği içinde çalışan, sarıcı hizmetler sağlayan, takım üyelerine hizmet içi eğitim sağlayan ve failin/katılımcının gidişatını yakından takip eden programların daha iyi sonuçlara ulaştığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte tedavi ve gözetim hizmetlerine, çalışanların eğitime ve program ve veri değerlendirmelerine yatırım yapan mahkemelerin daha fazla maliyet etkinliği sağladığı bulunmuştur.³²¹

Dolayısıyla bir uyuşturucu mahkemesi bağımlılığı ve suç işlenmesini azaltma amacını gerçekleştirebilmek için öncelikle bu on unsuru tam anlamıyla yerine getiriyor olmalıdır.

Uyuşturucu mahkemelerine ilişkin yapılan ilk çalışmalar etkili oldukları fikrini desteklemektedirler. Örneğin. 1997 yılında Birleşik Devletler Genel Muhasebe Ofisi (U.S.General Accounting Office (GAO)) 16 mahkemeye ilişkin olarak yapılmış 20 değerlendirme üzerine hazırladığı raporunda uyuşturucu mahkemelerinin uyuşturucu kullanımı ve suç işlenmesini azalttığı sonucuna varmışlardır. Dahası Belenko'nun 1998 yılında gerçekleştirdiği 24 farklı çalışmanın

³¹⁷ Yukarıda bkz.Uyuşturucu Mahkemesi Kavramı Başlığı.

³¹⁸ National Association of Drug Court Professionals, **Adult Drug Court Best Practice Standards (2. Cilt)**, Alexandria, 2015, (2. Cilt), s. 1.

³¹⁹ Shannon M. Carey ve Mark S. Waller, **Oregon Drug Courts: Statewide Costs and Promising Practices: Final Report**, Oregon Criminal Justice Commission, Portland, 2011, s. 74.

³²⁰ Carey ve Waller, s. 74.

³²¹ Carey ve diğerleri, ss. 18-20.

incelendiği araştırmasında mahkeme güdümündeki tedavi esnasında suç davranışının kayda değer bir biçimde azaldığını tespit etmiştir.³²²

Birleşik Devletler Genel Muhasebe Ofisi, uyuşturucu mahkemesi değerlendirme raporunu 2005 yılında yenilemiştir. Uyuşturucu mahkemelerini değerlendiren 27 çalışmanın incelenmesi ile uyuşturucu mahkemelerinin program sırasında tekerrürü azalttığı ancak program sonrası sürece ilişkin tekerrür oranlarına etkinin tartışmalı olduğu sonucuna ulaşmıştır.³²³

2006 yılında 55 değerlendirme çalışmasının kapsamlı ve sistematik olarak incelenmesi ile uyuşturucu mahkemesi katılımcılarının aynı suçları işlemiş ve uyuşturucu mahkemesine gitmemiş benzer faillere göre uyuşturucuyla ilişkili olan ve olmayan suçlarda daha az tekerrür oranına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen değerlendirmeler hem program sırasındaki hem de sonrasındaki tekerrür oranlarını ölçmüşlerdir.³²⁴

Seksen iki uyuşturucu mahkemesi değerlendirmesinin meta-analizi uyuşturucu mahkemelerinin tekerrür oranlarının azalması yönünde makul bir etkileri olduğunu bulmuştur. Bu etkinin istatistiksel ifadesi uyuşturucu mahkemesi katılımcısı olanlar ve olmayanların tekerrür oranlarının sırasıyla %45,5 ve %54,5 olmasıdır.

Bir başka araştırma altı farklı bölgede çalışan 23 mahkemeyi incelemiş ve uyuşturucu mahkemesi katılımcılarının daha az suç işlediklerini tespit etmişlerdir.³²⁵

Ulusal Adalet Enstitüsü (National Institute of Justice) tarafından yapılan 23 mahkemeyi kapsayan çoklu bölge yetişkin uyuşturucu mahkemeleri değerlendirmesi tekerrürün ortalama %16 oranında azaltıldığını ifade etmektedir.³²⁶

154 bağımsız değerlendirmenin meta-analizini yapan bir başka araştırmaya göre değerlendirmelerin büyük çoğunluğunda uyuşturucu mahkemesi katılımcılarının diğer benzer suçların faillerine göre daha az tekerrür oranlarına sahip olduklarını tespit edilmektedir. Meta-analiz, katılımın ortalama etkisinin tekerrür oranını %50'den %38'e düşürmeye eşdeğer olduğu ve bu etkinin üç yıla kadar sürdüğü

³²² Wiener ve diğerleri, s. 421.

³²³ United States Government Accountability Office, **Adult Drug Courts: Evidence Indicates Recidivism Reductions and Mixed Results for Other Outcomes**, Washington D.C., 2005, s. 5.

³²⁴ David B. Wilson, Ojmarrh Mitchell ve Doris L. MacKenzie, "A Systematic Review of Drug Court Effects on Recidivism", **Journal of Experimental Criminology**, Cilt: 2, 2006, s. 459.

³²⁵ Zweig ve diğerleri, s. 74.

³²⁶ Thom ve diğerleri, s. 16.

sonucuna ulaşmaktadır. Programın başarıyla tamamlanması oranının yüksek olduğu ve sadece şiddet içermeyen suçlar işlemiş failleri kabul eden uyuşturucu mahkemelerinin yeniden suç işlenmesi oranlarında daha büyük düşüş yarattıkları ifade edilmektedir.³²⁷

Tekerrür oranları genellikle uyuşturucu mahkemesinde yargılama devam ederken katılımcının yeniden suç işleyip işlemediği bilgisi ile bulunmaktadır. Bazı araştırmalarda uyuşturucu mahkemesi programı tamamlandıktan sonra belirli bir dönemde katılımcıların yeniden suç işleyip işlemedikleri de irdelenmektedir. Bu araştırmalarda program sonrası tekerrürün de azaldığı ifade edilmektedir. Program sonrası tekerrür oranlarını değerlendiren altı çalışmanın dördünde uyuşturucu mahkemeleri programlarını tamamlayan faillerin tekerrür oranının daha az olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte daha uzun dönemler için veri toplanılmasına ihtiyaç duyulduğu da öz eleştiri olarak getirilmektedir.³²⁸

Program maliyetini değerlendiren birçok çalışma uyuşturucu mahkemesi katılımcısı başına maliyetin genel ceza yargılamasına göre daha az olduğunu belirtmektedirler. Bunun sebebi ise daha az insanın cezaevine gönderilmesidir. Bununla birlikte düşük risk grubunda olan faillerin bir başka şekilde diversiyona yönlendirilmeleri daha ucuz olabilir ve benzer sonuçlar elde edebilir denilmektedir.³²⁹

Mevcut uyuşturucu mahkemesi çalışmaları göstermektedir ki kamu güvenliği riskini en aza indirirken uyuşturucu suçlarının faillerini uzun dönemli bir tedaviyle buluşturabilmektedirler.³³⁰

Birlikte ele alındığında, uyuşturucu mahkemesi değerlendirmelerinin sistematik analizleri uyuşturucu mahkemelerinin etkililiğini destekler sonuçlara ulaşmaktadır.³³¹

Sonuç olarak uyuşturucu mahkemeleri:

- madde bağımlısı failleri tedavi hizmetleri ile irtabatlandırmakta ve tedavi programlarına devam etmelerini sağlamaktadır.

³²⁷ Ojmarh Mitchell, David B. Wilson, Amy Eggers ve Doris L. Mackenzie, “Assessing the Effectiveness of Drug Courts on Recidivism: A Meta-Analytic Review of Traditional and Non-Traditional Drug Courts”, **Journal of Criminal Justice**, Cilt: 40, 2012, s. 60.

³²⁸ Belenko, Research on Drug Courts: A Critical Review 2001 Update, s. 52.

³²⁹ Belenko, Research on Drug Courts: A Critical Review 2001 Update, s. 52.

³³⁰ Belenko, Research on Drug Courts: A Critical Review 2001 Update, s. 52.

³³¹ Mitchell ve diğerleri, ss. 61-62.

- madde bağımlısı faillere diğer kamu denetimi kurumlarından daha kapsamlı ve yakın bir gözetim sağlamaktadır.
- uyuşturucu kullanımı ve suç davranışlarını failler mahkemeye katıldığı sırada azaltmaktadır.
- suç işlenmesi oranlarını program sonrasında da azaltmaktadır. Bu durum özellikle de programı başarıyla bitiren katılımcılar için geçerlidir. Ancak program sonrası tekrarı daha uzun dönemlerde takip eden çalışmalara ihtiyaç vardır.
- cezaevi kullanımını ve suçluluğu azaltması sebebiyle maliyeti düşürür.
- uyuşturucu mahkemeleri mahkeme ve tedavi/kamu sağlığı sistemleri arasında köprü kurmada ve çeşitli kurumlar, ceza adalet sistemi ve toplum arasında işbirliği oluşturmada oldukça başarılıdır.³³²

3. Akıl Sağlığı Mahkemesi

Consensus Project Survey adlı anket çalışması ile 2005 yılında 107 akıl sağlığı mahkemesine ilişkin olarak bu mahkemelerde yargılanma koşulları, cezalandırma seçenekleri, mahkeme modeli, kararlara uyulmaması sonucunda verilen cezalar hakkında kapsamlı bir şekilde veri toplanmış ve bunlar karşılaştırılarak, bu mahkemeleri çalışmanın çeşitlilikleri sebebiyle zor olduğu sonucuna varılmıştır. Bu zorluğa rağmen araştırmacılar, bu mahkemeleri araştırmaya ve akıl sağlığı mahkemesi kavramını ortaya koymaya devam etmişlerdir. Örneğin, 2006 yılında Steadman ve Redlich tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada 7 akıl sağlığı mahkemesi incelenerek bu mahkemelerin bir profili çıkarılmak istenmiştir. Bu mahkemelerin nasıl ve neden işe yaradıklarına ilişkin bir teorik açıklama olmadan amaca uygunluğun değerlendirilmesinin neredeyse imkânsız olduğu ileri sürülmüştür.³³³

Bununla birlikte birçok araştırmacı akıl sağlığı mahkemelerinin etkililiğini değerlendirmek amacıyla çalışmalar yürütmüştür. Akıl sağlığı mahkemeleri on

³³² Steve Belenko, "Research On Drug Courts: A Critical Review", **National Drug Court Institute Review**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1998, ss. 21-22.

³³³ Wiener ve diğerleri, ss. 420-421.

yıldan fazladır yargılama yapmaktadırlar ve tekerrürü azaltmada³³⁴ ve akıl sağlığı belirtilerini geliştirmede³³⁵ etkili olduklarını belirten çalışmalar giderek artmaktadır.

Bir diğer araştırmada da akıl sağlığı mahkemelerinin failleri tedavi ile buluşturmada ve tekerrürü azaltmada etkili oldukları gösterilmektedir. Bununla birlikte öncü niteliğindeki uyuşturucu mahkemeleri kadar etkili olduklarına karar verilebilmesi için zaman geçmesi gerektiği de ifade edilmektedir.³³⁶

Sonuç olarak mevcut deneysel veriler akıl sağlığı mahkemesi katılımcılarının tekerrür oranlarının düşüklüğüne ilişkin olumlu sonuçlara işaret etmektedirler.³³⁷

4. Yerel Mahkeme

Genel olarak, mevcut değerlendirmeler sanık açısından yerel mahkemelerin olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını ifade etmektedirler.³³⁸

Hennepin County Yerel Mahkemesi'ne ilişkin yapılan değerlendirme araştırmalarında yargı çevresindeki sakinlerin çoğunluğu ödedikleri verginin yerel mahkemeye gitmesinden ve hatta bu mahkemelerin devamlılığının sağlanabilmesi

³³⁴ Virginia A. Hiday ve Bradley Ray, "Arrests Two Years After Exiting a Well-Established Mental Health Court", **Psychiatric Services**, Cilt: 61, Sayı: 5, 2010, s. 463; Dale E. McNiel ve Renee L. Binder, "Effectiveness of a Mental Health Court in Reducing Criminal Recidivism and Violence", **American Journal of Psychiatry**, Cilt: 164, Sayı: 9, 2007, s. 1395; Dale E. McNiel ve Renee Binder, "Stakeholder Views of a Mental Health Court", **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 33, Sayı: 4, 2010, ss. 227-235; Marlee E. Moore ve Virginia Aldige Hiday, "Mental Health Court Outcomes: A Comparison of Re-Arrest and Re-Arrest Severity Between Mental Health Court and Traditional Court Participants", **Law and Human Behavior**, Cilt: 30, Sayı: 6, 2006, s. 659; Henry J. Steadman, Allison D. Redlich, Lisa Callahan, Pamela Clark Robbins ve Roumen Vesselinov, "Effect of Mental Health Courts on Arrests and Jail Days: A Multi-Site Study", **Archives of General Psychiatry**, Cilt:67, Sayı: 10, 2010, s. 1.

³³⁵ Roger A. Boothroyd, Norman G. Poythress, Annette McGaha ve John Petrila, "The Broward Mental Health Court: Process, Outcomes and Service Utilization", **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 26, 2003, s. 55.

³³⁶ Henry J. Steadman ve Allison D. Redlich, **Final Report: An Evaluation of the Bureau of Justice Assistance Mental Health Court Initiative**, National Institute of Justice, Williamsburg, 2006, s. 14.

³³⁷ Shannon Hughes ve Terry Peak, "Evaluating Mental Health Courts as an Ideal Mental Health Intervention", **Best Practices in Mental Health**, Cilt: 8, Sayı: 2, December 2012, s. 32.

³³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Rashida Abuwala ve Donald J. Farole, **The Effects of the Harlem Housing Court on Tenant Perceptions of Justice**, Center for Court Innovation, New York, 2008, s.18; Somjen M. Frazer, **The Impact of the Community Court Model on Defendant Perceptions of Fairness: A Case Study at the Red Hook Community Justice Center**, Center for Court Innovation, New York, 2006, s. iii-iv; Kelli Henry ve Dana Kralstein, **Community Courts: The Research Literature: A Review of Findings**, Center for Court Innovation, New York, 2011, s. 13; Justice Education Centre, **Evaluation of the Hartford Community Court**, Connecticut, 2002, s. 53; Katey Thom, Alice Mills, Claire Meehan ve Marilyn Chetty, **Evaluating Community Justice: A Review of Research Literature**, Centre for Mental Health Research, Waterloo, 2013, s. 11; George Mair ve Matthew Millings, **Doing Justice Locally: The North Liverpool Community Justice Centre**, Centre for Crime and Justice Studies, London, 2011, s. 81.

için daha fazla vergi ödemekten memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir.³³⁹ Bir başka bölgede yapılan bir çalışmada ise yerel adalet merkezinin insanlara adalet dağıtmada, suç isnat edilen gençlerle ilgilenmede ve toplumun ihtiyaçlarına karşılık vermede etkin olduğuna ilişkin insanların güven duydukları rapor edilmektedir.³⁴⁰

Tekerrür oranlarına etki bakımından yapılan değerlendirmelerin sonuçlarının karışık olduğu ifade edilmektedir. Melbourne’da bulunan Mahalle Adalet Merkezi’nin(Neighbourhood Justice Centre (NJC)) tekerrür oranını %41’den %34’e düşürdüğü tespit edilmiştir. Tekerrür oranları bakımından bu merkezdeki yerel mahkemeye kabul edilen failler ile diğer mahkemelerde yargılanan benzer suç profili gösteren failler kıyaslanmıştır.³⁴¹

Tekerrüre etkiye ilişkin bir başka araştırmada ise ilginç sonuçlar elde edilmiştir. Yerel mahkemelerin, genel ceza mahkemelerine göre yeniden suç işlenmesini durdurmada daha etkili olmadıkları sonucuna varılmıştır. Mamafih yerel mahkemelerin yeniden suç işleme sıklığını azaltmada daha etkili oldukları tespit edilmiştir. Buna ek olarak bu mahkemeler ciddiyeti az olan suçları sıklıkla işleyen faillere olumlu etki etmektedirler.³⁴²

Genel olarak yerel mahkemelerin yaygın bir şekilde kurulmaları gerçeğine rağmen değerlendirme çalışmalarının bu artışı takip edemediği eleştirisi getirilmektedir.³⁴³

5. Aile İçi Şiddet Mahkemesi

Aile içi şiddet mahkemelerinde çalışan personele bu mahkemelere ilişkin görüşlerinin sorulduğu bir çalışmaya göre muhakemenin daha hızlı olması, mağdura daha fazla destek sağlaması, davaların daha iyi koordine edilmesi bakımından muhakemenin faydalı etkilerinin olduğu algısı mevcuttur. Birçok çalışan aynı hâkimin bir davanın başından sonuna kadar o davada görevli olmasının amaca uygunluk

³³⁹ Dana Kralstein, **Community Court Research: A Literature Review**, Center For Court Innovation, New York, 2005, s. 2.

³⁴⁰ Thom ve diğerleri, s. 18.

³⁴¹ Neighbourhood Justice Center, “Results”, **About Us**, 19.12.2014, <http://www.neighbourhoodjustice.vic.gov.au/home/about+us/results/>, (01.08.2015).

³⁴² Elaine M. Nugent-Borakove, **Seattle Municipal Community Court: Outcome Evaluation Final Report**, The Justice Management Institute, Arlington, 2009, ss. 7-10.

³⁴³ Thom ve diğerleri, s. 18.

bakımından önemli olduğunu belirtmişlerdir.³⁴⁴ Bunun yanısıra bu ihtisas mahkemelerinin önemli etkileri olarak; mahkeme çalışanlarının aile içi şiddet konusunda eğitilmeleri, diğer kamu kurumları ve topluma dayalı kuruluşlarla işbirliği sonucunda kaynakların artması ile erişilebilirliğin gelişmesi ve kullanıcı dostu olma sayılmaktadırlar.³⁴⁵

Aile içi şiddet mahkemelerinin etkililiği değerlendirilirken bu mahkemelerde başvurulmuş bir araç olan “şiddet uygulayana müdahale programları”nın da fail üzerindeki etkileri özellikle araştırılmaktadır. Hatta müstakil olarak bu rogramlarının etkililiğini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Araştırmacılar program etkililiğini değerlendirmek amacıyla çoğunlukla ya tekerrür oranlarını ya da davranışa ilişkin klinik ölçütleri kullanan niceliksel araştırma yöntemlerine dayanmaktadırlar.

Araştırma sonuçları bu programların genel olarak yeniden suç işlenmesi üzerindeki etkilerinin küçük ama kayda değer olduklarını göstermektedir. Aile içi şiddet tedavilerini değerlendiren 22 çalışmanın meta-analizinde tedavi modelleri arasında amaca uygunluk bakımından bir fark olmadığı ancak tekerrür oranlarına küçük de olsa önemli ölçüde olumlu etki ettikleri ortaya konulmuştur.³⁴⁶

Mahkeme denetimli/güdümlü tedavi/müdahale programlarını tamamlamakta başarısız olan faillerin programı tamamlayan faillere göre 3.76 kez daha fazla yeniden suç işledikleri tespit edilmiştir.³⁴⁷ Bir başka çalışmada programı tamamlayan faillerin sadece %8’inin yeniden suç işlediği buna karşılık tamamlamayan faillerin %23’ünün yeniden suç işlediği ortaya konulmuştur.³⁴⁸ Tekerrür oranlarında benzer bir azalma diğer çalışmalarda da bulunmaktadır.³⁴⁹

³⁴⁴ MacLeod ve Weber, ss. 21-24.

³⁴⁵ Tutty ve diğerleri, s. 23.

³⁴⁶ Babcock ve diğerleri, s. 1023.

³⁴⁷ Lynn Stewart, Natalie Gabora, Randy Kropp ve Zina Lee, “Family Violence Programming: Treatment Outcome for Canadian Deferally Sentenced Offenders”, **Research Reports**, 01.10.2005, <http://www.csc-scc.gc.ca/research/r174-eng.shtml>, (01.08.2015).

³⁴⁸ Tutty ve diğerleri, s. 28.

³⁴⁹ Benzer sonuçları elde eden 2005 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada program katılımcılarının yeniden suç işleme oranı %6 iken katılımcı olmayan örnek grubun tekerrür oranı %23,7’dir. 2006 yılında yapılan bir başka çalışmada ise katılımcı ve katılımcı olmayanların tekerrür oranları sırasıyla %8 ve %21’dir. Tutty ve diğerleri, s. 27. Larry W. Bennett, Charles Stoops, Christine Call ve Heather Flett, “Program Completion and Re-Arrest in a Batterer Intervention System”, **Research on Social Work Practice**, Cilt: 17, Sayı: 1, s. 42.

Kişisel özellikleri de değerlendirmede göz önünde bulunduran bir çalışmada da tekerrür oranlarında kayda değer bir düşüş tespit edilmiştir.³⁵⁰

Aile içi şiddet mahkemelerinin bir bütün olarak tekerrürü azaltıp azaltmadığını gösteren sonuçlar karışık olarak nitelendirilmektedir. 24 New York Aile İçi Şiddet Mahkemesine ilişkin değerlendirmede aile içi şiddetle ilişkili suçlamalar ve diğer suçlamalar hakkında yeniden tutuklama sayısında ve oranlarında bir azalma tespit edilmiştir.³⁵¹ Calgary Aile içi şiddet mahkemelerini değerlendiren kapsamlı bir çalışmada ise yeniden suç işleme oranlarında bir azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³⁵² The Homefront değerlendirmesi de benzer olumlu sonuçları göstermektedir.³⁵³

South Carolina Eyaletinin kırsal bölgelerinde yapılan bir çalışmaya göre aile içi şiddet mahkemelerinin bu mahkemelerin kurulmasından önceki döneme kıyasla tutuklanma oranlarını %10 oranında arttırdığı ve yeniden suç işlenmesi ihtimalini %50 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Araştırmacılar kamu kurumları ile işbirliğinin, fail ve mağdurlara sağlanan hizmetlerin merkezileştirilmesinin, mahkeme kaleminin bu alana özgülenmesinin, dava yönetiminin tutarlı bir şekilde yapılmasının ve failin/sanığın sıkı gözetiminin bu mahkemelerin etkili olmasında anahtar rol oynadığı sonucuna varmışlardır.³⁵⁴

Her ne kadar yeniden suç işlenmesini azaltma bakımından farklı sonuçlar ileri sürülmekte ise de, bu mahkemelerde yargılanan faillerin yineleyici suç davranışlarının isabetli bir biçimde tahmin edilmesi yönünde veriler bulunmaktadır.³⁵⁵ Mağdurun güvenliğinin sağlanmasına ilişkin önlemlerin alınması bakımından mahkemelerin tekerrürü öngörme yetilerini oldukça önemli bulmaktayız. Alınabilecek önlemler ve bu öngörünün mahkeme tarafından mevcut yargılamada nasıl kullanılacağı takip eden kısımda Türkiye’de kurulması önerilen aile içi şiddet modelinin özellikleri kapsamında irdelenmektedir.

³⁵⁰ Larry W. Bennett, Charles Stoopls, Christine Call ve Heather Flett, “Program Completion and Re-Arrest in a Batterer Intervention System”, **Research on Social Work Practice**, Cilt: 17, Sayı: 1, s. 42.

³⁵¹ Cissner ve diğerleri, s. 41.

³⁵² Tutty ve diğerleri, s. 6.

³⁵³ Alice Mills, Katey Thom, Claire Meehan ve Marilyn Chetty, **Family Violence Courts: A Review of the Literature**, Centre for Mental Health Research, Auckland, 2013, ss. 10-15.

³⁵⁴ Angela Gover, John M. MacDonald ve Geoffrey P. Alpert, “Combating Domestic Violence: Findings From An Evaluation of A Local Domestic Violence Court”, **Criminology and Public Policy**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2003, s. 109.

³⁵⁵ Moore, s. 8.

Öğretide mahkemelerin mağduru gerekli hizmetlere ulaştırmada diğer genel mahkemelere oranla daha başarılı olduğunu doğrulanmaktadır.³⁵⁶

İsnadın erken kabulünün teşvik edilmesi yoluyla mağdurların daha iyi korunabileceği ve faillerin sorumlu tutulabileceği ileri sürülmektedir. Bu şekilde mağdurların zorlu bir dava sürecine girmeyeceklerinden emin olunmaktadır. Failin isnadı kabulünü sağlamak amacıyla daha hafif bir cezanın teklif edilmesi yoluna gidilebilir. Aile içi şiddet mahkemelerinin kurulmasından beri isnadın erken kabulü oransal olarak artmıştır.³⁵⁷

Sonuç olarak mağdurun güvenliğini sağlamada ve failleri sorumlu tutmada aile içi şiddet mahkemeleri diğer genel ceza mahkemelerine oranla daha başarılıdır.³⁵⁸ Tekerrür oranlarına etkileri yönünden ise ufak ancak olumlu bir etkileri olduğu kabul edilebilir.

Ç. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN ETKİLİ OLMASINI SAĞLAYAN HUSUSLAR

Sorun çözen mahkemelerin etkili ve başarılı uygulamalarının nelerden kaynaklandığını sorusunun cevabı çeşitlidir. Zira başarılı uygulamaların nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenler hem sorun çözen mahkemelerin Türkiye’de etkili olup olamayacaklarına ilişkin yapılacak ön değerlendirme bakımından önem taşımakta hem de bu mahkemelerin tasarlanmaları aşamasına ışık tutmaktadırlar. Çalışmamızın getirdiği öneriler bakımından da bu unsurlar yol gösterici olmuştur.

Mahkemenin durum duruşmalarının tedaviye dayalı mahkeme programları bakımından anahtar unsur olduğu ifade edilmektedir. Bu duruşmalar hâkimin tedavideki ilerlemeyi değerlendirmeleri için katılımcıyla etkileşime girmesine imkân sağlamaktadırlar.³⁵⁹

³⁵⁶ Lisa Newmark, Mike Rempel, Kelly Diffily ve Kamala Mallik Kane, **Specialized Felony Domestic Violence Courts: Lessons on Implementation and Impacts from the Kings County Experience**, The Urban Institute, Washington D.C., 2001, s. x.

³⁵⁷ Tutty ve diğerleri, s. 27.

³⁵⁸ Moore, s. 10.

³⁵⁹ Roger H. Peters, Janine Kremling, Nicole M. Bekman ve Michael S. Caudy, “Co- Occurring Disorders in Treatment-Based Courts: Results of a National Survey”, **Behavioral Sciences and the Law**, Cilt: 30, Sayı: 6, 2012, s. 810.

Uyuşturucu mahkemelerinin tekerrür oranlarına etkileri bakımından yapılan bir çalışmada başarıya etki eden nedenler tespit edilmiştir. Bu nedenler; mahkeme başına düşen dava dosya yükü, takım çalışması ve takım üyeleri arasındaki iletişimi geliştiren yöntemler ve mahkemelerin etkili olup olmadığının denetlenmesidir.

Araştırmalar göstermiştir ki dava dosya yükü 125 ve daha az olan uyuşturucu mahkemeleri tekerrür oranını dava dosya yükü daha fazla olan uyuşturucu mahkemelerine oranla daha fazla düşürmektedirler.³⁶⁰ Zira hâkim katılımcıların başarısı bakımından çok kilit bir rol oynamaktadır. Hâkimin bakacağı dava sayısı arttıkça katılımcı başına gösterilen ilgi düşmekte ve mahkemenin katılımcılar üzerindeki olumlu etkisi de azalmaktadır.

Uyuşturucu mahkemelerinin başarısına etki eden bir diğerk etmen ise bu mahkemelerin programlarının tamamlanması, katılımcının başarıyla “mezun olması” için aranan koşullardır. Katılımcıların başarıyla programı tamamlamaları uyuşturucu madde testlerinde, uyuşturucu madde kullanmadıklarının tespit edilmesi ile gerçekleşmektedir. Katılımcıların uzun süreler uyuşturucudan temiz olmasını bekleyen ve buna göre testler yapan mahkemelerin tekerrürü azaltmada daha etkili oldukları görölmüştür.³⁶¹

Uyuşturucu mahkemelerinin başarısında takım çalışmasının etkisi büyüktür. İyi bir takım çalışması için hızlı ve düzenli iletişim kurulması gerekmektedir. Araştırmalara göre tedavi sağlayıcıları ile düzenli olarak e-posta vasıtasıyla iletişim kuran mahkemelerin daha etkili oldukları saptanmıştır. Zira e-posta ile iletişim katılımcının tedavideki ilerlemesine veya zorlanmasına ilişkin bilgilerin hızlı bir biçimde mahkemeye ulaşmasına fırsat sağlamakta ve takım üyeleri arasındaki iletişimi canlı tutmaktadır. Takım alışması ile ilgili önemli bir diğerk etmen ise, tedaviyi yürüten kurumdan bir temsilcinin uyuşturucu takımı toplantılarına katılmasıdır. Buna ek olarak tedavi temsilcisinin duruşmalara katılması da başarıyı olumlu yönde etkilemekte ve tekerrürün azalmasına sebep olmaktadır.³⁶²

Başarıya etki eden bir diğerk husus da değerlendirmenin kendisidir. Veri toplayıp kendini değerlendiren mahkemeler eksikliklerini tespit edip değerşikliklere

³⁶⁰ Carey ve diğerkleri, s. 22.

³⁶¹ 90 günden daha fazla süre uyuşturucu kullanmamayı tamamlama koşulu olarak gerektiren mahkemelerin daha büyük oranda tekerrür oranlarını düşürdü tespit edilmiştir. Carey ve diğerkleri, s. 24.

³⁶² Carey ve diğerkleri, s. 24-26.

gitmektedirler. Delile dayalı olarak yapılan değişiklikler tekerrür oranlarında önemli bir azalmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla bir mahkemenin kurulması ve görev yapması kadar bu mahkemelerin etkililiğini denetleyecek yöntemin oluşturulması, veri toplanması, verilerin analiz edilmesi ve değerlendirmeler ışığında gerekli değişikliklerin yapılması da önem taşımaktadır.³⁶³

Uyuşturucu mahkemelerinin bazıları sadece uyuşturucu ile ilişkili suçlar isnat edilen şüpheliler bakımından görevliken diğerleri diğer suçlar (ancak şiddet içermeyen hırsızlık, sahtecilik gibi suçlar) isnat edilen ve uyuşturucu madde bağımlılığı olan şüphelileri de kabul etmektedir. Araştırmaya göre diğer suçlar isnat edilmiş şüphelileri de kabul eden uyuşturucu mahkemeleri daha başarılı olmuşlardır. Dolayısıyla uyuşturucu mahkemelerinin yöntemlerinden ve özellikle de yoğun denetim ve tedavi yönteminden daha ciddi suçlar işlemiş uyuşturucu madde bağımlısı failer de yararlanabilmektedir. Uyuşturucu madde bağımlılığı veya kullanımının suç işlemeyi önemli ölçüde etkilediği düşünülecek olursa bu mahkemelerin amaçlarına ulaşabilmeleri için bu kişileri de kapsamına almaları gerekir. Araştırma verileri de bu olguyu bilimsel olarak ispatlamıştır.³⁶⁴

Değerlendirme konusu yapılan tüm aile içi şiddet mahkemeleri olumlu adli sonuçlar yaratmak amacıyla çeşitli kurumlarla kendi arasında işbirliğine dayanan güçlü ilişkiler kurarak bilgi paylaşımı ve irtibatı arttırmaktadır. Bu ilişkiler erken elde edilen bilginin daha iyi olmasını, bu kapsamlı bilgilere dayalı kararların verilmesini ve nihayetinde daha fazla mahkûmiyet kararının verilmesini mümkün kılmaktadır.³⁶⁵ Dolayısıyla diğer kurumlarla işbirliği hem bilgi akışı hem de daha iyi kararların verilmesini sağlayarak failerin sorumlu tutulması ve mağdurların korunması amacını gerçekleştirmeye etki etmektedir.

Aile içi şiddet mahkemelerinin yargılamayı hızlandıracak mekanizmalar kullanmasının mağdurların güvenliği bakımından önemli olduğu belirtilmektedir.³⁶⁶ Mağdur güvenliği bakımından etkili olan bir diğer unsur ise mağdur vekillerinin de davaya katılmalarıdır. Vekiller güvenlik planlamasından hukuki yardıma kadar çeşitli

³⁶³ Carey ve diğerleri, s. 25.

³⁶⁴ Carey ve diğerleri, s. 26.

³⁶⁵ Christine Vallely, Amanda Robinson, Mandy Burton ve Jasmine Tregidga, **Evaluation of Domestic Violence Pilot Sites at Caerphilly (Gwent) and Croydon 2004/05: Final Report**, Crown Prosecution Service, London, 2005, s. 9.

³⁶⁶ Mills ve diğerleri, s. 10.

hizmetlerle mağdurlara destek olmaktadır. Güvenlik bakımından bazı mahkeme salonlarının mağdur ve faili karşı karşıya getirmemek üzere planlandığı görülmektedir. Bu durum da güvenliğin sağlanmasına olumlu etki etmektedir.³⁶⁷

Mağdur güvenliğini sağlayan bir diğer unsur ise failerin doğrudan tedavi programlarına yönlendirilmeleri ve bu programa devamlılıkları ve performansları sıkı denetim altında tutulmasıdır. Failin denetim ve gözetim altında tutulması ile yeniden şiddet uygulama riski azaltılmaya çalışılmaktadır.³⁶⁸ Katıldığı programlarında faili şiddete iten sorunlarını algılayıp çözmesi ve davranışlarını değiştirecek içgörü ve yetileri kazanması bakımından önemlidir.

Mahkeme personeli ve hâkimin aile içi şiddetle ilgili özel olarak eğitilmiş olmaları bu sorunu daha iyi kavrayabilmelerini ve risk değerlendirmesi yapabilmelerini sağlamaktadır. Ayrıca hâkimin rolü oldukça önemlidir. Dolayısıyla hâkimin sık sık duruşma yapmak, failerin ilerlemesini denetlemek, güvenlik planlaması yapmak gibi zor ve zaman isteyen işleri üstlenmek konusunda istekli olması gerekmektedir. Mahkemenin başarısı hâkim mahkemenin ve işbirliği kurulan kurumların lideri konumunda olduğu için bu rolü üstlenebilecek nitelikte kişilerin hâkim olmasına bağlıdır.³⁶⁹

Yerel mahkemeler tarafından sanıklara verilen toplum hizmeti cezasının mahkemece yakından takip edilmesi bu cezalara uyulmasını arttırdığı ifade edilmektedir. Yerel mahkemelerde de yargılama oldukça hızlandırılmıştır. Bununla birlikte sanığın sık ve düzenli bir şekilde mahkeme önüne gelmesi de sağlanmaktadır. Hızlı yargılama ve sıkı denetim davaların etkili bir şekilde yürütülmesine neden olmaktadır.³⁷⁰

Sonuç olarak başarıya etki eden unsurları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Takım çalışması ve diğer kurumlarla işbirliği içinde çalışılması en iyi sonuçların elde edilmesi için çok önemlidir. Takım üyelerinin (örneğin; hâkim, savcı, müdafî, tedavi sağlayıcıları, diğer sosyal hizmetler çalışanları, denetimli serbestlik memurları) hem takım görüşmelerine hem de duruşmalara katılmaları çok önemlidir. Ayrıca bu aktörler arasındaki iletişim

³⁶⁷ Labriola ve diğerleri, s. vi.

³⁶⁸ Tutty ve diğerleri, s. 44.

³⁶⁹ Newmark ve diğerleri, s. 12.

³⁷⁰ Henry ve Kralstein, s. 15.

ağı hem faillerin denetimini etkinleştirmekte hem de mağdurun güvenliğine katkı sağlamaktadır.

- Başarıya etki eden bir diğer neden ise sağlanan tedavi ve diğer sosyal hizmetlerin kalitesidir. Bunun için altyapının iyi kurulmuş olması gerekmektedir. Tedavi ve sosyal hizmet sağlayacak olan tüm kurumların iş yükünün altından kalkabilecek kapasitelerinin olması ve çalışmaya hazır olmaları gerekmektedir. Bundan dolayı kanaatimizce mahkeme programlarının tasarlanması aşamalarında birlikte çalışılacak kurum ve çalışanlarının görüşmelere dâhil edilmesi ve işbirliğine dayalı takım çalışmasının henüz mahkemeler kurulmadan planlama ve kurulum aşamalarında başlaması gerekmektedir.
- Önemli etkenlerden bir diğeri ise hâkimin bizatihi kendisidir. Çalışmaların çoğunda mahkemelerin sorunları çözme, failleri tedavi ile buluşturma, mağdurların korunmasını sağlama, yeniden suç işlenmesini önleme gibi bir rolü üstlenmelerinin sebebi olarak bunu yapabiliyor olmaları ve hatta iyi yapıyor oldukları belirtilmektedir. Yargı yetkisi ile donatılmış tarafsız ve bağımsız hâkimin otoritesi ve toplumdaki yeri oldukça saygındır. Bu otorite ve saygınlık insanlar üzerinde etki doğurmasına sebep olmaktadır. Bundan dolayıdır ki suç işlenmesinin önlenmesi amacını gerçekleştirmek için mahkemelere büyük rol düşmektedir. Bununla birlikte mahkeme ve hâkim birer makam olarak bağımsız ve tarafsız olduğu için bireylerde verilen kararların doğru olduğuna ilişkin bir kanaat oluşturmaktadırlar.
- Yargısal denetimin sıklığı, sık duruşma yapılması, sık uyuşturucu testi yapılması gibi faillerin sık ve düzenli olarak yargı ile buluşturulmalarının yeniden suç işlemelerini azaltıcı bir rolü olduğu gözlemlenmektedir. Katılımcı/Sanık ukarılara ymadığı zaman hemen cevap verilmesi ve kademeli olarak artan oranlı yaptırımların uygulanması başarıyı arttırmaktadır. Sadece yaptırımların değil faillerin özellikle tedavi programlarındaki ilerlemeleri için ödüllendirilmeleri, açık bir biçimde övgü duymaları da gerekmektedir.
- Meslek içi eğitim ve ihtisaslaşmanın önemi de açıktır. Hâkimlerin ele aldıkları karmaşık sorunlarla ilgili daha bilgi hale gelmeleri daha iyi kararlar

verebildiklerini sağlamaktadır. Meslek içi eğitimden sadece hâkimler değil, tüm mahkeme personeli yararlanmalıdır. Zira mahkeme bir bütün olarak karşı karşıya kaldığı sorunun yapısına hakim olursa etkili olabilmektedir.

D. DEĞERLENDİRME

Sorun çözen mahkemelerin başarısının genel olarak kurumsal yapısından, ihtisaslaşmadan, sanıkların sıkı yargısal denetiminden ve işbirlikçi yaklaşımından kaynaklandığı açıklanmıştır.

Türkiye’de de bu unsurların gerçekleştirilebilmesi mümkündür. Kurumsal yapının benzer şekilde kurulamaması ve işlememesi için herhangi bir neden görünmemektedir. Bunun için bu mahkemelerde yer alacak tüm aktörlerin planlama aşamasına davet edilmesi ve onların görüş ve istekleri ile yola çıkılması gerekmektedir.

Takım çalışması ve işbirliği kültürünün gelişebilmesi için kişilerin istekli ve azimli olmaları gerekmektedir. Birlikte çalışmaya yönelik isteğin oluşturulabilmesinin yolu ortak amaçların belirlenmesidir. Ortak amaç olarak Türkiye’de de yeniden suç işlenmesinin önlenmesi, uyuşturucu madde kullanımının azaltılması, daha güvenli mahallelerin oluşturulması, aile içi şiddetin engellenmesi, akıl hastası kişilerin daha etkin bir tedavi görmeleri belirlenebilir.

İhtisaslaşma Türk ceza mahkemelerine yabancı bir kurum değildir. Türkiye’de de ihtisas ceza mahkemeleri bulunmaktadır. Örneğin; Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi gibi. Uyuşturucu, aile içi şiddet, akıl hastalığı gibi konularda özel olarak eğitim gören hâkimler ve mahkeme personeli bu alanlara özgü olarak kurulmuş ihtisas mahkemelerinde çalışabilirler.

Hâkim, Türk toplumunda da saygın bir konumdadır. Dolayısıyla hâkimler insanların yaşamlarını değiştirmeleri, suç işlememeleri, uyuşturucu maddeden uzak durmaları konusunda onları etkileyebilirler. Hâkimlerin etkileme gücü sorunların çözümü yönünde kullanılabilir.

Türkiye’de kurulacak bir mahkemenin sanıklar ile sık sık görüşebilmesi biraz zor görülmektedir. Dava dosya yükünün her sanık ile yeteri kadar ilgilenilmesini engellemeyecek seviyede tutulması gerekmektedir. Bunun için sorun çözen

mahkemelerin alternatif olma nitelikleri gözden kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla ilgili suçlara ilişkin açılan her soruşturma bu mahkemelere gitmeyecektir. Bu mahkemeler öncelikle pilot programlar olarak açılırsa devam eden süre içinde kapasiteleri ve etkili olup olmadıklarına ilişkin veriler ortaya çıkacaktır. Bu veriler ve kazanılan deneyimler ışığında daha kapsamlı faaliyetlere girmenin yeni yolları bulunabilir.

Kanaatimizce bu mahkemelerin Türkiye’de de etkili olmaması için herhangi bir neden yoktur. Bu mahkemelere duyulan ihtiyaç yukarıda belirtilen sorunlara henüz daha etkili çözümlerin bulunamaması ve uygulamada eksikliklerin olmasına dayanmaktadır.

IV. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN TÜRKİYE’DE UYGULANMASI

A. GENEL OLARAK

Sorun çözen mahkemelerin ceza muhakemesi ilkeleri ile ilişkisi ve bu mahkemelere olan fiili ihtiyaç yukarıda incelenmiştir. Bu bölümde, yukarıdaki incelemelerden elden edilen sonuçlar ışığında sorun çözen mahkemelerin ülkemizde nasıl uygulanacağı belirlenmektedir.

Öncelikle sorun çözen mahkeme yaklaşımının mevcut hukuk sisteminde uygulanıp uygulanamayacağını tartışmakta fayda görüyoruz. Ceza mahkemelerinin savcı, müdafî ve diğer kişilerle bir takım çalışması yürütmesi mümkün değildir. İlgili kurumlarla işbirliğine yakın bir ilişki bilirkişilik kurumuna başvurularak elde edilebilir. Ancak bilirkişi olarak ilgili kurum çalışanlarının görevlendirilmeleri, bu kurumlar ve mahkemeler arasında hızlı ve etkili bir iletişim ve bilgi paylaşımını oluşturacak nitelikte değildir. Bu bakımdan mevcut haliyle genel ceza mahkemelerinde sorun çözen mahkemelerin işbirliğine dayalı bütüncül takım çalışması gerçekleştirilemeyecektir.

Mevcut hukuki düzenlemeler ile sorun çözen adalet yaklaşımının uygulanabilmesinin yolundaki bir başka engel de mevcut dava dosyası yüküdür. Sorun çözen mahkemelerin karakteristik bir özelliği sanıkların sık ve düzenli olarak duruşmaya çağrılmalarıdır. Ancak bu özelliğin gerçekleştirilebilmesi imkânsız görünmektedir.

Türk Ceza Kanunu cezaya alternatif yaptırımların uygulamasını oldukça sınırlandırmıştır (TCK m. 50). Sadece kısa süreli hapis cezaları kanuunda sayılan bazı seçenek yaptırımlara çevrilebilmektedir. Dolayısıyla mahkemelerin kanunda düzenlenmeyen yaptırımlara hükmetmeleri, sanıkları tedavi programlarına yönlendirmeleri mümkün değildir.

Ayrıca mahkemeler mevcut sistemde cezai uyumsuzluğu bir yana bırakarak sanığı suç işlemeye iten nedenleri araştırmak için gereken zaman ve buna imkân tanıyacak araçlardan yoksun oldukları gibi, bu uğraşmayı haklı kılacak kuramsal temel de eksiktir. Yargı fonksiyonuna ve bu fonksiyonu hayata geçiren hukuk normlarına iyileştirici hukuk biliminin veya onarcı adalet ilkelerinin yansıtılması gerekmektedir.

Sonuç olarak sorun çözen mahkemelerin yeni hukuki düzenlemeler getirilerek uygulanabilmesi mümkündür. Sorun çözen mahkemelerin uygulanması bakımından iki yol izlenebilir. Sorun çözen mahkeme yaklaşımı genel ceza mahkemelerinde gerekli düzenlemeler yapılarak uygulanabilir. İkinci yol ise bu mahkemelerin ihtisas mahkemeleri olarak kurulmaları ve faaliyet göstermeleridir.

B. SORUN ÇÖZEN MAHKEME YAKLAŞIMININ GENEL MAHKEMELERDE UYGULANABİLİRLİĞİ

Sorun çözen mahkeme yönteminin genel ceza mahkemelerinde uygulanması öğretilde tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle de sorun çözen mahkemelerin etkili bir yol olduğunu gösterir değerlendirmelerin artması ile bu mahkemeler giderek önem kazanmaktadır. Bu yararlı etkiden ceza adalet sistemine girmiş daha çok insanın faydalanabilmesi için yeni yaklaşımlar araştırılmaktadır.³⁷¹ Sorun çözen mahkeme yaklaşımının bir seçenek olmaktan çıkıp genelleşip genelleşemeyeceği veya bu yaklaşımın yaygın bir biçimde diğer mahkemelerde de kullanılıp kullanılamayacağı önem arz etmektedir.

Sorun çözen yaklaşımın genel ceza mahkemelerinde uygulanabilmesi için hâkim, savcı ve müdafî gibi ceza muhakemesi makamlarının geleneksel rollerinin değişmesi gerekmektedir. Genel ceza mahkemelerinde kolektif hükmün kurulması amacıyla çelişmeli yargılama yapılmaktadır. Çelişmenin terk edilerek makamların

³⁷¹ Casey ve Rottman, s. 17.

işbirliği içinde çalışmalarının sağlanması arzulanabilir bir değişiklik değildir. Çünkü her ceza uyuşmazlığının doğası işbirlikli bir çözüme uygun değildir. Bu sakıncayı göz önünde bulundurarak genel ceza mahkemelerinde geleneksel rollerin değişimi sınırlı tutulmalıdır.

Sorun çözen yaklaşımın işbirlikçi niteliği genel ceza mahkemelerinde bilirkişi ile ilişkilerde kullanılabilir. Getirilecek yeni düzenlemeler ile mahkemelerin cezai uyuşmazlıkla ilgili olarak bilirkişiliğine başvuru kurumların ve kişilerin daha sıkı irtibat içinde olmalarını sağlanabilir. İşbirliği yaklaşımı diğer sosyal hizmet sağlayan kurumlar ile de geliştirilebilir.³⁷²

Bunun yanı sıra hâkimlerin sorun odaklı yaklaşım geliştirmeleri genel ceza mahkemelerinde de mümkündür.³⁷³ Özellikle muhakeme esnasında şüpheli/sanık hakkında koruma tedbirlerine hükmedilirken adli kontrol kararı kapsamında çeşitli tedavi ve sosyal hizmet programlarının şüpheli/sanığa ulaşması yoluna gidilebilir. Bunun için adli kontrol kararının içeriğine çeşitli sosyal hizmet programları eklenebilir. Hâkimler yeni adli kontrol tedbirleri bakımından bilgilendirilerek hangi hallerde bunlara başvurulabileceği hususunda ilke kararları verilebilir. Hâkimin sorun odaklı yaklaşımı yaptırımın türüne karar vermesinde de ortaya çıkabilir. Türk Ceza Kanunu'na cezaya seçenek yaptırımlar eklenebilir ve bunların uygulama kapsamı daha geniş olarak belirlenebilir.

Sorun çözen yaklaşımda oldukça önemli yeri olan veri toplanması ve değerlendirme çalışmaları genel ceza mahkemeleri bakımından da uygulanabilir.³⁷⁴ Hukuki düzenlemeler ile belirli bir sistem dâhilinde veri toplanması ve belirli sürelerde bu verilerin analiz edilerek raporlar oluşturulması yolu açılabilir. Mahkemelerin dışarıdan bağımsız araştırmacılar tarafından değerlendirilmelerine de imkân kılınabilir. Adli makamlar elde edilen sonuçlar hakkında bilgilendirilerek nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine ilişkin yeni fikir ve öneriler geliştirilebilir. Hakim ve diğer adli görevlilerin yerine getirdikleri faaliyete ilişkin olarak geribildirim almaları hem mesleki gelişimlerine olumlu etki eder hem de yeni izlenecek yol ve yöntemlere şekil vermede daha etkin bir rol üstlenmelerine imkan sağlar.

³⁷² Farole ve diğerleri, *Applying Problem-Solving*, s. 64.

³⁷³ Farole ve diğerleri, *Applying Problem-Solving*, s. 62.

³⁷⁴ Robert V. Wolf, **Breaking with Tradition: Introducing Problem Solving in Conventional Courts**, Center for Court Innovation, New York, 2007, s. 11.

Sonuç olarak tüm ceza mahkemelerinin sorun çözen mahkeme haline getirilmeleri gerekmemektedir. Zira sorun çözen mahkemeler her türlü cezai uyuşmazlık bakımından yararlı olacak nitelikte değildir. Bununla birlikte genel ceza mahkemelerinde de birçok sorun çözen adalet yaklaşımı uygulaması geliştirilebilir. Kaynaklar dahilinde kurumlar arası işbirliğinin arttırılması, hakim-savcı-müdafî arasındaki diyoloğun geliştirilmesi, koruma tedbirleri ve özellikle yaptırımların çeşitlendirilmesi, ceza adalet sisteminin etkililiğinin denetlenmesi ve değerlendirilmesi ve adli makamların ceza adalet sistemini şekilledirmesi yollarına gidilerek sorun çözen mahkeme yaklaşımının verimlerinden faydalanılabilir.

C. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN İHTİSAS MAHKEMELERİ OLARAK KURULMASI

1. Genel Olarak

Sorun çözen mahkemeler en iyi olarak özel ihtisas mahkemeleri olarak kurulduklarında potansiyellerine ulaşabilirler. Sorun çözen mahkemelerin her bir çeşidine ilişkin olarak planlama yönergeleri, en iyi uygulamalar, standartlar ve ilkeler oluşturulmaktadır. Bu bölümde planlamaya yardımcı kaynaklardan yararlanılarak Türkiye’de nasıl sorun çözen mahkemeler kurulabileceğine ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Kaynak olarak sadece söz konusu ilkeler ve yönergeler kullanılmamaktadır. Aynı zamanda ceza muhakemesi ilkelerine uygunluk bakımından yapılmış olan değerlendirmeler ile Türkiye’nin ihtiyaçlarına ilişkin yapılmış olan incelemeler de mahkemelerin nasıl kurulup çalışacağı planına kaynaklık etmektedir.

Sorun çözen mahkemelerin kurulması için öncelikle sorunun tespit edilmesi ve bu sorunu çözmeye yönelik amaçların belirlenmesi gerekir. Yukarıda sorunların neler olduğu ve ihtiyacın hangi yönlerde olduğu incelendiğinden burada hedef alınan sorunlar olarak kısaca uyuşturucu madde bağımlılığı, akıl hastalığı ve aile içi şiddeti belirtmekle yetinmekteyiz.

Her bir sorunu hedef alan ayrı birer ihtisas mahkemelerinin kurulmasını uygun bulmaktayız. Her bir mahkemenin planına geçmeden önce izlenilen yönteme

ilişkin açılama yapmakta fayda bulunmaktadır. Yeni mahkemelerin kurulmasına ilişkin olarak önerimizi şu sistematik çerçeve içinde geliştirmekteyiz. İlk olarak mahkemelerde kullanılacak model belirlenmektedir. İkinci olarak mahkemelerin hedeflediği dava türleri bir başka ifade ile mahkemelerin görevine karar verilmektedir.³⁷⁵ Ardından bu mahkemelerde kullanılacak yöntem ve uygulamalar ile özellik arzeden hususlar açıklanmaktadır. Son olarak tüm sorun çözen mahkemeleri kapsayacak şekilde mahkemelerin etkinliğini değerlendirme ölçütleri yazılmaktadır.

2. Uyuşturucu Mahkemeleri

Uyuşturucu Mahkemelerinin hedef aldığı sorun, uyuşturucu kullanımı ve bununla ilişkili olarak suç işlenmesi olmakla birlikte; amacı, uyuşturucu kullanımının ve yeniden suç işlenmesinin önlenmesidir.

Kurulacak uyuşturucu mahkemesi modelinin savunma öncesi-yargılama öncesi model olması gerektiği kanaatindeyiz.

Yargılama öncesi modelde kişi hakkında soruşturma başladıktan sonra Savcı tarafından gerekli koşulları sağladığına karar verilirse bu kişiye uyuşturucu mahkemesinde yargılanabileceği bildirilir. Kişi, bu bildirimle birlikte uyuşturucu mahkemesinin ne olduğu, nasıl bir yargılamanın yapılacağı ve sonuçların neler olduğu hakkında kapsamlı bir şekilde bilgilendirilir. Daha sonra rızası alınan şüphelinin dosyası uyuşturucu mahkemesine gönderilir. Uyuşturucu mahkemesinin bu dosyanın kendi görev alanına girmediği, gerekli koşulları sağlamadığı

³⁷⁵ Mahkemelerin görevi ifadesinden neyin anlaşıldığını ayrıca belirtmek isteriz. Sorun çözen mahkemeler belirli suçlara ve faillere yönelik özel ihtisas mahkemeleri olduklarından görev alanlarına giren suçların özgülümesinin detaylı olarak düzenlenmesi gerekir. Bunun için de sadece mahkemenin görev alanına girecek belirli bir kanunun belirli bir maddesinde düzenlenen suç ve/veya suçların belirtilmesi ile yetinilmemelidir. Her bir sorun çözen mahkeme çeşidinin kendine özgü özellikleri göz önünde bulundurularak ek düzenlemeler getirilerek görev alanı belirlenmelidir. Bir başka ifade ile her sorun çözen mahkemenin ulaşmak istediği amaçlar ve yöneldiği sorunlar görev alanı bakımından farklı değerlendirmeleri gerekli kılar. Örneğin; uyuşturucu mahkemesi bakımından görev alanının sadece uyuşturucu madde bulundurmamak veya kullanmak suçları ile belirlenmesi yeterli olmayacak ve öngörülen model ve yönteme göre hangi failler tedavi programı için en uygun katılımcılar olacağına karar verilmesi ve uygunluk ölçütlerinin belirlenmesi gerekecektir. Bir başka örnek olarak aile içi şiddet mahkemesi verilebilir. Görev alanının belirlenmesinde aile içi şiddet tanımının yapılması ve hangi ailevi ilişkiler yönünden bu mahkemelerin yetkili kılınacağını belirlenmesi gerekir. Bunun yanı sıra hangi suç fiillerinin ve hangi faillerin bu mahkemedeki sıkı denetim ve kademeli cezalandırma sisteminden en iyi sonuçları vereceğinin belirlenmesi gerekir. Genel olarak tüm sorun çözen mahkemeler için denilebilir ki uygun faillerin belirlenmesinde risk değerlendirmesi ve amaca uygunluk/etkililik analizi yapılması gerekir.

gerekçesiyle red kararı verme hakkı vardır. Şüpheli ve müdafî de kendiliğinden uyuşturucu mahkemesinde yargılanmak istediklerini bildirebilirler. Savcı bu kişilerin gerekli koşulları sağlayıp sağlamadıklarını denetler ve koşulu sağlayan şüphelileri uyuşturucu mahkemesine yönlendirir. Koşulları sağlamadığı gerekçesiyle istemi reddolunan şüpheli veya mahkemece hakkında red kararı verilmiş olan şüpheliler itiraz edebilirler. İtirazı değerlendirmek üzere ağır ceza mahkemesi yetkili kılınabilir.

Uyuşturucu mahkemesine kabul edilen şüpheli uyuşturucu mahkemesi hâkimi, savcı, tedavi sağlayıcı, denetimli serbestlik memuru ve müdafiden oluşan takımın belirlediği tedavi programına tabi olur. Katılımcı da programın koşullarına itiraz edebilir veya belirli değişiklikler yapılmasını talep edebilir. Belirli sürelerle idrar ve kan testleri suretiyle katılımcı sıfatı kazanmış kişinin uyuşturucu kullanmadığı denetlenir. Uyuşturucu kullandığı anlaşılan katılımcıya kademeli olarak artan yaptırımlar uygulanır. Bu yaptırımlar, tedavi programının koşullarının yoğunlaştırılması, katılımcının daha sık denetimli serbestlik memuru ile görüşmesi, hareketlerinin sonuçlarına ilişkin yazı yazması, toplum hizmeti cezası alması, ev hapsi cezası alması, belirli alanlara girmesinin yasaklanması, belirli kişilerle görüşmesinin yasaklanması, tazyik hapsi gibi sıralandırılabilir. Katılımcının tedavi koşullarına uyduğu ve ilerleme kaydettiğinin belirlenmesi üzerine hâkim belirli ödüllerin verilmesine karar verebilir. Bu ödüller, katılımcının sözlü olarak övülmesi, sembolik anlamı olan anahtarlık gibi eşyalar, üzerindeki denetimin yumuşatılması, tedavi koşullarının azaltılması, tavsiye mektubu olarak sıralanabilir³⁷⁶.

Katılımcının tedavi programını ve diğer gereklilikleri başarı ile tamamladığına karar verilirse uyuşturucu mahkemesi programından mezun edilir. Kişinin belirli bir süre denetimli serbestliğe tabi olması gerekir. Bu süre 3 yıl olarak tespit edilebilir. Bu süre zarfında mahkemedeki program boyunca birlikte çıktığı denetimli serbestlik memuru ile görüşmelere devam eder.

Başarılı bulunan katılımcılar hakkındaki suçlama geri alınır. Eğer katılımcı başarılı olamaz ve hem mahkeme kararlarını hem de tedavi gereklerini ciddi olarak ihlal eder ise mahkeme programından atılır. Katılımcı hakkındaki suçlamalar devam eder. Ancak uyuşturucu mahkemesine katılması sebebiyle suçu ikrar ettiği kabul

³⁷⁶ Ödüller ve yaptırımlara ilişkin olarak farklı örnekler için bkz. National Drug Court Resource Center, **List of Incentives and Sanctions**, <http://www.ndcrc.org/content/list-incentives-and-sanctions>, (01.08.2015).

edilmez veya yargılama sonunda verilecek ceza uyuşturucu mahkemesindeki başarısızlığı sebebiyle arttırılamaz.

Bu muhakeme de amaç kişilerin başarısızlıklarının daha ağır bir şekilde cezalandırılmaları değildir. Kişilere yaşamlarını değiştirme ve suç ve uyuşturucu madde bağımlılığından kurutulma imkânını tanımaktır. Kullanılan yaptırımlar da hep bu amaca yöneliktir.

Görev alanı belirlenirken başvurulacak ölçütler, hangi faillerin uyuşturucu mahkemesinde güvenli ve etkili bir biçimde tedavi edilebileceğine ilişkin elde edilen bulgulara dayandırılmaktadır. Ampirik verilerle delile dayalı seçim ölçütleri uyuşturucu mahkemelerinin etkililiğini kayda değer biçimde arttırmaktadır. Bunun sebebi bu ölçütlerin en uygun hedef kitleye hizmet etmeye imkân sağlamasıdır. Objektif ölçütlerin geliştirilmesi gerekir. Faillerin programa uygunlukları bakımından uyuşturucu mahkemesi takımının öznel tercihleri veya izlenimleri ölçüt olarak kullanılamaz.³⁷⁷ Uygunluk ölçütleri sadece faillerin seçilme yeterliliklerini değil, aynı zamanda da program dışına çıkarılma sebeplerini de kapsamalıdır.

Uyuşturucu mahkemesinin görevinin hem uyuşturucu kullanımına ilişkin suçları hem diğer suçları kapsaması gerektiği görüşündeyiz. Değerlendirme öğretisinden ortaya çıkan sonuç bu şekilde tekerrür oranlarının daha fazla azaltılacağıdır. Şüphelinin bu mahkemenin görev alanına girebilmesi için öncelikle madde bağımlısı olması gerekmektedir. Madde bağımlılığı bakımından ise yüksek risk ve yüksek ihtiyaç grubuna girecek faillerin öncelikle uyuşturucu mahkemesine kabul edilmesi gerekir. Zira madde bağımlısı olmayan düşük risk grubundan kişilerin yoğun denetim ve tedaviye tabi tutulmaları onları olumsuz etkileyebilmektedir.³⁷⁸ Madde bağımlılığına ilişkin risk değerlendirmesi özel eğitim almış Savcılık'ta çalışan görevlilerce yerine getirilir. Risk değerlendirmesi ölçütleri ise adli psikiyatri uzmanlarıyla birlikte geliştirilmeli ve tüm uyuşturucu mahkemesi ve personeli tarafından kullanılmalıdır. Madde bağımlısı şüphelinin bağımlılığın sebep olduğu şiddet içermeyen hırsızlık gibi bir suç işlemiş olması gerekmektedir. Bu suçlar bakımından belirli ölçütlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle uyuşturucu madde bağımlılığının yol açtığı suçların kriminolojik yöntemlerle tespit

³⁷⁷ National Association of Drug Court Professionals, 2. Cilt, s. 6.

³⁷⁸ National Association of Drug Court Professionals, 2. Cilt, s. 7.

edilmesi gerekir. Kriminolojik çalışmaların ardından suçların sınırlandırılması mümkün olacaktır.

Uyuşturucu mahkemesinde kullanacak yöntem katılımcını tedavi ve gerekli diğer sosyal hizmet proramlarına yönlendirilmesi, kararlara uyumun sıkı bir şekilde denetlenmesi, yaptırım ve ödüller ile uymanın pekiştirilmesidir. Bunun yanı sıra muhakeme sujeleri arasında işbirliği kurularak bilgi paylaşımını azami seviyeye çıkarılmalıdır. Güncel ve tutarlı bilgiler ile katılımcının tedavi program planı üzerinde hâkim son kararları verecektir. Tedavi programında adli psikiyatri uzmanları ile birlikte detaylı olarak önceden belirlenmesi gerekmektedir. Bu standard plan her katılımcının ihtiyaçları doğrultusunda uygulanmalıdır.

Uyuşturucu mahkemesi kurulurken ve çalışırken dikkat edilmesi gereken bir husus da NADCP tarafından geliştirilen on anahtar bileşenin mutlaka hayata geçirilmesidir.

3. Akıl Sağlığı Mahkemeleri

Akıl sağlığı mahkemeleri uygulama bakımından uyuşturucu mahkemelerine çok benzemektedirler.

Akıl sağlığı mahkemesinin amacı akıl hastası olan suçluların gerekli tedaviyi aldıklarından emin olunmasıdır. Bizim önerimiz akıl sağlığı mahkemesinin, akıl hastalığı nedeniyle cezai sorumluluğu bulunmayan failler hakkında yapılan güvenlik tedbiri muhakemesini yerine getirmesidir. Türk hukuk uygulamasında bu alanda bir boşluk bulunmaktadır.

Akıl sağlığı mahkemesinin görevi işlenen suçlar bakımından değil, yargılaması yapılacak failler bakımından belirlenir. TCK m.32/1 gereğince akıl hastalığı sebebiyle cezai sorumluluğu olmadığı kabul edilen failler hakkındaki güvenlik tedbiri yargılamasını bu mahkemeler yapar.

Akıl sağlığı mahkemesi sorun çözen mahkeme yaklaşımını kullanarak güvenlik tedbiri olarak belirlenen bir tedavi programına karar verir. Belirli aralıklarla faillerin güvenlik tedbirindeki durumları kontrol edilir. Bunun için ilgili sağlık kurumunun mahkemeye başvurmasına gerek yoktur. Düzenli kontroller ile faillerin akıl sağlığındaki gelişimler takip edilir. Mahkeme ile ilgili sağlık kurumu arasında

yoğun işbirliği bulunur. Sağlık kurumu temsilcileri de güvenlik tedbiri yargılamasının yapıldığı duruşmaya katılırlar.

Failin toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığı anlaşılır ise güvenlik tedbiri kaldırılır ancak denetimli serbestlik benzeri bir uygulama ile kişinin akıl sağlığına ilişkin izleme devam ettirilir.

4. Aile İçi Şiddet Mahkemeleri

Aile içi şiddet mahkemesinin iki önemli amacı vardır: faillerin sorumlu tutulması ve mağdurların korunması.

Türkiye’de kurulmasını önerdiğimiz modelin yargılama sonrası model olması gerektiğini düşünmekteyiz. Yargılama öncesinde aile içi şiddet kapsamına giren bir suç işlediği anlaşılan fail belirli nitelikleri taşıyor ise bu mahkemelere yönlendirilir. Şüpheli kabul eder ise ve gerekli koşulları taşıdığına mahkemece karar verilirse yargılaması bu mahkemelerde gerçekleşir.

Görevin belirlenmesi bakımından aile içi şiddetin tanımlanması gerekmektedir. Aile içi şiddet iki yönden tanımlanmaya mecburdur. Birincisi hangi türden ilişkilerin aile içi sayılacağı tanımlanmalıdır. Kanaatimizce aralarında Medeni Kanun uyarınca evlilik bağı olsun olmasın yakın ilişki içinde bulunan partnerlerin maruz kalacağı şiddet aile içi sayılmalıdır. Dolayısıyla evli, boşanmış, haklarında ayrılık kararı verilmiş, nişanlı, birlikte yaşayan veya yakın ilişki içinde olan kişiler bu kapsamda kabul edilecektir. Aile içi kapsamına çocuklar, anne ve baba ve kardeşler de girmektedir. İlişkiyi tanımladıktan sonra şiddetin tanımlanması gerekmektedir. Bu mahkemelerin görev alanına fiziksel ve duygusal şiddet içeren ve kasten yaralama (TCK m. 86), hakaret (TCK m. 125) ve tehdit (TCK m. 106) suçlarına vücut veren davranışlar girmektedir. Nitelikli yaralama veya öldürmeye teşebbüs gibi daha ağır nitelikte suçlar kapsam dışında bırakılmaktadır.

Bu mahkemelerin görevi, sadece aile içi şiddetin tanımlanması ile belirlenmemektedir. Failler bakımından da bir sınırlama getirilmiştir. Aile içi şiddet kapsamında bir suç işlediği isnat edilen şüphelinin daha önce benzer bir suç işlememiş hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmamış olması gerekmektedir. Dolayısıyla ilk defa aile içi şiddete başvurmuş bir fail söz konusu olmalıdır.

Aile içi şiddet mahkemesinde uygulanacak yöntemlerin ilki faili şiddete yönelten sebeplerin belirlenmesidir. Fail şiddete müdahale programına katılmakla yükümlü kılınır. Bu programlarda şiddete iten davranışı kontrol etme becerileri kazanır. Programda ayrıca şiddeti meşrulaştıran sosyal inanç ve düşüncelerinde değişiklik yapılması amaçlanmaktadır. Failin uyuşturucu veya alkol bağımlılığının söz konusu olduğu anlaşılır ise ayrıca tedavi programına yönlendirilir. Fail bunun yanı sıra toplum hizmeti cezası ile cezalandırılır. Faile ayrıca yargılama boyunca sık sık mahkemeye gelmesi ve programlarda gösterdiği performansı değerlendirmesi istenir. Eğer fail bu programları başarıyla tamamlar ise kendisine beş yıl süre ile denetimli serbestlik uygulanır ve davanın ertelenmesi kararı verilir. Beş yıllık denetim süresinde de etkin olan kurum aile içi şiddet mahkemesidir. Bu mahkeme denetimli serbestlik memuru ile işbirliği içinde failin programdan çıktıktan sonraki durumunu denetler.

Aile içi şiddet mahkemesi sadece faile değil mağdura ilişkin olarak da işlemler yapar. Mağdurun talebiyle gerekli koruyucu tedbirlere hükmedilir. Failin bu tedbir kararlarına uygun davranıp davranmadığı sıkı bir biçimde denetlenir. Bununla birlikte mağdura hukuki yardım sağlanır. Mağdur ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetler ile buluşturulur.

Ç. YEREL MAHKEMELERİN KURULMASI

Yerel mahkemeler, mahallelerin yaşam kalitesini düşeren suçların hedef alınması ihtiyacından doğmuş mahkemelerdir. Yerel mahkemeler özel ihtisas mahkemeleri değildirler. Bu mahkemelerin görev alanına ağır olmayan basit nitelikli birçok suç girmektedir. Bu mahkemelerin amacı; basit hırsızlık, fuhuş, çevreyi kirletme gibi basit nitelikli suçların faillerine topluma hizmet cezaları uygulayarak suçla bozulmuş olan huzurun sağlanmasıdır.

Bu mahkemelerin ayırd edici özelliği yer yönünden yetkilerinden kaynaklanmaktadır. Belirli bir bölgeye yönelik olarak kurulan bu mahkemeler, o bölgede işlenen basit suçlar bakımından görevli olmaktadırlar. Yerel mahkemenin kurulacağı bölgeler suçun yoğun olarak işlendiği mahalle veya semtlerden oluşmaktadır. Bu mahkemeler yargı çevrelerine dâhil olan yerel toplum ile aralarında

köprü kurmaktadır. Bunun amacı yerel toplumun adalete olan güvenini tesis etmek ve onları ceza muhakemesi sürecine dâhil etmektir. Ayrıca faille ihtiyaçlarına göre çeşitli tedavi ve sosyal hizmetler sağlanmaktadır. Bütün bunlar yerel adalet merkezlerinde gerçekleştirilmektedir. Bu merkezler faillerin hizmet aldıkları yerler oldukları kadar, toplumla ceza adaleti arasında köprü kuran önemli merkezlerdir.

Yerel mahkeme, genel ceza mahkemeleri ile benzerdir. Bu mahkemeler failin suçu işleyip işlemediğine ilişkin olarak yargılama yaparlar. Ancak genel ceza mahkemelerinden farkları öncelikle suç oranı yüksek bir bölgede veya semtte kurulmalarıdır.

Türkiye’de yerel mahkemelerin kurulması gerektiği kanaatindeyiz. Yerel mahkemenin, şehrin yüksek suç oranı bulunan bir semtinde kurulması gerekir. Yerel mahkemenin yanında çeşitli sosyal hizmetleri sağlayan ve yerel toplum ile ilişki kurulmasını mümkün kılan bir yerel adalet merkezinin de kurulması gerekir. Yerel mahkeme ve yerel adalet merkezi aynı binada yer almalıdır.

Yerel mahkemeler ihtisas mahkemeleri olmamakla birlikte hem hakim ve mahkeme personeli hem de adalet merkezi çalışanlarıyerel suçlulukla mücadele konusunda özel olarak eğitilmelidirler. Bu eğitim mükerrir suçluluk ve yerel suçlar sorunlarına nasıl yaklaşılacağı, failer ile nasıl etkileşime geçileceği ve yerel toplum ile nasıl ilişki kurulacağı hususlarını kapsamalıdır.

Yerel mahkemeler yargıladıkları faille öncelikle toplum hizmeti cezaları verirler. Dolayısıyla bu mahkemelerin kanuni düzenlemeler ile çeşitli seçenek yaptırımlara hükmetme bakımından yetkilendirilmesi gerekir. Bu cezaların yerine getirilip getirilmediği de aynı şekilde mahkeme tarafından denetlenir.

Seçenek yaptırımlara ek olarak yerel mahkemelerde yargılama esnasında ihtiyacı olan sanıklara uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı tedavisi, akıl sağlığı hizmeti, meslek eğitimi ve hatta okuma-yazma gibi temel eğitimi ve diğer sosyal hizmetler sağlanır. Bu tedavi ve diğer sosyal hizmetler, yerel adalet merkezi bünyesinde gerçekleştirilir.

Mahkeme toplumla kendisi arasında köprü kurmak üzere danışma kurulları oluşturmalıdır. Bu kurullarda toplumun her kesiminden bireyler mahkemenin işleyişine ve etkilerine ilişkin kendi fikirlerini iletirler. Bu kurullar kesinlikle devam eden yargılamaları etkilemek işlevi görmezler. Genel olarak mahkemenin etkisi ve

vatandaşlar üzerinde bıraktığı izlenim bu kurullarda konuşulur. Bunun yanı sıra failler ile toplum üyelerinin buluşturulduğu ve kişilerin kendi izlenimlerini paylaştığı, suçun kendi üzerlerindeki etkisini anlattıkları toplantılar düzenlenir.

Toplumun ceza adaletine dahiliyeti bu mahkemelerin planlanması aşamasından, verilecek topluma hizmet cezasının türlerini belirlemeye kadar gerçekleştirilebilir. Önemli olan insanların öne çıkıp yaşadıkları toplumun sorunları hakkında konuşmaları ve çözüme doğru kolektif bir adım atılabilesidir. Bu şekilde insanların adalete olan güvenleri inşa edilebilir. Ayrıca suç odağı haline gelmiş semtler güvenli hale getirilebilir ve mükerrir suçlulukla mücadele edilebilir.

D. SORUN ÇÖZEN MAHKEMELERİN UYGULAMAYA GEÇİLMESİ ARDINDAN İŞLERLİĞİNİN DENETİMİ

Sorun çözen mahkemeler yukarıda açıklandığı üzere kurulduktan sonra çeşitli değerlendirmelere tabi tutulacaklardır. Bu değerlendirmelerin konusu ve yöntemlerini belirlemeden önce veri toplanmasına ilişkin olarak birkaç hususu açıklamakta fayda vardır.

Kurulan tüm sorun çözen mahkemeler kuruldukları andan itibaren, kişilerin kimlik bilgileri hariç olmak üzere tüm faaliyetleri hakkındaki bilgileri ayrıca kaydetmelidirler. Bu bilgiler daha sonra bilimsel değerlendirme yapmak için kullanılmalıdır.

Değerlendirme için sadece mahkemeler tarafından tutulan kayıtlar değil daha sonra serbest araştırmacılar tarafından elde edilen veriler de dikkate alınmalıdır. Özellikle mahkemedeki program sonrasındaki döneme ilişkin verilerin mahkemeler tarafından takip edilmesi zordur. Bizim önerimiz mahkemeler kurulum aşamasında iken, bu mahkemeleri değerlendirecek bir “araştırma geliştirme merkezi”nin kurulmasıdır. Veri toplanması, veri analizi ve analiz sonuçlarının raporlanmasını bu merkez bünyesindeki araştırmacılar gerçekleştirebilir. Bu verilerin halka açık olması önemlidir. Zira bu şekilde yeni araştırmaların yapılmasına ön ayak olunmuş olur.

Değerlendirmenin konusu öncelikli mahkemelerin kurulum ve işleyişlerine ilişkin kurallara uygun olarak çalışıp çalışmadıklarıdır. Sorun çözen mahkemeler

olması gerektiği gibi faaliyette bulunmuyor iseler önce gereklilikleri sağlamaları yönünde değişiklikler yapılacaktır.

İkinci değerlendirme ise olması gerektiği gibi çalışan sorun çözen mahkemelerin amaçlarına ilişkin olacaktır. Bu çerçevede amaçların yerine getirilip getirilmediği araştırılacaktır. Bu ikinci araştırmaya amaca uygunluk araştırması denilmektedir. Amaçları yeniden suç işlenmesinin önlenmesi, madde bağımlılığın azaltılması, aile içi şiddetin önüne geçilmesi gibi çeşitlilik gösteren sorun çözen mahkemelerin bu amaçları elde etmede etkili olup olmadıkları farklı yöntemlerle denetlenir.

Mahkemede yargılama veya programlara katılma esnasında yeni suçların işlenip işlenmediği ve madde kullanımının azalıp azalmadığı araştırılır. Bunun için mahkeme tarafından tulmuş kayıtlar kaynak olarak kullanılır. Buradan elde edilecek sonuçlar program sırasında tekrür oranını oluşturacaktır.

Bu mahkemelerde yer almış katılımcı/faillerin program sonrasında yeniden suç işleyip işlemedikleri araştırılarak tekrür oranı tespit edilmeye çalışılır. Bunun için polis kayıtları, adli sicil kayıtları, faillerin kendi beyanları ve mağdurların beyanları kaynak olarak kullanılır. Aynı şekilde kişilerin uyuşturucudan ayrı kalıp kalmadıklarında bu kaynaklar vasıtasıyla belirlenmeye çalışılır.

Yerel mahkemeler bakımından ise mahkemenin yetkili olduğu bölge sakinleri ile anket, söyleşi, panel ve forumlar düzenlenerek bu mahkemelerin toplum üzerindeki etkileri analiz edilir. Benzer şekilde diğer sorun çözen mahkemelerde de fail ve mağdurlarla yapılacak görüşmeler ile mahkeme sürecinin bu kişiler üzerindeki etkisi analiz edilebilir.

Üçüncü bir değerlendirme ise bu mahkemelerin kullandıkları kaynaklar ve elde ettikleri sonuçlar yönünden yapılacaktır. Amaçlarına ulaşırken kaynaklar etkin bir biçimde kullanılıyor mu sorusu araştırılacaktır.

Bu değerlendirmeler yapılırken sık sık mahkemede çalışan hâkim ve personel ile diğer adli makamların görüşlerine başvurulması onların fikir ve deneyimlerinin analiz edilmesi gerekir. Bu şekilde delile dayalı uygulamalar geliştirilerek ceza adaleti sisteminde gerçek sonuçlara ulaşılabilir.

SONUÇ

Ceza muhakemesi, bir suçun işlenip işlenmediğini, işlenmiş ise kim tarafından işlendiğini ve yaptırımının ne olacağını belirtmek için yapılan iddia-savunma ve yargılama niteliğindeki faaliyetlerin bütünüdür. Ceza muhakemesinde yargılama yetkisi ceza mahkemesine aittir. Bir ceza mahkemesi, sanığın isnat edilmiş suç fiilini işleyip işlemediğine karar verir. Yargılamanın sonunda bütün şüpheler yenilerek sanığın suçu işlediğinin sabit olduğu kanaatine varılır ise, ceza mahkemesi sanık hakkında o suç için kanunda öngörülmüş olan cezaya hükmeder. Böylelikle suç şüphesi ile başlamış olan cezai uyuşmazlık son bulur. Cezanın verilmesi ile ceza mahkemesinin rolü tamamlanır.

Bu çerçevede ceza muhakemesinin amacının cezalandırmayı sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir. Kuşkusuz cezanın işlenen fiil ile orantılı olması ve adil bir yargılama sonucunda ceza hükmünün verilmiş olması önem arz etmektedir. Nitekim ceza hukuku ve ceza muhakemesi normları bu hususları sağlamayı çalışmaktadır. Bununla birlikte adil ve maddi gerçeğe uygun bir hüküm ile sanığa işlediği fiil ile orantılı bir ceza verilmiş olsa dahi, ceza hukuku ve muhakemesi gerçek amacına ulaşmış olmaz. Ceza hukuku ve muhakemesinin tek amacı en iyi ve en adil cezanın verilmesi değildir. Bunun sebebini cezanın amacından çıkarmaktayız. Ceza, modern insancıl ceza hukukunda ödetme amacı taşımamakta, bunun yerine suçun önlenmesine hizmet etmektedir. Ceza uygulandığı failin yeniden suç işlemesini önler iken toplumun da suç işlemesini önlemektedir. O halde ceza muhakemesi hukuku cezalandırmak suretiyle suçun önlenmesi amacına hizmet etmektedir.

Mamafih mevcut hukuk düzenimizde ceza muhakemesinin tek amacı ceza vermektir. Mahkemelerin kurulmasından görev alanlarının belirlenmesine, ceza muhakemesinde yer alacak hâkim, savcı, müdafî gibi hukukçuların eğitilmesinden uygulanacak ceza ve ceza muhakemesi normlarına kadar tüm seviyelerde ceza vermek amacını görmekteyiz. Aslında bir araç olan cezanın amaçlaştırılması, suçun önlenmesini zafiyete uğratmaktadır. Nitekim suçla mücadele için cezanın yanısıra ve bazı durumlarda cezanın yerine yeni araç ve yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Çalışmamızda, ceza muhakemesinde cezanın yerine seçenek araçlar ve yöntemler

sunan ve *sorun çözen mahkeme* olarak adlandırılan yeni bir mahkeme yapısı ve muhakemesi incelenmiştir. Çalışmamız neticesinde şu sonuçlara varılmıştır:

1. Ceza bazı durumlarda suçun önlenmesi bakımından etkili olmamaktadır. Örneğin; uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin uyuşturucu madde kullanmak veya bulundurmak suçundan dolayı cezalandırılması bu kişinin uyuşturucu maddelerden uzak durmasına yol açmamaktadır. Bağımlılık devam ettiği sürece kişinin yeniden uyuşturucu ile ilgili bir suç işlemesi ihtimali bulunmaktadır. Bunun yanısıra bağımlılık sebebi ile sadece uyuşturucuya ilişkin suçların değil hırsızlık gibi diğer bazı suçların da işlenmesi ihtimali devam etmektedir. Dolayısıyla öncelikle failin bağımlılığının tedavi edilmesi gerekir. Bu gereklilik cezanın yerine tedavinin geçmesine yol açmaktadır.

2. Ceza hukukunun tek amacı cezalandırmak değil ise ceza mahkemesinin de tek amacı faile ceza verip vermeyeceğine karar vermek değildir. Bu bakımdan ceza mahkemelerinin görev alanı ceza vererek cezai uyumsuzluğu sona erdirmenin ötesine geçmekte ve genişlemektedir. Ceza mahkemeleri suça yol açan sorunları da irdelenmek ve bu sorunları çözmek durumu ile karşı karşıya gelmektedirler. Zira ceza mahkemelerinin iş yükü suçun ardında yatan sebeplerin çözümlenmemesi sebebi ile artmaktadır. Özellikle devletin sunduğu diğer sosyal hizmetlerin yeterli gelmemesi ile psikolojik veya sosyal sorunları olan kişilerin suç işlemede bir artış gözlenmektedir. Benzer şekilde infaz kurumlarının böyle sorunları olan hükümlülere yeniden topluma kazandırmak hususunda başarısız olması ile yeniden suç işlenmesi oranları artmaktadır. Ceza mahkemeleri devletin diğer kurum ve kuruluşları ile çözülemeyen meseleler ile uğraşmak durumunda kalmaktadır. Sonuç olarak ceza mahkemelerinin kendilerinin bu sebepleri ele alması zorunluluğu doğmaktadır.

3. Bir yandan ceza mahkemelerinin bu sorunları ele almaları fiili bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Öte yandan ceza mahkemeleri bu sorunları çözmede başarılı olabilecek önemli bir konuma sahiptirler. Zira mahkemenin kurumsal kimliği, otoritesi ve saygınlığı diğer kurumlarda bulunmamaktadır. Örneğin; sosyal hizmetler çalışanı veya infaz memuru, hâkimin sahip olduğu yetkilerden mahrumdur. Dolayısıyla mahkemenin ve hâkimin devlet içindeki eşsiz konumu, onları adalet sisteminin çözümsüz kaldığı sorunları ele almaya iten bir diğer sebebi oluşturmaktadır.

4. Mahkemelerin bu sorunları çözümlenebilmesi için öncelikle hem mahkeme yapısının hem de muhakemenin özünde bir değişiklik yapılmalıdır. Ceza mahkemeleri sonuca bakılarak kurulmaktadır. İşlenilen suçun sonucu olarak öngörölmüş cezanın ağırlığına göre mahkemelerin görevi belirlenmektedir. Ancak iki farklı suç tipi için öngörölmüş cezanın miktar ve niteliğinin aynı olması bu suçların aynı şekilde ele alınmasını gerektirmemektedir. Zira aynı ceza ile cezalandırılan ancak birbirinden çok farklı olan suçlar vardır. Dolayısıyla farklı nitelikteki suçlar, bu niteliklere uygun farklı yöntemler gerektirmektedir. Burada farklı yöntemler ile ifade edilmek istenen suçların niteliği gözetilerek ceza mahkemelerinin kurulması ve ceza muhakemesi kurallarının düzenlenmesidir.

5. Suçun önlenmesinde etkinliğin sağlanmasında sadece suçun niteliğinin göz önünde bulundurulması da yetmez. Bunun yanı sıra suç işlemiş olan insanın da düşünölmesi gerekir. Ceza muhakemesinin başlangıç noktasına veya merkezine cezayı değil insanı koyması gerekir. Dolayısıyla insan odaklı bir ceza adalet sistemi geliştirilmelidir.

6. Çalışmamızın sonucu olarak ceza mahkemelerinin insan odaklı olarak kurulmalarını öneriyoruz. İnsan odaklı mahkemelerin kurulabilmesi için, bireyi suça iten nedenlerin araştırılması gerekir. Ceza mahkemeleri, bu araştırmalar sonucunda, suçların niteliği ve failleri bu suçları işlemeye iten nedenler göz önünde bulundurularak kurulmalıdır. İnsanın çıkış noktası olarak kabul edilmesinden bu anlaşılmalıdır.

7. İnsan odaklı ceza mahkemesine örnek olarak uyuşturucu mahkemesi verilebilir. Uyuşturucu mahkemesinin kurulma sebebi failleri suç işlemeye iten uyuşturucu bağımlılığı ile mücadele etmektir. Uyuşturucuya ilişkin suçlar ve diğer suçların ortak noktası, bu suçlara bağımlılığın neden olmasıdır. Bu nedenle bağımlılığı hedef alan bir mahkeme bu suçlar yönünden yetkili kılınmaktadır. Ülkemizde de uyuşturucu bağımlılığı ile mücadeleyi amaçlayan bu bağımlılığın neden olduğı suçları yargılayan bir Uyuşturucu İle Mücadele Mahkemesi kurulabilir.

8. İnsan odaklı mahkemelerin kurulması, suçun önlenmesi amacına ulaşmak için atılan bir adımdır. Bu ilk adımı tamamlayacak adımlar ise bu mahkemelerin uygulayacakları yöntemle ilişkindir. Önerimiz üzerinden ilerlersek, uyuşturucu mahkemesi faillere ceza vermek yerine failleri kendi gözetim ve denetiminde

bulunan bağımlılık tedavi programlarına yönlendirir. Zira tedavi, sorunun çözümü amacına hizmet edecek uygun araçtır. Tedavi ile bağımlılıktan kurtulan failin yeniden suç işlemesinin önüne geçilmek istenir. Bu çerçevede cezanın yerine tedavi kullanılarak, faili suça iten neden ortadan kaldırılır.

9. İnsan odaklı ceza mahkemesine bir diğer örnek ise akıl sağlığı mahkemeleridir. Bu mahkemelerin ülkemizde güvenlik tedbiri mahkemeleri olarak kurulmalarını öneriyoruz. Güvenlik tedbiri mahkemeleri hem akıl hastalarına ilişkin olarak hem de çocuklara ilişkin olarak güvenlik tedbiri muhakemesini yürüteceklerdir.

10. Bu çerçevede bir diğer önerimiz ise yerel mahkemelerin kurulmasıdır. Yerel mahkemeler büyük şehirlerde suç oranının yüksek olduğu semtlerde kurulan yargı yetkisi kurulduğu bölgeyi kapsayan mahkemelerdir. Bu mahkemelerde ağır nitelikli suçlar dışında kalan basit suçlardan dolayı yargılama yapılır. Yerel mahkemenin insan odaklı kurulma niteliği, faili suça iten sosyal ve çevresel koşulların göz önünde bulundurulmasıdır. Zira mahkeme suçun işlendiği yerde kurulmakta ve suçla bozulan huzur ve güvenliği orada sağlamaktadır. Yerel mahkeme, çeşitli toplum hizmeti yaptırımlarına hükmedebilir. Böylece failer bu yaptırımlar yoluyla zarar verdikleri yerel topluma karşı sorumluluklarını yerine getirirler. Yerel mahkemeler aynı zamanda bu failleri ihtiyaç duydukları sosyal hizmetlere de bağlarlar. Örneğin, bağımlılık tedavisi, okuryazarlık kursları, meslek eğitimleri, öfke kontrol programları ve ruh sağlığı hizmetleri gibi hizmet ve programlar yerel mahkemenin kurulduğu binada bulunan yerel adalet merkezi tarafından sağlanır. Ek olarak yerel mahkeme, yerel toplum ve ceza adaleti arasında bir köprü kurar ve kişilerin adalete olan güvenlerini pekiştirir.

11. Bir diğer insan odaklı ceza mahkemesi ise aile içi şiddetle mücadeleyle hedefleyen aile içi şiddet mahkemeleridir. Bu mahkemeler de suçun niteliği ve faili şiddete yönelten sebepler göz önünde bulundurularak kurulmaktadır. Aile içi şiddet mahkemesi hem failin şiddet davranışını değiştirmeyi hem de mağdurun güvenliğini sağlamayı amaçlar. Dolayısıyla aile içi şiddet muhakemesinde bu amaçlara hizmet eden araçlara başvurulması gerekir. Fail, şiddete müdahale programlarına sevkedilebilir. Bu programlarda failin kendi davranışlarını sorgulaması ve şiddeti meşrulaştıran fikirlerinden uzaklaşması amaçlanır. Bunun yanı sıra mağdurların

ihtiyaçları mahkemenin işbirliği inde çalıştığı kurumlarca giderilir. Mahkeme, sanığı sık sık duruşmaya çağırarak kararlara uygun davranıp davranmadığını denetler. Bu yöntemle sanık, mahkemenin kendi üzerindeki denetimini yoğun bir şekilde hisseder. Netice olarak mağdurun güvende kalması sağlanır. şiddet konusunda bir diğer önerimiz ise aile içi şiddet dışında kalan fiziksel şiddet türlerini kapsayan ayrı bir şiddet mahkemesinin kurulmasıdır.

12. İnsan odaklı olarak kurulan bu mahkemeler sorun çözme yaklaşımına sahiptirler. Bu mahkemeler birlikte çalıştıkları diğer kurumlar ile aralarında yoğun ve etkili bir iletişim ağı kurarlar. Örneğin; tedavi kurumlarından alınan bilgiler ile sanıkların tedavi sürecindeki durumları takip edilirken, denetimli serbestlik memurlarından alınan bilgi ile sanıkların mahkemenin kararlara uygun davranıp davranmadıkları denetlenir. Mahkemenin ele aldığı soruna göre değişen ilgili kurumlardan sadece bilgi akışı sağlanmaz, bunun yanısıra kurum temsilcileri de duruşmalara katılarak izlenmesi gereken yol hakkında kendi görüş ve deneyimlerini aktarabilirler. İnsan odaklı mahkemeler cezalandırmaya birçok seçenek yaptırma hkmedebilirler. Böylece gerçek manada cezanın bireyselleştirilmesi sağlanabilir. Sorun çözen mahkemeler olarak adlandırılan mahkemeler de odağına insanı alan mahkemelerdir.

13. İnsan odaklı sorun çözmeyi amaçlayan bir mahkemenin kurulmasında planlama aşaması oldukça önemlidir. Planlama aşamasına hâkimlerin, savcılarının, avukatların, sivil toplumun, sosyal bilim uzmanlarının ve hedef alınan soruna ilişkin çalışan diğer kurumların dâhil edilmesi gerekir. Özellikle hâkimlerin planlamaya katılması önem arzeder. Zira bu mahkemelerde çalışacak olan kişiler hkimlerdir. Hâkimlerin geleneksel ceza mahkemesi görevinin dışına çıkararak sosyal sorunları znmeye istekli olmaları, bu mahkemelerin başarılı olabilmeklerinin şartıdır.

14. Mahkemelerin kurulması kadar onların denetlenmesi de iyi bir ceza adaleti sistemi kurmak için oldukça önemlidir. İnsan odaklı olarak kurulacak yeni sorun çözen mahkemelerin amaçlarını gerçekleştirmede yeterli olup olmadıklarının denetlenmesi ve değerlendirilmesi, eksikliklerin giderilmesi ve en iyi uygulamaların tespit edilmesine hizmet edecektir. Mahkemelerin kurulması aşamasında değerlendirme yöntem ve ölçütlerinin de planlanmasını önermekteyiz.

15. İnsan odaklı bir ceza adalet sisteminin kurulabilmesi için sadece buna uygun mahkemelerin kurulması ve bunu sağlayacak hukuki düzenlemelerin yapılması yeterli olmaz. Ceza adaletini sağlayan hukukçuların da insan odaklı olma ve sorun çözme eğilimde olmaları gerekir. Bu eğilimin kazanılması ise hukuk eğitimi yoluyla mümkündür. Hukuk eğitiminde özellikle ceza hukuku eğitiminde cezanın sadece bir araç olduğu öğrencilere benimsetilmelidir. Hukuk eğitiminin sadece deers ve kitaplardan öğrenmeyi kapsamadığı kanaatindeyiz. En iyi öğrenme yöntemi yaparak öğrenmek olduğu için, öğrencilerin insan odaklı bir ceza hukuk sistemine dâhil edilmeleri gerekir. Bu amaçla hukuk öğrencilerinin henüz mesleğe adım atmamışken aktif eğitim yöntemleri ile suçun önlenmesinde topluma yararlı projelere yönlendirilmesini önermekteyiz.

KAYNAKÇA

Abuwala, Rashida ve Donald J. Farole. **The Effects of the Harlem Housing Court on Tenant Perceptions of Justice**, Center for Court Innovation, New York, 2008.

Chenequa, Adams. “A First-Timer’s Experience at a Drug Court Graduation”, **Feature Stories**, <https://psa.gov/?q=node/373>, (01.08.2015).

Akgöz, Semra, İlker Ercan ve İsmet Kan.”Meta-Analizi”, **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 2, 2004, ss. 107-112.

Alaska Court System, “Anchorage Coordinated Resources Project (ACRP)”, **Anchorage Mental Health Court**, <http://courts.alaska.gov/therapeutic/acrp.htm>, (01.08.2025).

Altuner, Durdu, Nalan Engin, Cüneyt Gürer, İlkay Akyay ve Arif Akgül. “Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel bir Araştırma”, **Tıp Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2009, ss. 87-94.

Asbury, Thomas F. “Spiritual Outputs Approach to Rehabilitation: Alternative Sentencing Theory”, **Florida Coastal Law Journal**, Cilt: 3, 2001, ss. 41-66.

Aydın, Devrim. “Ceza Hukukunda Okullar”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 15, 2011, ss. 47-58.

Babcocka, Julia C., Charles E. Green ve Chet Robie. “Does Batterers’ Treatment Work? A Meta-Analytic Review of Domestic Violence Treatment”, **Clinical Psychology Review**, Cilt: 23, 2004, ss. 1023-1053.

Belenko, Steve. “Research On Drug Courts: A Critical Review”, **National Drug Court Institute Review**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1998, ss. 10-55.

Belenko, Steve. **Research on Drug Courts: A Critical Review 2001 Update**, The National Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University, New York, 2001.

Berman, Greg. "Problem-Solving Justice and the Moment of Truth", **Problem-Solving Courts: Justice For The Twenty-First Century?**, Ed. Paul Higgins ve Mitchell B. Mackinem, ABC-CLIO, Santa Barbara, California, 2009, ss. 1-12.

Berman, Greg. "What is a Traditional Judge Anyway?: Problem Solving in the State Courts", **Judicature**, Cilt: 84, Sayı: 2, 2000, ss.78-85.

Berman, Greg ve John Feinblatt. **Good Courts**, New Press, New York, 2005.

Berman, Greg ve John Feinblatt. "Institutionalizing Innovation The New York Drug Court Story", **Fordham Urban Law Journal**, Cilt: 28, Sayı: 1, 2000, ss. 277-291.

Berman, Greg ve John Feinblatt. **Judges and Problem-Solving Courts**, Center For Court Innovation, New York, 2002.

Berman, Greg ve John Feinblatt. "Problem-Solving Courts: A Brief Primer", **Law and Policy**, Cilt: 23, Sayı: 2, 2001, ss. 125–140.

Boldt, Richard C. "Problem-Solving Courts and Pragmatism", **Maryland Law Review**, Cilt: 73, Sayı: 4, 2014, ss. 1120-1172.

Butts, Jeffrey A. "Introduction: Problem-Solving Courts", **Law and Policy**, Cilt: 23, Sayı: 2, 2001, ss.121-123.

Boothroyd, Roger A., Norman G. Poythress, Anette McGaha ve John Petrila. "The Broward Mental Health Court: Process, Outcomes, and Service Utilization", **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 26, 2003, ss. 55-71.

Bulur, Alper. “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 65, Sayı: 4, 2007, ss. 30-46.

Bureau of Justice Statistics, “Drug Use and Crime”, **Drug and Crime Facts**, <http://www.bjs.gov/content/DCF/duc.cfm>, (01.08.2015).

Caetano, Gregorio ve Vikram Maheshri. **Do “Broken Windows” Matter? Identifying Dynamic Spillovers in Criminal Behavior**, 31.10.2012, <http://www.scu.edu/business/economics/upload/Job-Market-Paper-Maheshri.pdf>, (01.08.2015).

Carey, Shannon M. ve Janice Munsterman. **Challenges and Solutions to Implementing Problem Solving Courts from the Traditional Court Management Perspective**, Bureau of Justice Assistance, Washington, 2008.

Carey, Shannon M., Juliette R. Mackin ve Michael W. Finigan. “What Works? The 10 Key Components of Drug Court: Research-Based Best Practices”, **Drug Court Review**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2012, ss. 6–42.

Carey, Shannon M. ve Mark S. Waller. **Oregon Drug Courts: Statewide Costs and Promising Practices: Final Report**, Oregon Criminal Justice Commission, Portland, 2011.

Casey, Timothy. “When Good Intentions Are Not Enough: Problem-Solving Courts and the Impending Crisis of Legitimacy”, **Southern Methodist Law Review**, Cilt: 57, 2004, ss. 1459– 1519.

Casey, Pamela M. ve David B. Rottman. “Problem-Solving Courts: Models and Trends”, **The Justice System Journal**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2005, ss. 35-56.

Casey, Pamela M., David B. Rottman ve Chantal Bromage. **Problem Solving Justice Tool Kit**, National Center for State Courts, Williamsburg, 2007.

Centel, Nur ve Hamide Zafer. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014.

Centel, Nur, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut. **Türk Ceza Hukuku'na Giriş**, 8. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014.

Center for Court Innovation, **Briefing Paper Statewide Coordination of Problem-Solving Courts**, 2008, http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/Briefing_paper_statewide.pdf, (01.08.2015).

Center for Court Innovation, **Creating a Domestic Violence Court: Adapting the Model to Your Community A Planing Toolkit**, <http://www.supremecourt.ohio.gov/JCS/domesticViolence/topics/DVCourts/DVCToolkit.pdf> , (01.08.2015).

Center for Court Innovation, “How Do Domestic Violence Courts Compare to Other Problem-Solving Courts”, **Research**, <http://www.courtinnovation.org/research/how-do-domestic-violence-compare-other-problem-solving-courts> , (01.08.2015).

Center for Court Innovation, **Integrated Domestic Violence Courts: Key Principles**, http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/documents/IDV_FACT_SHEET.pdf , (01.08.2015).

Center for Court Innovation, “Overview”, **Midtown Community Court**, <http://www.courtinnovation.org/project/midtown-community-court>, (01.08.2015).

Cissner, Amanda B., Melissa Labriola ve Michael Rempel. **Testing the Effects of New York's Domestic Violence Courts: A Statewide Impact Evaluation**, Center for Court Innovation, New York, 2013.

Conference Of Chief Justices ve Conference Of State Court Administrators, **CCJ Resolution 22 COSCA Resolution IV**, 03.08.2000, <http://cosca.ncsc.org/~media/Microsites/Files/COSCA/Policy%20Papers/Resolution-PSC-Aug-00.ashx>, (01.08.2015).

Conference Of Chief Justices ve Conference Of State Court Adminstrators, **Resolution 22**, 04.08.2004, <http://cosca.ncsc.org/~media/Microsites/Files/COSCA/Policy%20Papers/Resolution-Natl%20Agenda-Final-Aug-04.ashx> (01.08.2015).

Cooper, Caroline S. **Drug Court Survey Report: Executive Summary**, School of Public Affairs, American University, Washington D.C., 1997.

Cooper, Caroline S. ve Joseph A. Jr. Trotter. **Drug Courts: An Overview of Operational Characteristics and Implementation Issues**, American University, Washington D.C., 1995.

Çağlar, Selda. **Hukuk Devletin Hukuki Belirlilik İlkesi Üzerinden Değerlendirilmesi**, Beta Basım, İstanbul, 2013.

Davis, Wendy N. “Special Problems for Specialty Courts”, **American Bar Association Journal**, Cilt: 89, Sayı: 2, 2003, ss. 32-37.

Demirbaş, Timur. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Demirbaş, Timur. **Kriminoloji**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Domonkos, Julie A. “The Evolution of the Justice System’s Response to Domestic Violence in New York State”, **Lawyer’s Manual On Domestic Violence:**

Representing The Victim, Ed. Jill Laurie Goodman ve Dorchen A. Leidholdt, 5. Baskı, Appellate Division Publication, New York, 2006, ss. 1-8.

Dorf, Michael C. ve Jeffrey Fagan. “Foreword: Problem-Solving Courts: From Innovation to Institutionalization”, **American Criminal Law Review**, Cilt: 40, Sayı: 4, 2003, ss. 1501-1511.

Dorf, Michael C. ve Charles Frederick Sabel. “Drug Treatment Courts and Emergent Experimentalist Government”, **Vanderbilt Law Review**, Cilt: 53, Sayı: 3, 2000, ss. 829-883.

Dursun, Suat. **Hâkimlerin Tarafsızlığı ve Bağımsızlığına İlişkin İlkeler ve Kurallar**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007.

Dülger, Murat Volkan. “Ceza Muhakemesinde Müdafinin Konumu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, Sayı: 4, 2012, ss. 39-76.

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, “Data and Statistics”, **Data**, 04.07.2015, <http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2015>, (01.08.2015).

Farole, Donald J., Nora Puffett ve Michael Rempel. **Collaborative Justice in Conventional Courts (Phase Two): Stakeholder Perspectives in California**, Center for Court Innovation, New York, 2005.

Farole, Donald J., Nora Jr. Puffett, Michael Rempel ve Francine Byrne. “Applying Problem-Solving Principles in Mainstream Courts: Lessons for State Courts”, **The Justice System Journal**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2005, ss. 57-75.

Farole, Donald J., Nora Puffett, Michael Rempel ve Francine Bryne. **Collaborative Justice in Conventional Courts (Phase One): Opportunities and Barriers**, Center for Court Innovation, New York, 2004.

Feder, Lynette ve David R. Forde. **Test of the Efficacy of Court-Mandated Counseling for Domestic Violence Offenders: The Broward Experiment, Executive Summary**, Institute of Justice, Washington D.C., 2000.

Feder, Lynette ve David B. Wilson. "A Meta-Analytic Review of Court-Mandated Batterer Intervention Programs: Can Courts Affect Abusers' Behavior?", **Journal of Experimental Criminology**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2005, ss. 239-262.

Feinblatt, John ve Greg Berman. **Community Court Principles: A Guide for Planners**, Center for Court Innovation, New York, 1997.

Fendoğlu, Hasan Tahsin. **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.

Filler, Daniel M. ve Austin E. Smith. "The New Rehabilitation", **Iowa Law Review**, Cilt: 91, Sayı: 3, 2005, ss. 951-992.

Flango, Victor E. "Families and Problem-Solving Courts: Problem-Solving Courts Under a Different Lens", **Future Trends in State Courts**, Cilt: 7, 2007, ss. 41-45.

Franco, Celinda. **Drug Courts: Background, Effectiveness, and Policy Issues for Congress**, Congressional Research Service, Washington D.C., 2010.

Frazer, M. Somjen. **The Impact of the Community Court Model on Defendant Perceptions of Fairness: A Case Study at the Red Hook Community Justice Center**, Center for Court Innovation, New York, 2006.

Freiberg, Arie. "Problem-Oriented Courts: Innovative Solutions to Intractable Problems?", **Journal of Judicial Administration**, Cilt: 11, Sayı: 8, 2001, ss. 8-27.

Freiberg, Arie. "Specialised Courts and Sentencing", **Probation and Community Corrections: Making the Community Safer Conference**, Perth, 2002.

Fritzler, Rendal B. ve Leonore M. J. Simon. "Creating a Domestic Violence Court: Combat in the Trenches", **Court Review**, Cilt: 37, 2000, ss. 28–39.

Gallas, Emily M. "Endorsing Religion: Drug Courts and the 12-Step Recovery Support Program", **American University Law Review**, Cilt: 53, Sayı: 5, 2004, ss. 1063-1101.

Gau, Jacinta M. ve Travis C. Pratt. "Revisiting Broken Windows Theory: Examining the Sources of the Discriminant Validity of Perceived Disorder and Crime", **Journal of Criminal Justice**, Cilt: 38, 2010, ss. 758-766.

Goldberg, Susan. **Problem-Solving in Canada's Courtrooms: A Guide to Therapeutic Justice**, National Judicial Institute, Ottawa, 2011.

Goldkamp, John S. "The Drug Court Response: Issues and Implications for Justice Change", **Albany Law Review**, Cilt: 63, 2000, ss. 923-961.

Goldkamp, John S. ve Cheryl Irons-Guynn. **Emerging Judicial Strategies for The Mentally Ill in The Criminal Caseload: Mental Health Courts in Fort Lauderdale, Seattle, San Bernardino, and Anchorage**, Crime and Justice Research Institute, Philadelphia, 2002.

Goldkamp John S., Doris Weiland, Mark Collins ve Michael White. **The Role of Drug and Alcohol Abuse in Domestic Violence and Its Treatment: Dade County's Domestic Violence Court Experiment, Final Report**, National Institute of Justice, Washington D.C., 1996.

Gover, Angela R., Eve M Brank ve John M. MacDonald. "A Specialized Domestic Violence Court in South Carolina: An Example of Procedural Justice for Victims and Defendants", **Violence Against Women**, Cilt:13, Sayı: 6, 2007, ss. 603-626.

Gover, Angela R., John M. MacDonald ve Geoffrey P. Alpert. “Combating Domestic Violence: Findings From An Evaluation of A Local Domestic Violence Court”, **Criminology and Public Policy**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2003, ss. 109-132.

Gözler, Kemal. **Devletin Genel Teorisi**, 5. Baskı, Ekin Basım, Bursa, 2014.

Gözler, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 18. Baskı, Ekin Basım, Bursa, 2015.

Gözübüyük, Şeref. **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

Grant, Kath. “Grass Roots Rule”, **Inside Housing**, 09.02.2007, <http://www.insidehousing.co.uk/journals/insidehousing/legacydata/uploads/pdfs/IH.070209.022-023.pdf>, (01.08.2015).

Gutierrez, Leticia ve Guy Bourgon. **Drug Treatment Courts: A Quantitative Review of Study and Treatment Quality**, Public Safety Canada, Ottawa, 2009.

Hakeri, Hakan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

Harrell, Adele ve John Roman. “Reducing Drug Use and Crime Among Offenders: The Impact of Graduated Sanctions”, **Journal of Drug Issues**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2001, ss. 207-232.

Heck, Cary ve Meridith Thanner. “Drug Court Performance Measurement: Suggestions from the National Research Advisory Committee”, **Drug Court Review**, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 33-50.

Henry, Kelli ve Dana Kralstein. **Community Courts: The Research Literature: A Review of Findings**, Center for Court Innovation, New York, 2011.

Hiday, Virginia A. ve Bradley Ray. “Arrests Two Years After Exiting a Well-Established Mental Health Court”, **Psychiatric Services**, Cilt: 61, Sayı: 5, 2010, ss. 463–468.

Hora, Peggy Fulton, William G. Schma ve John T. A. Rosenthal. “Therapeutic Jurisprudence and the Drug Court Movement: Revolutionizing the Criminal Justice System’s Response to Drug Abuse and Crime in America”, **Notre Dame Law Review**, Cilt: 74, Sayı: 2, 1999, ss. 439-537.

Hora, Peggy Fulton ve Theodore Stalcup. “Drug Treatment Courts in the Twenty-First Century: The Evolution of the Revolution in Problem-Solving Courts”, **Georgia Law Review**, Cilt: 42, Sayı: 3, 2008, ss. 717-811.

Huddleston, West ve Douglas B. Marlowe. **Painting the Current Picture: National Report on Drug Courts and Other Problem Solving Court Programs in The United States**, National Drug Court Institute, Alexandria, 2011.

Hughes, Shannon ve Terry Peak. “Evaluating Mental Health Courts as an Ideal Mental Health Intervention”, **Best Practices in Mental Health**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2012, ss. 20-37.

İçel, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014.

Jansen, Henrica A. F. M., Sunday Üner ve Filiz Kardam. “Bölüm 9: Öğrenilenler ve Öneriler”, **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, Ed. Henrica A. F. M. Jansen, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2009, ss. 191-194.

Jansen, Henrica A. F. M., İlknur Yüksel ve Pelin Çağatay. “Bölüm 4: Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı”, **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, Ed. Henrica A. F. M. Jansen, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2009, ss. 45-65.

Justice Education Centre, **Evaluation of the Hartford Community Court**, Connecticut, 2002.

Kaboğlu, İbrahim Ö. **Anayasa Hukuku Dersleri**, 9. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Karp, David R. ve Todd R. Clear. “Community Justice: A Conceptual Framework”, **Boundary Changes In Criminal Justice Organizations Volume 2**, Ed. Charles M. Friel, National Institute of Justice, Washington D.C., 2000, ss. 323-368.

Kaye, Judith S. “Delivering Justice Today: A Problem-Solving Approach”, **Yale Law and Policy Review**, Cilt: 22, Sayı: 1, 2004, ss. 125–151.

Kaye, Judith S. “Making the Case for Hands-on Courts: Judges are Learning that a Problem-Solving Approach can Stop the Cycles of Drug Use and Dysfunction”, **Newsweek**, 11.10.2000, <http://www.unl.edu/eskridge/handson.cj211.htm>, (01.08.2015).

Kaye, Judith S. ve Susan K. Knipps. “Judicial Responses to Domestic Violence: The Case for a Problem Solving Approach”, **Western State University Law Review**, Cilt: 27, 1999-2000, ss. 1-14.

Kelling, George L. ve James Q. Wilson. “Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety”, **The Atlantic Monthly**, Cilt: 249, Sayı: 3, 1982, ss. 29-38.

King, Ryan S. ve Jill Pasquarella. **Drug Courts: A Review of the Evidence**, The Sentencing Project, Washington D.C., 2009.

Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmöz. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Kunter, Nurullah. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Basım, İstanbul, 1989.

Kırmaz, Birol. **Avrupa Birliği Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

Kralstein, Dana. **Community Court Research: A Literature Review**, Center For Court Innovation, New York, 2005.

Labriola, Melissa, Sarah Bradley, Chris S. O' Sullivan, Michael Rempel ve Samantha Moore. **A National Portrait of Domestic Violence Courts**, Center for Court Innovation, New York, 2009.

Lee, Eric. "Community Courts: An Evolving Model", **Community Justice Series**, Sayı: 2, 2000, ss. 1-23.

Lindquist, Christine H., Christopher P. Krebs ve Pamela K. Lattimore. "Sanctions and Rewards in Drug Court Programs: Implementation, Perceived Efficacy, and Decision Making", **The Journal of Drug Issues**, Cilt: 36, Sayı: 1, 2006, ss. 119-146.

Listwan, Shelley Johnson, Jody L. Sundt, Alexander M. Holsinger ve Edward J. Latessa. "The Effect of Drug Court Programming on Recidivism: The Cincinnati Experience", **Crime and Delinquency**, Cilt: 49, Sayı: 3, 2003, ss. 389-411.

Longshore, Douglas, Susan Turner, Suzanne Wenzel, Andrew Morral, Adele Harrell, Duane McBride, Elizabeth Deschenes ve Martin Iguchi. "Drug Courts: A Conceptual Framework", **Journal of Drug Issues**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2001, ss. 7-26.

Lowenkamp, Christopher T. ve Edward J. Latessa. "Increasing the Effectiveness of Correctional Programming Through the Risk Principle: Identifying Offenders for Residential Placement", **Criminology and Public Policy**, Cilt: 4, 2005, ss. 263-290.

MacLeod, Dag ve Julia F. Weber. **Domestic Violence Courts: A Descriptive Study**, Judicial Council Of California Administrative Office Of The Courts, California, 2000.

McNiel, Dale E. ve Renee Binder. "Stakeholder Views of a Mental Health Court", **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 33, Sayı: 4, 2010, ss. 227-235.

Mair, George ve Matthew Milings. **Doing Justice Locally: The North Liverpool Community Justice Centre**, Centre for Crime and Justice Studies, London, 2011.

Malkin, Victoria. "The End of Welfare as We Know It: What Happens When the Judge is in Charge", **Critique of Anthropology**, Cilt: 25, Sayı: 4, 2005, ss. 361–388.

Marlowe, Douglas B. **Who Should Drug Treatment Courts Serve? Maximizing Their Outreach and Potential Impact**, National Association of Drug Court Professionals, Alexandria, 2011.

Marlowe, Douglas B. ve Kimberly C. Kirby. "Effective Use of Sanctions in Drug Courts: Lessons from Behavioral Research", **National Drug Court Institute Review**, Cilt: 2, 1999, ss. 1-31.

Marlowe, Douglas B. ve William G. Meyer. **The Drug Court Judicial Benchbook**, National Drug Court Institute, Alexandria, 2011.

Mazur, Robyn ve Liberty Aldrich. "What Makes a Domestic Violence Court Work? Lessons from New York", **Judge's Journal, American Bar Association**, Cilt: 42, Sayı: 2, 2003, ss. 5-11.

McNiel, Dale E. ve Renee L. Binder. ""Effectiveness of a Mental Health Court in Reducing Criminal Recidivism and Violence", **American Journal of Psychiatry**, Cilt: 164, Sayı: 9, 2007, ss. 1395-1403.

Menkel-Meadow, Carie. "The Lawyer's Role(s) in Deliberative Democracy", **Nevada Law Journal**, Cilt: 5, 2004, ss. 347-369.

Miller, Mitchell J. **21st Century Criminology: A Reference Handbook (1. Cilt)**, SAGE Publications, London, 2009.

Mills, Alice, Katey Thom, Claire Meehan ve Marilyn Chetty. **Family Violence Courts: A Review of the Literature**, Centre for Mental Health Research, Auckland, 2013.

Ministry of Justice of British Columbia, **Framework For Domestic Violence Courts in British Columbia**, 29.04.2014, <http://www.pssg.gov.bc.ca/victimservices/shareddocs/dv-courts-framework.pdf>, (01.08.2015).

Mirchandani, Rekha. "Beyond Therapy: Problem-Solving Courts and the Deliberative Democratic State", **Law and Social Inquiry**, Cilt: 33, Sayı: 4, 2008, ss. 853-893.

Mirchandani, Rekha. "Hitting is not Manly: Domestic Violence Court and the Re-Imagination of the Patriarchal State", **Gender and Society**, Cilt: 20, 2006, ss. 781-804.

Mitchell, Ojmarrh, David B. Wilson, Amy Eggers ve Doris L. Mackenzie. "Assessing the Effectiveness of Drug Courts on Recidivism: A Meta-Analytic Review of Traditional and Non-Traditional Drug Courts", **Journal of Criminal Justice**, Cilt: 40, 2012, ss. 60-71.

Moore, Marlee E. ve Virginia Aldige Hiday. "Mental Health Court Outcomes: A Comparison of Re-Arrest and Re-Arrest Severity Between Mental Health Court and Traditional Court Participants", **Law and Human Behavior**, Cilt: 30, Sayı: 6, 2006, ss. 659-674.

Moore, Samantha. **Two Decades of Specialized Domestic Courts: A Review of the Literature**, Center for Court Innovation, New York, 2009.

National Association of Criminal Defense Lawyers. **America's Problem Solving Courts: The Criminal Costs of Treatment and the Case for Reform**, Alexandria, 2009.

National Association of Drug Court Professionals. **Adult Drug Court Best Practice Standards (1. Cilt)**, Alexandria, 2013.

National Association of Drug Court Professionals. **Adult Drug Court Best Practice Standards (2. Cilt)**, Alexandria, 2013.

National Association of Drug Court Professionals. **Defining Drug Courts: The Key Components**, U.S. Department of Justice, Washington D.C., 1997.

National Association of Drug Court Professionals. "Justice Professionals Pursue a Vision", **History**, <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts/drug-court-history>, (01.08.2015).

National Association of Drug Court Professionals. **The Facts on Drugs and Crime in America**, <http://www.nadcp.org/sites/default/files/nadcp/Facts%20on%20Drug%20Courts%20.pdf>, (01.08.2015).

National Center for State Courts, **Effective Justice Strategies in Wisconsin A Report Of Findings And Recommendations: A Report to the Director of State Courts and the Wisconsin Supreme Court**, 2012, <https://www.wicourts.gov/courts/programs/docs/ejsreport.pdf> , (01.08.2015).

National Council on Alcoholism and Drug Dependence, “Drugs and Crime”, **Learn About Drugs**, <https://ncadd.org/learn-about-drugs/drugs-and-crime>, (01.08.2015).

National Criminal Justice Reference Service, **The Broward County (Fort Lauderdale) Mental Health Court**, <https://www.ncjrs.gov/html/bja/mentalhealth/chap2.html>, (01.08.2015).

National Drug Courts Resource Center, **How Many Drug Courts are There?**, 30.06.2014, <http://www.ndcrc.org/content/how-many-drug-courts-are-there>, (01.08.2015).

National Drug Courts Resource Center, **How Many Problem-Solving Courts are There?**, 30.06.2014, <http://www.ndcrc.org/content/how-many-problem-solving-courts-are-there>, (01.08.2015).

National Drug Court Resource Center, **List of Incentives and Sanctions**, <http://www.ndcrc.org/content/list-incentives-and-sanctions>, (01.08.2015).

National Mental Health Association, “Policy”, **Position Statement 53: Mental Health Courts**, 06.12.2014, <http://www.mentalhealthamerica.net/positions/mental-health-courts>, (01.08.2015).

Neighbourhood Justice Center, “Results”, **About Us**, 19.12.2014, <http://www.neighbourhoodjustice.vic.gov.au/home/about+us/results/>, (01.08.2015).

Newmark, Lisa, Mike Rempel, Kelly Diffily ve Kamala Mallik Kane. **Specialized Felony Domestic Violence Courts: Lessons on Implementation and Impacts from the Kings County Experience**, The Urban Institute, Washington D.C., 2001.

Nolan, James L. Jr. **Legal Accents, Legal Borrowing: The International Problem-Solving Court Movement**, Princeton University Press, Princeton, 2009.

Nolan, James L. Jr. “Redefining Criminal Courts: Problem-Solving and The Meaning of Justice”, **American Criminal Law Review**, Cilt: 40, 2003, ss. 1541-1566.

Nolan, James L. Jr. “The International Problem-Solving Court Movement: A Comparative Perspective”, **Monash University Law Review**, Cilt: 37, Sayı: 1, 2011, ss. 259-279.

Nugent-Borakove, Elaine M. **Seattle Municipal Community Court: Outcome Evaluation Final Report**, The Justice Management Institute, Arlington, 2009.

O’Hear, Michael M. “Federalism and Drug Control”, **Vanderbilt Law Review**, Cilt: 57, Sayı: 3, 2004, ss. 783-882.

Ögel, Kültegin, Defne Tamar, Cüneyt Evren ve Aytekin Sır. **Madde Kullanımı ve Suç**, http://www.ogelk.net/makale/suc_madde_yayin.pdf, (01.08.2015).

Özbay, İbrahim. “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, **Erzurum Üniversitesi Hukuk Fakltesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 3-4, 2006, ss. 459-475.

Özbek, Veli Özer, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Özbek, Veli Özer, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Özbudun, Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**, 15. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Özgenç, İzzet. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri**, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Peters, Roger H., Janine Kremling, Nicole M. Bekman ve Michael S. Caudy. “Co-Occurring Disorders in Treatment-Based Courts: Results of a National Survey”, **Behavioral Sciences and the Law**, Cilt: 30, Sayı: 6, 2012, ss. 800-820.

Peterson, Richard R. **Manhattan’s Specialized Domestic Violence Court**, New York City Criminal Justice Agency, Inc., New York, 2004.

Peterson, Wayne L. ve Stephen Thunberg, **Evaluation Report for the San Diego County Domestic Violence Courts**, State Justice Institute, Alexandria, 2000.

Petrila, John. “The Effectiveness of the Broward Mental Health Court: An Evaluation”, **Policy Brief**, Sayı: 16, 2002.

Petrucci, Carrie J. “Respect as a Component in the Judge-Defendani Interaction in a Specialized Domestic Violence Court that Utilizes Therapeutic Jurisprudence”, **Criminal Law Bulletin**, Cilt: 28, Sayı: 2, 2002, ss. 263-295.

Porter, Rachel, Michael Rempel ve Adam Mansky. **What Makes A Court Problem-Solving? Universal Performance Indicators for Problem-Solving Justice**, State Justice Institute, New York, 2010.

RAND Corporation. “RAND at a Glance”, **About**, <http://www.rand.org/about/glance.html>, (01.08.2015).

Redlich, Allison D. “Voluntary, But Knowing and Intelligent? Comprehension in Mental Health Courts”, **Psychology, Public Policy, and Law**, Cilt: 11, Sayı: 4, 2005, ss. 605-619.

Redlich, Allison D., Henry J. Steadman, John Monahan, Pamela Robbins Clark ve John Petrila. "Patterns of Practice in Mental Health Courts: A National Survey", **Law and Human Behavior**, Cilt: 30, Sayı: 3, 2006, ss. 347-362.

Rottman, David B. "Does Effective Therapeutic Jurisprudence Require Specialized Courts (and Do Specialized Courts Imply Specialist Judges)?", **Court Review**, Cilt: 37, Sayı:1, 2000, ss. 22-27.

Rottman, David B.ve Pamela M. Casey. "Therapeutic Jurisprudence and the Emergence Of Problem Solving Courts", **National Institute of Justice Journal**, Sayı: 240, 1999, ss. 12-19.

Rubio, Dawn Marie, Fred Cheesman ve William Federspiel. "Performance Measurement of Drug Courts: The State of the Art", **Statewide Technical Assistance Bulletin**, Cilt: 6, 2008, ss.1-21.

Sack, Emily. **Creating a Domestic Violence Court: Guidelines and Best Practices**, Family Violence Prevention Fund, San Francisco, 2002.

Sammon, Kathryn C. "Therapeutic Jurisprudence: An Examination of Problem-Solving Justice in New York", **Journal of Civil Rights and Economic Development**, Cilt: 23, Sayı: 3, 2008, ss. 923-969.

Sertakaya, Kübra. **Kadına Yönelik Şiddet Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Alanında Yürütülen Çalışmalar**, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowDoc/WLP+Repository/per/dosyalar/duyurular/kadin_siddet, (01.08.2015).

Shaffer, Deborah K. "Looking Inside the Black Box of Drug Courts: A Meta-Analytic Review", **Justice Quarterly**, Cilt: 28, Sayı: 3, 2010, ss. 493–521.

Shelton, Donald E. **The Current State of Domestic Violence Courts in the United States**, National Center for State Courts White Paper Series, Williamsburg, 2007.

Soyaslan, Doğan. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Soyaslan, Doğan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Steadman, Henry J., Susan Davidson ve Collie Brown. “Mental Health Courts: Their Promise and Unanswered Questions”, **Psychiatric Services**, Cilt: 52, Sayı: 4, 2001, ss. 457 – 458.

Steadman, Henry J. ve Allison D. Redlich. **Final Report: An evaluation of the Bureau of Justice Assistance Mental Health Court Initiative**, National Institute of Justice, Williamsburg, 2006.

Steadman, Henry J., Allison D. Redlich, Lisa Callahan, Pamela Clark Robbins ve Roumen Vesselinov. “Effect of Mental Health Courts on Arrests and Jail Days: A Multi-Site Study”, **Archives of General Psychiatry**, Cilt: 67, Sayı: 10, 2010, ss. 167-172.

Steketee, Martha Wade, Lynn S. Levey ve Susan L. Keilitz. **Implementing an Integrated Domestic Violence Court: Systemic Change in the District Of Columbia**, National Center for State Courts, Williamsburg, 2000.

Stewart, Lynn, Natalie Gabora, Randy Kropp ve Zina Lee. “Family Violence Programming: Treatment Outcome for Canadian Deferally Sentenced Offenders”, **Research Reports**, 01.10.2005, <http://www.csc-scc.gc.ca/research/r174-eng.shtml>, (01.08.2015).

Sviridoff, Michele, David B. Rottman, Rob Weidner, Richard Curtis, Fred Cheesman ve Brian J. Ostrom. **Dispensing Justice Locally: The Impacts, Costs and Benefits of the Midtown County Court**, Center for Court Innovations, New York, 2002.

Tanör, Bülent ve Necmi Yüzbaşıoğlu. **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2014.

T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, “Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım”, **İstatistikler**, 02.03.2015, <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (01.08.2015).

Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar. **İnsan Hakları El Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

Teziç, Erdoğan. **Anayasa Hukuku**, 18. Tıpkı Basım, Beta Basım, İstanbul, 2014.

The Council of State Governments Justice Center, **Mental Health Courts**, <http://csgjusticecenter.org/mental-health-court-project/>, (01.08.2015).

Thom, Katey, Alice Mills, Claire Meehan ve Marilyn Chetty. **Evaluating Community Justice: A Review of Research Literature**, Centre For Mental Health Research, Waterloo, 2013.

Thom, Katey, Alice Mills, Claire Meehan ve Brian McKenna. **Evaluating Problem-Solving Courts in New Zealand: A synopsis Report**, Centre for Mental Health Research, Auckland, 2013.

Toprak, Sadık, Ahmet Özgür Doğru ve Burak Gümüş. “Türkiye’de Uyuşturucu Madde Suçları ve Sosyodemografik Özellikleri”, **Cumhuriyet Tıp Dergisi**, Sayı: 32, 2010, ss. 19-25.

Toroslul, Nevzat ve Metin Feyzioğlu. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Savaş Yayinevi, Ankara, 2014.

Toroslul, Nevzat ve Haluk Toroslul. **Ceza Hukuku Genel Kısım**, 21. Baskı, Savaş Yayinevi, Ankara, 2015.

Tsai, Betsy. “The Trend Toward Specialized Domestic Violence Courts: Improvements on an Effective Innovation”, **Fordham Law Review**, Cilt: 68, Sayı: 4, ss. 1285-1327.

Tutty, Leslie, Jennifer Koshan, Deborah Jesso, Cindy Ogden ve Jacqueline G. Warrell. **Evaluation of the Calgary Specialized Domestic Violence Trial Court and Monitoring the First Appearance Court: Final Report**, National Crime Prevention Centre of Public Safety Canada ve Alberta Law Foundation, Ottawa, 2011.

Tunç, Hasan, Faruk Bilir ve Bülent Yavuz. **Türk Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Adalet Yayinevi, Ankara, 2015.

Türkiye İstatistik Kurumu, “Eşi veya Birlikte Olduğu Kişilerden Fiziksel Şiddet Yaşamış Kadınların Yüzdesi”, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İstatistikleri**, <http://rapory.tuik.gov.tr/07-09-2015-10:12:34-163522131210362733681543460547.html?>, (01.08.2015).

United States Office of Justice Programs, **Drug Courts**, 01.06.2015, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/238527.pdf>, (01.08.2015).

United States Office of Justice Programs, **Substance Abuse and Crime**, <http://ojp.gov/programs/substance.htm>, (01.08.2015).

United States General Accounting Office. “Drug Courts: Overview Of Growth, Characteristics, and Results”, **Report to the Committee on the Judiciary, U.S. Senate, and the Committee on the Judiciary, House of Representatives**, 31.07.1997, <http://www.gao.gov/assets/160/155969.pdf>, (01.08.2015).

United States Government Accountability Office. **Adult Drug Courts: Evidence Indicates Recidivism Reductions and Mixed Results for Other Outcomes**, Washington D.C., 2005.

Ünver, Yener ve Hakan Hakeri. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

Vallely, Christine, Amanda Robinson, Mandy Burton ve Jasmine Tregidga. **Evaluation of Domestic Violence Pilot Sites at Caerphilly (Gwent) and Croydon 2004/05: Final Report**, Crown Prosecution Service, London, 2005.

White, Michael D., John S. Goldkamp ve Jennifer B. Robinson. “Acupuncture in Drug Treatment: Exploring Its Role and Impact on Participant Behavior in the Drug Court Setting”, **Journal of Experimental Criminology**, Cilt: 2, 2006, ss. 45-65.

Wilson, David B., Ojmarrh Mitchell ve Doris L. MacKenzie. “A Systematic Review of Drug Court Effects on Recidivism”, **Journal of Experimental Criminology**, Cilt: 2, 2006, ss. 459–487.

Wiener, Richard, Bruce J. Winick, Anthony Castro, Aryn Emmert ve Leah S. Georges. “A Testable Theory of Problem Solving Courts: Avoiding Past Empirical and Legal Failures”, **International Journal of Law and Psychiatry**, Cilt: 33, Sayı: 5–6, 2010, ss. 417-427.

Winick, Bruce J. “Applying the Law Therapeutically in Domestic Violence Cases”, **University of Missouri-Kansas City Law Review**, Cilt: 69, Sayı: 1, 2000, ss. 33-91.

Winick, Bruce J. “Therapeutic Jurisprudence and Problem Solving Courts”, **Fordham Urban Law Journal**, Cilt: 30, Sayı: 3, 2003, ss. 1055–1090.

Winick, Bruce J. ve Susan Stefan. “Forward: A Dialogue on Mental Health Courts”, **Psychology, Public Policy and Law**, Cilt: 11, Sayı: 4, 2005, ss. 507–526.

Wolf, Robert V. **California’s Collaborative Justice Courts: Building a Problem-Solving Judiciary**, The Judicial Council of California Administrative Office of the Courts, California, 2005.

Wolf, Robert V. **Don’t Reinvent the Wheel: Lessons from Problem-Solving Courts**, Center for Court Innovation, New York, 2007.

Wolf, Robert V. **Principles of Problem-Solving Justice**, Center for Court Innovation, New York, 2007.

Wolf, Robert V. **The Public Wants to be Involved: A Roundtable Conversation about Community and Restorative Justice**, Center for Court Innovation, New York, 2012.

Yavuz, Bülent. **Kuruluş ve İşleyiş Açısından Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

Yılmaz, Halit. **Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları**, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2009.

Yücel, Mustafa Tören. “Avukatlık Meslek Etiğine Kriminolojik Bir Yaklaşım”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 75, 2008, ss. 267-283.

Yüksel, Göksel. “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde Müdafî”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 62, Sayı: 2, 2004, ss. 51- 69.

Zweig, Janine M., Christine Lindquist, Mitchell P. Downey, John K. Roman ve Shelli B. Rossman. “Drug Court Policies and Practices: How Program Implementation Affects Offender Substance Use and Criminal Behavior Outcomes”, **Drug Court Review**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2012, ss. 43–79.